

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Halide Edib Adivar

BÜTÜN ESERLERİ

zeyno'nun
oğlu

Sadece Okumak İçindir
Ücret Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alın

I

BAŞLANGIÇ

...inci fırka hücum taburu komutanı Hasan Bey'e,
Hareket gününüzü eşimle beraber kararlaştırmanızı ve yolda kendisine yardım etmenizi rica ederim.

.....inci fırka kumandanı

Albay Muhsin

Erenköyün'de Suadiye'de Albay Muhsin Bey'in eşi Ha-ımeffendi'ye,

Sayın Hanımeffendi,

Muhsin Beyefendi'nin telgrafını ilişik olarak sunuyorum, engeç on beş gün içinde hareket etmek zorundayım. Emrinizi bekliyorum, efendim.

Binbaşı Hasan

Zeyno; balkonun, kapısını açtı; bir eli kapının tokmağında, gözleri mavi Marmara'nın ortasında, güneşten uzanan altın tellerle pırıl pırıl yanan Adalar'a baktı. Islak topraklardan renksiz dumanlarla beraber keskin bir toprak kokusu yükseliyor, siyah, çıplak dallarda henüz kuruyamıyan su damlaları parlak, mavi birer boncuk gibi parlıyordu. Bir haftadan fazla süren yağmurlardan, rutubetten içinde paslı, kapanık ve sıkıntılı bir duygu belirmişti. Kocasına son hafta yazdığı mektubu, içinden biraz gülerek hatırladı ve tekrar etti. İstanbul'da, uzadığı pek seyrek görülen sislerden, soğuklardan o kadar

6

ZEYNONUN OĞLU

sıkılmıştı ki, ne zaman balkonun kapısını açsa burnunu kaplı yan rutubet ve küf kokusunu mektubun tâ başına yazmıştı. Edebiyat sınıfına ödev hazırlıyan bir kız öğrenci gibi, sanki bahara dair şairane özlemlere kapılmış; «Diyarbakırda şeftali ağaçları çiçek açtı mı? Erik ağaçları beyaz birer alev gibi parlıyan tomurcuklarına büründü mü? Güneş insanın beynini eritecek kadar sıcak ve ateşli mi? Ah bir defa güneye gelebil-sem, yazın açıkta uyuduğunuzu söylediğin yerlerde kafamdaki bu kalın duman dağılmaya kadar, beynim kafa tasımda eriyip bitinceye kadar, vücudumun derisi güneşten soyuluncıya kadar boylu boyuna yatacağım» demişti.

Nihayet bugün İstanbul'da güneş çıkmıştı. Adalar'a, denize yarı mavi yarı kurşunî ovaya olanca saltanatıyla altın kanatlarını germişti; fakat hâlâ onun kalbinde toplanan kalın duman olduğu gibi

duruyor, gökleri, toprakları yakan güneşin sıcaklığı derisinin arkasındaki nemli, karanlık benliğine iz sızılmıyordu.

Muhsin Bey gideli üç ay olmuştu. Bu sekiz aylık evlilik, beş ay gece gündüz başbaşa geçen bir hayat; Muhsin Beyin sözlerine göre, «ezelî balayı» ndan sonra ilk defa ayrılmışlardı. Her gün kendi hareketini belirtecek telgrafi bekliyordu.

Yavaş yavaş kuru menekşe güllerinin dallarından kayıp kapının aralığından odaya dalan ve bir altın leke gibi yeşil halının üstüne yayılan güneşli noktaya çömeldi. Başları ellerinin içinde düşünmeğe çalıştı.

Gerçi Zeyno tahakkuk eden her büyük emelin, tatmin edilen her tutkunun insanın bütün varlığında bıraktığı bıkkınlık ve tokluğun başladığını anlıyacak kadar kendi kendini henüz çözümlememişti. Bununla beraber duygularında bir körlük, genellikle hayata karşı içinde ilgisiz bir durgunluk vardı; ve Zeyno bundan şikâyetçi idi. Ayrıralı üç ay olduğu halde o kadar sevdiği kocasını düşünmek bile artık fazla heyecan vermediğini seziyordu. Oysa, sekiz ay önce Muhsin Bey'in paltosunun biraz sert kumaşının temasından, mavi gözlerini sabit ve tatlı bir tatlılıkla kendisine çevirmesinden, kitap okurken, düşünürken kaşlarını kendine özgü bir biçimde çatışma kadar,

ZEYNONUN OĞLU

7

teker teker her durumun her kişisel eşyasını lezzetli bir titreyiş ve hayretle hissediyordu. Bir yıl geçmeden o kadar sevdiği bu adam bile vaktiyle büyük bir zevkle ezberlediği bir kitaba benziyordu. Hâlâ çok seviyordu; fakat cümlelerin hattâ kelimelerin birbirlerini nasıl izlediğini bildiği için, artık okurken heyecan duymadığı, fakat ilk anlamına ulaştığı zamanki kendinden geçişin, saadetin hâtırasıyla saklamak istediği bir cilt eski şiir gibi, kabul ediyordu.

Demek en büyük duyguların ve bağlantıların tabiatın mevsimleri gibi devreleri ve bu devrelerle ilgili biçimleri vardı. Zeyno güneşin altında bu çapraşık ve sıkıntılı felsefeyi yaparken, kendi kendine anlatamıyacağı kadar belirsiz ve tatmin edilmemiş bir emelin üzüntüsünü duyduğunu da itiraf ediyordu. Bu güneşli günde, çıplak ağaçlarda çiçek ve tomurcuk, kurşunî topraklarda yeşillik biterken bu gizli emelinin ne olduğunu seziyordu. Bunu sezerken olmayarak başında bir sıcaklık, yanaklarında iki ateş dalgası peyda oluyordu. Demek evlenmekten her ilkel kadın gibi, üstelik dişi hayvan gibi bir çocuk beklemişti. Sekiz ay önce o kadar coşkun ve heyecanlı geçen sevgi, farkına varmadan istediği çocuğu vermediği için ona kısır ve faydasız görünüyordu. Oysa genç kızken ne çocuklara fazla bağlı, ne de ayrıca hastalıklı bir hassasiyeti vardı.

İradeli ve düşünceli huyunun aynı zamanda coşkun tutkulara yatkın olduğunu bilirse de ana olmak isteği gibi kadınların gündelik duygularından kendini şimdiye kadar uzak sanmıştı.

Düşüncesi bu noktaya gelince birdenbire Azize'nin küçük kızını hatırladı. Acaba Viyana'dan gelmişler miydi? Acaba Hasan, kendisini ziyarete gelecek miydi? Çocuğuna karşı Hasan ne durum almıştı? Seviyor muydu? Bu düşünceler, Hasanla ortak olan geçmiş heyecanların bazılarını hafızasında parlattı, söndürdü. Hasanla macerası belki Muhsin Bey'in etkisiyle, belki

Azize'nin acı akıbetiyle maziye ait anılar yığınınına karışmıştı.

Çömelmekten uğuşan dizlerini elleriyle ovarak kendi kendine:

— Bu güneşli günde ben de neler düşünüyorum! dedi. Güneş siyah mürekkeple çizilmiş gibi keskin ve karanlık

çizgilerle mavi sularda yükselen Adaların arkasına erguvan bir alev gibi düşüyordu. Hem güneşin çekilmesi, hem düşüncelerinin hararetsizliği onu birdenbire titretecek kadar üşüttü. Kapıya dayanarak kalktı. Başını çevirince Pervin'in, elinde bir zarfla geldiğini gördü. Zarfın üstündeki yazıyı hemen tanıdı. Hava, daha fazla soğumuş gibi sanki çenelerini zorla yerinde tutuyordu.

— Hemen gel, odamdaki sobayı yak Pervin; öyle bir üşüyorum ki! dedi.

Aynı günde Hasan, Bebek rıhtımının üstünde kızının arabasının başında duruyordu. Eski kalelerin tepelerinde yağmurdan sonra çıkıveren güneş bir altın ağ gibi Boğaziçi'nin saydam, beyaz sislerini sarmış, yeşil yamaçlarda, muhayyel mavi bir koridor gibi süzölen sularda, rıhtımın ötesinde berisindeki birikintilerde oynuyordu; fakat Hasan, Boğaziçi'ne değil kızına bakıyordu.

Beyaz bir gül yaprağı gibi ince, ipek derili küçük yüzün henüz bir şey ifade etmiyen yüz organlarının arasında bakışlarının yönü belirsiz iki mavi çocuk gözü. Azize'nin çocuk dakikalarını hatırlatan parlaklıkla iki renkli su damlası gibi pırıldıyordu. Bu iki canlı nokta, onun oldukça sert ve maddî kalbinde Azize'nin hayalini yaşatıyordu. Karısı öldükten sonra, onun genç hayatında, sebeb olduğu ıstıraptan dolayı duyduğu pişmanlıktan fazla olarak bir de ne kadar sevgi ve düşkünlük ile ona bağılı olduğunu anlamıştı. Bu anlayış, onu o kadar sarsmış, o kadar içten bir insan yapmıştı ki, ilk defa olarak Azize'nin ölümüne kadar içini kavuran gizli tutku ve aşkı şimdi yeri dağlanmış, kuvvetli bir uyuşturucu ile acısı dindirilmiş, eski bir yara gibi hissediyordu.

Viyana'dan döneli bir ay olmuştu ve izni üç hafta sonra bitiyordu. Bütün bu süreyi Azize'nin yalısının yanındaki ken-

di küçük evinde, emir eriyle beraber yalnızlık içinde geçiriyordu. Zamanının büyük bir kısmı da kızının beşiğı yanında, Azize'nin zulmünden sonra tamamen bağılandığı ihtiyar kayganasının odasında geçiyordu. Yemeklerini onunla yiyor, ikisi de kalblerinde dolaşan Azize'nin binbir hayalini birbirlerine söylemeğe cesaret edemiyerek, fakat garip bir duygu ile ortak ıstıraplarını düşünerek, durmadan yabancı konular konuşarak, karşı karşıya saatlerce oturuyorlardı.

Hasan yalnız evine döndüğü zaman, minderin üstüne oturuyor, elektrikleri söndürüyor, karanlıkta çağlıyan sularla beraber uzun uzun düşünüyordu; ve ancak bu saatlerde Zeyno'-ya ait anılar uyanıyordu; fakat bu anılar ona şimdi başkasının imiş gibi geliyordu. Zeyno'ya karşı kalbindeki ateş tamamiy-len sönmüş müydü? Yoksa iradesinin büyük bir çabasıyla bir zaman için örtölmüş müydü? Bunu çözümlemeye hiç kalkışmamıştı. Üstelik, İstanbul'a döndüğü zaman

Muhsin Bey'in gittiğini öğrenmiş, Zeyno'nun da gidip gitmediğini soruşturmak için Erenköyün'e telefon bile etmemişti. Kendi evlenmesinden, Azize'nin varlığından daha fazla Muhsin Bey, onu Zeyno'dan uzaklaştırmıştı. Kendisinin Azize ile evlenişi için ısrar eden Zeyno'da şimdi sırf bir arkadaş niteliği ve fedakârlığından başka istekler, araçlar olduğunu anlıyordu.

Bütün büyük acıların buhran devrinden sonra gelen ve kısa süren manevî kırıklık ve bezginlik zaman zaman ortadan kalktıkça, yaşama isteğiyle beraber Zeyno'nun gücü de uyandığını büyük bir isyanla duyduğu anlar oluyordu. Her halde kalbinin Zeyno'ya dönüşü ihtimalinden kendini korumak için her şeyi yapmağa razıydı. Hayatında, bundan sonra, kadın olması ihtimalini düşünse bile, mutlak onu geçici ve anlamsız bir eğlence diye hayal etmek istiyordu. Diyarbakır'a dönüşü için hazırlanırken orada Zeyno'ya karşı durumunu da karar-laştırıyordu: Saygı duyduğu bir kumandanın karısı! Gerçi Zeyno'nun Azize ile dostluğunu, eskiden tanıştıklarını inkâr etmek belki kabil değildi; fakat Zeyno'nun en çok bir dost avunduran bir kadın sıfatıyla kalbine yine sızmasından korkuyordu. İstirap günleri, onda duygu ortaklıklarıyla kendisine yak-

10

ZEYNONUN OĞLU

laşan insanlara karşı bir zâf uyandırmıştı. Yanaklarında gözyaşları izlerini taşıyan beyaz saçlı ihtiyar halasına ihtiyacı o kadar büyüktü ki, ondan uzaklaşınca Azize'nin ölümüne kendi gibi yanan bir kadın kalbine karşı istemiyerek yönelecekti. Hem o kadın kalbi Zeyno olursa, ne kadar zor olacaktı. O halde!... O halde Zeyno'ya kendisinin Azize için tuttuğu yası göstermiyecekti. Sert, çabuk unutan, kayıtsız bir asker durumu alacaktı.

— Ne var Mehmet?

— Telgraf, efendim!

Kaynanasına, her zamanki gibi akşam yemeğine gidiyordu. Telgrafi aldı. Cebine koydu. Okuyabilmek için kapıdaki ışık yeter değildi, sonra açacaktı. Fakat kaynanasını küçük Muazzezle o kadar tatlı tatlı uğraşır buldu ki kendi de telgrafi unutarak onların oyunlarına dostça katıldı. Küçüğü dizlerinin üstüne yatırıyor, çenesinin altını yavaşça gıdıklıyor, onun bebek kahkahasını büyük bir zevkle dinliyordu.

— A Hasan, çocuk gıdıklanmaz, ne yapıyorsun?

— Halacığım, çapkın öyle bir zevkleniyor ki...

— Öyle ama yavru katılır; ciğerleri onun su gibi bir şey. Sen yine anahtarlarını çıkar, salla, eğlencidir.

Hasan cebinden anahtarlarını çıkarırken telgraf da rasgele yere düştü ve çocuğu büyük annesine verdikten sonra köşedeki elektrik ışığı altına gitti, telgrafi açtı. İhtiyar kadın, Ha-san'm arkası dönük, gözleri telgrafın üstünde uzun süre kalmasını merak bile etmedi. Yalnız odadan çıkarken seslendi:

— Ben Muazzez'i dadısına vereceğim, artık yatmak zamanı geldi. Hemen inirim, yemek yeriz, olmaz mı?

Hasan, Zeyno ile ilgili her şeyi kafasında hesaplamış olduğu kanısındaydı. Muhsin Bey'in telgrafını okuyunca hiç hesaba almadığı yeni ve karışık bir durum meydana çıktığını tuhaf bir heyecanla sezdi. Şimdi ne yapacaktı? Önce, istanbul'da Zeyno ile görüşmek, gezi için uzun uzun anlaşmak gerekti. Sonra binbir ihtimaller dolu, o uzun gezi vardı. Muhsin Bey'in yanında, yabancı bir memlekette Zeyno'yu «komutanın karı-

ZEYNONUN OĞLU

11

sı» rolünde bütün ayrımtıları ile biliyordu; kendisi de komutanın yanında her hangi bir subay olarak ona karşı alacağı durumu biliyordu. Fakat bu yol? Ne kadar uzun!

Uzun düşündüğünü unuttuğu ve düşüncelerinin yönünü kaybettiği bir anda yemeğe çağırdılar.

Hasan'ın uzun sessizliğine alışık olan kaynanası sofrada da onu düşünceleriyle başbaşa bıraktı.

Sofradan kalkınca çocuğun odasına sığındı. Bu garip heyecanı, muhayyilesinin yeni kalb serüvenlerini bekliyen içliliğini geçirse evine dönecek, bu telgrafla meydana çıkan yeni meseleyi kolaylıkla çözecekti.

Ninni sesini henüz koridorda iken duydu. Küçük Muazzez dadısı Safiye ile beraber vaktiyle Azize'nin yattığı odada yatıyordu. Kapıyı açınca ninni ile beraber loş bir köşede düzenli bir ahenkle sallanan salıncağın tatlı gıcirtısını da duydu. Aynı loş köşede beyaz geceliği, arkasına salıverdiği iki örgü saçıyla salıncaklı bir sandalyede Safiye dadı oturmuş, biraz kalın, fakat bile bile alçalttığı ve tatlılaştırdığı bir sesle ninni söylüyordu:

Hu hu dervişler, Hak yoluna durmuşlar, Kırk fırın ekmek yemişler, Daha var mı demişler!

Hasan'm orasından burasından işittiği bu eski güzel ninninin bin nazla, bin okşayışla uzıyan ezgileri, doğrusu, heyecanlı olan kalbini titretti. Bir yıl önce, bu beşiğin yerinde bir yatak vardı, orada bir çocuk kadar zayıf sarışın bir kız, ipek kollarını Hasan'm boynuna atmış ağlıyordu. Bir yıl önce, o kollar onu kendi kalbinin emelinden ayıran, hasrete, ıstıraba bağ-lıyan iki zincirdi. Şimdi o zincirler tekrar gelse, burada boynunu değil, canını sonsuz olarak bağlasa, ne kadar mutlu olacaktı. Bu kalın ses yerine o küçük, ince ses bu ezelî ninniye kandilin loş gölgesinde söylese, bir daha hayatta çapraşık, sı-

12

ZEYNONUN OĞLU

kmtılı sevdalar, heyecanlar aramıyacak, bu beşik ile o sesin durgunluğunda dinlenecekti.

Ayaklarının ucuna basarak beşiğin yanına geldi. Çocuğun uyuyan yüzüne eğildiği zaman, iki

şeyin kaynayan kalbine birdenbire bir şifa ve sükûn verdiğini hissetti. Birisi uzak rüzgârların bahar günlerinde getirdiği kır çiçekleri kokusunu hatırlatan çocuk nefesi, öteki tanrısal bir masumiyetle uyuyan çocuk yüzünün sevimli gülüşü idi. Bahar rüzgârlarının durgun suların üstünden geçerken yapacağı hayalî dalgacıklar, ancak bu kadar güzel olabilirdi.

Bu, onu o kadar teselli etmişti ki, çocuğun odasından ta-mamiyle sessiz ve kararını almış bir adam gibi çıkmıştı. Hattâ kapıdan çıkınca evine hemen dönmedi, rıhtımda mırıldanarak uyuyan denize ninni söyleyen dalgacıklarda yalılardan uzanan ışık çizgilerini saydı, ısıklıkla sanki ninniye tekrarlıyarak uzun uzun dolaştı. Fakat evine girerken birdenbire ninni diye tekrarladığı havanın «Hey Zeyno, Zeyno!...» olduğunu acı bir gülüşle anladı. İlk işi Zeyno'ya Muhsin Bey'in telgrafıyla beraber gönderdiği kısa ve resmî mektubu yazmak oldu. Artık kolaylıkla uyuyamayacağını anlamıştı. Minderinin üstünde, sigarasının dumanlarını savurarak kendini ilk defa olarak, serbestçe, geçmiş günlerin hayallerine kaptırdı. Zeyno mektubu alınca tabîî konuşmak için onu Erenköyün'e çağıracaktı. Oraya son ziyareti ne acı, ne garipti. Şimdi ilk defa Zeyno ile hayatlarının aldığı ters yönden sonra karşı karşıya gelecekti. Zey-no'nun, hayatından bir tayfun gibi geçtiğini unutmak kabil değildi. Geçmiş günler ister istemez, çocukken öğrenilen şarkıların nakaratı gibi, zihninden gelip geçecekti. Bunu kabul etmemek, buna karşı koymak imkânı yoktu. Fakat yine de Zeyno'ya karşı sırf bir kumandan karısına karşı alınacak resmî ve saygılı bir durum da olabilecek kadar iradesine hâkim ve geçmişe karşı çok kuvvetliydi.

Hasan, Zeyno'ya yazdığı akşamın ertesini sessiz, durgun geçirdi. İkinci gün evine, mektup olup olmadığını her gün sormak âdeti olduğu halde kendi irade gücünü denemek için sormadı. Üçüncü günü masasının üstünde bulduğu iki mektubu

ZEYNONUN OĞLU

13

hafif bir telâşla aldı. Birisi Saffet'den, öteki Dora'dandı. Dördüncü günü ciddî olarak öfkelen-di. On beş gün sonra hareket etmeleri gerekti. Eğer Zeyno, Hasan'dan ziyaret bekliyorsa bu boşuna idi. Hattâ telefon bile etmemeğe karar vermişti. Akşama doğru erine birkaç defa telgraf olup olmadığını sordu. Öfke artık acı bir onur yarası halini almıştı. O gece, hayli geç yattı. Evinden pek seyrek zamanlarda içtiği nargilesini istedi. Kırmızı sedirinin üstünde bir taraftan nargilesinin sesini, bir taraftan geçici bir nisan yağmurunun rıhtımın taşlarını döven şiddetini zoraki bir sabırla dinlemeğe çalışıyordu. Kırmızı perdelerin, kırmızı kilimin üstüne yayılan nargilesinin billurunda oynayan ışıkları dalgın dalgın seyrederken bir yıl önce aynı yerde ölümden kaçan iki genç hayvan kadar ilkel, tabîî bir korku ile bir ağızdan çıkan, «nasıl ayrılacağız?» çığlığını yine işitir gibi oldu. Öyle bir ayrılmışlar ve o kadar ıstırap çekmişlerdi ki, aşklarının düşüncesi artık titreyiş değil, karamsarlık ve acı veriyordu. Demek hayatta geçmiyecek bir şey yoktu! Zeyno'ya nasıl garip ve sonsuz sandığı bir kalb ağrısı ile bağlanmış, ne kadar ıstırap çekmişti!

Bununla beraber, bu hayaller arasında günlerin geçtiğini, karar almak gerektiğini de unutmuyordu. Sonunda bu bitmek tükenmek bilmiyen düşüncelerden tedirgin olmuş, Zey-no'nun Erenköyü'nde olmadığına hükmetmiş ve ertesi günü gidip Zeyno'nun babası Doktor Asım Bey'i görmeğe karar vermişti. Bunu önceden nasıl düşünememişti? Neden o mektubu yazmak budalalığında bulunmuştu? Zeyno'nun, kendisini tekrar ilgi arıyor sanması ihtimali bir an için bütün kanını başına topladı. Hasan gidecek, Doktor Asım Bey'i görecek, kızının isteklerini babası

aracılığıyla öğrenecekti. Hattâ Asım Bey ona:

— Zeyno içeride, kendisiyle görüşünüz, dese bile o kayıtsız ve resmî:

— Rahatsız etmek istemem, hem de işim var, Hanımefendinin isteklerini yarın zâtîâliniz vasıtasıyla telâkki ederim.

Diyecekti. Arkadaşlık ve dostluk şeklinde bile bir ilişki aramadığını kesinlikle anlatacaktı.

14

ZEYNONUNOĞLU

Fakat beşinci sabah, Hasan, bu kararını yürürlüğe koymadı. Ayastafanos'da bir subay arkadaşını ziyarete gitti, Zeyno ile gezdikleri kıyıda ölmüş bir sevgiliye aitmiş gibi geçmiş günlerle dolu ve biraz mahzun dolaştı.

Akşam hayli geç döndü. Eğer bu akşam da cevap yoksa ertesi günü Asım Bey'e başvurmak gerekecekti. Fakat bunu kısaca ve telefonla yapmağa karar verdi; sonra kaynanasının hatırını sormak ve çocuğunu yatmadan önce öpmek için yemekten sonra, yanındaki yaliya geçti.

II

KOMUTANIN KARISI

TToridorda her zamanki ayaklarının ucuna basarak ilerledi. Odadaki sesler çocuğun henüz uyumadığını gösteriyordu. Küçük, keyifli zamanlarda olduğu gibi, güvercin sesleri çıkararak gülüyor, azıcık yabancı gelen bir kadın da alçak sesle bir şeyler mırıldanıyordu. Hayır ninni değildi, büyük bir adamla konuşuyor gibi sanki çocukla konuşuyordu. Yavaşça iterek kapıdan içeri girdi.

— Şekerim, Muazzezciğim, yavrum, Azize'nin yavrusu, Zeyno teyzeyi bildin öyle mi? Seni maskara seni! Fındık fıstık seni!

Kurşunî tayyörünün içinde ince, kollarının arasında büyük bir özenle, büyük bir rikkatle Muazzez'in başını kaldırmış, yanağını çocuğun yanağına dayamış, heyecandan belki de göz yaşından kısılan bir sesle yavaş yavaş gülüyor, Muazzezle konuşuyordu. Hasan yıldırımla vurulmuş gibi hemen kapıyı kapadı kaçtı. Anasız çocuğuna hazin bir özlemle sarılan samimî ve zayıf kadının onun için ne büyük bir tehlike olduğunu hemen anlamıştı. Böyle bir dakikada karşı karşıya gelseler, Hasan bütün kararlarını unutacak, Zeyno'ya gönlünü açacak, beraber ağlıyacak, dertleşecek, bir çocuk rikkat ve düşkünlüğü ile Zeyno'nun tekrar esiri olacaktı. Bu defa beraber yas

ZEYNONUN OĞLU

15

tutan, beraber ağlıyan iki insan gibi kalbleri eski fırtınalı, ateşli aşktan daha kuvvetli ve kırılmaz bir zincirle birbirine bağlanacaktı.

Bundan başka, Hasan, kendi kendine tahlil edip anlatamıya-cağı yeni bir Zeyno safhasını da

kurşun hızıyla seziyermişti. Zeyno'nun çocuk özlemini, henüz ana olmadığı için duyduğu eksikliği bir erkek içgüdüsiyle anlamıştı. Eğer Zeyno ana olamazsa Muhsin Beyle evlenmesinin mutluluğu, bu doyurulamayan tabii emelin yoksunluğu bir kurt gibi hayatlarını dele dele, oya oya bir felâkete götürecek. Muhsin Bey'in birinci evlenişinde de çocuksuz olması acaba Zeyno için aynı sonucu göstermez miydi? Hasan'm itiraf etmek istemediği kıskançlık ve izzetinefis yarası Zeyno'nun evlenişinden beri ilk defa olarak bu anı keşifle yatıştır gibi oldu. Bundan başka olarak da Zeyno'ya karşı şimdiye kadar duyduğu hep fırtına ve alevle anlatılan şeylerin arasında yepyeni bir anlam belirdi. O, Zeyno'-yu çok zaman sırf bir aşk ve tutku kadını, erkekleri kahhar bir kudretle ezen, mağlûp eden canlı bir tuzak gibi düşünmüştü. Şimdi bütün tehlike işaretlerini bildiği bu kadın yüzü tayfunun Azize kadar güçlü bir erkeğin bütün himaye ve rikkat tarafını celbeden safhasıyla karşılaşmıştı. Hem Zeyno'nun kısır geçecek hayatındaki boşluğu, yeisi kendisinin bir zaferi, Muhsin Bey - Zeyno evlenmesinin kendisine çektirdiği azap ve sıkıntının bir öcü gibi, hem de Zeyno'nun çocuk özlemiyle çekeceği gizli azabı, yalnız kalbinde değil bütün maddî varlığında duyuyordu. Acaba Zeyno, küçük Muazzezi koklarken Hasan'ın çocuğunun annesi olmayı bir an için bile imrenmeğe değer mi bulmuştu? Fakat Hasan, Zeyno'nun kendi çocuğuna anne olması ihtimalinin etinde, kemiğinde uyandırdığı heyecan kasırgasından olanca iradesiyle kaçıyor, kaynanasının odasına sinirli sinirli atılıyordu.

Zeyno'nun gelişi Azize'nin annesinin yarasını tazelemişti. Gerçi artık göz yaşları dinmişti. Fakat göz kapakları şişmiş, burnu, şişman gerdanı sarkmıştı. Ama eski süslü ihtiyar kadın, Azize'nin ölümünden sonra, boyasını terkettiği bembeyaz saçları, sürmesiz ihtiyar gözlerinde yarasiyle Hasan'm kalbine da-

16

ZEYNONUN OĞLU

ha çok yakın geliyordu. Hele oğulları Nihat ve Hikmetin sefaret kâtibi olarak Sofya ve Praga tayinleri, zavallı kadını daha büyük bir düşkünlükle Hasan'a ve Azize'nin anasız çocuğuna bağlamıştı. Hasan'ı görür görmez yalnız çocukların ve ihtiyarların kalbi parçalayan çaresizlikleriyle dudaklarını büktü, yeniden göz yaşları akırıya başladı:

— Zeyno geldi, Hasan! Evlâtıçığımı yeniden görmüş gibi oldum. Nasıl üçünüz yalıtı neş'e ile çımlatır, doldururdunuz. Yarabbim ne talihsiz kadını! diye hıçkırmağa başladı Her zamanki gibi, ihtiyar kadının ellerini öpmeğe, arkasını okşamağa, avutmaya çalıştı.

— Ağlama anneciğim, diyordu. Azize yoksa kızı var, onu beraber büyüteceğiz, daha ne günler, ne günler göreceğiz...

Fakat neş'eli olmağa çalışan Hasan'm sesindeki, üzüntü ve gözyaşları, ihtiyar kadını daha çok coşturuyor, Azize'yi hatırlatan bir çocuklukla yumuşak dakikaları seyrek olan iradesi kuvvetli damadına sarılıyor, bütün içini boşaltıp sükûn bu-luncıya kadar ağlıyor, söylüyordu. Nihayet Hasan, ihtiyar halasının arkasına kolunu attı, başını omuzuna dayadı, bir eliyle kadının gözlerini silerken bir yandan da tuhaf bir şeyler anlatmağa, onu Bebek bahçesi dedikodularıyla ilgilendirmeye çalıştı.

— Maşallah, çift kumrular! Ben Muazzezle, siz damad-la...

Zeyno, odaya bir rüzgâr gibi girmiş, kirpiklerindeki yaşlar henüz parlarken gördüğü şefkat ve avutma sahnesine içten gelen bir rikkatle gülmeğe başlamıştı. Bu ihtiyar kadının zâfî ile dayandığı genç adamın çok manevî görüş gücünün birleşmesi o kadar güzel bir aile resmi yapıyordu ki, Zeyno elinde olmadan aralarına atılmış, bir eliyle ihtiyarın elini yakalamış, ötekini Hasan'a uzatmış, Hasanın teselli ödevine tabîî olarak katılıvermişti.

İlk görüşmelerinin resmiyeti için o kadar uzun ve içten bir mücadele geçiren Hasan, bu tabîî ve dost davranış karşısında biraz şaşırmıştı. Zeyno da hayli ağlamıştı, fakat göz yaşları onun koyu güzel gözlerini derinleştirmiş, ucu çenesine doğru

ZEYNONUN OĞLU

17

sevimli bir üçgene benziyen ince yüzüne perişanlığını örtmek için sürdüğü pudraya rağmen, Azize'nin anasının uyandırdığı üzünlük ve rikkat titriyen dudaklarında, gergin şakaklarında kalbe giden bir anlam almıştı. Hasan'ın kayıtsız kalmak için zorla aldığı kuru davranışın hiç farkına varmamış, elini bir erkek arkadaş açıklığı ve dostluğu ile sıkmış, aşk mazisi olmıyan heyecansız bir sevgiyle yüzünü incelemeye koyulmuştu.

— Biraz ihtiyarlamışsmız, Hasan Bey, ama bunu azıcık da tabîî bulurum, insanın hem bu kadar güzel kızı, hem gençliği olamaz.

Hasan, Muazzez'in kapısının önünde keşfettiği gizli zâfî Zeyno'nun sesinin imrenen titreşiminde tekrar duydu. Fakat bu defa bu nokta, ile zihni o kadar meşgul olmadı.

Zeyno'nun bu kadar geçmişten uzaklaşmış görünen tabîî durgun dostluğu onda acayip güceniklik uyandırdı. Demek Zeyno hiçbir çaba sarfetmeden geçmiş günlere kayıtsız oluvermişti. O geçmiş günleri şimdi nasıl bir açıdan görüyordu? Hasan, bunu şiddetle merak ediyordu. Hasanla ortak ıstırap ve kendinden geçiş dakikalarını şimdi tecrübesiz bir kızın yakışıklı bir subaya duyduğu geçici bir zâf diye mi telâkki ediyordu? Hasan, Zeyno'nun çok zaman kendi düşünce ve duygularını yabancı bir adammış gibi biraz alaycı bir anlayışla tahlil ettiğini pek iyi hatırlıyordu. Belki şimdi kendi kendine:

— Ben nasıl oldu da bu sathî askeri sevdim? Nasıl acemi bir kız gibi hareket etmişim? Fakat zavallı, ne de olsa Azize'nin kocası, dost davranmalı, diyordu.

Hastalıklı bir duygunlukla Zeyno'nun yüzünde kendi düşüncelerini ariyan Hasan, onun üzüntüyle buğulanan, gözlerinde iki istihza noktası görür gibi oldu. Hayır, hayır, Hasan'm bir kadının dostluğuna bile ihtiyacı yoktu. Hasan'ı hem onurundan, hem kalbinden vuran, sonra bundan haberi yokmuş gibi bir arkadaş davranışı takman bu kadınla aralarında devamlı bir resmiyet ne kadar çabuk kurulursa o kadar iyi olurdu. Kaba denilecek kadar anî ve dik bir davranışla halasını bıraktı ve kalktı.

F. 2

ZEYNONUN OĞLU

— Acaba mektubumu aldınız mı? Emirlerinizi ne zaman telâkki edeceğim? Ben nisanın on beşinde, mutlaka hareket etmek zorundayım. Çünkü bugün taburumun nisanın sonunda Mardin'e hareket edeceğini haber aldım. On beş günde hazırlanmak size zor gelirse yüzbaşı Ekremle beraber hareketiniz için tertibat alınız. Muhsin Bey, sizi Mardin'e gelir alır.

Zeyno'nun yüzündeki gerginlik garip bir biçimde arttı, gözlerinde kızgınlık, acı, belki de biraz hayret vardı. Her halde çenesi biraz daha incelmış, gözleri daha büyümüştü. Fakat dudaklarındaki ince titreyiş, tavrındaki açık ve sıcak teklifsizlik geçmişti. Artık dudaklarında titreyiş yerine keskin ve açık çizgiler, tavrında ketum, sessiz bir resmiyet belirivermişti. Yalnız sesinde belki ince bir alaya benzer bir perde ile:

— On günde hazırlanmak zor da olsa sizinle beraber gitmek zorundayım. Muhsin Bey, mektubunda bu noktada ısrar ediyor.

— O halde emirlerinizi ne zaman alabilirim?

— Ooo... Hasan Bey; ben komutanmızmışım gibi konuşuyorsunuz. Ben, askerliğe yabancı bir adamın kızıyım. Benimle Azize'nin arkadaşı, dostu gibi konuşsanız olmaz mı?

— Komutanın eşi olduğunuzu her dakika hatırlatmak zorundayım Hanımefendi.

Zeyno, Hasan'm resmiyetine rağmen dargın çıkan sesinde bir şeyden kaçman, kaba ve lüzumsuz bir sakınma anlamı sezdi. Acaba Zeyno'nun dost davranışına kapanmış ve unutulmuş eski bir kalb ilişkisini uyandırmak istiyen bir kadının hilesini, çabasını seziyor, ona karşı kendine resmiyet ve kabalıktan birer siper mi alıyordu? Demek, bu Hasan, kışlada büyümüş, olgun ruhlarda içtenliği sırf cinsel zâflarıyla ölçen dümdüz, hattâ kaba bir adamdı. Zeyno, kendisinin de sonra pişman olduğu bir sertlikle:

— Muhsin Bey'in eşi olduğumu aslında unutmak kabil değil, fakat komutanlık filân hesabın dışında... dedi.

Hasanla Zeyno'nun konuşmasından bir şey anlamayan, belki aralarında düşmanlık sezen ihtiyar kadın:

— A, a, kavga mı ediyorsunuz çocuklar? dedi.

ZEYNONUN OĞLU

O zaman Zeyno, kendini birdenbire toplıyarak dargın bir

sesle:

— Şimdi yol tertibatını konuşamaz mıyız? diye sordu.

— Maalesef eve bir arkadaşım gelecek, hemen gitmek zorundayım. Yarın sabah emirlerinizi almağa gelemey miyim?

— Ben de yarın sabah erken döneceğim, arkadaşınız çok mu oturur? Ben, geç yatıyorum. Örneğin on bire doğru gelseniz. Aslında konuşulacak ne var? Ne gün, ne saat, nereden hareket edeceğimi söylersiniz... Ben, sizi gelir bulurum.

Hasan, saatine baktı. Dokuz buçuktu. Gelecek arkadaşı filân yoktu. Zeyno'nun sessizliği onu biraz fazla olan kendi kabalığından, yapmacıklı resmiyetinden uyandırmıştı. Bu lüzumsuz yalanı elinde olmadan istemeden söylemişti. Kendi kendine sırf Zeyno'ya kaba davranmak için söylediğini sanıyordu. Fakat gerçekte Zeyno'yu yola çıkmadan önce bir defa daha görmek, belki de yalnız görmek arzusuna kapılmıştı.

—Saat on buçukta gelirim Hanımefendi, dedi.

Hasan, aşağı yukarı bir saat rıhtımda dolaşıktan sonra, tam on buçukta yalıya döndü. Hasan gittikten sonra ihtiyar kadın Zeyno ile Azize'nin çocuklarıyla ilgili anılardan, Azize'nin son günlerdeki elemli dakikalarını uzun uzun anlattıktan ve Zeyno'nun genç omuzuna başını koyup bol bol ağladıktan sonra, bitkin düşmüş, odasına çekilmişti. Zeyno da onunla beraber odasına kadar çıkmış, ihtiyarı bir çocuk sevgisiyle yatırmış, yorganını sıkıştırmış ve nihayet misafir odasına dönmüştü.

Hasan'm resmiyet arzusunu ancak misafir odasının giderebileceğini düşünüyordu. O kadar ihtiyarın elemiyle dolu, Azize'nin anılarıyla üzüntülü idi ki oturduğu koltuğun Hasan'm kendisini ilk defa gördüğü koltuk olması dikkatini çekmemişti. Hasan'm davranışındaki sertliği, resmiyeti lüzumsuz buluyor, onu bu akşam Azize'nin hayatını zehirliyen fena bir koca diye düşünüyordu. Ona komutanın karısı olduğunu hatırlatmasını Zeyno'yu inciten, kıran kabalığın en belirli bir ifadesi diye telâkki ediyordu. Muhsin Beyin inceliğinden, olgun tavrından ne kadar uzaktı. Muhsin Bey'i sevgi ve minnetle birdenbire nasıl

20

ZEYNONUN OĞLU

hatırlıyordu. Artık kalbi titretmese bile, Muhsin Bey, onun için en yakın ve en çok güvenilen bir destektir. Zeyno'ya değil hafif, fena bir kadına bile böyle davranması kabil değildi. Zeyno, Hasan'a ne yapmıştı? Sırf arkadaşının mutluluğu için kendini feda etmişti. Şimdi o geçmiş günleri yalnız unutmak değil, Azize'nin kocası, Muazzez'in babası olduğu için dost olmak istemişti. Şimdi, bunları düşünürken kapının kapandığını duydu. Gözleri karşıdaki aynada kendi yüzüne ilişti. Burnunun tepesi kırmızı, saçları dağınıktı. Hemen acele ile yanaklarını, burnunu pudraladı, saçlarını beklenen şeyin tersini yapmak mizacının o kadar belirli bir özelliği idi ki onu resmî ve soğuk bulacağına inanan Hasan'a tamamiyle başka biçimde davranmayı düşünüyordu.

Hasan odaya girer girmez Zeyno'yu ilk gördüğü koltukta, kısa saçlı başı koltuğa dayalı, arkası

kapıya dönük buldu.

— Siz misiniz Hasan Bey? Lütfen şu koltuğa geliniz.

Zeyno oturduğu yerden Hasan'a kendi karşısındaki yeri gösteriyordu. Bu biraz kalın ve çekici sesi, ilk defa yine burada duymuştu. Fakat o zaman bu kalın seste bir erkek çocuk yaramazlığı vardı. Biraz aceleci ve biraz alaycı anlatımında hayata doymıyan, her zaman yaşamak, bilmek iştahıyla atılan canlı bir gençlik vardı. Şimdi o ses, Hasan'ı acıtan bir gururla ve resmiyetle konuşuyordu. Hasan, Zeyno'nun karşısına geçmeden olduğu yerde bir an, geçmiş ve tatlı bir sahnenin hayalini dağıtmağa çalıştı, sanki yalnız kısa, koyu saçları gördüğü o koltuktan ince ve çıplak bir kolun, uzun parmaklı, solgun bir elin tekrar kendisine uzandığını görüyor gibiydi. Karşıdaki aynada bir subayla ince ve uzun boylu bir genç kıızı canlı ve güzel bir sallantı ile «hey Zeyno, Zeyno!»yu oynarken görür gibi oldu. Fakat başka bir hayal, mavi tüller içinde, sarı saçlı, çocuk yüzü sevgiyle dolu bir kız sitemli mavi gözleriyle bu anıyı sildi. O zaman, Hasan, ciddî ve resmî haliyle Zeyno'nun karşısına o-turdu.

Görüşme, ancak on dakika sürdü. Yola çıkma gününü kararlaştırdılar. Zeyno, yollar konusunda soru bile sormadı, ikisini de biraz sıkkan yabancı bir hava içinde beş dakika sustuk-

ZEYNONUN OĞLU

21

tan sonra Zeyno önce ayağa kalktı; üstelik elini bile vermeden ve bakmadan veda etti, çekildi. Hasan, kurşunî tayyörlü, ağır tavırlı, kendisinin ortaya çıkardığı «komutanın karısı» rolünde Zeyno'dan ayrılırken bu kuru ve cansız durumda yine kendisinin bir saat önce isyan ettiği içtenlik ve dostluğu aradı.

Evine dönünce yine kırmızı sedirli, kırmızı perdeli odasında uzun süre oturdu, Zeyno ile aralarında istediği kuru resmiyeti kurmayı başarmıştı. Fakat bu başarı, onu garip bir yolda boşluk ve yalnızlık içinde bırakmıştı. Oturduğu yerden Boğaziçi'nin koyu mavi gecesinde, karanlık denize inen ince beyaz bir sis arasında bir balıkçı kayığı kayıp gidiyordu. Zeynoda artık bu yabancı balıkçı kayığı gibi hayat yönünü bilmediği bir zaman sonra tamamiyle kaybedeceği bir varlık olmuştu.

YARBAY MAZLUM BEYİN AİLESİ

lyfesture Hanım'm başına sımsıkı sardığı kahverengi tül, yuvarlak yüzünü, tombul yanaklarını daha dolgun, daha kırmızı gösteriyor, biraz küçük elâ gözlerinin kapaklarını şişiriyordu. Tam kaşlarının ortasından sarkan sarı bir lüle, şakaklarından dökülen tutam tutam kıvrıcıklar başının genel görünüşünü fazla süslü, gösterişli bir et, saç ve renk yığını haline sokuyordu. Bununla beraber siyah sürmeleri arasındaki gözlerin kırıntımağa çalışan ifadelerinde, yapma bir nezaketle büzülen pembe dudaklarında, eski bir istanbul hanımının örtüle-miye sevimliliği ve özelliği vardı. Diz kapaklarına kadar açık kahverengi bir manto giymiş, sıcak bir bahar günü olmasına rağmen, dünya modasına uyarak omuzların uzun tüylü, ağır samurlar koymuş ve bu zengin kürkler arasında aslında kısa olan boynu tamamiyle kayboluvermişti. Ten renkli ipek çoraplarından, uzun ökçeli rugan iskarpinlerinden fazla etler pırtlıyor, üstlerinde fındık oturacak

gibi tombalak küçük ellerinin tırnakları mübalâğa ile yapılan bir manikürden sonra kana batmış gibi kıpkırmızı parlıyordu.

22

Z E YNO.N UN OĞLU

Doktor Asım Bey, çocukluğundan beri tedavi ettiği Mesture Hanımın kızı Mazlûme'yi muayene için hazırlanıyordu. Mesture Hanım, oturduğu iskemle bacaklarına uzun geldiği için sağ ökçesinin bir yan darbesiyle biraz ötede duran yastığı kendi önüne çekmek ve ayaklarını yastığın üstüne yerleştirmeye ça-lışıyordu. Fakat bu küçük hareket bile onu o kadar yormuştu ki elinde olmadan uzun uzun soluyor, nefesi tıkanıyordu. Doktor, ancak yan gözle Mesture Hanım'ın hareketini görmüş, fakat kısılan nefesinden kadının durumunu anlamıştı. Kendi kendine:

«Yirmi yıl önce Hayrettin Paşa'nın kızı Mesture Hanım, tombul fakat tabîî ve sevimli. Yirmi yıl sonra Mesture Mazlum Hanım, başı, beli, ayakları üç tanbura içinde, kımıldanamıya-cak kadar şişman, aşırı asrî, devamlı bir çaba durumunu muhafaza için maddî manevî ter içinde, nefes nefese!» diyordu. Fakat başım çevirmeden tatlı bir sesle açıktan ilâve ediyordu:

— Sizi biraz şişmanlamış buldum Hanımefendi.

— Ah doktor, bilseniz şişman olmamak için ne kadar çalıştım. Evde benim için hemen hemen ayrı yemek pişiyor; o kadar sevdiğim halde Bomonti birası bile içemiyorum. Haftada tıç gün masaj ve hemen her akşam dansediyorum.

Annesinin maddî manevî tamamiyle zıddı görünen ince genç kız sandalyesinden hemen lâfa atılıvermişti.

— Perhiz yemeği bizim yediğimiz yemeğe sırf bir ilâveden ibaret. Bomonti birası her akşam, «bugünden sonra artık içmi-yeceğim» denilmekle içilmemiş oluyor. Her masajdan sonra, üç saat uyku, hele dans akşamları yenilen gatolar, şekerlemelerin, içilen şampanyaların haddi hesabı yok!

Mestura Hanım kızının bu alaycı ve oldukça saygısız sözlerine kızmıyacak kadar asrî olduğunu gösteren tatlı bir sitemle ve Beyoğlu madamlarının aldığı bir durumla parmağını yalancı bir tehditle salhyarak:

— Meşant! dedi.

Doktor, muayeneye hazırladığı genç kızın zarif omuzlarını ihtiyar ve eski bir doktorun imtiyazı ve şefkatiyle okşarken sesinde yapma bir sertlikle homurdanıyordu:

ZEYNONUN OĞLU

23

—, Bu şampanyalar, gatolar, matolar bu omuzların iskeletini dolduramıyor!

— Aman doktor, kızım bu tedansanların, Perapalas'm kibar balo gecelerinin onda birine gelmez. Ona varsa sinema, varsa tenis, varsa Üniversite arkadaşları, bir araya toplanıp on saat tartışma yaparlar, cigara içerler, neler de konuşurlar bilseniz. Bilmem Üniversite'ye gönderdiğimizizi iyi ettik. Bey'in mektuplarındaki ısrara dayanamadım. Ha! bir de bu küçük hanım baba annesinin dizinden ayrılmaz, bilmem bu köhne, örümcekli düşüncelerden bir türlü onu ayırıp tamamiyle asrî yapamıyorum.

Genç kız, başını kaldırdı. Doktora baktı. Durgun ve derin görünen yeşil gözlerinden birini kendisini tamamiyle anlayan, ler şeyde kafadar olan bir arkadaşına kırpar gibi kırptı. Doktor bir göz kırpmasıyla bu genç yüzün bir tarafında yukarıya çekilen bir kırıksıklığa ve ince alaya karşılık, öbür taraftaki masum sesizlikle ne kadar sevimli ve zeki, ne kadar muhayyel bir güzel palyaçoya benzediğini düşündü. Mazlûme, annesine bakmadan, doktoru güldüren yapmacık bir ciddiyet, sanki konferans veren bir tavırla:

— Büyük annem, yeni dansları eski kabakçı araplarınm o-yunu kadar bile güzel bulmuyor. Hem bu danslar, ya Amerika vahşilerinden, ya da Amerika zencilerinden geliyormuş, hele cazband bütün bütün aşağı bir şey. Büyük annem, ben gramofonda «fokstrot» çalarken saksafonu fena çalınmış zurnaya benzetiyor. Zurna ile çalmırsa çok güzel olurmuş. Biz Üniversite'de artık Zeybek danslarını tercihe karar verdik. Tıbbiyeli arkadaşlar, geçen gün Avrupa'dan dönen bir genç hocalarının şerefine ocakta çay ziyafeti verdiler, edebiyat şubesinden bazılarımızı da davet ettiler. Bu genç öğretmen, asrî Avrupalılar için ne söyledi bilseniz, annemin asrî dediği bir çok şeylerine köhne, örümcekli dedi. «Eski uygarlıkları gibi Avrupa'nın gübre yığınları altına gömülmesine az kaldı» dedi, hem bizim ne kadar asrî diye aldığımız şeyler varsa onların yüzünden Avrupa batacakmış, bizim hiç bilmediğimiz birtakım büyük şeyler, ya-

24

ZEYNONUN OĞLU

rmm yeni uygarlığına aktarılacakmış. Büyük anneme anlattım. O kadar sevindi ki, adamcağızın evli olup olmadığını soruşturuyor, eğer bekârsa ben de artık evlenmemek için verdiğim kararı büyük annemin hatırı için bozacağım.

— Ya sen ne düşünüyorsun Küçük Hanım? Eğlendiğin bu asrîlik sayesinde bir genç erkek kadar serbest olmadın mı?

Mazlûme güldü.'

— Gerçekten, uygarlık nimetlerinin gençlere bu faydası oldu ama daha çok, bundan büyükler istifade ediyor. Bu balolar, tedanslarda en çok bizim anneler eğleniyor, flört yapıyor ve dansediyorlar. Hele Şişli gençleri hep onların tekelinde. Artık doktor, Allah için söyle, bir tarafı innmeli, yanakları sarkık, bir göz kapağı düşük diplomat eskilerinden başka bize kimse kalmazsa nasıl biz asrîlikten hoşlanalım?

— Hain kız nasıl gençler kalmıyor, analar gençlere hep sizin hatırınız için iltifat ediyor.

Doktor Asım zevkle, şefkatle, biraz da hayretle genç kıza bakıyordu. Onu şimdiye kadar sessiz, ciddi, belki de zekâsı durgun, annesinin dediği gibi büyük annesinin etkisi altında kalmış diye düşünüyordu. Her halde genç kızm ruhunda bir gelişme, belki de onu bu kadar tuhaf, hoş yapan yeni bir kalb zembereği vardı. Her halde bu konuşma yeteneği ona biraz Üni-versite'ye devamından beri gelmişti. Büyük annesinin etkisi onu yapma olmaktan muhafaza etmişti. Üniversite de asrîliğin o, adını bilmediği genç doktorun dediği gibi Avrupa uygarlığını batırarak olan çirkin ve ucuz görünüşlerinden kurtarıyor, genç kızda tabiîliğe, serbest düşünceye karşı bir eğilim uyandırıyor. Asım Bey, yıllarca kendi kızı Zeyno'yu sırf kendi yetiştirdiğinden dolayı biraz müstesna telâkki etmişti. Son yıllarda bütün geçiş devresinin taklitçiliği, çirkinliği arasında gerçek yeni bir Türk kıızı örneği yetiştirdiğini görüyordu. Mazlûme, şimdi o-na bu örneğin çok sevimli bir ifadesi gibi görünüyordu. Mazlû-me'nin alaycı, kesin, annesinin yumuşak, belki de azıcık asrîlik özentiliği kokan bir yolda devam ettirdiği tartışmayı dinlerken bu genç kız örneğinin çizgileri gözünün önünde belirliyordu. Şimdi şehirli Türk kıızı hep böyle ince yüzlü, narin yapılı, sinir-

ZEYNONUNOGLU

25

liydi. Çoğunun gözleri derin ve yeşil, tavırları atılgan, konuşmaları uyanık ve bazan alaycı idi. Kıyafetleri zarîf ve basit, düşünceleri azıcık mübalâğaya, mizaçları heyecana, hûlyaya eğilimli olmakla beraber zamanlarının genç erkeğinden daha fazla özgür, daha az ukalâ ve çekici bir surette şımarık ve hususî idiler. Yeni Türkiye'de en ileri açık düşünceli öge bu genç kızlar-sa, aynı kızlar memleketin en ulusal, en gerçek örnekleri gibi görünüyorlardı. Buna karşılık, yine şehirlerde asrîlik akımında geri kalmak kaygusile hareketlerini, kıyafetini yeni zamana aşırı derecede uydurmağa çalışan hoppa, orta yaşlı yapma bir kadın örneği özellikle İstanbul'un kibar denilen toplum hayatında göze batacak derecede belirgindi.

Mesture Hanım ünlü bir milletvekilinin Vakit gazetesinde çıkan mülakatından ezberlediği «köhne ve örümcekli düşünceler!» yerinde harcamış olmaktan doğan hoşlanmayı kendi kendine biraz tattıktan sonra, yine kırıtarak lâkırdıya başladı:

— A! Doktor, bugün size ben asıl başka önemli bir mesele danışmak için geldim. Kızımı da onun için muayene ettirmek istedim. Fakat bu geveze çocuklar insanda akıl fikir bırakmıyorlar ki...

— Buyurun Hanımefendi.

— Size kızımda anemi olduğunu söylemiştim. Şimdi muayenede de göreceksiniz. Bey, Diyarbakır'da, biliyorsunuz, bizi oraya istiyor. Kız bu halde iken nasıl giderim? Bütün derdimin arasında bir de bu üzüntüsüz seyahat kabil olmadığını söylerseniz belki Bey bu düşünceden vazgeçer.

Genç kıız, sinirli ve çevik bir tavırla doktorun kolunu çekti.

— Kuzum anne, doktora etki yapma. Ben gitmek istiyorum, vallahi bir şeyim yok doktor, bu yaşta annem gibi tulum olacak değilim ya! Hem kırmızı yanaklı insanların rengi hep tabiî değil ki, bir annemin tuvalet masasını görseniz.

— Bayağı sözler kullanma Mazlûme! Bunlar, hep baba annenin anlayışı. Tam asrî hayatı öğreneceği, sosyeteye alışıacağı

26

ZEYNONUN OĞLU

tir yaşta nasıl Diyarbakır çöllerine giderim. Erkekler öyle egoist oluyorlar ki'...

— Babama ben yazdım, bizi istemesini rica ettim. Sen istemezsen gelme anne, ben bu yapmacık hayattan bıktım usandım, yallah doktor, hiç yeni bir şey olmuyor; dans, briç, poker, dedikodu, yine dans, poker filân, bir de eli manikürlü, yüzü pudralı cici beyler.

— Allah Allah, erkek oldum diye herkes tırnaklarını hamal gibi mi tutsun! Ben anlıyorum, bir Anadolu subayı modası çıktı; bizim sivil gençler gözden düştü. Oysa, bu cahil kız görse, subaylar daha şık, hem yüzleri pudralı, hem...

— Anladık anne, biliyoruz. Benim subay filân istediğim yok. Ama sen de beni ille sefaret kâtibine vermekten vazgeç... Bir bilsen doktor, annem nasıl gece gündüz sefaret kâtibi avı yapıyor, Ama ben biliyorum, kendi de benimle Avrupa'ya gelip salonlarda dans edecek...

Doktor, heyecanla, biraz ileri giden Mazlûme'yi susturmak için omuzlarını bir daha okşadı:

— Muayene ederken lâkırdıyı kesmeli Küçük Hanım. Herhalde son söz benim, Diyarbakır'a gider misin, gitmez misin, muayeneden sonra belli olacak.

Muayeneden sonra, Mesture Hanım ağırbaşlı bir tavırla doktorla yalnız kalmak istediğini söyledi. Kızını doktorun muayene odasına açılan kitaplığına gönderdi. Doktorun yüzünden kızında önemli bir şey olmadığını hemen anlamış, doktorun bunu kızının yanında söylememesini kaşla gözle, bütün yüzüne verebildiği anlamlı bir ifadeyle anlatmayı başarmıştı. Yalnız kalınca, kızının geleceğini ilgilendiren önemli bir noktada direnerek doktora istediğini yaptıracığını sanıyordu. Mazlûme kapıyı kapayınca doktor önce söyledi.

— Kızcağızda hiçbir şey yok, niçin bu seyahati istemiyorsunuz?

— Ah! Doktor, siz bir Omdü mond (1) sunuz. Babasına, kıtı) Fransızca «homitie de monde», (kibar adam) demektir.

ZEYNONUN OĞLU

27

zina anlatamadığım şeyi size anlatayım. Mazlûme yirmi yaşında bir iki yıl daha evlenmezse kimse yüzüne bakmıyacak. Aslında, kendi de şimdiye kadar bütün kısmetlerini tepti. Diyarbakırda kimi bulup vereyim. İstanbul'da kimseyi beğenmeyen oradaki eşrafı mı beğenecek?

— Belki Mazlum Bey'in de bu konuda bir düşüncesi var dır. O kadar parlak, yakışıklı subaylar

var ki.

— Var ama bir kısmının parası yok. Parası olan büyüklerden hemen hepsi evli. Siz çok iyi bilirsiniz. Babamdan biraz kırıntı kalmasa Bey'in parasıyla bu sosyete hayatının yanına yaklaşabilir miydik? insan asrî ve uygar hayata ya parasıyla kavuşur, ya da bir sefir, bir sefaret başkâtibi ile evlenirse. Yoksa subayın en yüksek rütbelisi de adamı vahşete çağırıyor.

— Benim kızım da bir asker karısı ve yakında Diyarbakır'a gidiyor. Fakat o da Mazlûme kadar memnun. Üstelik ihtiyar babasından ilk defa ayrılması bile onun için bir sakınca değil.

— Kızınızdaki sözederken hatırıma geldi, az daha unutacaktım. Merhum Akif Beyin oğlu Nihat Bey için kızımı istiyen-ceklermiş. Kızınız onları çok yakından tanır sanırım. Acaba nasıl adamdır?

— Nahit... Galiba Sofya'daki kâtip...

— Hayır Prag'daki...

— İyi çocuktur sanırım. Fakat Mazlûme daha çok genç, hem de çok özgür ruhlu bir kız. Evlenmesini siz onun kendi kendine bırakınız ve bu seyahatten caydırmağa çalışmayınız. Kendi tecrübem üzerine söylüyorum, bırakın gitsin. Eğer siz gitmek istemiyorsanız o, kızıyla beraber seyahat eder. Arkadaş olurlar. Kızımın yanında güvenilir bir subay da gidiyor...

— Karar vermek çok güç doktor. Ne ise bir düşüneyim. Gitmeğe karar verirsek iki gün sonra yine gelirim.

Mazlûme'yi, kapıyı açıp çağırdıkları zaman doktorun yazı masasında fotoğraflara dalmış buldular. Doktorun sesini işitince koştu, yanakları kırmızı, gözleri parlıyordu.

— Doktor, annemi kandırdınız mı?

Mazlûme'nin kırmızı yanaklarını, ısıldıyan gözlerini, Diyar-

28

ZEYNONUN OĞLU

hakir seyahati için duyduğu şiddetli istekten ileri geldiği düşüncesiyle evet dedi.

— Bakalım; annen, iki güne kadar uygun bir karar verecek, dedi.

Mazlum Bey ailesini doktor sofada geçirirken Zeyno, Be-bek'den dönüyordu. Merdivenlerden hızla yukarı kata çıkan bu kurşunî tayyörlü, zarif başlı genç kadına bakmak için ana kız, başka başka duygularla birdenbire durdular.

Doktor da Zeyno'yu Mazlum Bey ailesine tanıştıırken onların da kendisiyle beraber Diyarbakır'a gelmeleri ihtimalinden söz etti. Mesture Hanım ona bir iki yerde raslamıştı; fakat hiç dikkatini çekmemişti. Şimdi sırf Diyarbakır'a beraber giderlerse komutanın karısı sıfatıyla subay hanımları

arasında merasimde kendisine üstün olacağını düşünerek meraklı gözlerle onu inceledi, içinden:

— Kara, kuru, kibirli, kazık gibi bir kadın! Komutan Muhsin Bey bunun neresini beğenmiş, hem de âşık olmuş, diyordu.

Fakat Mazlûme genç kadına bütün bütün başka gözlerle bakmıştı. O, önce Zeyno'nun sadeliği içindeki inceliğin sırlarını arıyordu. Annesinin sınıfındaki kadınların belirli bir özenle, mübalâğa ile asrîleşmeğe çalışmalarındaki yapmacılık onun sinirine ne kadar dokunuyorsa Zeyno'nun yaradılıştan ve tabîî halini de o kadar genç zevkine uygun buluyor, Zeyno'nun, akıllı yüzünü, güzel ve zeki gözlerini kendisine yakın duyuyordu. Zeynonun onda uyandırdığı ilgiye başka bir sebep de vardı. O-nun kendisini hatırlamak isteyen gözlerle süzdüğünü görünce çekici bir teklifsizlik ile:

— Bir defa sizinle Akif Bey'in yalısında görüştüktü Hanımefendi, dedi. Bir gün de ben sizi yine Akif Bey'in ailesiyle Kü-çüksu'da gördüm.

— Bana da yüzünüz yabancı gelmedi... Küçüksu'da...

— O gün siz beni görmediniz. Bir subayla koşmaca oynu-yordunuz.

Mesture Hanım, azarlıyan bir sesle:

— Mazlûme! dedi.

— Doğru söylüyorum anne. Hem Hanımefendi subaydan iyi

ZEYNONUN OĞLU

29

koşuyordu. Biz, Üniversite'de bir spor klübü yapıyoruz, açılır açılmaz size üyelik için rica edeceğiz.

Zeyno, Mazlûmenin uyandırdığı acı anıya rağmen genç kızın yeşil gözlerindeki içtenlik, yüzündeki anlamlı ve açık ifadeyi o kadar sevmişti ki elinde olmıyarak güldü:

— Sakın beni klübünüze üye yapmayın, o günden beri çok ihtiyarladım, hem çok yakında Diyarbakır'a gidiyorum.

— Belki bizde gideceğiz, inşallah beraber seyahat ederiz. Bir annemi kandırsak!...

Sabahleyin, muayeneye gelen hastaların sofadan geçmelerine rağmen Diyarbakır lâkırdısı uzadı. Zeyno ile birlikte gidecek subayın Binbaşı Hasan Bey olduğunu öğrenince ana kız daha fazla ilgilendiler.

Mesture Hanım hemen atıldı:

— Hasan Bey hücum taburu komutanı değil mi? Bizim Bey de onunla beraber gelmemizi yazıyordu, ne garip tesadüf!

Mazlûme, hemen oracıkta, hareket günlerini söylemek bahanesiyle üç gün sonra Zeyno'yu ziyaret için izin istedi. Ayrılırken ikisinde de nedenleri kalbden gelen karşılıklı bir çekiş-ve dostluk başlamış gibiydi. Zeyno, arkalarından seslendi:

— Mazlûme Hanım, cumartesi hazırlanmak için Erenköyü-ne döneceğim. Adres Suadiye, Muhsin Beyin evi. Ama yemekten önce geliniz. Telefon numarası, çift yedi.

Mazhime, heyecanlı, memnun, bu çekici genç kadınla beraber seyahat plânlarını gelecekteki dostluklarının ayrıntılarını düşünmeğe başlamıştı.

Mesture Hanım, dalgın, biraz da bozuk bir sesle:

—• Hasan Bey, Akif Beylerin damadı değil mi? Hani karısı Viyana'da ölmüş... diyordu.

Fakat içinden o da bir çok şeyler düşünüyordu. Hasan'm, karısının yüreğine indirerek öldürdü diye dedikodular vardı. Çok çapkın olduğunu söylüyorlardı. Acaba doğru muydu? Bununla beraber geleceğin, bir damadı sıfatıyla bir binbaşı ile bir sefaret kâtibi arasında kıyaslamalar yapılıyor; kızma koca olarak uygun olmasa bile kadınlar yanında başarısı olan genç bir subayla beraber seyahatin heyecanlı ve hâdiseli olacağına gü-

30

ZEYNONUN OĞLU

veni vardı. Vagonun penceresinden bu tehlikeli subayın kendisine: «Sizin kadar güzel bir mahlûk görmedim, kızınız ve komutanın karısı yanınızda, büyük kardeşleriniz gibi hanımefendi» dediğini hayal ediyordu. Gerçekten, asıl noktalarda iffetli kalan kadın, kırkında atıldığı toplum hayatında «flört» şeklinde beliren şeylerden hayalî bir genç kız kadar tat alıyor, heyecanlanıyordu. Bütün bunları düşünürken Hasan ile Zeyno arasında geçmiş bir zâf olduğuna dair bir dedikodu işitip işitmediğini hafızasının en derin köşelerinde arıyordu.

— Alo, alo, orası çift yedi mi?

— Evet, kimsiniz?

— Ben, Mazlûme Mazlum! Miralay Muhsin Bey'in eşi Zeyli eb Hanımefendiyi arıyorum!

— A! Siz misiniz Mazlûme Hanım? inşallah beraber seyahat edeceğimizi haber vereceksiniz.

— Ben, burada bir yerde misafirim. Sizi ziyarete gelebilir miyim?

— Çok iyi olur, hemen gelemiz misiniz?

— Ah yazık ki, yemeğe davetliyiz. Fakat yemekten sonra hemen gelirim.

Zeyno, gülümser bir yüzle telefonu kapadı. Genç kızını gördüğünden beri aralarında, gelecekteki

bir dostluk ihtimalini zevkle düşünüyordu. Zeyno'nun çocukluğu ve ilk gençliği babası ile Saffet gibi iki düşünür erkek yanında geçmiş; eğitiminde, huyunda onların etkisi altında kalmıştı.

Azize, onun en yakın ve en eski kadın arkadaşıydı. Fakat Azize'de Mazlûmedeki düşünen, hayata biraz alaycı, biraz derin bir merakla bakan, etrafını çekici bir incelikle, açık bir zihniyetle çözümleme yeteneği yoktu. Mazlûme'yi gördüğü akşam, babasının kendi odasında uzun uzun ondan sözetmişlerdi. Mazlûme'nin açık, güven veren konuşuşu ona kızının evlendiğinden beri, hattâ Hasanla aralarında geçen ve faciaya çok yaklaşan olayından beri, kapanık, sessiz bir kadın olduğunu çoktandır kendi kendine itiraf etmediği garip bir acı ile düşündü. Zeyno'da da, o akşam, babasına eski günlerdeki bir çocuk açık-

ZEYNONUN OĞLU

31

lığı, bir arkadaş teklifsizliği ile yaklaşmak arzusu belirmişti. Babası, önce, ona Mazlûme ve ailesi hakkında bir çok bilgi vermişti. Nasıl oldukça mutaassıp, geri fakat aynı zamanda keskin zekâlı ve kişilik sahibi bir büyük annenin etkisi altında kaldığını; annesinin onu, kendi deyişiyle, asrîleştirmek, sosyete hayatına alıştırmak için nasıl çok kere boşuna bir kuvvet harcadığını ve yıllardan beri taşralarda dolaşan bir asker kızı olduğunu anlattı. En sonunda dedi ki:

— Ben bu kızın Diyarbakır'a gitmesini çok isterdim Zeyno, sen orada yapayalnız kalacaksın. O da buradaki çevresi içinde pek eğlenmiyor. Annesi gelmese daha iyi olur. Sen ona karşı hemen manevî bir büyük kardeş, küçük bir ana durumu alırsın. Bu, sana evinin dışında tatlı ve içten bir iş güç olur.

— Ben de annesinden çok hoşlanmadım, doktor! Zavallı bir şey! Kızını burada alıkoymak istemesi, onun vesilesile her eğlence yerine gidebilmeğe kızını bahane etmek için.

— Hayır hayır, o da çok iyi yürekli bir kadındır. Biraz bayağı ve taklit yeteneği çokça, azıcık da isteriye eğilimli, kocasından o kadar uzun zaman uzakta kaldı ki, bu, onun için iki taraflı bir tehlike... Burada yalnız kalsa, korkarım, -asrîlik gereği- hepsini tecrübeye kalkacak. Oraya giderse belki kocasını beğenmiyecek...

— Bizim de orada oldukça alafranga bir topluluğumuz olacakmış, Muhsin Bey yazıyor, yani toplumsal hayat başlamış, Mazlum Bey'in Hanımı da balolar düzenler; Muhsin Bey'e, Mazlum Bey'e dans öğretir, Hanımcağız kendisine her halde bir iş güç bulur. Biz de Mazlûme ile başbaşa kalırız. Her halde dok-torcuğum, sen Hanımı bizimle beraber seyahate kışkırt!

— Zeyno, sen Hasan Beyle yalnız seyahat etmek istemiyor musun?

Bu; babasının Zeyno evlendikten sonra, Binbaşı Hasan'dan

ilk defa söz ediydi.

Zeyno, gergin ve acı bir gülümsemeyle cevap verdi:

— Fesat yürekli doktor! Hayır bunu hiç düşünmedim ve

düşünmeğe de lüzum olmadığını Hasan Bey'i görünce anladım.

32

ZEYNONUN OĞLU

O kadar resmî, o kadar komutan karısına karşı gereken askerce bir durum almış ki...

— Zavallı!

— Neden zavallı? Emin ol doktor, ikimiz de tamamiyle u-nuttuk. Fakat ben böyle unutmak istemiyordum.

— Ne demek istiyorsun?

— Ne bileyim? İçten iki dost tavrı almak istiyordum.

— Ne engel var?

— Hasan Bey'in dostluk filân istemediğini anladım. Bilsen baba bu dostluğu biraz da Azize'nin anısına saygı göstererek, Azize'nin güzel küçük kızı için istiyordum. Ama ne güzel kız doktor! Hasan Bey Azize'ye iyi koca olmadı, bu çocuğa iyi bir baba olsa!

— Sen, onu bir dost sıfatıyla uslu ve iyi bir baba haline sokacağını sanıyordun değil mi, Zeyno? Senin o kadar çocuk sevdiğini bilmiyordum. Zeyno?

Zeyno çocuktan söz ederken huyunun bütün tutkusu gözlerinde, yanaklarında tutuşmuş gibi oldu ve doktor o zaman tıpkı Hasan'ın anladığı gibi bir erkek içgüdüsiyle. kızının hayatta eksik olan şeyi ve bu eksikliğin Muhsin Beyle aralarındaki ahenk ve ilişki için nasıl bir tehlike olacağını sezdi.

Bu ilişkinin sekiz ay içinde ne kadar kuvvetlendiğini ya da ne kadar zayıfladığını çok bilmek istiyordu. Yalnız kızının yüzü birdenbire kapandı ve lâkırdıyı Mazlûme'ye çevirdi.

Zeyno, Muhsin Bey'in kitaplığında hazırlattığı çay masasının başında Mazlûme'yi beklerken babasıyla konuşmalarının genç kızın etrafında bir sürü karışık meseleler topladığını düşünüyordu. Fakat Mazlûme'nin heyecanlı yüzünde, yeşil gözlerinde büyük bir sevinçle geldiğini görünce, yalnız genç kızın nasıl sevimli bir arkadaş olduğunu anladı. Çay masasının başında bir saat sonra, iki içten kahkaha, durmaksızın birbirini kovalıyordu. Mazlûme, Diyarbakır seyahatine annesini kandırmak için neler icadettiğini, yolda annesini Binbaşı Hasanla baş-başa bırakıp ikisinin nasıl eğleneceklerini anlatıyor; sonra yüzü şeytanlıkla karışık apansız bir kaygıyla bulutlanıyor.

— Beni sakın kuş beyinli bir kız sanmayınız. Zeyneb Ha-

ZEYNONUN OĞLU

hanımefendi. Ben, dünyanın ne kadar ulusal ve uluslararası meseleleri varsa hepsini düşünüyorum. Ne kadar akıllı bir kız olduğumu, bir kitaplık gibi konuştuğumu, size bilgili babanızı aratmayacağımı sonra anlayacaksınız.

— Benim adım Zeyno... __Benimki Mazlûme...

— Mazlûme!

— Zeyno!

iki genç kadın birbirini keşfeden iki yalnız çocuk gibi memnundular. Zeyno kendisinin de hayret ettiği bu neş'e ve sür'atle kurulan karşılıklı sevginin arasında Muhsin Beyle sekiz ay başbaşa ve çok şiddetli bir heyecanla geçen hayatından sonra, cinsiyeti olmıyan, duru ve genç bir arkadaşlık ilişkisini dinlendirici ve yeni bir kalp tecrübesi olarak düşünüyordu. E-vet Hasan'ı Mesture Hanımla başbaşa bırakacaklar; iki genç kadın seyahatin yeniliğini, ihtimallerle dolu tuhaflığını tadacaklardı.

Mazlûme'nin annesi Erenköyün'de bir akrabada bir hafta kadar kalacak, buradaki dostlariyle seyahat konusunda uzun uzun konuşacaktı. Mazlûme de bundan faydalanarak bol bol Zeyno'ya gelecekti. Gülerek:

— Önce, sabahleyin bir defa yalnız yürümeğe çıkıyorum. Galiba komşuların birinde bekâr bir sefaret kâtibi eskisi olacak ki ona raslarım ve güzelliğimle hayran ederim umuduyla annem sesini çıkarmıyor; o vakit anneme söylemeden gelirim.

— Sonra...

— Sonra, öğleden sonra da açıkça izin alır, çaya gelirim.

— Her gün değil mi?

— Her gün ama. siz de benim anneme bu izinler için yüzüm olsun diye bir defa beni, görmeğe geliniz.

— Kaç defa istersen...

—• Çok defa olmaz, komutanın hanımefendisi rolünü muhafaza etmek gerek. Anneme bize Diyarbakır'da toplumdaki yeri ile faydalı olabilecek ağırbaşlıca, fakat çok kibirli olmıyan bir Hanımefendi gibi görünmelisiniz.

— Bir defa Zeyno diyeceksin, «siz» demek olmaz.

Z, E Y H U J N U İ S uuuu

— Peki! Sen, sen, sen!

Zeyno ile beraber büyümüşler gibi teklifsizce öpüşerek ayrıldılar. Mazlûme, sözünde durdu. Üstelik annesi İstanbul'a i-erken Zeyno'nun ricası üzerine Mazlûme'yi iki akşam Zeyno'-ya misafir bıraktı. Baharın birdenbire sıcaklanan havasının bu iki iyicil gününde iki genç, gündüz açıkta, deniz kenarında dolaşıyorlar, akşamları saatlerce konuşuyorlardı.

Mazlûme'nin gideceği sabahı; çay masasında karşılıklı o-turmuşlar, sigara içiyorlardı. Genç kız birdenbire dalan gözlerle sordu:

— Zeyno, Doktor Âsim Bey'in masasındaki gözlüklü, şişman resmin sahibini tanır mısın?

— Bu sakın Saffet olmasın!

— Evet evet, Doktor Saffet... Fakat nasıl bu büyük adama sadece Saffet diyorsun?

Zeyno'nun «vaktiyle nişanlımdı» cümlesi dilinin ucunda i-di. Fakat her zaman eğlenir gibi her şeyden söz eden bu küçük kızın bu meseledeki fazla ciddiyetinden ürktü. Acaba Saffetin vaktiyle nişanlısı olduğunu söylese Mazlûme ile başlayan bu billur gibi şeffaf sevgi bulutlanır mıydı? Her halde bunu tehlikeye koymak istemedi:

— Babamın en sevgili öğrencisi ve muavini. Benimle hemen hemen beraber büyüdü...

— Ama yaptın Zeyno, o yüz yaşında gibi ciddî...

— Benden sadece üç dört yaş büyük, fakat sen onu nereden tanıyorsun Mazlûme? O kaç zamandır Viyana'da.

— Bizim tıbbiyeli arkadaşların hocası, bir çeşit ilâhi gibi bir şey. Bir hafta önce bir çay ziyafeti verdiler, tabî onun şerefine; beni de davet ettiler. Çok büyük ve önemli şeyler söyledi...

— Eğleniyorsun...

— Vallahi değil, konusunu şöyle bir bölümledi. Gerçek uygarlık, sözde dış uygarlık... Çürümeğe mahkûm olan kısmı, ebedî olan kısmı, biz hangilerini aldık, hangilerini almamız gerek gibi şeyler. Bundan daha ciddî şey ne olur?

— Saffet vaktiyle öyle konuşmazdı.

ZEYNONUN OĞLU

— Şimdi öyle konuşuyor. Çok bilgince konuşuyor ama meselenin ruhu biraz benim büyük annemin dediklerine varıyor. Neyse, ben ağzı açık dinledim, azıcık da korktum, fakat biraz sonra ahbab olduk. Hattâ bir gün sonra yine bir tıbbiyelinin evinde bir çayda bulunduk, beraber dans bile ettik.

— Oooo!...

— Ooooo!... Ya. Büyük anneme bu dans kısmını atlıyarak. yine dans aleyhinde, bizim asrîlik aleyhinde söylediği şeyleri anlattım. Hemen çöp çatanın biribirimize bizi nasibetmesi için dua etti. Büyük annem beni, annemin akılsızlığını nasılsa miras almamış bir çeşit dâhi gibi sayar, bu kadar akıllı adamı benden başka kadının anlıyacağıma inanmıyor. Onun için Doktor Saffet'i merak ediyordum. Doktor Âsım'm masasında resmini görünce senden her halde bir bilgi alabileceğimi düşündüm.

— Kurnaz seni...

— Vallahi seni Doktor Saffet'i tanıyor diye sevmiyorum.

— Anlıyorum yavrum! Yalnız niçin bize henüz gelmediğini düşünüyorum.

Hayatın tuhaf raslantılarından biri Saffet'i o dakika Zeyno'ya telefon ettirdi. Ziyaret için izin istedi. Çaylarını Muhsin Beyin odasında içiyorlardı. Onun için Mazlûme, Zeyno'nun telefon elinde:

— Bu ne vefasızlık Saffet, niçin beni görmeğe hâlâ gelme-din? dediğini işitti. Birden bire tutuşan gözlerle hemen atıldı, telefonun ahizesini eliyle kapadı:

— Allahaşkma bugün davet et! Ben de geç vakit giderim. Belki de beraber döneriz, dedi.

Zeyno gülerek Mazlûme'nin isteğini yerine getirdi.

* **

Ertesi gün, sabah erkenden Saffet, Hasan'm odasında oldukça heyecanla dolaşarak şu yolda konuşuyordu:

— Seni şimdiye kadar hareket etti sanarak aramadım Hasan. Hattâ Zeyno da İstanbul'da değil sanıyordum ve hocama bile ilk hafta gidemedim. Kadıköy vapurunda önceki gün uzaktan Zeyno'yu gördüm. Burada olduğunu anladım. Hocama git-

36

ZEYNONUN OĞLU

tim. Erenköy'ünde olduğunu söyledi, dün öğleden sonra ziyaret ettim.

— Hâlâ Zeyno diyorsun Saffet.

— Bir alışkanlık! Kendisine Zeyno demiyorum. Ne ise o senin burada olduğunu, beraber hareket edeceklerim söyledi. Bir de başka bir genç kız misafir var. O da Diyarbakır'a gidiyor.

— Kim bu?

— Mazlûme isminde Üniversiteli bir kız.

— Ha, kurmay başkanının ailesi, dün kolorduya gideceklerini söylediler. Onlara da lalalık galiba bize düştü.

Saffet güldü:

— Pek pişman olmazsın. Hem akıllı, hem şirin bir kız! Zeyno ile de çok dost görünüyor. Asıl sana başka sevineceğin bir haber vereceğim Hasan, ben de Diyarbakır'a gidiyorum.

— Anlamadım, ya Haydarpaşadaki derslerin?

— Dört ay için çevrede sıtma incelemesi yapacağım. Ama korkma, sizinle beraber değil, nisanın sonunda hareket edeceğim.

*

**

Nisanın on beşinde, Haydarpaşa istasyonunda Diyarbakır yolcuları ve onları uğurlamağa gelenler toplanmışlardı. Zey-no'yu uğurlamağa yalnız babası ve Doktor Saffet gelmişlerdi. Ona karşılık, Mesture Hanım'ı kadınlı erkekli şık bir kalabalık selametliyordu. Diyarbakır'a gitmekten vazgeçirecek olan sakıncaların hepsi çürük çıktıktan sonra, yapacağı biricik şey, Anadolu'ya gitmenin Şişli'de kalmaktan daha iyi olduğunu, A-nadolu'ya gidenlerin gelecekleri etrafında mutlu ve şerefli ihtimaller dolaştığını anlatmak oldu. Mesture Hanım'm belirsiz ve karışık bir konferansa benziyen sözleri sanki etrafındakilerin zihnine Mazlum Bey'in yakın bir zamanda Millî Savunma Bakanı olması kararlaştırılmış gibi bir şeyler getirdi. Kısaca, Şişli'de baloları, briçleri, tedansanları ile can atarak bıraktığı âleme ilkel bir becerik ve zekâ ile kendi durumunu imrenmeğe değer göstermeği başardı. Fazla olarak kendisini Diyarbakır'a uy-

ZEYNONUN OĞLU

37

varlık götüren yeni ruhlu bir kadın gibi gösteriyordu. Gider pitmez bir defa «köhne ve örümcekli» düşünceleri kaldıracak, kendi etrafında kadınlı erkekli asrî bir cemiyet toplıyacak, çaylar verecek, briç ve poker oynatacak, dansı moda haline sokacak Diyarbakır'da yeni hayatın bir çeşit kraliçesi olacaktı. Giderken gramofon götürüyordu. Fakat kuracağı sosyete başarı gösterirse, İstanbul'dan bir cazbant getirteceklerdi. Belki büküklerinden biri Diyarbakır'a gelirse, onun şerefine bir balo ile başlayarak, balo gibi uygarlığın en yüksek nimetini de Diyarbakır'a tattıracaktı.

Bütün bu sâf sözleri, bir kısmı gerçek bir imrenme ile, bir kısmı içten gelen bir alayla dinliyordu. Fakat hepsi kimin ne o-lacağını, hangi adamın iktidara geleceğini bilmediklerinden Mesture Hanım'm kendi kendini inandırdığı gelecekteki büyüklük hülyasına inanmış görünmeyi ihtiyata uygun sayıyorlardı. İstanbul o günlerde henüz formaları sökülmiş iktidar sandalyesini kaybetmiş, cezasının ne olacağı belli olmıyan suçlu ve bir kenara bırakılmış bir insan gibi Anadolu'nun gözüne girmek, Anadolu'ya yaranmak için hiçbir şeyden çekinmiyordu. Mesture Hanım, daha Haydarpaşa istasyonunda ulusal hareketin ilk günlerinin yürekler acısı halini ve sıkıntısını çekmişlerden çok fazla bir taassubla İstanbul'u küçümsemeye, İstanbul'un yürümesi gereken doğru yolu göstermeğe başlamıştı. Tarihte her zaman olduğu gibi, bir dinin kurucularından çok, zahmet ve üzüntü döneminden sonra gelenler, başarı ve iktidar günlerinde, o dine girenler onu benimserler ve mutaassıp olurlar.

Moda sayfalarından fıskırmış gibi dolaşan Beyler ve Hanımlar, Mesture Hanım'm etrafında bir çember halinde konuşurken öbür tarafta Zeyno babasıyla karşı karşıya ve ikisinin gözlerinde de ilk ayrılmanın acısı hâkim, susmuşlardı. Saffet ve Hasan az ötede ayakta, biraz somurtkan, biraz zoraki bir sabırla şimendiferin hareket düdüğünü bekliyorlardı.

Annesinin yanında uğurlamağa gelenlerle konuşan Mazlû-me'nin, bugün bambaşka bir usluluğu, annesinin ahbaplarıyla nazik nazik konuşması vardı ki Zeyno'nun o tarafa bakmadan dikkatini çekmiş, mahzun dudaklarında bir gülümseme uyan-

dırmıştı. Şimendiferde yalnız kalır kalmaz alaycı ve biraz ince sesiyle nasıl, tuhaf şeyler anlatacak, onu güldürecek. Fakat Zeyno'yu böyle birdenbire bir şefkatle Mazlûme'ye bağlayan şey, onun bu tuhaflığından çok, genç ruhunda hayatın değer ve anlamlarını kendisinden fazla bir açıklıkla bir denge ile görüşü idi. Zeyno, Mazlûme'nin hemen Saffet'i beğenen kusursuz düşüncesinde, kendisinin o yaştaki anlayışının çok üstünde bir olgunluk bulmuştu. Belki görünüşü o kadar şirin ve hafif olan çocuğun ciddî ruhu Saffetin kalbinde Zeyno'nun açtığı yarayı kapatacaktı. Buna Zeyno'nun sevinmesi gerekirdi ve sevinmeye çalışıyordu. Fakat Saffet hâlâ eski Zeyno zâfîyle yaralıydı. Saffetin Diyarbakır'a gelişi, Zeynoyu da Mazlûme kadar sevindirmişti. Orada elinden geldiği kadar görünüşleri başka, fakat ruh ve düşünceleri o kadar birbirine benziyen iki genci, Saffet ile Mazlûme'yi bir araya getirmeğe çalışacaktı. Bunu düşünürken gözü Saffetin yanında ayakta duran Hasan'a ilişti. Yüzü çatkın ve çizgi içinde idi. Fakat keskin, sarı gözleri yeni gördüğü bir arazinin haritasını alıyormuş gibi dikkatle, özenle Mazlûme'ye dönüktü. Zeyno, nedenini anlıyamadığı bir sıkıntı ile, belki de rahatsız bir önsezi ile bu konudan zihnini uzaklaştıрмаğa çalıştı.

Mazlûme ilk istasyondaki hareket zamanının yaklaşmasından doğan kalabalık ve gidiş gelişten faydalanarak Zeyno'nun yanına koştu. Şımarık ve tabîî tavrını hemen alıvermişti. Zeyno'nun kulağına:

— Annemin bizim Şişli âlemine neler anlattığını bir işitsen Zeyno, dedi. Öyle kendisi de yüksekten attığı şeylere inandı ki senin komutanın karısı olduğunu unuttu, babamın sanki Millî Savunma Bakanlığı bahis konusu, sen de bir yaver karısı gibi bir şey!

Zeyno, gülmesini yenmeğe çalışarak:

•— Mazlûme, annenle bu kadar eğlenmeğe büyük annen razı oluyorsa, ben olmuyorum. Sen ne fena çocuksun!

Âsim Bey, Zeyno'nun Mazlûme'ye karşı aldığı sanki bir büyük kardeş tavrını iki gencin arasındaki sevgi ve dostluğun tatlı bir belirtisi diye seyrediyordu.

ZEYNONUN OĞLU

39

__Mazlûme, Zeyno sana birdenbire abla oldu, ben de seni

daha akıllı, uslu bulduğum için bu yalancıkdan ciddî kızıma vasi tayin etsem, nasıl olur?

— Yarbay Muhsin Bey bırakırsa, hemen büyük annesi bile olurum. Fakat doktor Saffetle o subay ne konuşuyor? Suratsız bir subay, inşallah bizi o götürmüyor.

— O götürüyor.

— O halde buraya çağır da beni tanıştır, Zeyno! Annem el koymadan biz biraz yüzüne gülelim de yolda bize iyi baksın.

— Yolda bol bol görürsün, şimdi Saffetle meşgul. Mazlûme, yeşil gözlerini iki ince renk çizgisine çeviren bir

kısışla güldü.

— iyi ya, doktor Saffet'i de çağır, mademki o da Diyarbakır'a gelecek, anneme tanıtalım.

** A, B vagonlarından birinin küçük tarafına yerleşmişlerdi. Dört kişilik kompartımanda üç Hanım ve Zeyno'nun hizmetçisi Pervin; iki kişilik küçük kompartımana da onlarla birlikte giden Binbaşı Hasan yerleşmişlerdi. Mesture Hanım kendi hizmetçisini ikinci mevkie göndermek zorunda bırakan bu yerleşmeden memnun değildi. Özellikle Mazlûme'nin şiddetli isteği» onu Zeyno'nun yanına oturtmaktı. O halde, Mesture Hanım, Şişli'nin bu güzel yıldızı, asıl ve zengin bir paşanın kızı, bir yarbay karısı, bir hizmetçi parçasının yanında oturmak zorunda kalacaktı. Bu yarbayın, Muhsin Bey'in tümende alay komutanı olması şimdilik onun ağzını açmasına engel oluyordu. Fakat, içinden, bir türlü bu hareket için Zeyno'yu affedemiyordu. İstanbul'da belki Mazlûme'nin hatırı için Zeyno'ya çok nazık, hattâ gönülsüz davranmıştı. Kızıyle Zeyno'nun birbirleriyle bu kadar senli benli olmalarından Mesture Hanım umutlara düşmüştü. Bu iki taze birbirleriyle konuşur, gülüşürken, dünya ile eğlenirken o, Mesture Hanım, Diyarbakır'ın kadınlık âlemine, hattâ komutana, öbür büyüklere güzelliği, zekâsiyle hâkim olacaktı. Fakat Zeyno-Mazlûme dostluğunun bir tarafı vardı ki, genel olarak gençliğin, alaycı, şımarık konuşmasını hoşgörür bir gülümsemeyle karşılayan Mesture Hanım'ı azaba sokuyordu. '

40

ZEYNONUN OĞLU

Kızı yıllardan beri kendisine saygısız tavrıyla düşüncesini fazla açık söylemiş, aldırmamıştı. Şimdi Mazlûme'nin Zeyno'nun yanında kendisiyle eğlenmesine öfkeleniyor; bunu ağır başlı bir sessizlikle, fakat içinden dargın, sinirli bir davranışla karşılıyordu. Ne de olsa Mazlûme onun kıızıydı ve o kadar Zeyno'dan daha güzel görünüyordu ki, Mesture Hanım'm Mazlûme için gelecekle ilgili umutları yüzde yüz artmıştı. Anadolu'da çoğu bekâr olan büyüklerden biri, Mazlûme ile evlenirse o Mesture Hanım'ın bu kara kuru zorba Zeyno'ya dünyanın kaç bucak olduğunu gösterecekti. Fakat bunun için kesin bir çare bulup Zeyno ile Mazlûme'nin arasını bozmak gerekti. Bununla beraber aceleye lüzum yoktu. Şimdilik bu komutanın karısıyla kızının dostluğu belki de işine yarıyacaktı, sonrasını o düşünecekti.

Tren hareket ederken Mesture Hanım'm dostlarından bir «-Bonvuayyaj», Doktor Âsım'la Saffet'den bir «Allah selâmet versin» yükseldikten sonra döndü. Kompartimana girdi ve Zeyno'nun eşyalarını raflara koymağa çalışan Pervinle çarpıştı. O zaman Öfkesini yenemedi, sitemli bir sesle:

— A Hanımefendi, bu kızcağızı bizim hizmetçi kızın yanına koysanız hem o konuşacak adam bulur, hem biz bu kadar sıkışmayız, dedi.

Cevabı Mazlûme verdi:

— Olmaz anne, Pervin'in burada olmasını ben istedim, o o kadar insana iyi bakıyor ki. Gündüzleri Pervin koridorda oturur, geceleri zaten uyuruz. (Sonra sesini alçaltarak) Binbaşı Bey'in kompartımanı iki kişilik, sen oraya gidersin, konuşursun.

Zeyno, Mesture Hanım'm çatılan kaşlarına bakarak ana kız arasında bir barış yapmağa çalışan bir gülümsemeyle:

— Görüyorsunuz ya Hanımefendi, bu adı mazlum kendi zalim kızınız yalnız bana değil, evimin adamlarına bile hâkim. Ker halde yolda sizi rahatsız etmemek için elimizden geleni yaparız.

— Zeynocuğum, güzel Zeynocuğum.

Mazlûme, bir çocuk gibi, Zeyno'nun boynuna atılmış; yanaklarını şapırdatarak öpüyordu.

ZEYNONUN OĞLU

41

Sessizce pencereden dışarıya bakan ve konuşmanın başlangıcında Mazlum Bey ailesiyle Zeyno'nun arasında bir fırtına başlangıcı sezen Hasan, kompartımandan, olayın geçtiği küçük koridora baktı. Zeyno'nun arkası dönüktü; Zeyno'nun omu-zunun üstünden iki yeşil gözle karşı karşıya geldi ve hemen çekildi. Yeni kadınların arasındaki dostluğu henüz anlamıyan büyük erkek sınıfı arasında Hasan da vardı. Eskilerin görünürdeki tatlılıklarında, devamlı bir çekişmenin gizli bir kıskançlığın sızlandığını görmüştü. Gerçi Zeyno'nun Azize'ye mutluluğunu feda ettiğini görmüş, kadınların arasında da iki erkek arkadaş kadar bazan yüksek fedakârlıklar olabileceğini düşünmüştü. Fakat bu fedakârlığı şimdi başka türlü yorumluyordu. Artık maddî bir çekicilik Hasan'ı şiddetle seven o günkü Zeyno'dan şüphe ediyordu. Kalbini, kafasını ayırabilen bu kurnaz Zeyno, belki de, kışla askeri dediği Hasan'dan kurtulmak için Azize'yi bir bahane olarak

kullanmıştı. Diyarbakır'da Zeyno'nun bu yeni dostu Mazlûme ile başbaşa özel hayatının bir köşeciğine gömülmesi ihtimalini memnun olmayarak düşündü. Gerçi kendisi, aralarına soğuk bir resmîlik engeli koymuştu; fakat bu engeli görmemiş gibi duran kayıtsız ve uzak bir Zeyno hoşuna gitmiyordu. Belki kendisi de pek çözümleyemez, Hasan'm soğuk davranışında acı duyan, nihayet düşkün ve gönülsüz, eski günleri yaşatmaya çalışan müstakbel bir Zeyno bekliyordu. A-raba bu isteği Zeyno'yu, kıskançlık, çarçabuk yola getirebilir miydi? Yeşil gözleri ve tuhaf yüziyle Mazlûme hayli güzel bir kızdı; devamlı bir cehennem alevi gibi insanı yakan Zeyno'nun yanında serin, taze ve güzel bir bahar rüzgârına benziyordu.

IV

GÖZÜN KÖR OLA HASO!

Qözün kör ola Haso, elin kınla Haso!

Muhsin Bey karargâhında, yattığı arka odadan türkû sesleriyle Kürtçe ve Türkçe Haso adında yaramaz bir çocuğa

42

ZEYNONUN OĞLU

durmadan inkisar edildiğini işitiyordu. Sabahleyin, erkenden, odasının perdesini kaldırıncı yandaki bahçenin avlusunda, alçak bir iskemlede bir Buda heykeli gibi hareketsiz bir ihtiyar kadının oturduğunu görmüştü. Kadının gözleri tamamiyle kördü. Fakat alnındaki altınların, fesinin üstüne atılan uzun, koyu renkli yazma yemenisinin çerçevelediği geniş yüzde, bütün buruşuklukları ve âzası ile taştan oyulmuş gibi değişmez ve heybetli bir anlam vardı.

Bebekleri beyazlanmış, pırlak gözleri hep aynı noktada, elleri dizlerinde sessiz duran bir canlı heykelin hep etrafı dinli yen birdenbire harekete gelmek için belli bir olay bekliyen bir tavrı vardı. Biricik hayat belirtisi, Muhsin Bey'in henüz göremediği Haso ismindeki çocuğu azarladığı zaman göze çarpıyordu. Ellerini kaldırıyor kalın ve umutsuz bir sesle aynı cümleyi haykırıyordu:

— Gözün kör ola Haso, elin kınla Haso!

Haso, yalnız ihtiyarın öfkesini körüklemekle kalmıyordu. Bazan sert ve zalim bir erkek sesi, çocuğu daha anlamlı bir kızgınlık ve şiddetle azarlıyordu: O zaman, avluda» evde bir gürültü, bir feryat, değnek darbesi, hattâ fırlatılan potin ve iskemle gürültüsü işitiliyordu.

Muhsin Bey kendi kendisine:

— Haso, dayak yiyor!

Diyor, fakat her halde büyük bir adamı korkutacak kadar ciddî görünen bu dayak Haso'yu ağlatmıyordu. Yalnız böyle zamanlarda telâş ve feryat artıyor ve vurularak kapatılan kapılardan sonra haykıran, azarlıyan erkek sesine üzgün, bitik bir kadın feryadı karışıyor ve bu karışıklığın sonucu oluyordu.

Muhsin Bey'in karargâhtaki düzenli ve devamlı işi gücü arasında yalnız sabah ve akşamları duyduğu komşu evinin hayatı, hayalini kurcalıyan biricik şeydi.

Köşe minderinde pijamasiyle sabah kahvesini içerken Ha-so'nun evinden gelen her karışıklığı duyduğu zaman, bir Şer-lok Holmes gibi aile hayatının içyüzünü kendi kendine tahmine çalışıyordu:

«Bu ev bir Kürt beyinin olacak, epeyce büyük... Bu ihti-

ZEYNONUNOGLU

43

"ar belki annesi, belki kaynanası. Çocuk dayak yerken bu kadar üzülen, ağlıyan genç kadın çocuğun anası. Belki de çocuğu kurtarıırken kendisi de dayak yiyor. Fakat çocuk, niçin ağlamıyor? Gümbürtüden, yaman bir dayak olduğu belli: demek bu Haso, sıradan bir çocuk değil!»

Bir sabah, yaveri Yüzbaşı Sait Bey çok erken bir kâğıt imza ettirmek üzere yatak odasına girdiği zaman, Muhsin Bey'i pencereden komşunun avlusuna doğru merakla sarkmış buldu. Muhsin Bey o kadar dalmıştı ki, ne kapının açıldığını, ne de yaverin bile bile şakırdattığı mahmuz seslerini duydu. Yaver, genellikle çok dik ve tamamiyle işinin içine gömülmüş gibi dış hayattan habersiz görünen komutanın komşusunun bahçesiyle bu ilgilenmesini garip buldu, kendi kendine:

— Albay, Hanımın henüz gelmemesinden faydalanarak komşunun kızıyla mi eğleniyor? diyordu.

Bununla beraber, işi çok acele olduğundan birkaç defa kuvvetlice öksürdü.

Muhsin Bey, yaverin elinden kâğıdı alırken sanki kaygı ile:

— Bu defa bir çocuk sesi duydum, hınzır herif, mutlaka, çocuğun bir yerini kırdı.

Dedi ve kâğıdı okurken, kaşları çatık, ekledi:

— Ah, yezit, bozguncu heriflerden biri olsa da bir yakala-sak. Harp Divanı'na vermeden önce, şurada kemiklerini kırın-caya kadar bir dövsem!

Okuduğu kâğıt, Bitlis'teki Kürt ayaklanmasının Diyarbakır dolaylarına da yayıldığına, bazı Kürt ileri gelenleriyle şehrin, hattâ bazı köylerin ilgileri bulunduğu konusunda bir rapordu. Hemen inceleme yapmak ve kesin bir karar almak gerekti. Minderin üzerinde bir kurşun hızıyla gereken direktifleri yazdıktan sonra, birdenbire yaverine sordu:

— Sait Bey, yanımızdaki evde kimlerin oturduğunu biliyor musun?

Muhsin Bey, belki Sait Bey'e sorduğu bu soruyu unutmuştu, fakat genç yaver bir asker özen ve düzeniyle üç gün sonra amirine karargâhın yanındaki ev hakkında bilgi verdi: Ev, Kürt şeyhlerinden birinindi, içindekiler bekçi gibi oturuyorlardı. Ai-

le, Ramazan Ağa adında çarşıda karpuz, üzüm satan bir adamla karısı, kaynanası, bir de oğlu dokuz, on yaşında bir erkek çocuktan ibaretti. Aslında Diyarbakır'a üç saat uzaktaki (K...) adını taşıyan bir Kızılbaş köyünden gelmişlerdi. Ramazan sertliği, zulmü ile ün salmış bir kabadayı idi. Galiba vaktiyle orduda çavuş filân olmuş, askerden kaçmış, sonra yine orduya girmiş, birkaç yıl da Rusya'da esir kalmıştı.

Muhsin Bey, genç subayın bu özenli incelemesine biraz güldü:

— Azizim, sen adamakıllı soruşturma yapmışsın, ben asıl küçük Haso ile ilgileniyorum. Her sabah, o kadar dayak yedikten sonra ağlamıyan bu çocuk, adamın zihnini kurcalıyor.

— Hangi çocuk?

— Haso dedim ya.

— Hangi Haso?

— Ramazanın oğlu.

— Adını nasıl öğrendiniz?

— Her sabahki gürültü bu çocuğun etrafında. Bu benim için bir küçük kahraman gibi bir şey. Bir gün mutlaka görmek isterdim.

Muhsin Bey'in bu isteği, çok geçmeden yerine geldi. Gerçekten, küçük Haso'nun kısa geçmişi, yeni çapraşık sinema filmlerinden birine benziyen gürültülü bir olayla geçmiş bir serüvendi ve bu serüveni başından bilmek ancak küçük Haso'yu insana tanıtabilirdi.

Tam on yıl önce, Haso'nun annesi, yine bu karargâhın sokağında, küçük bir yer odasında oturuyor ve karargâhta çalışıyordu. Olgun ve renkli güzelliğiyle subaylar arasında o zaman «Kürt Şeftalisi», adını alan bu genç kız, karargâhtan cinayetle sonuçlanması beklenen acı bir olay sebebiyle çıkarılmıştı. Komutanın yaveri genç Yüzbaşı'yı kıskançlık yüzünden öldürmeğe kalkışan nişanlısı Selman yakalanmış; karargâh çavuşlarından ve kendi teyzesi oğlu Haso çavuş kaçmış ve kız da annesinin yanına, yer odasına dönmüştü, ilkel kadınların ateşli huyları gibi gönül bağlarından kurtulmak istemiyen, o bağlara bir esir zevkiyle, inadiyle bağlanan Zeyno, bir gün,

ZEYNONUN OĞLU

Selman'm yahut Haso'nun kendisini öldürmeleri tehlikesinden çok, genç yaveri düşünüyor, ondan ayrılmanın ıstırahiyle yanıyordu. Yaver Hasan Bey'e düşkünlüğünün başka önemli bir nedeni daha vardı. Olayın geçtiği zaman Zeyno, Hasan'dan gebe idi ve bunu söylemek için bütün cesaretini toplamış, Ha-san'ın odasına gitmiş, fakat söyleyememişti. Hasan, onun için, isteklerine

boyun eğilir, ölünceye kadar ayaklarının altında yaşanır, insanüstü bir erkekti. Ondan kendisi için bir şey istemek, zihninden bile geçmemiştir. Fakat karnındaki çocuk da bu insanüstü erkeğin bir parçasıydı. Onu Kürt Zeyno'nun zavallı, yoksul çevresinde bırakıp gidebileceğini hiç düşünmüyordu. Bir cesaret edip söylese, mutlaka bir şey yapacaktı. Annesi bu olaydan sonra iki gün kapıyı kilitlemiş, korku içinde yaşamıştı. Bir annesinin elinden kurtulup kaçsa, yine bir çaresini bulacak, Hasan'ı görecekti.

ikinci akşam, idare lâmbasının kör ışığında bir makine hı-zıyle çorap örerken, iki gündür, dinmeyen işleri de bir makine düzgünlüğüyle akıyordu. Zeyno gençliğinin ateşine, tutkusuna rağmen, çevresine karşı bir koyun kadar uyan, yumuşak başlı bir yaratıktı. Annesi ne kadar becerikli, ne kadar bir erkek gibi çalışır, dışıyla tırnağıyla bu sert çevrede hayatlarını düzenliyecek yetenekte ise, o, o kadar başkaları hesabına çalışmayı, herkes tarafından emredilmeyi tabîi bulan saf, belki de bön bir kadındı, iki gündür karargâha gitmek ve Hasan'ı görmek için yandığı halde, annesinin biraz dumanlanmasına rağmen hâlâ zorba ve sert gözleri altında sinmiş, gözyaşlarını akıtmış, beklemişti. Hâlâ ihtiyar kadının, onu, ikide birde etlerini mosmor yapan bir merhametsizlikle, hattâ oklava değneğiyle dövdüğü günler oluyordu. Annesinden üç defa daha fazla kuvvetli olan Zeyno, direnmeyi hiç hatırlından geçirmiyordu. Belki Zeyno'nun annesi Perihan nine de, gençliğinde annesinin ve kocasının hükmüne, dayacağına kaza ve kadermiş gibi boyun eğmişti. Bu, onların henüz isyan etmeyi düşünemedikleri bir devreye gelmişti. Fakat Perihan nine, çok gençken, kocasını kaybedince tek başına hayat mücadelesine atılmış; toprakla, toprak sahibi beylerle, hayatın en basit ihtiyacı için sonsuz emek

ve sıkıntı istiyen yıkıcı hayat çevresiyle dövüşerek ihtiyarlamış, pişmişti. Bu binbir zorluklarla dövüşebilen ihtiyar köylü erkeklere üstün bir yargı, bir sağduyu edinmişti. O sağ kaldıkça kızının ve kızının neslinin alınıyazılarını yönetmek için en doğal bir haktı.

Karargâhtaki dövüşten sonra, iki gün, essiz ve durgun, bir köşede oturmuş; şimdi hem karınlarını doyurmak, hem de Zey-no'nun nişanlısından dokunulmazlıklarını sağlamak için bir çare arıyordu.

Zeyno doğduğu zaman, sütüne olarak evlerinde oturduğu Halet Beylere başvurmaya düşündü. Zeyno'yu hizmetçi olarak almalarını rica edecek, kendisi mutfakta boğaz tokluğuna çalışacaktı. Zeyno'nun süt kardeşi Ali Bey, İstanbul'da büyük bir okulda idi. O olsa, belki süt kardeşine kanad gererdi. Fakat her halde Halet Bey'in karısı da merhametli bir kadındı. Ne olursa olsun, ona başvuracaktı. Yalnız ihtiyar kadının zihninde kendi kendine itiraf etmek istemediği bir soru işareti, bir düğüm vardı. Zeyno'nun Sielman'la evlenmek istemediğim söylediği zaman, tavrındaki tuhaflık ve ısrar, üç aydır dikkat ettiği diğer özel belirtiler, Perihan ninede fena bir kuşku uyandırmıştı. Gerçi komutana kızının Yüzbaşı Hasan Bey'e gönül verdiğini söylerken kızın gebe olduğunu da iddia etmişti. Fakat bu iddiası kurnazca uçurulmuş bir balondur. Hasan kızına âşık ise, bu gebelik söylentisini işitince, kızı kendisine nikâh kıyacaktı. O nikahlanmak istemese bile, Muhsin Bey gibi mertliği, temiz ahlâkı ile ünlü bir komutan, onu zorlıyacaktı. işte zihninde kuşku halindeki şeyi Muhsin Bey'e bir gerçek olarak anlattıktan sonra, iki gün kızını Hasan'a nikahlamak için karargâhtan gelmesi umulan teklifi bekledi. Bir mucize gibi, bir hârika gibi methettikleri İstanbul'da kızını bir karısı, kendisini de subay kaynanası olarak egemen görüyordu.

Beklediği bu haber gelmeyince, içinden, istanbullu kadınların ne kadar başka olduklarını

düşündü ve yavaş yavaş umutsuzlanmaya başladı. Hattâ Halet Beylere sığınabilmek de bu gebelik meselesinin doğru olup olmadığını bildikten sonra kabildi. Şüphesi yanlış ise Halet Bey'e hemen sığınacaklar, ka-

ZEYNONUN OĞLU

47

bul edilirse orada mesele kapanıncaya kadar kalacaklardı. Hele Selman hapisten çıktığı zaman, bu iki kadını himayesiz bulursa, çok korkunç ve tehlikeli bir durum belirebilirdi. İhtiyar yatısı namazına abdest alırken namazdan sonra Zeyno'yu sıkıştırmağa, gerekirse dövmeğe karar vermişti. Namazın ancak farzını kılabilirdi. Selâm vermeden kapının yavaşça vurulduğunu duydu. Vuran her halde etraftan varlığını gizliyen çekingen bir adamdı Zeyno'nun açmasına engel olmak için bir iki hızlı «Esağfurullah» dan sonra işin önemi dolayısıyla namazını bozdu. Kapiya kendisi gitti.

İdare ışığının sönük gölgesinde çalışan Zeyno, ne kapının çalındığını, ne annesinin gittiğini duydu. O yalnız, kendi yanaklarından akan özlem ve çaresizlik yaşlarının ateşini duyuyordu. Yarım uyku içinde, Diyarbakır'ı koca bir alev gibi saran sıcak ve beyaz gecede, karargâhın damında Hasan'ın çelik kollarının kendini sardığı ânı tekrar yaşıyordu. Mânâsız ve yeknesak hayatının nihayetsiz bir tekerlemeye benziyen olaylar arasında bu anının ayrı bir mutluluk nakaratı olarak kalacağını biliyor; fakat bu anının zevkini ne acıklı, ne uzun bir sıkıntıyla ödiyeceğini henüz bilmiyordu. Bu uzun ve acı gecede, Hasan'ın hayaliyle dolu, ağlarken vücudunda çocuğunun hareketini ilk defa sezdi. Bu duygu, ona hem durumunun zorluğunu ihtar etti, hem de tehlike dolayısıyla içgüdüleri şiddetle çalışmaya başlayan bir hayvan gibi etrafını dinlemeğe, etrafını adamakıllı duymağa başladı, ve o zaman annesinin dışarıda yavaş bir sesle konuştuğunu işitti.

Annesinin konuştuğu adam Haso çavuştu. Kız, son zamanlarda Haso'yu Selman'dan da çok kendisiyle ilgilenir görüyor ve işlenmiyen cinayetin başlıca tertipleycisi olarak düşünüyordu. Haso'nun gözlerinde kendisi için yanan şeyin ne olduğunu anladığı günden beri en çok ondan çekinmeğe başlamıştı. bu ses, ona çok kuvvetli bir tehlike ve korku aşılarmış, ne olursa olsun kaçmak, kurtulmak isteği vermişti. Kapiya büyük çarpıntı ile dayandı; kalbiyle beraber şakakları da birer çekiç gibi kafasını dövüyor, karnındaki esrarlı hayat, olanca kuvvetiy-

48

ZEYNONUNOGLU

le oynuyordu. Belki bu çocuğun oynayışı onda korkusunu yenmek, bu çocuk için düşünmek ihtiyacını tabîî olarak uyandırdı. Orada, tâ canında Hasan'm çocuğu ona: «Anne ben buradayım» diyor gibiydi. Ona son derece bir kuvvet, bir iç mukavemeti veren bu yeni hayat, aynı zamanda uyandırdığı şefkat ve heyecanla onu dünyanın felâketine karşı savunuyor gibiydi. Bu olağandışı duyarlılıkla uyanan bütün duyuları arasında kulakları en keskini oldu. Kapının arkasında yavaş yavaş konuşulan şeyleri kendi başının içinde gibi teker teker işitiyordu.

Haso, Selman'dan söz ediyordu. Selman hapisteydi, kimbi-iir ne zaman yargılanmaya başlayacak ve yargılandığı zaman da bir subayın hayatına amaçladığı için hiç olmazsa dört yıl yiyecekti. O halde, Zeyno ve anası dört beş yıl Selman'ın intikamından kurtulmuşlardı. Cinayeti beraber

işledikleri halde Selman'ın yıllarca hapiste, zindanda kalması ihtimalini Haso büyük bir sevinçle anlatıyor ve Perihan nine de onu sessiz dinliyordu. Haso'ya gelince o da pek tehlikede değildi. Çünkü komutan yaveriyle beraber olay gecesinin sabahı İstanbul'a gitmişlerdi. Haso'nun peşine düşme işini her halde sıkı tutmazlardı. Olsa olsa asker kaçağı olarak ariyacaktı. Muhsin Bey ve Hasan, Çanakkale'ye gidiyorlardı. Oradan sağ dönmeleri mümkün değildi.

Zeyno, daha fazla dinlemedi. Hasan'm İstanbul'a ve cepheye gitmesi onu yıldırım gibi vurdu. Tıpkı anıyamadıkları doğal âfetler karşısında şaşırın ve kendilerinden geçen hayvanlar gibi, yüzükoyun kapandı, vücudunu bir kasırğa gibi sarsan hıçkırıklarla, kendini gözyaşlarına bıraktı.

Birdenbire iki kuvvetli el omuzlarından tuttu, kaldırdı. Gözyaşları arasından gördüğü Haso, yeni ve başka bir Haso idi. Kocaman Kürt kavuğu üzerinden bir ipek mendil sarkıyor, şalvarının, mintanının göz kamaştıran sarılı allı çizgileri idare ışığında bile parlıyordu. Uzun siyah bıyıkları, yanaklarına düşen siyah kirpiklerinin gölgesi arasında ateşle, tutkuyla ısıldıyan siyah gözleri, kavgacı, saldırgan kartal burnu, bu biraz vahşi, biraz gözkaşıtıncı ulusal kıyafeti Haso'ya çok az-

ZEYNONUN OĞLU

49

«m bir anlam vermişti. Haso, sınıksız iliklediği dar asker ceketi içinde, traş olmuş düz yanakları ve süvari kalpağıyla bütün şirretliğine rağmen üç gün öncesine kadar disipline bağlı uyaç bir insan hissini veriyordu. Şimdi bu kavuğu, bu zengin esvabı ve traşsız yüzüyle istek ve davranışları hiçbir sınır ve kuvvete bağlı olmıyan bir yaratık gibi görünüyordu.

Zeyno'nun vücudu bir pelte gibi cansız, gözleri zavallı ve boş, Haso'ya bakakaldı.

O zaman, Haso, onu ocağın yanma oturttu; kendisi kızın karşısına çömeldi, yavaş bir sesle, lezzetli bir avdan sonra hı-rıldıyan memnun bir kaplan yumuşaklığı ile baştan anlattı. Relman hapiste idi, o ırz düşmanı Yüzbaşı da komutanıyla gitmişti. Haso, teyzesini ve kızını kendi kanadları altına almıştı. Onları ertesi sabah alıp (K...) köyüne götürecekti ve Zeyno'yu kendisine nikâhlıyacaktı. Haso, kovuşturmadan kurtulmak için, adını değiştirmiş, Ramazan olmuştu. Kafa kâğıdı bile vardı. (K...) köyüne kadınları yerleştirecek sonra kendisi ticaret bahanesiyle bir zaman için Erzurum'a gidecekti. Zeynonun o İstanbullu subayın tatlı diline kanmasını şimdilik affediyordu. Perihan nine, ona kızın pişman olduğunu, gece gündüz tövbe ve istiğfar ettiğini anlatmıştı. Fakat nikâhtan sonra, Zeyno, gözünün uciyle bir tarafa bakarsa kafasını balta ile yaracak, etini parça parça edip köpeklerle verecekti.

Zeyno'yu almak için kendi coşkun aşkının sebeb olduğunu unutmuş, kendisini zayıfları koruyan güçlü ve yürekli bir bey gibi görmeğe başlamıştı. Siyah gözlerinin apansız ışıltısında vahşi tabiatının kısıcılığı ne kadar parlıyorsa ırkının gelişme ile dolu hülyası, şefkati, bir duygudan ötekine yıldırım gibi geçen renkli ve değişik anları da o kadar gelip geçiyordu.

Zeyno, Haso'nun olacaktı: Haso'nun malı; seveceği, öldüreceği, yaşatacağı, kısacası istediğini yapabileceği, bir koyun gibi, inek gibi almyazısma sahip olduğu malı!

Yüzyıllardan beri erkeklerin malı olmağa alışmış olan cinsin doğal görüşüyle Haso'nun dediğine Zeyno ne olmaz diyor,

F. 4

50

ZEYNONUN OĞLU

ne cevap veriyordu. Fakat ne geleneğin, ne kanunun, ne de Elishkanlığın gem vuramadığı kadın kalbi, sonsuz bir gurbete giden ince delikanlının arkasından sürünüyordu.

Zekâ ve güciyle uysal ve hayran ettiğine inandığı iyi kadının karşısında Haso kabarıyor, hâlâ adını saklıyarak kurtu-labildiği bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu unutuyor; ocağın yanına kurulmuş çubuğunu tütürüyordu. Erkeklerin horozlar ya da boğalar kadar hâkim olduğu çevrede annesiyle birlikte, Haso'nun almyazısını yönetmelerine isyan, Zeyno'nun hatırına gelmemişti. O, gözleri, başı bomboş etrafına bakmır-ken kalbini, kafasını kurcalıyan karışık hayaller; bu açık göğsünden sarmaşık gibi kıllar fışkıran, boynundaki adaleleri ağaç kütükleri gibi birbirine karışan, siyah perçemleri kavuğunun altından esmer alnına dökülen, tütün, gülyağı kokusuyla odaya yerleşen ilkel Haso'ya karşılık; ince, medenî Hasan'm yüzü ve onunla geçen çeşitli, gizli dakikaların değişik resimleriydi: O'nun tunç gibi yanmış boynunun yarısı ve göğsü, bir çocuk kadar beyaz ve nazikti; kestane rengi saçları ipek gibi yumuşaktı elini ve değdirildiği zaman kokusu taze yeni açmış yonca tarlalarını hatırlardı. Yalnız bu eski hülyanın vecdi, salhaneye giden koyun uysallığıyla bakan siyah gözlerde acı bir şimşek çaktırdı. Yıldırım inmiş genç bir servi gibi tekrar yüzükoyun kapandı, sarsıla sarsıla ağlamağa başladı.

Bu taşkınlığın Haso'da uyandırması beklenen kuşkuyu ihtiyar kadın, hemen giderdi. Bu bir kızın doğal utancı idi; gelecekteki damadını kolundan çekti, odadan çıkardı.

(K...) KÖYÜNDE

VI

Perihan ninenin damadı Ramazan, (K...) köyünde hemen büyük bir etki yaptı. Köy, kocaman karpuz ve gürbüz hayvan yetiştirmekle ünlü yarı Türk, yarı Kürt bir köydü. Zeyno ile nikâhları (K...) köyünde kıyıldı ve kadınları yerleştirmek için

ZEYNONUN OĞLU

51

tuttuğu küçük evden başka, Ramazan, hem karpuz tarlaları kiraladı, hem de köyde Şaban adında biriyle ortak oldu. Kendisi ticaret için doğuya gidecekti. Fakat döndüğü zaman, hayatlarının akışını saptıyabilecek her şeyi sağladı. Hayvandan oka-dar çok anlıyor, köylülerle konuşurken okadar becerikli ve kuvvetli bir adam etkisi veriyordu ki, İstanbul'da askerliği sırasında baktığı, koşulara alıştırdığı türlü paşaların namlı atlarından sözetmese bile, yine, bu önemli yeri hemen alacaktı.

Aslında Türk ordusunda çavuş olabilen her erkeğin mutlaka Anadolu ülkesinde çevresine üstün, maddî manevî komuta ve yönetme becerikliğı vardır. Doğuştan zekâsı yok ise mutlaka yürekliliğı, gösterisi, dediğini zorla, kahırla yaptırabilecek ya bazı, ya da kurnazlık yeteneğı taşır. Onlar ister kışlada, ister köy kahvesinde olsun dünya olaylarından, siyasetten, yüksek dedikodudan yetki ile söz ederler. Kendisini dinliyenler as-kerse, onlara söz düşmez, köy halkı ise mutlaka çavuşun onlardan fazla kişisel ve genel dünya bilgileri vardır. Bütün bu yeteneklere Ramazan'm yakışıklı vücudu, zorba, keskin gözleri de eklenince bir köye dışardan yerleşmek için gelenlerin uğradığı soğuk davranışa Ramazan ailesinin niçin uğramadığı anlaşılırdı. Bir hafta içinde, muhtara varmaya kadar, en ilkel meseleleri Ramazan Ağa'ya danışmağa başladılar.

Elinde tespih, bol şalvarını sallıyarak renkli esvaplarıyla, çatkın kaşlarıyla onu köyde gören kadınlar da Perihan nine ile Zeyno'ya sokulmağa başladılar.

Bundan başka evlenme hayatı da oldukça başarılı başladı. Zeyno sırlarını kurnaz anasına açmış, onun öğütleriyle durumunu Ramazan'dan saklamak için her an uyanık, hattâ hileli önlemler almağı başarmıştı. Bundan başka saygılı, temiz ve çalışkan bir kızdı. Ramazan'ın hizmetine o kadar dikkatle bakıyordu ki Ramazan'm söylemeden duyduğu çekingenlik, soğukluğun uyandırdığı kin ve öfke çabuk kayboluyordu. Perihan nine yeni hayatlarından hemen memnun olmuştu. Zorba Ramazan iki hafta zarfında Zeyno'yu ancak üç defa, o da sırf gücünü belirtmek için oldukça yarım ağızla dövdü. Bu,

52

ZEYNONUNOGLU

sanki bir rekordu. Üstelik dövmediğı zamanlar, çok tatlı davranıyor, bir çocuk keyfiyle Balkan Savaşı menkıbelerini, has-tahanede İstanbullu güzel hanımların nasıl kendisine baktığını anlatıyordu. Yalnız lâkırdıları karargâha değinince siyah gözleri, hain bir pırıltı ile Zeyno'ya çeviriyor, Kürtçe, Türkçe olanca sövme gücünü harcıyordu. O zamanlar, Zeyno yanakları kıpkırmızı, elleri istemiye istemiye karnında, içinden, Ha-san'm çocuğunu esirgemesi için Tanrı'ya yalvarıyordu. Perihan nine, kızının hayatındaki yeni ilgi ve şefkatin etkisiyle de olsa gösterdiği tahammül, uysallık ve hele kadm önlemlerine oldukça imrenen gözlerle bakıyordu. Fakat zaman geçmeden, Ra-mazan'm gitmesi gerekti. Evlenmelerinin on ikinci günü, Perihan nine telâşla sokaktan geldi. Elleriyle başını döverek kırdı iki jandarma gördüğünü söyledi ve üç gün sonra, Ramazan heybesini topladı, gitti. Ve Perihan nineden başka, ortağı Şabanla uzun uzun konuştu. Özellikle kadınların Diyarbakır'a gitmelerine engel olmasını tenbih etti.

*

Perihan nine, Ramazan gider gitmez bir haftada duruma hâkim oldu. Tarlalar, iki inek, bir hayvan, bir kaç koyun, Şaban ve Zeyno hepsi onun emri altına kolaylıkla girdiler. Karpuzlar olunca Şaban'm engel olmasına rağmen komşudan bir tahta araba kiraladı, hayvanı koştu, karpuzlarını kendisi Di-yarıbekir pazarına satmağa gitti. Ramazan, Erzurum'dan iki ay sonra bir mektup yazdı. Fakat bu ilk ve son mektubu oldu. Ruslar, Erzurum'u işgal ettiler ve Ramazan'm adı ve sanı kayboldu. Şüphesiz esir olmuştu. Zeyno köye yerleştiklerinin altıncı ayı, yük arabasıyla karpuzların üstünde Diyarbakır'a gitti. Annesinin yer odasında çocuğunu doğurdu. İşlerini daha uzun zaman yüzüstü bırakamadığından bir ay sonra kucağında çocuğıyle döndü. Çocuk bir aylıktı, fakat Perihan nine onu üç günlük olarak ilân etti. Zeyno hemen işlerine başladı.

Yeni hayatlarının başarısına Perihan ninenin zekâsı ne kadar kuvvetli bir sebebolmuşça Zeyno'nun üç erkekten daha fazla kuvvet ve düzenle çalışması da o kadar yardım etmişti.

ZEYNONUN OĞLU

53

Şaban bu iki kadını bu kadar başarılı ve çalışkan gördükten sonra ki... köyünde saygıya, incelemeye değer kadınlar olabileceğini biraz imrenişle düşündü. Kendi karısı, ölen büyük kardeşinden kalma ve kendisinden yirmi yaş büyük, aile servetiyle kendine kalan malların bir kısmı gibi bir şeydi. Tarlada çalışmıyordu. Evlerinde Zeyno'nun, Perihan ninenin evlerindeki temizlikten, rahattan eser yoktu. Eğer Ramazan dönmezse... Kimbilir? Bu gizli hülya Şaban'ı kadınlara karşı çok yumuşak ve dost bir tavır almağa zorladı.

Köy kadınları, Zeyno'nun Diyarıbakır'da yedi aylık çocuk doğurmasına, koskocaman çocuğu üç günlük diye göstermesine karşı hemen kuşkulu bir durum aldılar. Ağızdan ağıza çocuğun Ramazana nikâhtan önce Zeyno'nun karnında olduğu söylendi. Bir kısım, her halde çocuğu Ramazan'm biliyor, bir kısım Ramazan'm Zeyno'yu köye getirip acele nikahlamasından Zeyno'nun şüpheli bir kadın olduğu anlamını çıkarıyorlardı. Bu dedikoduları, Perihan ninenin dilinden, zorbalığından korkanlar meydana vuramıyordu. Fakat Şaban'm ihtiyar karısının akrabası onlara oldukça açık bir düşmanlık gösteriyordu.

Akşamları Zeyno, çeşme başında hayli zor bir duruma düşüyordu. Onu her zaman sırada en sona bırakıyorlar, birbirlerinin kulağına bir şeyler söyleyerek gülüyorlar, öksürüyorlar-dı. Eğer çocuğu Haso'yu bazan yaptığı gibi çeşmeye giderken arkasına bağlarsa ona anlamlı ve alaycı seslerle çocuğun kaç aylık olduğunu soruyorlardı. Bunlar, önce yavaş ve çekingenlikle başlamıştı. Zeyno'nun dimdik iri vücudundan, köydeki kadınlara üstün esvaplarından, kendine özgü ağırbaşlılığından, hele derin gözlerinden azıcık ürkmüşlerdi. Fakat zamanla cnun makine gibi çalışkan, uysal ve sessiz bir yaratık olduğunu, gürültüden çekindiğini anlamışlardı. Bu zayıf noktasını anlar anlamaz, bütün insanlarda ortak olan zâfa hücum edici yaradılışlariyle Zeyno'yu zor bir duruma sokmuşlardık Üstelik analarının dedikodusunu işiten bir iki çocuk ona تنها bir yolda taş atmış, «Kahpe!» diye arkasından haykırmıştı.

Zeyno bütün bunları dönmüş bir cisim gibi karşılıyor, annesinin şirrteliğinden, mesele çıkarması ihtimalinden ürkerek

54

ZEYNONUN OĞLU

ona bir şey söylemiyordu. Biricik zorluk, Haso çocuktı. O olmadığı zaman, çeşmeden su almak oldukça daha sakın geçtiği için çocuğu evde bırakmak istiyordu. Fakat çeşme saatleri Perihan ninenin akşam keyfi saatlerine rasladığı için zor oluyordu. Tahta perde ile çevrilmiş küçük bir bahçeleri vardı. Akşamları, Perihan nine, toprakları sular; bir hasır yayar; nargilesini kurar; gözleri haz içinde, uzun uzun guruldatırdı. Oysa sabah ezaniyle beraber tarlaya giden Zeyno'nun evine işine bakabilmesi, çocuğun bezlerini yıkaması, kabı kaçağı ovması, su getirmesi ancak bu saatte olabiliyordu. Zeyno, çocuğun beşiğini hasırın üzerine bırakıp gittiği zamanlar çok uyuyor; yahut kendi kendine mırıldanırsa Perihan nine sesini çıkarmıyor, fakat ağlarsa kıyameti koparıyordu.

Zeyno'nun nasıl olduğunu bilmediği bir durum onu yavaş yavaş akşamları rahat ve serbest bıraktı. Akşam saatlerinde Perihan nine ile yârenlik etmeğe, çubuk içmeğe gelen Şaban yavaş yavaş çocuğun bu saatlerde bir çeşit dadısı, anası tavrını aldı.

Şaban, büyük babası Kemah'dan (K...) köyüne göçmüş bir Türk ailesindendi ve Doğu Türklerinin sessizliğini, tatlılığını —ana tarafından ateşli bir Kürt kanı almış olmasına rağmen— tabiatında muhafaza etmiş, küçük ve zayıf şeylere maddî, manevî kuvvetli erkeklerin hissettiği şefkatle, himaye ile dolu bir adamdı.

Kırk beş yaşlarında kır top sakallı, biraz alaycı, büyük ve çarpık burunlu, derin ve uysal, mavi gözleri koyu bir kiremit rengi alan çehresinde bir çocuk saflığıyla bakan, sohbeti seven, dost tabiatlı bir adamdı. Her akşam, bahçe kapısından girerken:

— Soyha Haso nidiyo? Sizlere bir şey iktiza mı? Perhan nine? diye sorar, beşikten kendisine gülen çocuğu okşar, oturur ve akşam sohbeti başlardı. İstanbul'da yıllarca kayıkçılık etmişti. Harem iskelesi'nden İstanbul'a, İstanbul'dan Harem Iskelesi'ne en azgın lodoslarda eski kibarları nasıl taşıdığını, köpüklü dalgaların baharda tepesi karlı yeşil dağlara nasıl benzediğini, ötüşleri «it üremesine» benzeyen yaman vapurları, Is-

ZEYNONUNOÖLU

55

tanbul'un kahvelerini, gezilerini, ramazanlarını, yalın ve canlı anlatımıyla ballandıra ballandıra anlatırdı. Hele denizden söz edişinin kendisince özel bir nedeni vardı. Zeyno'nun çiteliyen yumrukliyan kaslı esmer kollarını buğuları küçük bir bulut cribi saran teknenin üstünden, Zeyno, ancak deniz lâkırdısı olurken başını çevirir, durur, dinler, bazan da ateş kırmızı yüzünde siyah gözleri biraz daha şaşılacak, tatlı ve uzak bir gülümsemeyle Şaban'a bakardı. Belki Zeyno, Şaban'ı hiç görmüyor, gözleri uzaklığı, maddeyi delip geçiyor, başları beyaz karlı, yeşil dağlar gibi yüksek dalgaların oynadığı denizde bulunabilen bir hayale gülüyordu. Fakat Şaban taş oyması kadar güçlü, bahar gibi genç kadının bütün hareketlerini derin bir zevkle seyrediyordu. Köyün öbür erkekleri gibi Şaban da Zeyno'nun faziletli bir kadın olduğunu sezmişti. Şaban bilmiyordu ki hayatta sırf kalbinin etkisi altında bir defa günah işli-yen kadın kadar namusu sağlam bir kadın olamaz. Hele bu günahın meyvası gül yüzlü bir çocuk olur ve bu aynı kadın yavrusuyla zalim dünya arasındaki biricik siperin kendisi olduğunu anlarsa!..

Güzelliği, uysal tabiatı, erkeklerin varlığından, değer vermelerinden habersiz görünen tavrıyla Zeyno - Ramazan dönmezse Şaban'm gelecek için kurduğu tek ve yüce bir hülya olmuştu. Şaban, her akşam beşikte kendine gülen çocuğa da özel bir yakınlık duyuyordu. Karısı, evlendikleri yıllarda iki çocuk doğurmuştu. Fakat bakımsızlıktan, pislikten yaralı, hareli, karınları şiş, yüzleri sarı, sıska iki ucube halinde iki üç yıl süründükten sonra ölmüşler ve bir daha Şaban'm çocuğu olmamıştı. Aslında çocuk seven Şaban'da bu yoksunluk, başkalarının çocuklarına karşı çok içten bir düşkünlük uyandırmıştı. Üstelik, Haso çocuk da (K...) köyünde görülmesi zor olan yaratıklardandı. Zeyno'nun özenerek boncuktan işlediği-çenesinin altından iliklenen renk-renk takkesinin içinde temiz ve sıhhatli yüzü, beyaz derisi her gün açık havada, tarlada kalmasına rağmen ancak koyu renkli bir gül yaprağı gibi yumuşaktı. Köyün düz uzun kirpikli, çapaklı gözlü çocuklarına karşılık, Haso çocuğun kıvrıcık siyah kirpikleri arasında bal ren-

ginde parlak, keyifli iki güzel gözü vardı. Henüz bebek yüzü ve organları şişik ve belirsiz olduğu günlerde bile bu gözlerin duruluğu, zekâsı, gülüşü insanı şaşırtacak derecede kişisel görünüyordu. Zeyno köyde herkesten çok çalışmasına rağmen Di-yarıbakır'da gördüğü İstanbullu ailelerin çocukları kadar çocuğuna temiz bakıyor, gururla, şefkatle en küçük hizmetine dikkat ediyordu.

En güzel bir Kürt kadınıyla yakışıklı bir Türk erkeğinin en güzel yerlerini bu çocukta toplayan doğal seçkinliğin başarılı örneği olan Haso çocuk, Zeyno'nun hayatına Tanrı'nın erişilmez bir inayeti, bir lûtfu gibi girmişti. Aslında, Zeyno'nun kalbinde yavrusunu sevmek için başka analarda olan doğal sevgi, çok daha sıcak ve şiddetliydi. Oysa, çocuğun durumunda bu uygunluğu bin defa arttıracak özellikler ve nedenler vardı. Önce Haso, Zeyno'nun bir ilâh gibi tapındığı bir adamın, bir tubaym çocuğu idi. Sonra da anasıyla babasının günahından dolayı, amansız bir haksızlıkla çocuğu izliyecek zalim dünyada onun biricik dayanağı kendisiydi. Bütün bunlar, bu çocuğu sevmek, bakmak, korumak için Zeyno'da bulunan yeteneklere esrarlı ve derin özellikler ekliyordu. Köy çocukları taş attığı, kadınlar çeşme başında eğlendikleri zaman kalbinde uyanan isyan ona etiyle, kemiğiyle, dişi ve tırnağıyla, kısaca bütün varlığıyla kocaman bir dünyayı altüst ettirecek bir kuvvet veriyordu.

Öbür yandan, gelecekle ilgili gizli bir emelle Zeyno'nun peşini bırakmıyan Şaban, çocuğu yalnız Zeyno'nun yakınlığını kazanmak için sevmiyordu. Küçüğün güzel gözlerinin ilk dostça gülüşü anasına olduğu kadar Şaban'a da olmuştu. Haso çocuğun, gerçekte Şaban'ın kalbine, kendi hesabına olarak, hâkim olabileceğini oldukça yakın yıllarda ispatladı.

İstirabın, sıkıntının anısı sevinçten ve rahattan çok fazla uzun, belki de unutulmaz bir şeydir. Mutluluğa, bolluğa alış-mıyacak, bunları olağan görmeyecek insan yoktur. Oysa her canlı yaratık, ne kadar uzun sürerse sürsün, sıkıntı ve zorluk-

lara karşı içinde isyan taşır, insan kulak sancısını, diş ağrısını kesilmediği sürece o kadar şiddetle duyar. Hattâ bu ıstıraplar geçmişe karıştıkları zaman bile arkada yara yerleri gibi sızlı-yan anılarını bırakırlar. Belki bunun için çocukluğu rahat ve mutlu geçen insanlar, çok zorlukla ve pek başka durumlar ve tecrübelerden sonra olgun ruhlara kavuşurlar.

Haso çocuğun kendini bilmeğe başladığı ilk yıllarda kara talihi çabuk geldi çattı. Hayatının ilk dört yılında oradan buradan hatırladığı anlar fırtınası az, güneşi bol, selâmet ve güven duygusu, şefkat dolgası coşkun bir insanlık limanına benziyordu, ilk anıları, sıcak günlerde sulanmış toprak kokuları, serin bir bahçe, hasırın üstünde nargile içen Perihan nine ile çubuğundan dumanlar çıkan Şaban'dı. Tahta perdelerin bir köşesinde alev gibi çiçek açan bir nar ağacı, öteki köşesinde kırmızı çatma entarisinin etekleri belinde, başında kaim bir yazma sarılı Zeyno, çamaşır teknesinin önünde, her zaman duman çıkan suların içinde sıvalı kolları, vücudunun yukarı kısmı olanca kuvvetiyle kımıldıyarak çamaşır yıkardı, ikide birde kirli sular topraklara dökülür, küflü,

sabunlu, rutubetli bir hava belirirdi. Kendisi hasırdan bu tekne köşesine, teknedeki nar ağacına yuvarlana yuvarlana gider gelir; kimi anasının eteklerine, kimi ağacın kütüğüne şişman kollariyle sarılarak dengesini bulurdu. Bunlardan sonra top sakallı, çocuk yüzlü Şaban'ın dizi, en çok sevdiği yerdirdi. Dışardan gelen her iyi şey Şaban'ın torba kadar büyük cebinden çıkıyordu. Fındık, fıstık, kuru üzüm, söğüt dalını çok güzel sesler çıkaran bir düdüğe çeviren çakı, Diyarbakır'dan ilk gelen kırmızı mendil, hep o cepten çıkmıştı.

Hele çocukluğun ilk severek hatırladığı ses bu gülyüzlü adamın, nargilenin, çamaşır teknesinin hurultusu ve şıplıdısı-na karışarak, «soyha, soyha!» diye kendisini çağırışıydı, ilk dört yılının limanı, güneşi, kalesi, kısacası güven, huzur anlatan timsali kırmızı çatma şalvareyle anası ise, aynı senelerin sevinç, neşe'e anlatan timsalide Şaban'dı.

Bu güneşli günlerin bulutları, sokağa kaçtığı, çocuklarla

58

ZEYNONUNOĞLU

oynamak istediği zamanlarda karşılaştığı acı davranışlardır. Çocuk âleminin sihirli özelliğine, topluluğuna girmek istediği ilk anlarda kapılar yüzüne kapanmış, yapayalnız kalmıştı. Niçin onu kovuyorlar, niçin onu istemiyorlardı? Ne zaman çocukların arasına girmek için içten bir hevesle koşsa büyükler, hain gözlerle bakıyorlar; küçükler kovalıyorlardı. Kendi haliyle nerede bir çocuk kümesi görse oradan yuvarlana yuvarla na uzaklaşıyor, fakat gülmesi, keyfi, doğal olan güzel gözleri kararıyor, dudakları bükülüyordu. Daha sonraları yalnız olarak ne zaman çocukların yanından geçse, kendisini aşağı gören bir gülüşme duyuyor; kaba bir küfürle savrulan «kahpenin piçi» nin ardından belki de suratına atılan toprak, taş geliyordu. Evlerine misafir olarak gelen Perihan ninenin ihtiyar ahabları bile onu sokakta yalnız görseler yan gözle bakıyorlar, hiç yüz vermiyorlardı. Anlıyamadığı bir sebep, bir sır onu bu köyde öteki çocuklardan ayırıyor, kusurlu bir yaratık, dolaşmağa utanan bir suçlu yapıyordu. Çevresinin bu anlıyamadığı haksızlığından çok derin ve çözülmez. bir ıstırap duyan Haso çocuk, kalbinin bu acısından kendini korumak için anasının yanından ayrılmaz olmuştu. Perihan ninenin de kendisi için kuvvetli bir koruyucu olduğunu sezmekle beraber onun buruşuk yüzünden, dişsiz ağzından, bebekleri kımıldamayan beyaz gözlerinden ürküyordu.

. Çocuk dimağının dumanları, bilinmeyen şeylerin belli ve doğru biçimler almağa başladığı zaman, babasının geleceği söylenmeğe başlandı. Bu 1920 yılında ve Haso çocuğun beş yaşma girdiği sırada oldu. Önce bu haberi Şaban duydu. Şaban, cebinden çıkardığı şeker külâhını vermek için, onu dizine oturttuğu bir akşam garip bir sesle:

— Baban gelir, soyha! Artık sana her akşam o şeker getirir, demişti.

Şeker külâhına gülen bal rengi gözleri birdenbire döndü ve kolları Şaban'ın boynundan, kulağına söyler gibi sordu:

— Sen niçin babam değilsin?

Sonra biraz kumral ve araları açık güzel kaşları çatıldı, bu mesele ile ilgisi varmış gibi:

ZEYNONUNOĞLU

59

— Piç ne demek oluyor ki Şaban amca? dedi.

Bu piç dedikodusunu Şaban kadınlardan duymuştu. Haso çocuğu belki nikâhtan önce olmuş, fakat her halde Ramazan'ın çocuğu olarak düşünüyordu. Bunu çocuğun duyduğuna memnun olmadı. Her halde Ramazan'ın dönüşünün teselli veren yönü bu zavallı yavrucuğa artık kimsenin piç demeğe cesaret ede-nemesiydi. Fakat ne garipti: Çocuğun büyüdüğü yuvarlaklığını kaybederek sevimli bir biçimde çenesine doğru incelen yanak çizgileri, ağzının kesin ve özel kıvrımları, biraz kanatları açık fakat köyün çocuklarından bütün bütün başka olan düzgün küçük burnu, bal rengi ayrık gözlerinin parlaklığı tama-miyle Harem iskelesinden taşıdığı istanbul'un kibar kadınlarının çocuklarını andırıyordu. Her zaman görüp te farketme-diği bir başkalık Ramazan'ın dönüş haberiyle aslında perişan olan zihnini tırmaladı, ilk defa, Ramazan'ın köye gelişi, kadınları bırakıp çarçabuk Erzurum'a gidişi hep tuhaflıkla dolu

Beş yıldır bu iki kadm, bu köyde çalışkanlıkları, namusla-riyle tanınmışlardı. Beş yıldır Şaban, Ramazan'ın ortağı olarak bu evin âmiri, bir çeşit ağası gibi yaşamıştı. İyilikle, tatlı dille, sessizliğiyle bu kadınları çekip çevirmişti. Aslında Perihan ninenin zekâsı iradesi, Zeyno'nun çalışkanlığı, Şaban olmasa da, belki yıldan yıla artan refahı, rahatı sağlayabilirdi. Fakat Şaban kadınları rahat bırakmakla, yumuşaklık ve şefkatle onların hiç olmazsa gelişmelerinin meyvasını arttırmıştı. Şimdi evin erkeği geliyor, Şaban'ın dostluğu, amirliği sona eriyordu. Acaba Ramazan, bu çocuğu kendisi kadar sevecek miydi? iki hafta sonra bırakıp gittiği bu güzel Zeyno'nun değerini bilecek miydi? Yoksa o da, bu köyde bir çokları gibi, bu sessiz ve sakın evi küfürle, dayakla, kadınları hayvan gibi çalıştırdıktan sonra sırf ağalığını göstermek için devamlı bir şikâyet ve gürültü ile mi dolduracaktı? Her halde bu henüz yükünü görmediği güzel oğlan, belki onda babalık gururunu uyandıracak, kadınların çalışkanlığı, ahlâkları, yıllarca süren tutsaklık ve sıkıntıdan sonra Ramazan'a çok tatlı gelecekti. Ah, Şaban'ın böyle bir çocuğu, böyle bir karısı olsaydı! Her halde Şaban'ın kalbi fırtına içindeydi. Kadınların ve çocuğun ba-

60

ZEYNONUN OĞLU

şmda meçhul bir gelecek varmış gibi rahatsız oluyordu. Bir Ramazan gelse, ona evini, ailesini teslim etse, tasını tarağını toplayıp Kemah'a kadar gidecekti.

**

Ramazan'm geleceği gün, Haso çocuk ilk ışıqla gözlerini açtı. Zeyno ayakta Amerikan gömleğinin üstüne entarisini geçiriyordu. Bütün gece küçük burnunu sokup kedi yavrusu gibi koklaya koklaya uyuduğu göğsün rahat ve saadet veren yuvarlaklıklarına baktı, tekrar gözlerini kapadı. Gözleri kapalı Zeyno'nun Perihan nineyi giydirdiğini, kocaman şilteyi küçük bir desti gibi kaldırıp omuzuna koyduğunu sezinliyordu. Biraz sonra, kendisinin ekmek doğranmış sıcak sütünü kocaman yeşil çanakta getireceğini biliyordu.

Bu sabah, heyecanı bol bir sabahtı. Haso çocuk, yeni bir şalvar, yeni bir mintan ve başına ilk defa Şaban amcanın aldığı kırmızı yemeni sarılı püsküllü bir fes giyecekti. Bugün Haso, takke devrinden fes devrine geçiyordu. Gerçekten bütün bu iyi şeyler biraz merakla beklediği babanın şerefine idi. Fakat asıl sevinci, daha çok, bu ilk fes içindi.

Diyarbakır'm cehenneme benzer günlerinden biri idi. Her gün olduğu gibi harman yerine gidecekler, öğleden sonra katırcıların geçtiği büyük yola çıkacaklar ve tutsaklıktan dönmüş üç askeri bekliyeceklerdi. Şaban'ın baldızının kocası Mahmut, kendisine en çok taş atan Kör Sadık'ın babası Muharrem de Ramazanla beraber geliyordu. Perihan nine evde kalacak, baklava açacak, dolma yapacaktı. Haso çocuğun hayatında yeni bir dönemini gösteren bugünün birinci sahnesi açıkta başladı.

Önce topraktan çok küle benzeyen kurşunî tozların yayıldığı açık çölün ortasındaki kesilmiş ekinlerin dağlar gibi yığıldığı san bir harman yerine gittiler. Birkaç yığının önünde atlar dövenleri çeviriyor, yumuşak başaklar tuhaf bir fısıltı ile eziliyor, altın gibi bir toz havaya dağılıyordu. Bu sarı yığınlar ve düzlükler arasında söğüt dalından iğreti kurulmuş ve sararmağa başlamış, sıcaktan sığımlan kulübeler vardı ve harmanın bir yanında, beş on söğüdün dalları tâ ortasına dü-

ZEYNONUN OĞLU

61

„en duru, serin bir ırmak akıyordu. Bu sarı renkler ve çeşitli yığınların meydana getirdiği doğal sahne üzerinde kırmızı entarili kadınlar dolaşüyor ve hepsinin arkasından, boncuklu takkeleri, uzun entarileri, çıplak ayaklarıyla küçük çocuklar yu-varlana yuvarlana gidip geliyorlardı. Bir yandan da dizlerine kadar suya girmiş birkaç kadın, entarilerinin peşleri bellerinde, başlarının örtüleri bir yağm halinde tepelerine toplanmış, ellerinde sopalar geniş ve kuvvetli darbelerle çamaşır dövüyorlardı. Bütün bu hareket öğle üstü durdu ve herkes kulübelere sığındı. İkindiye kadar sarı harman eritildi ve kajnıyan bir altın cehennemi gibi güneşin altında yandı.

İkinci zamanı hareket yine başladı. Fakat bugün, herkesin dikkati harmanın dışında toplanmıştı. Genel sevinç arasında Ramazan da bu köydenmiş gibi Öteki kadınlar Zeyno'yu aralarına almışlar, Haso'ya daha bir hafta önce verdikleri «Piç» unvanını unutmışlar, hep beraber erkeklerini karşılamak için kervan yoluna çıkıyorlardı. Genç kadınların sıcaktan kıpkırmızı yanan alınlarında altınları sallanıyor, terleri burunlarının üstünden, altınlarının ucundan damlıyor, yarı kürçe, yarı türkçe haykırarak, şakalaşarak elele yürüyorlardı.

Babası gelecek çocukların en küçüğü olan Haso çocuk, Zeyno'nun omuzunda dimdik oturuyor, Zeyno'nun bir kolu onu bir demir sertliğiyle sarıyor, öteki eli başka bir genç kadının elinde, öylece yürüyorlardı. Öteki kadınların civıltısı, telâşı arasında Zeyno taştan oyulmuş gibi durgun ve sessizdi ve belki biraz bu haliyle başka görüldüğü için, Haso çocuğun aslında her an kendisiyle meşgul olan kalbinde anlatılamıyan bir üzgünlük belirdi. Anasının boynuna, koluna birdenbire daha kuvvetle sarılarak, küçük yüzünü onun yüzüne doğru indirmeğe çalıştı ve sorularla dolu bir sesle «Zeyno!» dedi.

Anasına, Perihan nineden her zaman böyle işittiği için «-Zeyno» derdi. Bu çocuk teklifsizliği, birinin kalbinden ötekinin kalbine giden yolda, daha duru, daha sıcak ve özel bir ?kmtı yapıyordu. Kadın durdu, Haso çocuğun başına anlamadan toplanan karışık, çapraşık, meraklı ihtimaller Zeyno'nun da dimağını azaba sokuyordu. Bunların lâkırdı ile anlatılma-

sını Zeyno da Haso çocuk kadar beceremiyordu. Haso, yalnız, öteki kadınlar gibi anasının neden memnun olmadığını merak ediyordu. Babasının gelmesi fena bir şey miydi? Her halde babasının gelme lâkırdısı çikalı, özellikle bugün, köy çocuklarının ve kadınlarının davranışları değişmişti. Sanki bir yabancı, bir kabahatli haline sokan davranış değişmişti. Bununla sevinmek istiyor, anasının ruhundan sızan kötümserlik ve durgunluktan etkileniyor, birbirine benzemez duygular ve dileklerle titriyordu. Anasının omuzunda tünemiş bir piliç kadar rahat, onun boynuna sarılı küçük kolu kadının kuvvetli ve dik gerdanını okşıyarak, bir şeyler sormak, anlamak için yanarak düşünüyordu.

— Zeyno!

— Kurban!

Zeyno'nun Haso çocuğu tutan eli titredi ve çocuğu daha kuvvetle sıktı. Biribirlerinin çapraşık, yalnız felsefi biçimlerle anlatılan düşüncelerini iki ilkel yaratık dilleriyle değil, kalb-leri ve tamarlarile birbirlerine anlatmışlardı. Ramazan'm gelişı ikisinin hayatında meçhul bir dönümdü; ikisi de bu dönümün öbür tarafındaki meçhullerden ürkmüş gibiydiler.

Bu garip dakikada külrengi çölün ortasında, kirli beyaz bir kurdele gibi kıvrılarak, uzanan yoldan bir toz çizgisi kabardı; uzaktan çingirak sesleri duydular.

Kadınlar daha telâşlı toz çizgisine, çingirak sesine doğru koşarken ıslak sıcak yüzleri beyaz bir toz tabakasına bürünüyor; beyaz kirpikleri arasında siyah gözleri parıl parıl yanıyordu.

Katırlar durdu; her kadın kollariyle bir çocuk kaldırarak katırlardan birinin üstündeki adama gösterdi.

Uzun kirpikleri, uzun bıyıkları tozdan bembeyazdı, başındaki kefiye, arkasındaki aba beyazdı; yüzü terle yoğurulmuş tozdan bir maske ile örtülmüştü ve güneşin ışığını aldıkça üstünden yeşil, kırmızı, eflâton gölgeler uçuyordu.

Zeyno, Haso çocuğu böyle bir yüzle kaldırdı. Zeyno'nun kollarındaki sertlik ne kadar güven duygusu veriyorsa kendisi-

ni katırın üstünde kaldırıp yüzüne yaklaştıran erkek kollarının sertliği de o kadar onu korkuttu ve acıttı. Bütün bu heybetli beyazlıklar ve renkler arasında Haso çocuğun gözlerini deler gibi bakan siyah gözler de o kadar katı ve sertti.

Ramazan, çocuğun gözlerinin içine bakarken, kendi kendine soruyordu:

— Ramazan'm oğlu bu mu?

Evet varlığını şimdi öğrendiği çocuk, bu muydu? Uzun kıvrıcık kirpikleri arasından belirli ve şiddetli bir merakla, cesaretle bakan iki bal renginde göz! Ramazan'm oğlu bu mu?

Ramazan, en çok bu gözleri yadırgadı. Güzelliklerine rağmen onları hiç sevmeydi. Siyah gözleri

ateş gibi yanarak çocuğa daha şiddetle baktı ve bu iki bal rengi gözü, tozlu kirpikleri a-rasından, benzerini ariyan, bilmek istiyen şiddetle süzdü. Bu gözleri nerede görmüştü? Bir yıldırım hızıyla beyninden bir süvari manevrası hayali geçti ve bu gözler daha büyük ve daha egemen, kirpikler arasında manevrayı yürütüyordu. Bu kimdi Kendi çocuğu, öyle mi? Çocuklarını öpen adamlar arasında o da tozlu dudaklarını çocuğun yumuşak yanaklarına dokundurmak istedi. Fakat dudaklarını biraz uzattı. Durdu, çocuğu iste-naiye istemiye kollarından düşürüyor gibi bıraktı. Açık, endişeli gözlerle bekliyen Zeyno'nun kolları, çocuğu yere düşmeden kaptı.

Haso çocuk, o uzun bakan siyah gözlerin, sonra zoraki olarak bile verilemeyen öpüşünü, atar gibi bırakan sert kolların fena bir şey anlattığını hemen sezdi. Zeyno'nun kalbi de çocukla beraber şiddetle, korku ile atıyor; kolları arasından hemen ça-lacaklarmış gibi çocuğu göğsünün üstüne bastırıyor, sıkıyordu. Zeyno ilk defa Haso çocuğun ne kadar Hasan'a benzediğini ve bunun nasıl tehlikeli bir şey olabileceğini Ramazan'm gözlerinde görmüştü. Oysa, bu benz;eyiş, ona ne büyük mutluluk ve teselli olmuştu.

Yarısı karpuz yüklü yük arabasıyla köye döndüler. Rama* ?an, arabada Zeyno'nun daha belirli ve olgun bir kadın anlamı alan güzelliğiyle o kadar meşguldü ki sanki çocuğu unutmuştu. Tutsaklığı gider gitmez kadınların izini kaybetmiş, savaş

64

ZEYNONUN OĞLU

yapamamıştı. Gelirken son handa onlarla ilgili bazı bilgiler top-lyabilmişti. Zeyno'nun çalışkanlığı ihtiyarın zekâsı, çocuğun güzelliği, Ramazan ailesinin mutluluk ve bolluk içinde yaşadıkları konusunda Ramazanı çok memnun eden haberler almıştı. Ramazan'm belli etmiyerek sorduğu bazı sorulara aldığı cevap, onu tamamiyle doyurmuştu. Perihan nine, kendisi alışveriş için çok kez Diyarbakır pazarına gidiyordu. Fakat yıllardan-beri Zeyno'nun bir yere gittiğini kimse görmemişti.

Ramazan, Zeyno'ya bakarken köyün erkeklerinin her halde arada bu kadına kötü gözle bakabileceklerini kendi duygu-siyle tahmin ediyordu. Beş yıl önce, servi dalı gibi ince, uzun, kıvrak genç kız, Ramazan'a şimdi Rusya'da, bir sokak ortasında gördüğü taştan oyma bir kadın kadar heybetli ve güçlü bir güzellik anlatıyordu. Eski uzun yüz nasıl genişlemiş, gözlerine nasıl başka bir şirinlik gelmişti. Yalnız eskiden şimşek gibi çakan ve göz kamaştıran gülümseme artık yoktu. Kırmızı dudakların arkasındaki sedef dişler görünmüyordu. Ona karşılık, gülümserken dudakları daha fazla sıkılıyor, ağzının etrafında hüzünle, acılıkla dolu çizgiler belirliyordu. Bunun ne olabileceğini Tahmin, Ramazan'm vahşi dimağı için her halde kabil değildi.

Yük arabasını Zeyno kullanıyordu. Eskiden Ramazan'm at ve araba kullanmada kusursuz bir ustalığı vardı. Şimdi kadının soğukkanlılığını, bileklerinin durgun kuvvetini, hayvana egemenliğini zihninde kabul etmek zorunda kalıyordu. Tam köye yaklaştıkları zaman hayvan, küçük bir gübre yığını üzerindeki kırmızı bir paçavradan ürktü. Yana kaçtı, şaha kalktı, arabayı alıp kaçmağa çalıştı. Hayvanın huysuzluğunu dizginle yatış-tıramaymca şiddetle kamçı kullanmak zorunda kalan Zeyno'nun yazmasını rüzgâr uçurmuş, boynunun bir tarafı tunç bir sütun gibi meydana çıkmıştı. Bu kadm boynundan gelen sıcaklık, özel koku, hafifçe kayan yakasının bu, genç esmer boynun altından görünen kar gibi, beyaz omuz başlangıcı Ramazan'm

başını döndürmüştü.

Bu heyecanlı dakikada gözleriyle annesini yiyecekmiş gibi onun atla uğraşmasını seyreden Haso çocuk, Ramazan'm kadı-

ZEYJNUJNUJN «JUL.U

atıldığını, kollarını beline sardığını, dudaklarının boynuna apıştığını gördü. Aynı dakikada Ramazan, bacağıın köpek kapmış gibi acı acı haykırdı, olanca kuvvetiyle poturundan etine geçen iğne gibi dişleri silmeğe çalıştı.

Zeyno, ancak hayvana tamamiyle hâkim olduktan sonra, başım çevirebildi. Ramazan, sağ bacağıının şalvarını sıyırmış; kıllı, sert baldırında iki küçük dişin battığı kırmızı noktaları yokluyor, Haso çocuğun anasına, babasına, ecdadına, ölüsüne, dirisine en açık ve en kaba bir üslûpla sövüyordu. Küçük arabanın yanını eliyle yakalamış, bal rengi gözleri ateş içinde, küçük burnunun iki deliğinden pembe dudaklarına kanlar akıyor, daha o sabah o kadar sevinçle giydiği mavi mintanının yakasına küçük çenesinden damla damla düşüyordu. Zeyno'nun merhametsiz, uzun olacağını hemen anladığı boğuşmanın ilk etkisini çok çabuk görüyordu. Kalbi, gözleri ağır bir felâket haberiyle bulanmış, birdenbire susmuştu.

Kudurmuş bir köpek gibi hırılıyan, durmadan söven, bağırان Ramazan'm yanında çocuğu korumak, hattâ ağzının burnunun kanını silmek büyük bir tehlike olacağını sezmiş, kayıtsız bir tavır takınmanın, sesini çıkarmamanın çocuğun esenliği için gerekli olduğunu tam yerinde anlamıştı. Oysa, başka zaman, çocuğun eline iğne batsa kendi kalbine batmış gibi telâşlanır, çocuğu öper, koklar, göğsüne yapıştırırdı. Kızarmış, fakat yaşsız gözlerle anasının gözlerine bakan Haso çocuk, anasının kayıtsızlığını Ramazan'm tekmesiyle yerinden fırlıyan dişinin, kanıyan burnunun acısından daha derin duydu, içinden bir şey kopmuş gibi ilk defa yüzükoyun kapandı, bağırarak ağlamağa başladı. Bu, Ramazan'm bütün bütün öfkesini kışkırttı. Çocuğun kıcına bir tekme daha attıktan sonra:

— Köpekoğlu köpek! Hınzır oğlu hınzır! diye haykırıyor, ağzı köpürüyordu.

Perihan nine, kapının önünde, kolları sıvalı Ramazan'ı bekliyordu; gözleri pek iyi seçmediği için Haso çocuğun anasının arkasından küskün ve halsiz yürüyüşünü, yüzünün kanlarını görmedi. Fakat Ramazan'm boynuna sarıldı, belirli bir bezginlikle ağlamağa, Allaha şükretmeğe, Ramazan'a dua etmeğe baş-

F. 5

66

ZEYNONUN OĞLU

ladı. İki kadın Ramazan'ı yukarı çıkardılar. Zeyno, elini, yüzünü, ayaklarını yıkadı; Perihan nine, açtığı baklavaları hazırlıyor; salata yapıyor, dolmaları ısıtıyordu. Böylece iki kadın da biri içi sızlıyarak ve bilerek, öteki sade bir olay geçtiğini hayal ederek Haso çocuğu, Ramazan'ın öfkesini arttırmamak için ne aradılar, ne sordular.

Ramazan'a «Safa geldin» demek için yemekten önce uğrayan Şaban, bahçe kapısını açınca arkasına sırtım dayamış, küçük yüzündeki kanlar kurumuş, büyük gözlerinden damla damla yaşlar akan Haso çocuğu buldu. Bir gün önce, bu evin şenliği, mutluluğu olan bu çocuğun terkedilişi, biçareliği Şaban'm kalbini eritti.

— Gene nettin soyha? Çocuklarla mı dalaştın?

Derken, bir yandan çocuğun yüzünü kendi mendiliyle siliyor; yanaklarını, başını içli içli okşuyordu. Fakat çocuğun derin ıstırabından, içini çeke çeke ağlamasının devamından, bu kanların ve yaşların Ramazan'ın dönüşüyle ilgili olduğunu anladı. Çocuğu kucağına aldı, köşedeki çeşmeye götürdü. Yüzünü gözünü yıkadı, serinlikte oturdu. Çocuktan bu düşen dışın, akan kanın nedenini anlamağa çalıştı. Haso çocuğun Ramazan'ın bacağına ısırıldığını, Ramazan'ın çocuğu tekmelediğini öğrendi. Fakat bu olaya yol açan şeyin ne olduğunu Haso, bir türlü söylemedi. Gözlerinde içinden seyrettiği acı ve korkunç bir hayal vardı ki bunu Şaban'a göstermedi. Şaban; bir taraftan:

— Elin kınla, gözün kör ola, arkan teneşire gele, diye elinde olmadan beddua ettiği Ramazan'ı bu akşam görmekten vazgeçti. Cebinde kalmış biraz kuru leblebi ve üzüm kırıntılarını avunsun diye Haso'nun koynuna koydu; çocuğu bahçe kapısından içeri saldı ve kendisi savuştu.

* **

Ramazan bahçede hasırın üstünde nargilesini guruldatır-ken, kolları sıvalı gelip giden Perihan nineyi, durmadan iş buyurup koşturduğu Zeyno'yu çağırıyor, tekrar tekrar Haso çocuğun bacağına nasıl ısırıldığını anlatıyordu. Piçin iğne dişleri tâ etine saplanmıştı. Bu köpek yavrusuna terbiye veremedikleri

ZEYNONUN OĞLU

67

"cin kadınları azarlıyor, gözlerinde zavallı Zeyno'nun kalbini su gibi eriten korkunç bakışlarla, gerçek bir zevkle bu yezit oğlanın nasıl pastırmasını çıkaracağını, nasıl mum gibi adam edeceğini, vaktiyle istanbul'da bir canbazhanede susta dururken gördüğü bir köpek yavrusu kadar onu nasıl söz dinler ve terbiyeli yapacağını anlatıyordu. Bu terbiye etmek yeteneğini ispat için çavuş olduğu zaman askere nasıl dayak attığını, kafalarını yardığını, daha neler yaptığını övünerek, böbürlene bö-bürlene, ağzını şapırdata şapırdata anlatıyordu. Onun frenkle-rin sadizm dedikleri, eziyet etmekten zevk alan bir çeşit iğrenç hastalığı vardı. Zavallı Zeyno, bu korkunç adamın Haso çocuğa yapabileceği zulmü düşünerek kalbi, dizleri pelte gibi titriyordu.

Çocuğu ilk akşam yemeğe çağırmamayı iki kadm da sessiz bir anlaşma ile uygun buldular. Hattâ ikisi de etrafa endişe ile bakındıklarını, küçüğü aradıklarını belli etmemeğe çalıştılar. Ramazan yattığı zaman, ancak Zeyno bir bahane ile odadan çıktı, Perihan ninenin yatağını iletlediği küçük odaya koştu. Küçük, boş ocağın önünde yayılı kırmızı postekinin üzerine büzülmüş, aç, susuz uyumuştı. Zeyno'nun kaç saattir içinde hapsedtiği tufan, gözlerinden, uyuyan Haso'nun üzerine boşandı. Göğsünün ortasında çocuğun başına yuva olmak için yapılmış yumuşak noktaya, uyuyan

çocuğun başını yapıştırıyor, çocuğu deli gibi öpüyor, sıcak ve heyecanlı sesini alçaltmağa çalışarak belki onuncu defa:

— Kurban, anan kurban Haso! diyordu.

Karanlıkta bir gölge gibi içeriye sıvışan Haso, önce. anasının odasına koşmuş, orada beraber yattıkları yatağın üstünde Ramazan'ın kefiyesini görünce içgüdüğü ona, artık o odada yatamayacağını anlatmıştı. Cennetten kovulmuştu. Bir daha anasının kokusuna, yumuşaklığına bayıldığı göğsü üstünde uyuya-mıyacaktı. Hep anasıyla kendi arasında karpuz yüklü arabada Zeyno'nun boynuna yapışan Ramazan'ın kaba hayali vardı. Bu çocuk kuruntusuna bir çivi gibi mihlanan ilk çirkin ve acı hayaldi. Ramazan'ın odasına çıktığını, bir şeyler anlattığını, güldüğünü, bir düziye «Zeyno» diye haykırdığını duyuyor, içine

68

ZEYNONUNOĞLU

batan bu tiksindirici sesin arasında Zeyno'nun sesini işitebilmek için küçük kulaklarını olanca kuvvetiyle uzatıyordu. Fakat işitemeden yorgunluktan, umutsuzluktan, orada büzülmüş uyumuştı. Hattâ anası sarıldığı, ağladığı zaman bir çeşit rüya gördüğünü zannetti, içini çeke çeke çarçabuk uyudu.

İlk ışıqla gözünü açtığı zaman, Zeyno'nun entarisinin kırmızı eteklerini her sabahki gibi hareket halinde buldu. Bir zaman nerede olduğunu hatırlıyamadı. Yalnız, Zeyno'nun çocuğun gözlerini açık görünce atılışı, bir gecelik özleminden boş ve bahtsız kalan göğsünün üstüne çocuğun başını acıtarak bastırış, Haso'ya geçen günü hatırlattı. Henüz bu çalman ana okşayışlarını sızlıyarak arıyacağı zaman gelmemişti. Onun için biraz sitemli, biraz dargın, dudakları titrek, gözleri başka tarafta, ilk defa, anasının tatlı okşayışına karşılık vermiyordu. Fakat Zeyno çocuğu sevebileceği her hangi dakikada o kadar umutlu idi ki beyaz bir şimşek gibi yüzünü aydınlatan eski gülümseyişiy-le dargın gözlere gülüyordu.

Ramazan'm geldiği ilk günler en fenası olmasa bile, dayanılması en zor olanlarıydı. Çocuk, zamanla, Perihan ninenin döşəğinin bir tarafına kıvrılıp yatmağa, Ramazan'ı kızdırmamak için karanlık bir köşede sessizce yeşil çanağından, yalnız yemek yemeğe alıştı ve kendi değişen durumundan çok, derisini Ramazan'm dayağından sakınmak kaygusuyla, küçük zihni işlemeğe başladı.

Haso çocuk, hayat savaşında vahşi ve güçlü bir hayvandan nefsinin korumak için, küçük ve zayıf hayvanların içgüdüyle öğrendikleri hileleri, çevikliği, birden düşünüp karar vermek niteliğini bilmeden bir alışkanlıkla kazanmıştı. Bir gün yoktu ki (K...) köyü, Haso çocuğu, Ramazan'dan kurtulmak için ağaçlara tırmanırken, kedi gibi Ramazan'm bacaklarının arasından, ellerinden kayarken, tarlalara, ot yığınları arkasına kaçarken görmesin. Haso balık gibi kayan, sincap gibi koşan, maymun gibi tırmanan ve bütün vücudiyle düşünen bir yaratık olmuştu.

Ramazan nefes nefese taş atarak, sopa sallıyarak, çocuğun arkasından koşarken, her zaman, en açık saçık ve kaba üslû-biyle söver; tıpkı vaktiyle köyün dediği gibi «kahpenin piçi!»

ZEYNONUNOĞLU

69

diye haykırırdı. Ramazan geldikten sonra bir zaman, köyde itibarı artmış olan Haso çocuk, bu herkesin önündeki dayaklardan, kovalamalardan sonra köyde insanların tamamiyle aşağı-çında sefil ve acayip bir yaratık durumuna düştü. Ona raslaym-ca sövmek, taş atmak, «piç» diye bağırarak çocuklar arasında bir alışkanlık halini aldı. Hele çocuklar, av ardından koşanla-ım zalim ve bilinçdışı heyecanı ve eğlencesiyle Haso çocuğu tutmak için hep beraber Ramazan'a yardım ediyorlar, köşe başlarını tutuyorlar, nereye kaçtığını gözetliyorlar ve kovalıyorlardı. Fakat tehlike ve düşmanlar arttıkça, Haso çocuk, daha kurnaz, daha çevik, daha keskin oluyor, insan yavrusunun ze-kâsiyle hayvan yavrularının ölçülemiyen içgüdüleri küçük dimağında, vücudunda birleşiyor, inanılmıyacak kadar yaman bir yaratık oluyordu.

Ramazan, açık tarlalarda çocuğu yakalayıp döverek işkence etmek zevkini doyuramayacağı biliyordu. Aslında gündüzleri Zeyno ile çocuk, tarlaya gidiyor ve bu süre içinde Ramazan gölgelerde yatıyor, kahvede iskambil oynuyor, ya da artık gözleri az gördüğü için ev işlerini çekip çeviren Perihan nine ile evde çene atıyordu. Akşamları, yük arabasının sesini tiryaki gibi bekliyordu. Arabadan Zeyno, Haso ile iner inmez çocuğa atı tımar etmeyi öğretmek bahanesiyle günlük dayığına başlıyordu. Tehlikenin derecesini tilki yavrusu gibi içgüdüsiyle sezen Haso çocuk kaçınca her akşamki av başlıyordu. Çocuğu tu-tabilirse ince, uzun, eziyetli bir davranışla üzüyor, dövüyor, sanki eğleniyordu. Tutamazsa, sanki çocuk avcılardan kaçan geyik yavrusu gibi başını, vücudunu oraya buraya çarpa çarpa bitkin düşüyor, eve ancak Ramazan yattıktan sonra dönüyor, bir tarafa büzülüyor, sızıyordu.

İşin en garip tarafı iki kadının Ramazan'dan Hasoyu niçin böyle durmaksızın dövdüğünü sormağa cesaret edememeleri idi. Çocuğun yedi aylık doğduğunu, Diyarbakır'da doğduğunu ve Haso'nun Hasan'a benzeyişini bir araya toplayan Ramazan da henüz çocuğun Hasan'dan olduğunu kesinlikle bilemiyordu.

Fakat kuvvetli bir kuşku altında kıvranıyor, çıldırıyordu. Bütün bundan başka da sessiz Zeyno'nun bu çocuğa karşı tut-

kuşunu, sevgisinin derecesini seziyor, kıskançlıktan ölüyordu. Bu derece gerçek bir ağa rolü oynayan adam, vahşi bir hırsla sevdiği Zeyno'nun Hasan'a benziyen bir çocuğu sevmeğe cesaret etmesini bu dayaklarla cezalandırıyor. Zeyno'nun çocuk dayak yediği akşamlardaki sessiz ıstırabını büyük bir tatla hissediyordu. Çocuk kendi çocuğu olsa bile bal rengi gözlerindeki zekâ, gözünden yaş gelmeden, gururla Ramazan'ın darbelerine dayanması, çok kere elinden en sıkışık dakikalarda mucizeye benziyen bir ustalıkla kurtuluşu, Ramazan'a, çocuğun kendisine üstün olduğunu hissettiriyor, buna hiç dayanamıyordu. Bu gündelik boğuşma ve didişmeğe pek seyrek karışan Zeyno, akşamları çeşmeden su taşırken, Ramazan köyün çocuklariyle el kadar Haso'sunu avladıklarını, taşlarla, sopalarla çocuğu kovaladıklarını, vahşi seslerle bağırarak koşuştuklarını görür, kolları, dizleri kesilir; kovaları elinden bırakır; gönlü şaşılacak bir çeviklikle, zekâ ile kaçan Haso'nun arkasından giderdi. Çocuğun tutulmadığını bildiği halde, cansız ve bitkin dönerdi. Fakat yarı kör anasına bir şey belli etmeden biricik sığınabildiği ahıra gider, ineği sağmağa başlardı. Ona bu yumuşak, uysal, dişi yaratık ıstırabını anlıyor gibi geliyordu. Yanağını hayvanın sıcak karnına dayıyor, parmaklarından sıcak sütler sızarken gözlerinden sıcak yaşlar da damla damla gübrelerin üstüne sızıyordu. Bu acı akşamlarda ahırın karanlığından bir küçük gölge, biraz sonra, gelip geçiyor; bereli bir çocuk vücudu Zeyno'nun eteklerine sürünmekten şifa

arıyor, çocuk kolları Zeyno'nun dizlerine asılıyor; başı yine Zeyno'nun yumuşak kalçasına dayalı kendinden geçiyordu.

* **

Bir gün Şaban, Ramazan'a bu kadar küçük çocuğu dövmenin günahından söz açtı. Ramazan bir çok şeyler bilen ve söy-liyemiyen bir adam durumuyla başını salladı. Ramazan, bu dayakları hep çocuk uslansın diye atıyordu. Büyüdüğü zaman, kendisine dua edecekti.

İki uzun sene Haso çocuğun bu korku ve işkence hayatı devam etti. İlkel yaratıkların içgüdülerıyla Ramazan'ın yüre-

ZEYNONUNOGLU

71

»inden kendisine karşı dinmez ve sönmez bir öfke, bir kin ateşi vandığını biliyordu. Kendisi de ona karşı sonsuz bir tiksintiyle henüz biçimlenmemiş korkunç bir öç duygusuyla dolu idi. Ramazan'dan yalnız korktuğu için kaçmıyordu. Etine, kemiğine sinmiş bir iğrenme, bir tiksinti vardı. Onun yüzünü görmemek, sesini işitmek için yapmıyacağı şey yoktur. Bir sevgi merkezi, en nazlı bir çocuğu olarak ilk yıllarını yaşadığı bu evde köşelerdeki sürünmeyi, bahçe kapısının dışarısında biraz ekmek tıktırmayı, geceleri gözleri açık uyuduğu ve pek garip horladığı için yanında yatmaktan korktuğu Perihan ninenin odasında yatmayı, hattâ ahır, Ramazan'ın oturduğu şerefli yere üs-tünsiyordu. Seyrek olan iyi dakkalarmda Ramazan çocuğu sofraya istediği» yanına çağırıldığı anlar ateşten kaçan kurt yavrusu gibi köyün dışına kaçıyor; ot yığınlarının arasına saklanıyordu. Bu akşamlarda, Ramazan'ın uyuduğunu kestirdiği zaman evlerine dönerken ayaklarını sürüyor; ırmak kenarına yapayalnız gidiyor; kavağın altında oturuyor, kurşunî çöle özlemle bakıyordu. Neresi ve nasıl olduğunu bilmediği fakat Ramazan'ın olmadığı yerleri hayal ediyor; kendisini köye bazan dilenmeğe gelen ve açık kırlarda yatan ihtiyar bir dilenci gibi köyden köye gidiyor buluyordu. Fakat hiç olmazsa gündüzleri tarlada beraber ve çoklukla yalnız ikisi çalıştıkları Zeyno'dan bir türlü uzaklaşamıyordu. Onun rüzgârda uçan o yıpranmış kırmızı entarisinin peşlerine sürünmek, onun Haso çocuğa bakarken içini eriten bir tatlılıkla şaşılâşan siyah gözlerinde, içine akan gizli teessürünü görmek, onun «Haso kurban, öküzleri koş! Hayvanı bağla!» dediğim duymak ve felâket saatlerinden sonra ahıra gidip, başını dizine koyup ağlamak, hep koparması imkânsız bağlardı. Bahtsızlığında yalnız değildi; çocuk vücuduna inen her yumruğu anasının güçlü vücudu bin defâ fazla bir acılıkla duyuyordu. Bunu bilen Haso çocuğun yüreğinin sızısı, anasının gözlerine bakınca yatışıyordu.

Haso çocuk açıkça değilse bile derin duygunlukla anasının kendisi kadar bir zavallı ve Ramazan'ın elinde kimsesiz bir tutsak olduğunu anlamıştı. Kadının değışmez ve boynu bükük vücudunun durmadan hareketi, güzel yüzünün sabırlı ıstırabı,

72

ZEYNONUN OĞLU

çocuğa kendi derdini çok kere unutturuyordu. Anasının bütün bu tutsak gibi çalışmasının, sessizliğinin sabır ve dişini sıkmasının kendisi için olduğunu anlıyordu. O, bakışıyle, dokunuşıyla, en basit bir şeyi söylerken sesinin aldığı biraz yalvaran an-latımıyle, hattâ bakraca tatlı bir

fısıltı ile sağladığı ılık ve beyaz sütle çocuğun kalbine, şefkatli ve fedakâr kalbinin tesellisini gönderirdi.

Çocuk beyninin dumanları dağıldıkça, büyükler tarafından söylenen lâkırdıların anlamını anladıkça açıktan açığa kendisinin düştüğü bu sığıntı yerine, Ramazan'm da bitmeyen zulmüne annesinin hayatında geçmiş bir olayın sebep olduğunu öğrenmişti. Ramazan, Perihan nineye bir subaya, kahpelikten söz ederken Haso çocuğu yedi aylık doğurdu diye kendisine yutturmak istemesinden şikâyet eder, kocakarı sustukça, Zey-no ağladıkça o, sesini yükseltir: «Nerede o keratanın piçi! O çıfit köpek, domuz yavrusu!» diye bağırarak tahta perdenin arkasına saklanan Haso çocuğu arardı. Sabahları anasının yeşil çanağına süt koyduğunu görürse: «Zehir zıkkım olsun, haram olsun!» diye çocuğun başına kakar, Zeyno'ya ve Perihan nineye: «Kahpeler, hırsızlar, haramiler!» diye bağırırdı. Onu biraz korkutan Perihan ninenin susup susup da köpürmesi ve beddua etmesiydi. Her şeye susup da karşı koyan ihtiyar «hırsız» denildiği zaman kendinden geçecek kadar kabarıyor, korkunç gözleri gökte, dişsiz ağzı siyah bir çukur gibi açık, elleri kimi Tanrı'dan yardım diler gibi, kimi Tanrı'nın öfkesini çağırır gibi kalkmış, Ramazan'ın kendisini atalarının kemiklerini, ocağını, ahlâkını lanetlerdi. Böyle zamanlarda Ramazan'm öfkesini aşan bir öfkeyle onun evine, tarlasına, hayvanlarına nasıl baktıklarını, birer tutsak gibi çalıştıklarını, Ramazan'm nasıl bir tembel, bir zorba, bir kudurmuş ve nankör köpek olduğunu bağırarak kurda kuşa anlatırdı. Ramazan homurdanır, söver, fakat gözlerinde tuhaf ve derinden bir korku ile sıvışır, odasında homurdandığı, çizmelerini öteye beriye attığı duyulurdu.

Bu acı dönem, iki olaydan sonra sona erdi. Biri bütün köyün gözleri önünde geçti.

— Ramazan ağam bir ip ister...

ZEYNONUN OĞLU

73

Bunu bakraçlar elinde çeşmeye giderken Zeyno'ya çarpan ve yıldırım gibi koşan iki çocuk köşe başında birbirine söyledi, geyno'mın içi tuhaf bir korku ile titredi, ipi ne yapacaklarını bağırarak sordu. Fakat cevap olarak şeytanca bir kahkaha du-vunca elinden bakraçları bıraktı, etrafı dinledi. Köyün meydanlığından sesler geliyordu. Tekrar bakraçları aldı yürüdü. Bu gübreli, çamurlu ve bir ucu ince bir ırmağa varan köyün c/enel meydanlığı idi. Irmağın başında kocaman, çıplak bir tek kavak vardı. Ramazan, kavağın altında durmuş, başını ağacın tepesine kaldırmış, ağzı köpürerek sövüyordu. Zeyno, hemen Haso çocuğun kavağın tepesine sığındığını anladı. Bütün köyde Önce alacalı, yüce kavağın tepesine tırmanabilecek Haso çocuktan başka, değil insan, belki kedi bile yoktu. Çocuğun beklemediği bir çeviklikle bütün köyün içinde elinden kurtulup bu ağaca tırmanması, Ramazan'ı biraz gülünç ve beceriksiz duruma koymuştu. O da karşı bir önlem olarak ip atıp çocuğu aşağı çekecekti. Bu, köy çocuklarına o kadar yeni ve şeytanca bir önlem görünmüştü ki bu işleri görmek, meraklarını gidermek için beş altı çocuk, türlü yerlerden ip getirmeğe gitmişlerdi. Zeyno ağaca yaklaştığı zaman Ramazan ipin ucunu ilmik yapıyor, yukarıya atmak için hazırlanıyordu.

— ipi bırak Ramazan!

— Bırak mı? Sana ne oluyor?

Birdenbire bir kakhaha ve Ramazan'm kuvvetli ve çevik kolundan fırlayan ip bir fişek gibi atılırken çıkan kamçı sesi ve gözleri dumanlı, dişleri kilitli Zeyno'nun Ramazan'm boğazına atılışı!

— Boyun devrile Ramazan!

Boğuşma o kadar korkunç, kırmızı entarili kadınla renk renk şalvarlı Ramazan'm birbirine sarılan ve gübreler üstünde yuvarlanan vücutlarının hareketleri o kadar korkunç oldu ki, çocuklar çığırarak kaçışmağa başladılar. Çeşme başındaki kadınlar bakraçlariyle, kahvedeki erkekler nargilelerini bırakarak meydana toplandılar.

Önce erkekler Ramazan'm karısını dövmesini olağan buluyor, uzaktan seyrediyor; ihtiyar kadınlar, Ramazan'a sesleni-

74

ZEYNONUNOĞLU

yor, Zeynoyu bırakması için yalvarıyorlardı. Fakat ne Ramazan, ne de Zeyno bir şey işitiyordu. Ramazan'm yumruklarına ve parça parça olan esvaplarına, başörtüsüne rağmen Zeyno, şaşılacak bir yırtıcılık ve isyanla Ramazan'm gırtlığını sıkmağa çalışıyor, neresini bulursa ısırtıyor, buna karşılık Ramazan da onu tekmeliyor, neresine gelirse yumruk atıyordu. Zeyno'-nun birdenbire boğazından boğuk bir ses çıktı. O zaman köy halkı kavaktan aşağı bir küçük yaratığın kaydığını, kudurmuş, bir kedi gibi iki boğuşan vücudun arasına atıldığını gördüler. Bir an yalnız kol ve bacak çarpışması, yuvarlanmak, sonra Haso çocuğun yüzü kan içinde, gözleri yerinden fırlamış, ellerini sallı yarak köy halkına doğru koşusu, boğuk bir yardım, bir yalvarışla köy halkından imdat isteşi!

— Boğuyor, anamı boğuyor!

Gerçekten, Zeyno'yu Ramazan'm elinden aldıkları zaman, başörtüsünü ve siyah, uzun örgülerinden birini kadının boynuna dolamış, olanca kuvvetiyle sıkıyordu. Kadınlar üstü başı lime lime, yüzü mosmor olan Zeyno'yu çeşme başına sürüklediler. Erkekler, Ramazan'ı yatıştırmak için, kahveye göturdüler.

Bu olaydan üç gün sonra, köyün kahvesinde. Diyarbakır'a gidip gelmiş olan Muharrem'den halk, şehir haberleri soruyordu. Muharrem, Diyarbakır kahvelerinden birinde rasladığı Ur-fa Kuvayi Milliyesine bağlı Selman Ağa'yı anlatıyordu. Dışinden tırnağına kadar silâhlı, üstü başı pırıl pırıl, arkasında yaverler gezdiren, Urfada Kuvayi Milliye başlarından sayılan bu Ağa, çok yiğit bir adamdı. Urfa, Adana gâvurlarının gözünü öyle bir yıldırımtı ki...

Muharrem, Selman Ağa'nın ün salmış olan kahramanlık menkıbelerinden sonra, onun kişisel hayatına geçti. Bunları hep Selman, kendisi kahvede vaktiyle kendini tanıyanlara, birer kahve ve nargile ısmarladıktan sonra anlatmıştı. Selman, sekiz yıl önce Diyarbakır'da bir subaya hücum ettiği için hapse girmiş, fakat hapisten kaçmış, dağlarda dolaşmış, sonunda Kuvayi Milliye katılmış ve oradaki kahramanlıklarından dolayı eski suçu unutulmuştu ve Selman, kısa bir süre için, Diyarba-

V-ır'a nişanlısını aramağa gelmişti. Kızın adı Zeyno idi. Fakat onlal " Diyarbakır'dan Haso çavuş adındaki kızın teyze çocuğu ve Selman'ın eski arkadaşı olan bir adamla gitmişlerdi. Şimdi ge]man, bu Haso'yu da arıyor, bulursa parça parça edeceğine yemin ediyordu.

Hikâye bitmeden Ramazan teşbihini sallaya sallaya kahveden çıktı. Muharrem'in hikâyesini, Kuvayi Milliye kahramanlıklarını kendilerinden geçmiş gibi dinliyen halk, Ramazan'm gidişine dikkat etmedi.

Fakat Zeyno ismiyle çok ilgili olan Şaban, kulaklarını dört açtı. Bu gibi önemli meselelerde kimseye söz bırakmayan ve büyük bir dikkatle düşüncelerini söyleyen Ramazan'm savuşması her halde dikkate değerdı. Şaban, kadınların köye aynı tarihte Ramazan'la geldiklerini birdenbire hatırlıyordu. Acaba Haso çavuş, bu Ramazan mıydı? Çocuğa düşmanlığı da olağandan fazla idi. Belki nişanlısı Selman'dan gebe olan Zeyno'yu kaçırmış, kadınları korkutarak Zeyno'yu kendine nikahlamıştı. Onların Diyarbakır'a gitmelerine engel olmasını Şaban'a nasıl sıkı sıkı tembih etmişti. Şaban, kadınların Ramazan'dan nasıl korktuklarını, çocuğa karşı olan kıyıcılığına nasıl sessiz, hattâ suçlu bir tavırla baş eğdiklerini birer birer zihninden geçiriyordu.

Zeyno için sırf zihninde kurduğu mutluluk hülyasını, Ramazan gelir gelmez, Şaban zihninden koparmağa çalışmıştı. Aslında sevmek yeteneği çok, alçak gönüllü, Tanrı'dan korkar bir adamdı. Kişilerden emellerinden vazgeçtikten sonra yine kalbinin bir tarafında Zeyno'nun güzelliği, çalışkanlığı, Ramazan'-ın haksızlığını, işkencesini sabırla karşılaması, her iyi Türk'ün zayıflara karşı duyduğu himaye ve sevgi duygusunu kökünden uyandırmıştı. Buna kendi hesabına ayrıca sevdiği Haso çocuğun sıkıntılı hayatı da eklenen Şaban, bilmeyerek ve sessiz bir tarzda Zeyno'nun ve çocuğunun mutluluğuna kendini bağlamıştı. Onlar, sanki bu ihtiyarlamağa başlayan, aile hayatı kısır ve bahtsız geçen adamın kalbinin zenbereği olmuşlardı.

Ramazan'm Zeyno'ya meydanlıkta attığı dayak ve o sırada söylediği sözlerden bu zavallı kadının ağzını ve ellerini bağla-

yan geçmiş bir ayıbı, bir kusuru olduğuna inanmağa başlamıştı. Mutlaka Selman'dan nikâhtan önce gebe kalmış, Ramazan adını alan Haso çavuş, onun namusunu kurtarmak bahanesiyle boynuna melun bir kanca takmıştı. Şaban köylülerin en dengeli, en iyiliğe yatkın, en duygun bir örneği adına bu eksik etek yaratıkla günahsız yavrusunu, koruma dileğiyle her zaman içi yanıyordu. Çocuk vaktiyle kimden olmuşsa olsun, kadın, ırz ehli ve Allahlık bir insandı. Hiçbir iyi müslümanın bir çocuğu doğuşunun kusuriyle cezalandırması olanağını aklı almayan Şaban, ne kadar zamandır Haso çocuğun neş'esini kaybeden güzel gözlerinde etrafı korku ile, merakla dinleyişi, ağlamayan, şikâyet etmeyen ağırbaşlılığıyla tüm erimişti.

Şaban kahveden çıktıktan sonra, evine hemen dönmedi. Parlak bir ayın sarı bir ışıkla yıkadığı yerlerden sıcaklık, beyaz bir nefes gibi fişkırıyordu. Meydanlıktaki kavağa kadar gitti, küçük ırmağın beyaz cılız suları da ayın ışığında ince uzun, kı-mıldıyan gümüş bir balık gibi oynuyordu.

Arkasını ağaca verdi. Düşünmeğe, uzun uzun düşünmeğe koyuldu.

Eğer Selman, Zeyno'yu bulursa, eğer Ramazan gerçekten Haso ise ne olacaktı?

Kalbinde gömülen eski şeyler yine kaynamağa, karışmağa başladı. Aslında çocuğa bu kadar kıyasıya davranan Ramazan, Selma'nın gelmesi ihtimaliyle bütün bütün azıp çocuğu ortadan kaldıramaz mıydı? Son zamanlarda Ramazan, Şaban'ın yanında açıktan açığa Haso çocuğa yedirdiğini, içirdiğini kadınların başına kakıyor: «Hınzır artık büyüdü, gitsin gündelikle çalışsın!» demiyor muydu?

Şaban, son günlerde askere giden at uşağının yerine aylıkla Haso'yu alamaz mıydı? Bunu düşünmüş, fakat teklif etmeğe cesaret edememişti. Aylığı Ramazan'a vermeyi teklif etse, çok para gözlü olduğunu bildiği aç gözlü herif, belki hiç ses çıkarmadan kabul ederdi.

Bunları düşünürken ırmağın beyaz, oynak sularına karşıdan küçük siyah bir gölge düştü, iki çıplak ayak, ırmağın kenarında sessiz sessiz yürüyordu.

ZEYNONUN OĞLU

77

__ Kim var orda?

__ - Şaban amice, benim!

__ Oralarda ne arırsın soyha, bir buraya gel baham!

İrmağın beyaz sularında köpükler kaldırarak, ırmağın dibindeki taşları ayaklariyle iterek Haso çocuk, yavaş yavaş Şaban'ın yanına geldi. Her zamanki inatçı ve kinci küçük yüz, bu akşam, yorgun ve kesikti. Kimsesiz ve üzüntü içinde büyüyen öksüzlerin yüzlerindeki kaygı ve zavallılık çizgileri onun da küçük ağzının ve güzel gözlerinin etrafına toplanmıştı. Eli sevgiyle çocuğun başını okşarken sesi sertleşmeğe çalışarak tekrar tekrar soruyordu:

__ Ninen burlara geldiğini bilir mi, Haso?

Evet, biliyordu, Ramazan, çocuğu o meydanlıktaki olaydan sonra evden koğmuş, eve alırlarsa karısına şart etmişti. İki üç gündür Haso ahırın arkasına geç zaman gidiyor, Zeyno, ona yeşil çanağında süt ve ekmek getiriyor ve ellerini sallıyarak ağlıyordu, ilk geceleri ahırda yatmıştı. Perihan nine ona, eve gelirse Ramazan'ın Zeyno'yu öldüreceğini ve ahır da evin parçası olduğu için Haso ahırda yatarsa anası, boş düşeceğini söylüyordu. Boş düşmek, ne demekti? Çocuk, bunları dalgın ve kendi kendine anlatır gibi söylüyordu. Kalbi, kafası bomboş, hattâ içgüdüsi kaybolmuş, hasta ve terkedilmiş bir yavruya benziyordu. Şikayetsiz, yaşsız gözleri yalnız Zeyno'dan söz ederken parlıyor, sesinde tuhaf bir kısıklık belirliyordu. Sonunda, bu yaşta anasının kucağından koparılmış, aç ve kimsesiz sokağa atılmıştı ve bu halinde bile Ramazan'ın eziyetine karşı elinde hiçbir savunma gücü yoktu. Çocuğun ezilmiş hali, kayıtsız ve bezgin tavrı Şaban'a fena halde dokundu.

Teklifini hemen yaptı. Çocuğun yüzünden tutkulu bir ür-perme geçti; Şaban'ın evine elele döndüler.

Ertesi sabah Şaban, Perihan nineye durumu anlattı, ihtiyar kadın aylığını Ramazan'a vermesini değil, çocuk hesabına kendisinin saklamasını öğütledi. Şaban, çocuğu ırmak kenarında Kasıl bulduğunu anlatırken ihtiyar kadın ellerini makine gibi

78

ZEYNONUN OĞLU

kaldırıyor, Ramazan'a beddua ediyordu. Fakat her halde, Ramazan, belâsını yakında bulacaktı.

Dün akşam yine kudurmuş bir it gibi kadınlara salmış, gece ikide birde yatağından bağırarak fırlamış, pencereden dışarı bakmıştı. Perihan ninenin bu sözleri Şaban'ın kuşkularını pekiştirdi. İhtiyar kadına, uygun bir zamanda, bu Selman olayını açmağa karar verdi. Fakat bunun Ramazan'a tekrar edil-miyeceğinden o kadar emin değildi. Zeyno'yu Ramazan'a vermekte bu zeki, kurnaz ihtiyarın ne kerte parmağı olduğunu bilmiyordu.

Şimdilik Şaban, konusunu yalnız Haso çocuğa bağladı. Şaban da, elinde olmaksızın çocuktan söz ederken, kendi karısına beddua ediyordu. Bir türlü çocuğu evde yatırmağa karısını kandıramamıştı. At damında çocuğa çok iyi bir yer yapmıştı ve Şaban ona evlât gbi bakacaktı. Çocuk, daha bu sabah, Şaban'ı hayrete düşürecek kadar becerikli ve kuvvetli olduğunu göstermişti. Yediği ekmek helâldi. Şaban, çocuğun yemeğini kendi e-liyle veriyordu ve geceleri çocuk ahırda yatmağa alışınca kadar Şaban geceleri bir defa kalkacak, göz kulak olacaktı. Bunları anlattıktan sonra hep bir nakarat gibi:

— Bunların hepsini Zeyno bacıya bir diyiver, diyordu.

İki kadın için Haso'yu kaybettikten sonra en büyük avunma, bu haberi almaktı. Fakat buna rağmen çocuğu önce koynundan, şimdi de evinden gittikten sonra Zeyno için çalışmanın ve hayatın bütün anlamı silinmişti. Kalbini birisi göğsünün içinden kesmiş, çıkarmış gibi içi bomboş kalmıştı. Çocuğuna bir lokma ekmek bile sağlayamıyan bu sonsuz çalışmanın ona zoraki ve angarya olacağını Ramazan bile çok geçmeden anladı. Onu çalıştırmak için sık sık dövmek, hem de bazan boş yere dövmek zorunda kalıyordu.

Zeyno'nun Haso çocuk gittikten sonra gönlü ile gördüğü hizmet, inek ve ahırla ilgili kısımdı, inek her zamandan fazla onun derdini anlar gibi «Muvvv...» luyordu. Ahırın karanlık köşeleri Haso çocuğun hayaliyle doluydu ve çok zaman boşluktan sızlayan göğsüne küçük buzağıyı basıyor, gözleri gübrelikte kendini unutupuyordu.

ZEYNONUN OĞLU

79

VII

ŞABAN AMCA

Çaban, Haso'yu evine almayı önerdiği zaman, çocuk, he-* nüz yedi yaşını bitirmişti. Bu yaştaki çocuğun çok işe yarayamayacağını sanmış, en zor işleri kendi yaparak küçüğe yardım etmeğe karar vermişti. Haso çocuğu getirdiği zaman, ikinci büyük zorluğu da karısı çıkarmıştı. Giden yamak on sekiz yaşında olduğu halde Şaban'ın dört hayvanına ancak bakıyor, başka işe yaramıyordu. Yeni ve kuvvetli bir uşak bekliyen ve bu uşaktan kendi ev işlerine yardım uman ihtiyar kadın ağzını açmış, gözünü yummuştu. Şaban ne zamana kadar elin piçlerine ekmek yedirecek, boşu boşuna besliyecekti? Hele babasının, evden kimbilir niçin kovduğu bu haylazı kadının başına getirmekte ne anlam vardı?

Gerçekten de evinde sessizliği seven, geçimsizlikten, özellikle kadın dilinden ürken, buna karşılık kahvede, dostlar arasında yârenliği çalışmağa üstünsiyen Şaban için çocuğu bu zorluklara rağmen almak, büyük bir cömertlik, hattâ fedakârlıktı. Çocuk geldikten bir hafta sonra Şaban, tahmininde yanılmış olduğunu anladı.

Haso çocuk Şaban'ın evine geçtikten altı ay sonra köy, onu gittiği yere bolluk ve mutluluk getiren uğurlu bir yaratık olarak düşünmeğe başladı. Kadınlar, birbirlerine «piçler talihi» diyorlar; erkekler, bu bolluğun daha çok Şaban'ın kuvvetli çenesine karşılık Haso'nun sessiz ve durmadan çalışmasının mey-vası olduğunu, çocuğun, şeytan gibi akıllı olmasından ötürü Şaban'ın işlerine çok yardım ettiğini kabul ediyorlardı.

Ramazan'm zihni çocuğun ilk gittiği günlerde, tutsaklıktan döndüğünden beri ilk defa çocuktan çok önemli belki de tehlikeli düşüncelerle dolmuştu. Perihan nine Haso'nun, Şaban'ın yanma hayvanlara bakmak üzere uşak olarak girdiğini söylediği zaman ne karşı durdu, ne de öfkelen-di. Kahvede Muharrem'in, Selman olayından söz ettiği günden beri onda bir değişiklik olmuştu. Az konuşuyor, çok düşünüyor, ürkek gözlerle et-

80

ZEYNONUN OĞLU

rafı dinliyor, hele sokakta sağma soluna, hattâ apansız sıçrayışlarla birdenbire arkasına dönüp bakıyordu.

Bu korkulu ve açıktan açığa sinirli görüldüğü günler geçtikten sonra, kahvede Kuvayi Milliye'yi çekiştiren nutuklar söylemeğe başladı. Oradan buradan uydurduğu birtakım haberleri tekrar ediyor; Kuvayi Milliye başlan köylere geldiği zaman nasıl her şeyi, paraları aldıklarını, köylüye dayak attıklarını anlatıyordu. Hattâ ikide birde başlarında Selman gibi a-damlar olduğunu sokuşturuyordu. Şaban, bunun hemen Muharrem'in, Selmanla ilgili haberi verdikten sonra bir bile istiye yapıldığını anlamıştı. Hattâ bir gün, Selman reise öyle kuvvetle sövmeğe, Selman gibilerin sıraya geçtiği yerin ne kadar berbat olduğunu iddia ederken o kadar kendinden geçti ki Muharrem, birdenbire Ramazan'a, Selman'ı vaktiyle tanıyıp tanımadığını sordu. Bu, Ramazan'm yüzünü bir daha allak bullak etti. Aşırı bir coşkunlukla tanımadığını, geçmişlerinin ve kendi başının üstüne yemin ederek güven verdi. Bu ilk aylarda, dikkati çeken başka şey de Ramazan'm Diyarbakır pazarına artık karpuz gö-türmemesiydi. Perihan ninenin gözleri görmediği için, Şabanla bir defa daha karpuz satmak için ortak olmağı istemiş, onunla bütün mallarını pazara göndermeğe başlamıştı. Günler geçtikçe, sırf işi bozulduğu için içinden Haso çocuğu kovduğuna biraz pişman olmuştu. Gerçi huysuzluğu ve zulmiyle çocuğun eve

gelmesine, hattâ anasiyle dışarda konuşmasına bile engel olmuştu. Fakat Şaban'm hizmetine geceli köylülerden övgüsünü, çalışkanlığını işitiyordu. Bal rengi gözlerin gözdağıyla, korku ile sinmiyen cesareti, küçük vücudun kendisini yere çalan çevikliği artık ona her gün üzüntü vermiyeli çocuğun ne kadar işleri için gerekli olduğunu anlamıştı.

Perihan ninenin gözleri yavaş yavaş sönüyor; Zeyno isteksiz ve cansız sürüklenir gibi çalışıyor ve eski yaptığıının yansını yapamıyordu. Oysa o tutsaktan döndüğü zaman, kadımlann gayretiyle işlerini bıraktığından iyi bulmuş ve bolluk kendisinin tembelliğine, faydadan çok zarar veren sertliğine rağmen devam etmişti. Şimdi işleri, yavaş yavaş bozuluyor; her yönden zarar ediyordu.

ZEYNONUN OĞLU

81

Haso çocuk da ilk haftayı Şaban'm evinde pek acı geçirmişti. Gerçi Tanrı'nın çıplak göğü altında, boş tarlaları arasında yapayalnız olduğu dakikada onu alıp kurtaran Şaban amcası için içinde engin bir sevgi, sonsuz bir fedakârlık duygusu vardı. Gözlerini açtığı günden beri, annesinden sonra, bu kötü dünyada ona güven ve sevgi duygusu veren, aslında yalnızca Şaban amca idi. Ve bu iki insanın dışında herkes, Haso çocuğun, küçük beynin anlayamadığı bir sebepten dolayı onu, sonu gelmiyen bir hınçla sıkıntı ve zorluk içinde tutmağı kafalarına koymuş gibiydiler. Kendini bildiği günden beri kendi cinsinden; vücudunu, ruhunu, bütün varlığını korumağı çalışıyordu. İrili ufaklı insan denilen şey, kıyıcı, hileci ve güvenilmez yaratıklardandı. Hattâ onun babası olduğunu söyledikleri adam da, anasının bir köle gibi çalışmasına karşılık başının üstünde bir damı. yeşil çanakta yediği artık çorbayı esirgemişti. Bütün bu acılar ve yoksunluk onun yaralı kalbine sevmek için, güvenmek için çevresine tutunmak için daha büyük bir ihtiyaç ve istek veriyordu. Ama onun sevgisini geri çevirmiyen Şaban'dan başka şimdi kim kalmıştı? Fakat Şaban'm evine geleli, anasız-lığmdan gelen yalnızlığı, Şaban'm karısının iyi kötü davranışı, onu hayvanları tanımağı sürükledi ve onların şefkatle bakılacak ve kalb cömertliğine faiziyle cevap verecek, insanlara üstün yaratıklar olduklarını anladı.

İlk akşamları ahırda, tepe pencerelerinden gelen ışıklar karardığı ve karanlığın siyah, katı birer parçası gibi duran atlar başlarını salladıkları, çifte attıkları zaman fena halde "korkmuştu. Keskin bir gübre kokusu, ağır ve sıcak bir havanın içinde biçimleri, kimlikleri kaybolan hayvanların birdenbire insan olu-vermelerinden korkuyordu.

Hele köşede bir kocaman aygır vardı ki onu henüz elde e-dememişti. Suya götürürken çocuğu sürüklerdi. Karanlık çökünce onu Ramazan olacak, ipini koparacak, yavaş yavaş gelecek ,kendisini ayaklarının altında ezecek sanıyordu.

Fakat ilk ışıkla bütün bu korkular dağılıyordu. Avluda her-kesden önce kalkan Haso çocuk, yüzünü yıkarken horozlar ötüşüyor, ördekler yalağın içinde kanadlarını silkerek sabah keyfi

F. 6

82

ZEYNONUN OĞLU

yapıyorlardı. Haso çocuk işe başlamadan Şaban amca, bir çanak yoğurtla bir yarım somun getiriyor; kendisi çocuğun karşısına geçiyor, küçük tahta iskemlenin üzerinde kendi pişirdiği kocaman fincanıyla kahvesini içerek yârenlik ediyordu. Şaban'm hiç bozulmayan bir Kemah neş'esi, hiç tükenmiyen tuhaf hikâyeleri vardı. Fakat onun daima gözlerindeki dost ve baba şefkatiyle ısınan Haso çocuk, onun «efendime söyleyim» diye bitmeyen hikâyelerinden daha birincisinde işine başlıyordu. Hayvanları suya götürdükten sonra, çocuğun onları timar ettiğini görmek, Şaban'm hem gözünden yaşlar gelerek, hem de keyifle gülerек seyrettiği bir manzara idi. Bu zor işleri kendi kendine ve bütün yardımı reddederek iki hafta içinde eksiksiz yapabilecek hale gelmişti.

Aygır da, kısrağ da küçükten çok yüksekti. Fakat Haso, önce avluya bağladığı aygırın umarına bir iskemleye çıkararak başlıyordu. Tepinen, kişniyen ısırmak isteyen bu kocaman hayvanı bu durumda uysallaştıramayınca maymun gibi aygırın sırtına sığıyor; saçlarını yakalıyor, boynunu, sırtını, arkasını özene bezene timar ediyordu. Bütün sıçramalarının ve huysuzluğunun, Haso çocuğun dengesi ve çevikliği karşısında, boş olduğunu gören aygır bile, iki hafta sonra, çocuğun dostu olmuştu. Şaban'm ahırının dört önemli hayvanı da onu insanlardan daha özel ve ince, her halde daha devamlı bir sevgiyle anlamışlar, sevmişlerdi.

Çocuğun zekâsı ve çevikliği kadar anlayışı ve sevgisi hayvanlara iradesini ve isteğini kabul ettirmişti, ilkin üstünden, altından balık gibi kayarak, mucizeye benziyen bir hızla kendisini çifteden koruyarak timar ettiği aygır da bir zaman sonra bir kuzu uysallığıyla kendini çocuğun becerikli ve dost ellerine teslim ediyor ve sık sık, kocaman başını uzatıp çocuğun omuzu-na sürünüyordu.

Şaban'm kestane kırı, Arap ve Kürt karışık ünlü bir kısrağı vardı ki, Haso çocuğun kalbini en çok o elde etmişti. Kızıl kâh-küllerinin altında siyah gözlerinin açılışı, uysal tavrı ve hareketlerinde kuvvetini son kerteye kadar harcayan öyle bir hali vardı ki, Haso çocuğa anasını hatırlatmıştı. Alın beyaz akıtmalı

ZEYNONUNOGLU

83

yağız tayı ile çocuk gibi oynarken, onu koklarken, arkasından koşarken küçük, tuhaf bir coşkunlukla:

— Şaban amice Zeyno, tiha; bak! diye onu Şaban'a gösterirdi. Şaban bunları hep gülerек dinlerken arabaya koştukları idisin adını ne koyduğunu çocuktan bir gün sormuştu. Bu idiş bütün hayvanlarla hoş geçinir, arabada en büyük yükü kendi taşır, söz dinler ve tatlı bir hayvandı. Garip olarak kısrağa ve kısrağın tayına çok sokulur, soysuzluklara, tekmelere karşılık vermezdi.

— Buna ne de büyük soyha? diye Şaban sorduğu zaman, Haso çocuk, uzun aylardan beri bal rengi gözlerinden uçmuş olan eski parlak, gülüşüyle tekrar güldü. Kızarsa kaçabilmek için, yan gözle Şaban'a bakarak sıçramağa hazır bir davranışla:

— O Şaban amicedir! dedi.

Haso çocuğun gelişine karşı duran, ilk günleri kovar gibi hali ve çocuğu bezdiren Şaban'm aksi

karısı da davranışlarını biraz değiştirmek zorunda kalmıştı. Çocuk hayvanların başına geçtikten ve işlerini yoluna koyduktan sonra, akşamları sürüklenerek, söylenerek inek sağan, tavuklara yem veren Rasime Hala'ya yardım edecek zaman buluyordu. İnek ahırının gübrelerini boşaltan, bakraçları oğan hep o idi.

Hele kadın süt sağarken, Haso'nun gözleri yamrı yumru ihtiyar parmaklar arasından akan sütlerle yüzünde tuhaf bir hüznle bakardı. Anasını Ramazan'ın hıncına uğratmamak için dindar bir özenle evlerinin çevresinden kaçman çocuğun kalbi, en çok bu inek ahırında özlemle doluyordu. Hele kısırak özlemlerinde kişniyerek tayını çağırıldığı, iki hayvan ahırın önündeki küçük meydanda birbirlerini kovaladıkları zaman küçük göğsünün içindeki ince acılar artıyor; gözlerinden yaş akıtmamak, dudaklarını bükmemek için insanüstü bir çaba harcıyordu.

Şaban da; Haso çocuk geleli daha rahattı. Çocuk yorucu ve güç işleri tamamiyle eline almıştı. Fakat geceleri artık rüyasız uyuyacak kadar yorulduğu günlerin o da keyif tarafını bulmuştu. Kimi bir çulla fakat çoğu kez çıplak bindiği kısrağın,

84

ZEYNONUN OĞLU

hattâ aygırın üstünde, elinde ip başlıklı ince bir yuları, çıplak ayakları hayvanın karnına bir yılan kuvvetiyle sarılan bir yıldırım gibi köyden geçiyordu.

Zeyno akşamları suya giderken bir kez ırmak tarafına sapıyor, gözleriyle Haso çocuğu arıyor; kulaklarıyla nal sesleri dinliyordu. Çoğu sabahlar, şafak, gübreli meydanı, tek mavi kavağı, mavi göğü lâl rengine bir alev gibi sararken Haso çocuğun siyah gölgesi kısrağın üstünde uçar gibi kurşunî ovaya geçiyordu. O zaman elinden bakraçları bırakıyor; ırmağın kenarına oturuyor; ayaklarını suya salıveriyor; gözlerinden damla damla özlem yaşları sızıyordu. O da tıpkı Haso çocuk gibi, Haso çocuğu Ramazan'ın hıncından korumak için çocuğunu aramıyor; kararsız kalbine taş basıyordu. Suda geç kaldığı zamanlar, Ramazan, onu hep ırmağın kenarında ya ağlar, ya dalgın dalgın tuhaf bir özlem türküsü çağırırken bulurdu. Gözlerinde o boş ve uzak bakışlar olduğu zaman kadını çalıştıracak kadar acıtabilen ne yumruk, ne sopa olmadığını Ramazan da öğreniyordu.

Şaban, şimdi Zeyno'yu sokakta yalnız görürse çok iyicil bir sesle ona hemen Haso çocuktan haber veriyor, atlara nasıl isim koyduğunu, hayvanlardan, tavuk, horozlardan başka aksi karısının bile çocuğu nasıl sevdiğini anlatıyordu.

— Evimizin soyha şenliği oldu, hem evi hiç aramır, öyle çalışır, öyle çalışır ki bizim ask (aksi)bacı bile ona bayılır, hiç kasavet etme Zeyno bacı, diyordu.

Fakat bunları söylerken gözlerinde sonsuz bir teşekkürle bakan kadının gönlünde unutulmaz bir yara olduğunu, etrafından habersiz, her şeye ilgisiz, her şeyden usanmış yaşadığını Şaban da anlıyordu.

Haso çocuk geldiğinden beri, tarlada ortakçısıyle hemen her gün çalışabilen Şaban, Zeyno'nun halini en çok tarlada acınacak buluyor, içini yakıyordu. Artık Ramazan, hemen her gün, Zeyno ile

beraber tarlaya geliyordu. Fakat her geldiği zaman tarlanın öbür ucundaki hendeğin başında, arkasını bir ağaca verip oturuyor, çubuk içiyor, kadın durdukça söverek, bağırarak, bazan da üzerine yürüyüp tekmeliyerek, hattâ öküzleri dürttü-

ZEYNONUN OĞLU

85

gü övündireyi Zeyno'nun elinden alıp sivri ucunu kadının sırtına batırarak işe sürüyordu. Bazan Zeyno işine devam ediyor, bazan anlamıyan gözlerle oturuyor, kudurmuş gibi bağırır Ramazan'm yüzüne bel bel bakıyordu. Bu, en çok Şaban'm gözlerini yaşartıyor, içi altüst oluyordu. Ramazan'm zulmünden çok Zeyno'nun bu acınacak hali ona dokunuyordu. Şaban'a öyle geliyordu ki Zeyno köhnemiş, hrizması çıkmış hayvanlar gibi bir gün duracak, canı gitmiş olan gözleri gibi vücudunun da hayatı sönecek, toprakların üstüne düşüp ruhunu teslim edecekti.

* **

Artık köy ağaları Haso çocuğun biniciliğini kahve tartışmalarının başlıca konuları arasına koydular. Şaban, sonbahar koşullarına resmî ismi «Ceylân» olan kısırağı sokmağa karar verdi. Haso çocuğun, atını bir şahin gibi, bir tazi gibi, bir gölge gibi koşturduğunu herkes kabul etti. Özellikle tartışmalarda olacak gönüllü ve ikinci derecede bir yere razı olan Şaban, artık bu konuda bülbul kesildi. Hele Muharrem, erkenden, çocuk kısırağı koştururken ırmak kenarına gitmiş, seyretmiş, çocuğun birinci geleceğine yemin ederek yüz kuruşa Sadık Ağa ile iddiaya bile girişmişti.

Ramazan'm, bu tartışmalarda surati asık ve sessiz, kendi kendine nargilesini içtiğini görenler azıcık ona sataştılar. Nasıl oluyor da at konusunda o kadar usta olduğunu gösteren adam, şimdi susuyor; hattâ bu yarışa katılmak istemiyordu. Ramazan bütün bunları biraz alaycı, hattâ küçümseyici bir tavırla karşılıyor, Şaban gibi bir fukaranın halis Arap olmayan bir kısırağını yarış heyetinin kabul etmiyeceğini söylüyordu. Eğer e-derse Ramazan bu yarışı ciddî telâkki etmiyecek, çocuk oynacağı diye seyre bile gitmiyecekti. Oysa bu, tepeden tırnağa kadar silâhlı ve ulusal kahraman şöhretli Selmanla karşı karşıya gelmek ihtimalinden korktuğu için kurnazca hazırladığı bir mazeretti. Hele o haylaz, yaramaz Haso'nun birinci gelmesine açıktan açığa gülüyordu. Haso'yu o kadar dövmesi hep bu hayvan meselesi için değil miydi? O ne kadar Haso çocuğa binicilik öğ-

86

ZEYNONUN OĞLU

retmek için uğraşmış, hınzıra ne kadar eziyet etmişti. Hayır hiç yeteneği yoktu. Göreceklerdi, çocuk yarışta en geride kalacak, Şaban rezil olacaktı. Oysa Ramazan da çocuğun biniciliğini kendi hesabına uzaktan incelemiş, içinden hayran olmuştu. Kurşunî ovada dikey bir toz sütunu uçar gibi ufuklara doğru giden piçe karşı hınçla beraber şimdi derin bir kıskançlık da duyuyordu. Köy onun, çocuğun kazanmaması için, evliyalara adak adadığını henüz bilmiyordu.

Bir yandan, bu lâkırdıları uzaktan işiten Zeyno'nun boş gönlünde geçmiş aşkın varlığına benzer

bir gurur ve yeni bir duygu rüzgârı esiyordu. Ona Haso çocuk yeniden doğan olağan-üstülüğüyle bu ilkel köylülere parmak ısırtan bir «Hasan» di. İçinde kartal yumurtasından piliç çıkaran bir kümes tavuğunun hayranlığı uyanmıştı.

Kartal yavrusunun tavuk kümesinden bir gün uçmasını nasıl olağan buluyorsa, «Hasan» yavrusunun bu köylülerden başka bir şey olmasını da o kadar olağan buluyordu. Kim bilir birinci gelirse... Diyarbakır'ı üniyle titretirse... Komutanlığın dikkatini çekerse... Bunlar hem acı, hem tatlı hülyalardı. Gerçekleşirse denizlerin öbür tarafında kılıçlı, üniformalı efendiler, istanbullular arasına karışmış bir Haso çocuğa karşılık yapayalnız, gönlü bomboş, kör bir ana ile zalim bir ağa'nın kölesi, makinesi gibi tarladan ahırlara, ahırlardan tarlaya sürünen yalnız başına bırakılmış bir Zeyno görüyordu.

*

Günler böylece geldi, geçti ve yarış günü yaklaştı. Şabanla Haso> Ceylân'ı yarış heyetine kabul ettirmişler ve Diyarbakır'a yarıştan bir gün önce gitmeğe hazırlanıyorlardı. Şaban amcanın birinci gelirlerse kurduğu hülyalar çocuğun da kafasını bin-bir yaldızlı rüya ile doldurmuştu. Az konuşan, duygularını yüreğine hapseden Haso çocuk, bu hülyaların bir kısmını anasına anlatmak için yarıyor, onu Ramazansız, yalnız bulmanın çarelerini arıyordu. Bir hayli zaman, anasının evine giden ince yolu aşağı yukarı doladı, tahta perdeli kapıyı gözledi. Bir gün öğleüstü, Ramazan'ın kahveye doğru şalvarını sallaya sallaya git-

ZEYNONUNOGLU

87

tiğini gördü. Hemen ahıra koştu, kısrağın üstüne atladı ve doludizgin tarlalara doğru saldırdı. Ne kadar çabuk varırsa anasını o kadar çok göreceğini düşünerek kısrağını durmadan sürüyor, çocuk beyinde binbir hülya uçuruyordu.

Şaban öğle namazını kılarken Haso çocuk tarlaya yetişti. Kızıl güneşten kurşunî topraklara öğle zamanı akan ateş, tarlada çalışanları ağaçların altına, kuru derelerin içinde uzanarak, dinlenmeğe koşturmuştu. Anasının boş tarlasını tâ uzaklardan beri gözleriyle arıyarak kısrağını bir ağaca bağladı. Şa-ban'm yanma gitti. Şüphesiz Zeyno da bekleniyordu. Fakat nerede? Eski ve bildik ağaç diplerini aradı. Yoktu. İçinde tutuşan hülyalar simsiyah, o da Şaban'ın yanma oturdu, somurttu. Şa-ban'a Zeyno'nun bugün tarlaya gelip gelmediğini vsoramıyacak kadar içi karamsarlıktan kanıyordu. Şabanın ortağı ikindiye yakın öküzleri alıp işe başladığı zaman, tekrar gözleri anasının tarlasını taradı. Hayır, tarla bomboştu. Acaba Ramazanla o da bugün köyde mi kalmıştı? Şaban'ın anlattıklarını işitmiyor, bir düziye ayağa kalkıyor, bal rengi gözlerinde tuhaf bir ışıkla çevreyi acı acı süzüyor, sonra gözlerinin ışığı sönüyor, küçük yüzünün buruşukları çetinleşiyor, bir ihtiyar gibi elleri dizlerinde ağacın altına çöküyordu.

Sonunda güneş, kızıl bir tepsi gibi komşu tarlanın yanındaki höyüğün arkasına düşmeğe başladığı zaman, başıboş iki öküz Zeyno'nun tarlasına yavaş yavaş girdi. Haso yerinden ok gibi fırladı, eli gözlerini güneşin son ateşinden korumak için alnında, yine tarlayı ve çevreyi aradı. Tarlada insan yoktu. Yalnız tozlu yoldan bir yük arabası geliyordu.

Çok geçmeden araba yaklaştı, içinden Ramazan atladı. O da tıpkı Haso çocuk gibi gözlerini eliyle güneşten koruyarak, tarlada başıboş dolaşan öküzlerin arkasında birisini aradı. Demek

Zeyno burada idi, demek ikindiden sonra bir yere uzanmış kalmış, çalışmamıştı. Haso'nun yüreği gümbür gümbür atı-\\or; özleminin acısından çok işten bıkmış, canından bıkmış gibi olduğu yerde kalan bu yeni Zeyno içini altüst ediyordu. Bir an durmayan, canla kudretle kaynayan Zeyno'na ne olmuştu?

88

ZEYNONUN OĞLU

Güneş kayarak kü rengi ovanın arkasına indi, kurşunî toprakların üstünde erguvanî, eflâtun gölgeler uçuştı ve nereden geldiği anlaşılamayan özlemlı bir kadın sesi ovanın tâ uçlarını arar gibi ısrarla yükseldi, uzadı, güneşin arkasından gitti:

«Ye...şıl kurbağalar, ö...ter göllerde, «Kı...rıldı kanadım, ka...ldım çöllerde «Ana...sız, babasız garip illerde «Ge...l ağam, gü...l ağam de «Ge...nçliğim... Ge...çti.»

Bu, yükselen, alçalan, özlemle sürünen kadın sesi, Haso çocuğun yüreğini halatla, zincirle çekip koparan çağırış, gözlerini yaşlarla kör eden yalvarış! Bütün bunlar çözümlenmeyen, kelime ile anlatılmayan renkli ve korkunç bir serap içinde anasının yüreğinin sularını çocuğun içine akıttı. Ne tatlı, ne uzun, r.e engin bir yürek ve ruh özlemiyle, Haso'yu çağırıyordu Haso çocuk bin yaşın.\\ g&lse, binbir kadın sevse hiçbirinin sesi onu ar'ık bu kadar altüst edemez, yüreğini göğsünden böyle rr.add: bir acı ile koparıp alamazdı. Yaralı bir tay gibi yere çöktü, dizleri kesilmişti. Küçük elleriyle başını dövüyor, kendinden geçmiş coşkun:

— Ah anam! Vah anam! diye dövünüyordu.

Şaban'm şefkatli kolları, küçük Haso'nun vücuduna içten bir teselli ile sarıldı. Bir kadın yumuşakhğiyle, heyecanlı zamanlarda anlaşılmaz bir kerteyi bulan Kemah diliyle ona bir şeyler anlattı, anlattı.

Şaban'm sesini rüyada gibi duyan Haso, bu şefkatli kolların kendisini yalnız avundurma değil, anasına saldıran zalime koşmaktan yana onu yasaklamak istediğini de çarçabuk anladı. Çalışmayan Zeyno'ya, tarlanın öbür ucunda derin bir hendeğin içinde türkü çağırın Zeyno'ya» Ramazan kaba ve ovayı çınlatan küfürlerle, taşla, yumrukla saldırmıştı. Haso bir ifrit gibi kurtulup anasına koşmak için çırpıyor; şakakları ter içinde» küçük kalbi göğsünde demirci örsü gibi vuruyor; o kısık sesiyle:

ZEYNONUN OĞLU

— Bırak Şaban amice! diye dişlerinin arasından yalvarıyor-
du.

Fakat Şaban, daha tatlı, daha yatıştırıcı:

— Kurbanın olam, soyha! Tabanın öpem Haso! Ramazan, Zeyno bacıya nidebilir ki! Şimdi def olur, gider... Bah soyha... Diyarbakır'da bir birinci geldik mi... Anana bir enteri, bir kö-

pe alak ki... O it şaşakala!

Diye bir çok şeyler sayıyor, döküyor, fakat çocuk, boğazlanan kurban gibi tepiniyordu.

Komşu tarlada ses kesildi, araba yola girdi, uzaklaştı. Ancak o zaman Haso çocuğu Şaban bıraktı. Eli ayağı kesilmiş gibi bitkin, yüzü gözü yaş içinde arkaüstü yatan çocuğu Şaban, biraz kendine bırakmayı uygun buldu. Akşam göğün ışığını söndürürken, havayı esmer ve tatlı. loşlukla örterken, gümüş yıldızlar göğe bakan çocuğa göz kırpmaya başladılar ve ancak o zaman Şaban, hayvanları yavaş yavaş çekti. Haso'ya seslendi. Şaban idisin, Haso kısırağın üstünde» yanyana, loş ve ılık ovanın yolunu tuttular. Şaban, artık daha ağırbaşlı, birdenbire yeni bir fikir keşfetmiş gibi anlatmaya başladı. Haso bir aklını başına alsa, biraz büyüse, Şaban onu kendine ortak yapacaktı. Hele bu yarışı çocuk kazanırsa, üçyüz lirayı alırlarsa bunun yüz lirasını çocuğa sermaye yapacak; Ceylân'm payını Haso'ya verecekti. Sonra her yarışa katılacaklar, ve para kazanacaklardı. Kimbilir belki üç yıl, belki dört yıl sonra için Şaban'm eskiden kurup da Ramazan'm gelişyle yıktıkları hülyayı canlandıracaklardı. Paraları o kadar çok olursa, Haso büyük ve kuvvetli olursa, bir gün Zeyno'yu kız kaçırsın gibi Ramazan'dan kaçırabilecekler; İstanbul'a götürecekler; orada, Harem İskeleyi'nde denize karşı bir ev alacaklar, Haso okuyup yazacak, efendi olacak, Şaban tekrar bir kayık alacak...

Bu sessiz ovada Şaban'm anlattıkları ona ne kadar tatlı geldi. Bu hülyadaki Şaban'ın kendi payını ve tuhaf durumunu hiç düşünmüyordu. Yalnız Ramazan'ın arkalarından gelmesi ihtimaliyle, arada bir, küçük yüzü çatılıyordu. Bu noktayı Şaban'a söylediği zaman o, keyifli keyifli güldü. Ramazan'm (K...) köyünden çıkmıyacağına o kadar güveniyordu ki...

90

ZEYNONUN OĞLU

Çocuk bu güvenin nereden geldiğini merak etmiyordu. O-nun da kendine özgü korkunç bir ereği vardı. Kuvvetli bir erkek olduğu zaman, Ramazan'ı ne olursa olsun öldürecekti. Bu kanlı erek çocuğun içliğini, hayvanlara varıncaya kadar kendini bağlayan fedakâr kalbini hiç de gölgelendirmiyordu. Ona insanlar, hele insanların en belirli örneği olan Ramazan, yılanlardan daha iğrenç, daha az yaşamaya değer gibi görünüyorlardı. Onun küçük kulakları hep Zeyno'nun çağırışını dinliyordu. Köye girerlerken göllerde yeşil kurbağalar ötüyor, kolu kanadı kırılan kimsesiz Zeyno gül ağasını, Haso çocuğu çağırıyordu. Bir daha dizleri kesilerek Şaban'ın gözlerine yaş getiren bir hıçkırıyla:

— Ah anam, vah anam, geliyom anam!

Diyerek köyün saz kaplı, karanlık çökmüş damlarına seslendi.

* **

— Küheylân'ın ahan bir anasını ağlat ki görem soyha?

— Şaban amice, Herem İskeleyi'ni söyle...

— Efendime söyliyem... Ne dirdim soyha? Ha, dağlar gibi coşan denizde ben (şevkle) bir kayıkta İstanbul'un kibarlarını her gün taşıyam, sen de nettübe (mektebe) giden ha! Ahşam bastı mı seni kayığa alama, bir kayık çekmek ötreDEM ki...

— Minareler görünür mü Şaban amice?

— Nasıl görünmür, hele batı vakti hepsi gıpgızıl olir... E-fendime söyliyem, hem de ahşamları balık öyle bir çok olir ki...

— Anam balık pişirmek bilmez Şaban amice!

— Ona da öğredek soyha!

* **

Hanın avlusunun tozları at fişkısından, insan ayağından yer yer cıvık, kokulu bir çamur olmuştu. Kemerli kapıdan arkalarında siyah uzun kıllı, siyah harmaniyle, başlarında yüksek külahlarla iki süvari giriyorlar; süslü, paçaları renk renk iki Kürt, iki büyük hayvanı ahıra götürüyorlar; hâlâ Hamidiye alayı sü-

ZEYNONUN OĞLU

91

varilerinden kalma üniformasıyla uzun boylu, uzun siyah bıyıklı eski bir Kürt subay, kürtçe olarak seyislere bağıyor; bir vandan, yeni gelen yolcular yayladan iniyorlar; hanın iç kapısında bir subay hanımı ile konuşuyor; önlerinde peştamallar, kahveci çıraqları tellere asılı tepsileri sallayarak kahve getiriyorlar.

Atlar kişniyor, türlü türlü sesler işitiliyor. Bütün bu dekorun başında gelen pis bir han odasının kırık ve karyolasının üstünde Şaban ve Haso çocuk oturmuş, konuşuyorlar. Şaban'ın zihni Şeyh (M...) in küheylanma o kadar saplanmıştı ki hep o-nu konuşmak istiyor. Fakat Haso, onu her dakika iki günde zihnini alev gibi saran Harem işkelesi'ndeki ev; deniz ve kayık, özellikle tamamiyle kendisinin olan anasının pencerede şarkı söyleyen, mutlu hayaline sürüklüyor. Zeyno'nun kurtuluşu, Zeyno'nun özgürlüğünün başlangıcı olan yarışta birinci gelmeyi Haso, artık kesin bir gerçek olarak görüyor. Küçük gönlünün cesaretini, ana aşkını yenebilecek dünyada ne at, ne de süvari düşünebiliyordu.

— Bunları anama diyemem mi Şaban amice?

—Hele bir yarış kazan, üç yüz kâğıdı al! Çarşıdan küpeleri, süt gibi fildişi tarağı, şalı bir alak, o zaman hepsini sen verirsın soyha! Emme sen bir şu küheylân atı geç...

Haso, Şaban'ın zihnine saplanan şeyh (M...) in küheylânı-na omuzlarını silkiyor, gümüş bir derenin kırılmaz keyfiyle gülüyor.

* **

Yarıştan önceki son timar bir aşk sahnesi gibi geldi geçti. Gebreyi hayvanın üstünden bir âşık ibadetiyle geçiren Haso, ikide birde, küçük kollarını kısırağın boynuna doluyor; Şaban amicenin anlattıklarını birer birer anlatıyor, bütün mutluluğun yarışı kazanmakla ilgili olduğunu çocuk saflığıyla söylüyordu. Hayvanın kaslarına, sinirlerine, gönlüne kendi küçük gönlünün egemenliğini akıtan çocuğa hayvan, karşılık verir gibi arada bir kışnıyor; nazlı başını çevirip kâhkülleri altında, o kadar

92

ZEYNONUN OĞLU

Zeyno'nun gözlerine benzeyen kara gözleriyle bakıyor ve ikide birde de başını sallıyor; ön ayağıyla yeri sinirli sinirli eşiyordu.

**

Yarış yerinin yüce kalabalığına bakan gözler, bir şey görmüyordu. Çadırlar, renk renk esvaplarıyla iri boylu, heybetli pozlu, ateşli siyah gözlü Kürtler, parlak üniformalı genç subaylar, hattâ Haso'nun ömründe ilk defa gördüğü otomobiller, hepsi Haso çocuğun gözlerine etkiler yapmadan gelip geçiyordu. I-çinden şerbet akan, kızıl sarı karpuz yükleri, bardaklarını şakırdatan şerbetçiler ve en çok ipek püsküllü takımlar ve başlık-larıyla kibirli kibirli yerleri deşen atlar ve kısıraklar ve bunların ortasında hayvanların şahı gibi duran şeyh (M...) in süt gibi beyaz şahane küheylânı!

Memleketin baştan başa kutladığı Sakarya zaferinin adını taşıyan bu sonbahar yarışı Diyarbakır'da, şimdiye kadar en iyi yönetilmiş, komutanlıkça düzenlenmiş, bir yarışı. Ceylânla Haso, komutanlık ödülü için üç bin metrelik uzun ve son yarışta koşacaklardı. Atlarını gezdiren, birer tavus kadar süslü, atları kadar güçlü yerli cokeyler arasında kırmızı yemenili fesi, mavi mintanı ve kahverengi aba poturiyle ince, sinirli yüziyle el kadar kalan bir çocuk da kendi gibi oldukça çelimsiz ve ufacık bir kısırağı, Zaloğlu Rüstem güven ve gururiyle gezdiriyordu. Bir subay kalabalığı, özellikle dürbünlerini çocuk cokeye çevirdi; hepsinin dudaklarından biraz sevgi, fakat daha çok acımayla dolu tuhaf bir gülümseme uçtu.

**

Çıngırak! ip çekildi, zorla zaptedilen on hayvan, yaydan fırlayan oklar gibi atıldılar. Bu son ve uzun yarışı. Her dürbün, bir an içinde uzaklaşan, küçülen ayakları yere değmeden uçan atlara çevrildi.

İlk çıkışta kocaman insanlar ve atlar onu tamamiyle arkada bırakmışlardı. Fakat Haso, onlara bakmıyordu. Gözlerinde, kalbinde, bütün varlığında onu çağıran, onu deli gibi, divane gibi sürükleyen, çıldırtan başka bir hülya, başka bir erek var-

ZEYNONUN OĞLU

di. Küçük elleri birer pençe gibi kısırağın saçlarını yakalamış, gözleri, dudakları, kolları, bütün vücudu, hele ilk defa mahmuz koyan küçük bacakları, hep birden o ereğe uçuyor, Ceylân'ı o hedefe sürüklüyordu. Öldürücü bir hummanın buhran dakikası, ölümle hayat arasındaki duraklamanın ateşiyle hayvana yalvarıyor, söylüyor, Şaban amicenin anlattığı sihirli rüya, renkler, sesler gibi uçuşuyor; başında beyaz dumanlı gelip geçen yeşil dağlar gibi dalgalar yuvarlanıyor, ayna gibi durgun akşam sularında minareleri kıpkızıl yapan batı güneşinin kızıl gölgeleri uçuşuyor ve Harem Iskelesi'nin bir evinde pencereden bir kadın bunları seyrediyor: «G...el ağam, gü...l ağa...m da, ge... çliğim ge...çti.»

Bu ses, çocuğu, onun sürdüğü nallarla beraber daha hızla, daha ısrarla çağırıyor ve Haso bu sese, bu hayale koşuyor, kolları, sesi, ruhu, hepsi humma içinde bir yıldan fazladır hayata karıştığı hayvana içindeki tufanı, kasırgayı aşıyor. «Kühey-lân, Küheylân» seslerine şimdi tek tuk «Ceylân, Ceylân» karışıyor, biraz daha, biraz daha, Haso çocuğun canı, sinirlerinden vücudunun her zerresinden fişkırp çıkacak gibi atmaya başlıyor, küçük sesi de o yaşıntının âhengiyle:

— «Kurbanın olam Zeyno, ha görem Zeyno, ha Zeyno, ha

Zeyno...» diyordu.

*

(K...) köyünün kahvesine haber Haso ile Şaban'dan önce hemen o günün akşamı erişti. Zafer Diyarbakır'dan (K...) köyüne kadar dallandı, budaklandı, başı göklere değerek gitti ve zafer köyün zaferi oldu; köyün kendi gururunu davul gibi şişirdi ve bu zaferin küçük kahramanını bir yıl önce Ramazanla beraber kendi çocuklarının bir tilki gibi avlandığını bir an düşünmediler. Bu akşam Muharrem, ilk defa kahvede Ramazan'a üstün bir yer aldı. O, bunu bilmiş, o, bu yarış için para bile koymuştu. Herkes, onun ağzına bakıyor; haber dinliyor, o ün ve kuvvetin verdiği ilk sarhoşlukla kendinden geçmiş, basbayağı bir yarışı, Battal Gazi'nin eski bir savaşı gibi anlatıyordu. Neler olmuştu? Komutan, çocuğu yanma çağırmış, bir çok yük-

ZEYNONUN OĞLU

sek lâkırdılar söylemiş! Şeyh (M...) çocuğu çadırına almış, sırma işlemeli kırmızı bir çevre vermiş, bilmem hangi Paşa, Ha-so'ya atını hediye edecekmiş, çocuğu İstanbul'a yollayacaklar-mış... mış mış mış...

Bunları anlatırken bir yandan suratı, öfkesinden şişmiş, alnının, damarları ok gibi fırlamış, nargilesinin suyunu çağlayanlar gibi harekete getiren Ramazan'a alaylı gözlerle bakıyor, o-rmn karşılık vermesine zaman bırakmadan yine başlıyordu.

Ramazan, sonunda sesleri birden susturan bir öfkeyle bağırmaya başladı. Çocuk, ne öğrenmişse, ne yapmışsa Ramazan'm sayesinde yapmıştı. Hayvana binmeyi önce Ramazan kendi a-vuçlarını patlatmaya kadar çocuğu tokatlayarak öğretmiş, avuç dolusu para harcayarak yedirmiş, içirmiş,

büyütmüştü. Çocuk, kendi çocuğu idi. Doğrusu, o sinsi Şaban, çocuğu kandırmış, yanına almış, çocuğun sayesinde para kazanmış, şimdi de köyde kurum satıyordu. Çocuğa Şaban aylık bile vermiyordu. Bir köye gelsinler, Ramazan çocuğu eline alacaktı. Çocuğun yezitliğine çok kızdığı için nasılsa ağzından kötü bir lâkırdı çıkmış, çocuk eve gelirse karısını talâkı selâse ile şart etmişti. Onun için kendi evine sokamazdı. Fakat çocuğu şimdi kim çok aylık verirse onun yanma verecekti. Gerçi içinden komutanın çocukla ilgilenmesinden biraz huylanmıştı ve karargâhın kendi izi üzerine düşmesini hiç istemiyordu. Buna karşılık Şeyh (M...) haberi o-nu çok sevindirdi. Şeyh (M...) e yaklaşmak için vesile arıyor, can atıyordu. Şeyh (M...) Kuvayı Milliye'ye karşı oluşu ile ün salmış pek sözügeçer kişiydi. Gerçi Sakarya zaferiyle o da coşmuş, bir zamanlar güttüğü Kürtlük davasından vazgeçmiş görünüyordu. Fakat kimbilir, Selman'm olduğu tarafa bir yumruk vurmak için bekleyecek olan Ramazan'a Şeyh (M...), belki bir gün yardımcı olabilirdi.

O akşam Ramazan eve döner dönmez kadınlara fena halde çattı. Yüzlerinden Haso çocuğun zaferini haber aldıklarını ve içten içe sevindiklerini okuyor, fena halde kızılıyordu. Öfkesini Zeyno'ya dayak atmakla giderdi. Elin piçini ona yutturmuşlar, besletmişler, tam işe yarayacağı zaman onu kovmak zorunda

ZEYNONUN OĞLU

95

birakmışlardı. Şimdi bir kör kocakarı ile bir tembel ve kısır karı besliyor, ocağına incir dikiliyor, fukara ve kepaze oluyordu. Oysa o piç başkalarına avuç dolusu para kazandırıyor.

Zeyno, içinde kabaran sevinçten vücudunun berelerini unutarak uyudu.

* **

Ceylân ve Haso, zaferlerinin karşılığını, sabahleyin döndükleri zaman kahvenin önünde içten ve sıcak bir gösteriyle aldılar. Aksakallılara varıncaya kadar, herkes, çocuğu tuttu, okşadı, Haso'ya eskiden en kötü günleri yaşatan çocuklar, köşe başlarında sinmişler, sinirli sinirli sırtıyor, kadınlar bir ağızdan Şaban'a: «gözün aydın!» diyordu. Zaferinin ilk tadını çocukların yenilgisinden alan Haso, asıl büyük dakikayı yüreği akşama kadar titreyerek bekledi. Ramazan, bu büyük günden sonra, Şaban'm çocuğu getirip kendisine el öptüreceğini hayal ederek sokaklarda dolaştı durdu. Zihninden önce nasıl reddedeceğini, sonra nasıl affedeceğini, neler söyleyeceğini birer birer düşündü. Fakat akşama kadar gelmediklerini görünce, suratı çatkın, evine döndü. Zeyno, tarlada bütün gün yalnız çalıştıktan sonra, akşam gözleriyle öteyi beriyi arayarak eve geldi. Meydanda kimse yoktu. Çok beklediği Haso'yu uzaktan olsun görmek umudu kırılınca boynu bükük, yüreği çekitaşı konulmuş eğir bir yük altında ahıra ineği sağmaya gitti. Perihan nine, hasırın bir köşesinde, Ramazan öteki köşesinde nargilelerine çatkın suratlarla sarıldılar ve tam o zaman Şaban kapıyı itti, içeri girdi.

Şabanla Haso, bu dakikayı iki çocuk gibi hazırlamışlar, beklemişlerdi. Şaban, şimdi Ramazan'ı lâkırdıya tutacak, Haso da ahıra anasının yanma gidecekti.

Yine ışık kapının solundaki tek pencereden Zeyno'nun yüzüne, kımıldayan sıvalı kollarına düşüyor, yine ahırın karanlığı ortasında akıcı altından bir sütun gibi durmadan akıyor ve içinde

küçük siyah sinekler uçuşuyordu.

Yine Zeyno, yanağını ineğin yumuşak karnına sabırla ve

96

ZEYNONUN OtiLU

kendini vermiş bir halde dayamış, alınının altınları, siyah gözleri parıl parıl ışıldıyor.

Haso çocuğun yüreği kopacak gibi atıyor, elleriyle mintanının koynuna koyduğu hediyeleri okşuyor, gözleri mihlanmış gibi duruyor, fakat küçük yüzü (sırıtmak) nöbetine tutulmuş gibi durmadan buruşuyor. Bal rengi gözlerini anasının yüzüne mihlanan bakışları, yalnız çalışan kadını mknatis gibi çekiyor ve buzağını çağırın inek tabiiliğiyle kadın haykırıyor:

— Haso, Haso!

Olay, hiç de Haso çocuğun ezberlediği, hazırlandığı gibi geçmiyor. Çocuk, büyük bir erkek gibi, anasını öpüp hediyeleri uzatmıyor. Ana gönlünün çağırdığı çocuk gönlü nasıl Zeyno'nun kalbiyle birleşiyorsa küçük vücudu de sıcak göğsün üstüne atılıyor. Tıpkı eski günlerdeki gibi hoyrat dünyadan kaçıp bu göğse saklanan baş, eski yerine yapışıyor; küçük kolları can kurtaranlara sarılan ve boğulanların sarılışıyla anasının dizlerine yapışıyor. İki aç ve yanık gönlü, birbirine kavuşuyor ve her şeyi unutuyor.

Haso, biraz sonra, anasının dizine oturmuş, bir kolu boynunda, Zeyno dizlerini sallayarak eskiden Haso çocuğu oyalamak, uyutmak için söylediği şeyleri mırıldanıyor; Haso anlatıyor, anlatıyor!

İlk uyardıyı inek yaptı. Memelerindeki ağırlık boşalmadan kendini bırakan Zeyno'ya başını çevirdi, belki dikkatini çekmek için, belki de dişi insanların da buzağılarını severken ineklerden farklı olmadıklarına hayret ettiği için bir uzun «Muuuu!» ile düşüncesini bildirdi. Haso o zaman hediyeleri hatırladı. Elini koynuna soktu, birer birer küpeleri, şalı, Şaban'm tuhaf bir ısrarla aldattığı fildişi tarağı ışık sütununa uzatarak gösterdi. Bunların anasının gözlerinde tutuşturduğu gururla sarhoş, artık her şeyi, geleceğin rüyalarının bütün ayrıntılarını anlatmağa başladı. Harem iskelesi, kayık, balık, okul, Şaban amice, hepsim oradan buradan, birbirine bağlı olmayan güzel resimler gibi anasının gözünün önünde parlatıyor, bir konudan ötekine atlıyor, geçiyordu. Anası, kendisine rakip olan en kuvvetli şe-

ZEYNONUN OĞLU

97

vin çocuğun gizlice «Zeyno» diye çağırdığı kısrağ olduğunu hemen sezdi. Anası ve kısrağ, en çok yetkiyle, hakla hesabına geçirdiği küçüğün hayatını ona göre geleceğe hazırladığı iki canlı yaratıktı. Şabanla uzun zamandır bir arada bulunuşu, onun şivesine Kemahlılara özgü bir şey vermişti.

— Bir sene Zeyno'yu kısrağa bindirsem...

— Soyha, öksürdimi duymir misin?

Şaban'ın, ana oğul sevdasını şefkatli bir heyecanla seyreden gözleri şıldır şıldır ahır kapısında yanyordu. İkisi birden, Şaban'm üzerine atıldılar. Zeyno Şaban'm elini yakaladı, üç defa birbiri üstüne dindar bir gönülsüzlükle, teşekkürle öptü. Sonra elini o kadar zamandır atmayı unutmuş gibi duran kalbinin coşkunu yatıştırmak için göğsüne bastırıyor, gözlerinden yaşlar akıyor, kesik kesik:

— Ah Şaban ağam...

Diye başlayarak sevincini anlatmak istiyordu. Fakat Şaban, Haso'yu yakalamış, eliyle Ramazan'm sesi gelen bahçeyi göstererek acele ile çocuğu götürüyordu ve bütün yolda Haso çocuk, beş yaşındaki günlerde gibi, Şaban'm boynuna sığıyor, sakalını öperek tıpkı anasının sesiyle:

— Şaban amice, soyha amice! diye bağıriyordu.

VIII

ŞEYH M...

'İT'") köyünün içini dışını ak bir alev sarmıştı. Gökten, havadan, ay ışığının göz kamaştıran beyazlığında simsiyah çizgileriyle, keskin ve tuhaf biçimleriyle uyuyan köyün damlarından sıcak, sarımtırak saydam bir duman halinde fışkırıyor: gübrenin ağırlığıyla karışan iğde ağaçlarından bayıltıcı derin bir koku yayılıyordu. Şaban amca, avludaki tahta kepenk üzerinde ayaklarını altına almış, nargilesini dalgın dalgın çekiyor, çıplak başını kaşıyor ve durmadan düşünüyordu. O gün, köye renk renk şalvarlı, koca koca kavuklu ve parıl parıl sa-

F. 7

98

ZEYNONUN OĞLU

çaklı takımlı atlar üzerinde üç Kürt süvari gelmişti. Şaban, ziyaretçilerin kahvede Ramazan.m evini sorduklarını ve öğle vaktine kadar orada kaldıklarını işittiği zaman içini ezen bir endişe hissetmişti. Bunu, o günün akşamında tarladan dönerken kahveye biraz yârenlik etmek için uğradığı zaman haber aldı. Bir fincan kahvesini acele ile içerken dışarı fırladı ve evine dönüp elini yüzünü yıkamadan Perihan halayı ziyarete gitti. Kalbini altüst eden yeni durumu orada öğrendi.

Ramazan, hasırın üstünde, nargilesini ağızından çıkarmadan siyah gözlerinin en haym bakışıyle Şaban'm endişeli yüzünü süzdü.

Yarım bir «Merhaba» dedi, sonra zorba bir sesle anlattı. (Şeyh M...) in adamlarının köye nasıl bir debdebe ile geldiklerini, Ramazan'ı nasıl arayıp bulduklarını, özellikle kendisine önem veren zengin ayrıntılarla söyledikten sonra, bütün bu masalların sonu kendi yüreğini yakacak bir

başlangıç olduğunu sezen Şaban'a bu Kürt ağalarının kendisini niçin ziyaret ettiklerini bildirdi:

(Şeyh M...) hazretleri, (şeyhin ismini anarken Ramazan derhal saygılı bir davranışla toplandı) Ramazan'ın oğlu, Haso çocuğu yanma almak istiyordu. Ağalar çocuğu hemen alıp götürmek istemişlerdi, fakat Ramazan çocuğu kendisi alıp ertesi sabah (Şeyh M...) e götürecekti, bu vesile ile Şeyhe saygılarını sunacaktı. Ramazan, Perihan nineyi zaten yemekten sonra Zey-no ile beraber Şaban'a göndermeğe ve çocuğu, ertesi sabah, hazır etmesini söyletmeğe karar vermişti. Fakat mademki Şaban kendiliğinden gelmişti...

Bunları söylerken Şaban'm birdenbire hayretle alıklaşan yüzünü ateşli bir zafer gururiyle seyrediyordu. Söyleyecek bir şeyi kalmadığı zaman, Şaban'm neden bu kadar alık ve sessiz durduğunu düşündü. Şaban, sigarasının dumanlarını savururken tahta havalenin köşesindeki nar ağacına gözleri mihlanmış gibi bakıyor, bir şey söylemiyordu.

— Kürt ağaların arasında Muharrem'in dediği yiğit Selman ağa da var mı idi ki, Ramazan?

Ramazan'ın gözlerinden ateş fişkırdığını, kalın dudaklarının

ZEYNONUN OĞLU

99

çok titrediğini görmek için başını bile çevirmedi. Ramazan, birdenbire, oturduğu yerde toplandı, gözleri kuşku ile çaktı. Sel-man'ı Şaban nereden biliyordu? Hem (Şeyh M...) gibi müslü-man bir adamın Selman gibi bir imansızla ne ilgisi olabilirdi Şeyhin adamlarından o gün, Şeyhin çevresi konusunda hayli bilgi almıştı. Selman adında bir adam yoktu. Şaban, yine bir hayli düşündü. Yine aynı sâf yüziyle gözlerini kırpmadan Sel-man'm Diyarbakır'da olduğunu ve (Şeyh M...) gibi büyük bir adamın ünlü bir Kuvayi Milliye reisiyle beraber olmasını doğal bulduğunu söyledi. Bunun arkasından hemen kalktı: «Va-ram soyhayı hazır edem, sen de sabah erken gel, beraber gidek Ramazan.» dedi.

Yürürken kadınları görmediğini, Ramazan'ın yeni bir ha-yımlığı olduğunu düşündü. Fakat Ramazan'ı pek çabuk unuttu. Haso çocuktan ayrılmanın acısını o kadar aşırı duydu, zavallı çocuğun (Şeyh M...) in yanındaki hayatının bilinmez geleceğine o kadar kafa yordu ki, kendi evine yaklaştığını, akşam karaltısı arasında çevik bir çocuk gölgesinin kendine yabancı olmayan bir ok hızıyla atıldığını görmedi.

— Şaban amice, ne düşünürsin?

— Sen misin soyha? Hele bir lokma idek de sana diyeceğim var...

Haso çocuğun eli Şaban'm elinde, biri dalgın, öteki birdenbire içini kavrayan, merakla eve döndüler. Fakat yemekte Şaban, bir şey söylemedi; yüzünü şimşek gibi arayan iki kehribar renginde çocuk gözlerinin parıltısı, alnında, gözlerinde arandıkça o başka tarafa bakıyordu.

Nihayet Rasime hala sofrayı toplarken onlar avluya çıktılar. Şaban tahta peykenin, Haso çocuk gaz sandığının üstünde yerleştiler. O zaman Şaban anlattı. Çocuğu ürkütmemek için (Şeyh M...) i

hayli övdü. Her halde (Şeyh M...) gibi büyük bir adamın konağına kapılanmak, Şaban gibi fakir bir adamın at uşağı değil, oğlu olmaktan daha iyi idi. Bu defa susan çocuktü. Boynu bir yana eğilmiş, gözleri, bir gümüş tepsi gibi göğey yapışık duran ayda, küçük yüzü gök ve ay kadar ıssız ve kimsesiz dinliyordu. Çocuğun susuşu, Şaban'ı coşkun isyandan daha çok

100

ZEYNONUNOGLU

ürküttü. Bu içinden pazarlıklı küçük yaratığa birdenbire ne olmuştu?

O zaman kendisi de ertesi sabah Ramazan'ı onlarla beraber gelmesini önlemek için nasıl Selman'dan söz ettiğini, Selman'-dan Ramazan'm bilinmez bir nedenle nasıl korktuğunu, Şaban'ın çocukla yalnız gitmek istemesinin nedenini anlattı. Şaban, Şeyhin konağına girecek, durumu inceleyecek, eğer onlar da Ramazan gibi zalim iseler, bir çaresini bulup çocuğu kaçırarak, komutanın evine evlâtlık verecek, sonunda beraberce İstanbul'a gideceklerdi.

Çocuk, anasıyle beraber bir gün kaçacakları mutlu İstanbul hülyasını Şaban'ın anlattıklarından bir masal gibi dinlerken gösterilecek ilgiyi bile göstermedi. Demir kafese kapanmış ve kurtulmak yolunu unutmuş bir hayvan yavrusunun yalnızlığı ile, o. yalnız göğey bakıyordu.

— Şaban amice, ben yatıyorum.

Başka bir kelime söylemeden ahırın kapısını açmış, kaybolmuştu. Şaban amice, onun için, nargilesini dalgın dalgın çekiyordu. Soyhaya ne olmuştu? Şaban amicenin kendisinden kolay kolay vazgeçmesine mi güvenmişti? Yoksa (Şeyh M...) gibi namlı bir adamın konağına kapılanmayı sahiden çekici mi bulmuştu? Ay, tepesinden uzaklaşıp karşı ot damının arkasında kayıncaya kadar avluda oturdu. Sonra kepengin üzerine uzandı, uyuyakaldı.

(Şeyh M...) in üç silâhşor süvarisi, ertesi sabah, güneşle (K...) köyüne vardılar.

Takımların püskülleri, atların kuyrukları, kafaları ve ayrı bir görkem ve gururla dalgalandıkça horozlar ve kazlar çırpınarak kaçıştılar. Köşey başlarında çocuklar merakla, heyecanla bakıştılar. (Şeyh M...), çocuğu getirmelerini emretmişti. Öyleyse çocuk gidecekti. Ramazan, ağaları, başı sarılı ve aşırı bir inilti ile kabul etti. Selman'm Diyarbakır'dan gittiğini görünceye kadar devam edecek olan bir baş ağrısı, Şabanla konuşmasından sonra, hemen başlamıştı. Ağalarla beraber Şaban'ın evine kadar inleyerek yürüdü. Haso çocuğun atları timar ettiği avluya onlarla beraber girdi. Şabanla Haso çocuk, yeni esvaplarını giy-

ZEYNONUN OĞLU

101

misler ve başka başka duygularla hayatlarını birbirinden koparıp ayıracak olan dakikayı bekliyorlardı. Haso çocuk, Şaban'dan çok kendine hâkim, kalbindeki ıssızlık ve yalnızlıktan bütün varlığı donmuş ve susmuş, son defa kısrak Zeyno'yu timar ediyordu. Karanlık ve belirsiz yeni bir dünyaya, bir hasır çöpü kadar kendi iradesinin izi olmadan atılırken acaba annesini görebilecek miydi?

Ağalar Şabanla selâmlaştıktan sonra eğildiler, kısrağın karnını temizleyen küçük yaratığa biraz hayret, daha çok beğeniyle baktılar. Hepsi bir hafta önce (Şeyh M...) in küheylânını, altında keçi kadar bir kısırakla geçen çocuğa karşı ırklarının güç, zekâ ve ustalığı aşırı bir heyecanla karşılayan kalbleri coşkunun bir beğeniyle taşıyordu.

— Haso, gel ağaların elini öp!

Şaban'ı bile oldukça küçük bırakan bu heybetli ağaların a-rasında Haso çocuk, başka bir cinsin yavrusu kadar çelimsiz ve küçük görünüyordu. Bu ağaların heyecan ve beğenisini daha çok coşturuyordu. Ramazan, Haso çocuk onların arasında dolaşırken onun çocuk yüzündeki ince çizgilerin, hiç Kürt olmayan durgunlukla bütün duygularını örten bambaşka manevî bir huyun yabancılığıyla, çocuğa karşı duyduğu öc ve öfkenin kalbinde zaptedilemeyecek kadar kaynadığını sezinliyordu. Belirsiz bir şekilde kendi zulüm ve gücünün, çocuğun, anlayamadığı zekâ ve yeteneği karşısında yenildiğini gittikçe kabaran bir hiddetle duyuyordu. Ağalar çocuğa (Şeyh M...) hazretlerinin yakınlık göstermesini ve bu yakınlıktan kendi geleneği için doğacak çıkarları hep bir ağızdan sayarlarken o, istemiyerek lâkırdıya karıştı. Çocuğu adam etmek istiyorlarsa her dakika yumruk ve sopanın eksik edilmemesinin gerektiğini anlattı. A-ğaların başı, Bayram, elbette, çocuk eğitiminde dayanın cennetten çıktığını kabul ediyordu. Fakat bu heyecanlı dakikada, Ramazan'm sertliğine katılmıyordu. Sonunda, gitmek zamanı geldi. (Şeyh M...) onları öğleden önce bekliyordu. Çocuk, Bayram Ağanın atının terkesinde gidecekti. O zamana kadar ağaları saygılı ve sessiz dinleyen Şaban, söze karıştı. Çocuğun kısırakla gitmesini söyledi. Şaban nasıl olsa bir hafta sonra Diyar-

bakır'a gelecekti. Konağa uğrar, (Şeyh M...) hazretlerine saygılarını sunar ve dönerken kısrağı getirirdi. Bu öneri, Şaban'm ağızından çıkar çıkmaz, dar ağacında boynuna bir ip geçen bir mahkûmun birdenbire kurtuluş ve hayat görüşü gibi çocuğun solgun yanaklarını penbeleştirdi. Bayram Ağa teklifi kabul ettiği an çocuğun gözleri iki şimşek gibi yandı. İçinden gelen bir atılışla Bayram Ağa'nın kocaman kıllı pençesini üstüste iki defa öptü, başına koydu. Çocuk, bu davranışıyla ihtiyar kurdun kalbini ve himayesini bütün hayatı için kazandığını bilmiyordu. Ramazan, çocuğun hayatını devamlı bir işkenceye çevirmek için harcadığı çabanın manevî ve üstün bir güçle çocuğun hakkında hayırlı sonuçlara çevrildiğini görmeye büsbütün coştı. El kadar çocuğa ayrı bir hayvan ne gerekti? Ağaların birinin atının terkisi çoktu bile.

Haso çocuk, önce Şaban amcanın eline sarıldı. Uç Kürt a-ğası çok sessiz ve güçsüz görünen Şaban'm kır sakalından aşağı yaşların aktığını, kolları çocuğun sevimli başında, bir kadın gibi hıçkırıldığını hayretle gördüler ve bunu, içlerinden çocuğun iyi bir yaratık olduğuna yorumladılar. Haso çocuğun ince kolları Şaban'm boynunda, ayrılmak istemeyen bir şefkat ve ısrarla kaldığı anda, Şaban ve Haso çocuk, birbirlerini, kalbin kalble konuştuğu zamanı açık ve seçik olarak anladılar.

Çocuk kendisinin en çok sevdiği canlı şeyin anası Zeyno ise, kendisini en çok seven insanın da Şaban olduğunu anlamıştı. Bu sevgi, dümdüz ve güçsüz görünen Şaban'da, ölçülmesi zor bir kurnazlık, sonu gelmeyen bir ısrar ve hararetle sevdiği şey için yaşayan, ona sonuna kadar hizmet eden, hayatını veren iç âlemi uyandırmıştı. Şaban yaşadıkça, Haso çocuğun hayatında bir mutluluk ve destek olmanın yolunu bulacaktı. Şaban Haso çocuğa kısrağı terfik etmenin yolunu

bulmuş, onu yeni hayatında görebilmek için ilk bahaneyi uydurmuştu.

!— Anama selâm söyle Şaban amice!

— Bir şeye sen kasavet etme soyha!

Biribirlerine, ikisinin de kalbindeki en önemli noktayı, fısıltı halinde böylece anlattılar.

ZEYNONUN OĞLU

103

Şaban için Haso çocuğun rahatı ve kurtuluşu, Haso çocuk için anası, en başta gelen kaygı idi.

Şaban'm evinden Ramazan'm evine kadar dört atlıyı bütün köy hayret ve imreni ile seyretti. Haso çocuk, Bayram Ağanın küheylânı yanında, atın üstünde ağır ve gösterişli bir yürüyüşle geçerken, bütün bu ayrılışın, içinden koparak acıttığı gönül sıkıntısına rağmen bir kere daha, iki yıl önce kendisine bir sansar hayatı yaşatan küçük zalimlere karşı zaferinin tadını tattı. Bu zafer ve güc tadımını ikiye bölen olay anasının kapısının önünden geçerken geçti. Çocuğun, büyük bir çabayla bakmak istemediği tahta kapı birdenbire açıldı, Perihan ninenin tutmaya çalıştığı Zeyno, gözleri, yüzü kıpkırmızı, başı darmadağın, dışarıya uğradı. Kuvvetli ve genç kolları Haso'nun atının başına sarıldı. Bir an için atından eğilen küçük, pembe yazması altında açılan geniş kolların ve göğsün üstünde kayboldu. Tuhaf ve tatlı bir kadın sesi, yükseldikçe kısılan ve boğulan bir hıçkırıkla:

— «Haso, anan kurban!»

Diye ağlıyordu. Bayram Ağa, bir facia kahramanı ağırbaş-lıhğiyle çocuğu koruyacağına (Şeyh M...) in sevgili başı, Hazre-ti Ali'nin sevimli başı, kendi biricik başı ve bildiği bilmediği bütün sevimli başlar adına yemin ediyordu. Bu sahneden sonra, Haso çocuğun gözleri, önünde güçsüz ve kıskanç, sırttan eski küçük zalimleri görmez oldu. Bütün varlığı Zeyno'nun göğsünde, ilk hayata uyandığı andanberi kokladığı sevgi ve incelik kokusuyla sarhoştı. Şaban amcanın her felâket dakikasında serin bir açıklıkla, kurnaz bir ustalıkla kendini koruyan dostluğu bile, bir an için, dumanlı ve uzak kalmıştı.

Atları köyden uzaklaşmcaya kadar bilinçdışı bir gururla, hattâ çalım ihtiyacıyla atların ve zengin takımların salıntısını göstererek bayağı yürüyüşte ısrar ettiler. Haso çocuk adım a-dım köyden uzaklaştıkça içindeki ıssızlık, kendisiyle ilgilendikleri halde, davranışlarının aşırılığı ve ateşiyle Ramazan'ı hatırlatan bu insanlara karşı yabancılık duygusu hızla artmağa başladı. Şaban'm yıllardan beri bir arada bulunmakla değişmi-yeceğine inandığı davranışı, onu hayatının biteviyeliğine inan-

104

ZEYNONUN OĞLU

dırmıştı. Şimdi bu gözleri, yüzleri ve sözleri durmadan bir taşkınlık anlatan, en soylu ve yüksek

bir durumdan, birdenbire en kaba öfkeye düşebilen değişken tabiatlı adamlar, hayata karşı zorla elde edebildiği güveni elinden alıyorlardı. Küçük ruhlarda en harap edici, etkiyi, değişiklik ve güvensizlik yapar. Zayıf vücudunu Ramazan'ın durmadan zulüm ve saldırısından korumak için, nasıl doğal bir duygu onun kaşlarına şaşılacak bir esneklik ve güç verdiyse şimdi de bu iç güvensizliği ve düzensizlik kaygısı karşısında küçük ruhu, bilmeden bir esneklik ve kendini korumak için gereken doğal silâhları elde edecekti. Bu çekici ve sıcak adamların en ince şefkatten, iyilikten, Ramazan kadar tehlikeli bir zulme geçivereceklerini, doğduğu günden beri insanların her çeşit çirkin ve güzel belirtilerine karşı bir durum almayı bilen çocuk zekâsı, hemen sezmiş ve bundan son-»raki davranışını kendi kendine tayin etmeğe başlamıştı. Bütün bu ruhî kaygıların açık bir şekli olmadığı için Haso çocuğu altüst edici, korkutucu bir etkisi oldu. Fakat bu yeni çevrenin bilinmez ihtimallerine karşı doğanın zayıf yaratıklarının aldığı durumu aldı:

Etrafını belli etmeksizin inceleme ve kaygısız bir bekleyiş...

Diyarbakır'a yaklaştıkları zaman güneş yükselmiş, ovayı hergünkü beyazımtrak duman sarmıştı. Bu belirsiz dumanın altında Diyarbakır, duvarları ve kubbeleriyle çocuğa bir hayal sergisi gibi göründü.

Ağalar hep bir ağızdan tuhaf ve ahenkli bir köy havası tutturdular. Seslerinin hüznle karışık erkek gücü, Haso çocuğun kulaklarından gönlüne lezzetli bir heyecan akını halinde girdi. Fakat ağaların ağzında son ezgi dinmeden yıldırım gibi dört nala kalktılar. Atların kuyrukları, takımlarının renkli püskülleri en hızlı bir dört nalda bile, biraz öne eğik, fakat atlarına mihlanmış gibi duran Kürt süvarilerinin gösterişli esvaplarının bi-ribirine karışan renkleri arasında, Haso çocuğun kısrığı hep bir baş ileri uçuyordu.

Haso çocuk, bu üç süvarinin Diyarbakır'ın kubbelerine değil, kendisinin biniciliğine baktığını, el kadar küçük, sansar

ZEYNONUN OĞLU

105

vavrusu kadar korkak görünen bu Kürt çocuğunun şaşılacak süvariliğini ulusal bir gururla seyrettiklerini bilmiyordu.

Avluda elini yüzünü yıkadılar. Fesinin, yemenisinin, ayakkabılarının tozunu silktirdiler. Haso çocuk (Şeyh M...) in huzu-Tuna çıkacaktı. Bu derebeylik diyarında, beylerine sanki tapınan bu yalın ve çocuk ruhlu ırka, (Şeyh M...) in neden en kuvvet ve güçlü beyden daha sevgili olduğunu Haso çocuk konuşmadan sonra sezdi. Bayram Ağa, kendine de hayli düzen verdikten, uzun bıyıklarını, sakalını taradıktan ve gül yağıyla da-vanılamayacak derecede kokuttuktan sonra, çocuğun elinden tuttu, merdivenlerden beraber çıktı.

Etrafandakilerin (Şeyh M...) e karşı duydukları alçak gönüllülük, Haso çocuğun yüreğini korku ile kaplamıştı... Onun için, bir türlü bırakmak istemediği Bayram Ağa'nın kocaman e-line sarmaşık gibi dolaşan ince parmakları titriyor; gözlerini, yerde serili, renk renk kır çiçeklerinden örülmüş gibi duran halıdan kaldıramıyordu. Kapıdan pencerenin önündeki kırmızı kilimlerle örtülü sedire kadar kulakları uğulduyor; gözlen halıdaki çiçeklerden ve eli Bayram'm elinden

ayrılırsa kaybolup öleceklermiş gibi korkutuyordu. Bir aralık, Bayram Ağa durdu; çocuğun parmaklarını elinden koparır gibi ayırdı. Secde eder gibi yere çöktü; renkli kilimlere çok benziyen bir yün maşlahın eteğini öptü ve hızla kalkarak çocuğu da aynı hareketi yapmasını istiyormuş gibi öne doğru itti. Haso çocuk, yere eğilmeden sarı mintanı bileğinde sıkı sıkı iliklenmiş, uzun parmaklı, gün görmemiş kadar solgun fakat, her halde el değdirilince demir kadar kuvvetli olduğu sezilen bir el uzandı; çocuğun çenesini tuttu; yüzünü sedire doğru kaldırdı. Haso çocuk, (Şeyh M...) ile göz göze geldi.

Yanak kemikleri tamamiyle meydanda uzun bir yüz, uçları aşağı sarkan kır bıyıklar ve uzun kır bir sakal, kartal gagası gibi kuvvetli ve biraz yana eğik çarpıkça bir burun ve iki kömür gibi siyah göz gördü. Gözlerin kuvveti, Haso çocuğun bal rengi saydam gözlerini ilk bakışta kırptırdı. Fakat bir an sonra, bu vüze olanca merakıyla bakıyordu. Bu şimdiye kadar gördüğü yüzlere hiç benzemiyordu. Çocuk içgüdüğü, bu yüzün inanç mı,

106

ZEYNONUN OĞLU

yoksa ihtiyatla karışık bir bekleyiş mi anlattığını, ilk defa olarak anlayamadı. Her halde bunda kendi yalın çevresinin adamlarından başka bir anlam vardı. Günde beş defa abdest suyuyla yıkanan, müritleri ile konuşmadığı zaman seccade üstünde, alnı yerde kalan bu yüzün bir şeye kuvvetle inanan ruhlardaki, dünyadan uzak ve biraz da çocuk sadeliğini sürdüregelen bir şeyi vardı ki, Haso çocuğu kendine bağlamaktan geri kalmıyordu. Ona ilk bakışta gözlerini kırptıran ateşli kuvvet dinsel, yahut düşüncüyü alt eden insanlardaki tehlikeli huy idi ki onu çözüm-leyip anlayabilmesi için Haso çocuğun küçük başından hiç olmazsa yirmi yıl geçmesi gerekti. Her halde elli yaşındaki Şeyh ile dokuz yaşındaki, dinin ne olduğunu bilmeyen çocuk abasında karşılıklı bir yaklaşma doğdu. Haso çocuk, Şaban Amcanın yanma geleli yalnız onunla, daima Türkçe konuştuğu için kürt-çeyi kolaylıkla kullanamıyordu. Aslında tınlayan ve saldırgan âhengiyle kürtçe, Haso çocuk için daha çok Ramazanla geçen acı serüvenlerin yankısı gibi geliyordu. Anası tuhaf ve bambaşka bir duygu içinde onunla her zaman Türkçe konuşmuştu. Ninniler, ana sevgisiyle Şaban amcanın kadın şefkatine çok benzeyen koruyucu dostluğunu karıştıran Türkçe ile, özellikle bugün, kendisinde soyunu tayin edemediği bir gönül yakınlığı u-yandıran ihtiyar adama meramını anlatabilecekti. Fakat küçük, ömründe ilk defa anası ile Şaban amcaya karşı duyduğu sevgiden başka bir nedenle, sanki düşünsel bir anlayışla, hayatını anlattığı adamlarla bir zaman sonra ne dille konuştuğunu hemen hemen unuttu.

(Şeyh M...) e, haberi olmaksızın, bütün hayatını, insanları ve hayvanlarıyla beraber yarı Türkçe, yarı kürtçe anlattı. Biricik utancı ve sıkıntıyı (Şeyh M...) ona namaz surelerini bilip bilmediğini sorduğu zaman duydu. Etrafindakiler şimdiye kadar genellikle namaz kılmışlar, dua etmişler, beddua etmişler, A hah diye bilinmez bir şey zikretmişlerdi; fakat bütün bunlar çocuğa kendi hayatından uzak ve yabancı gelmişti. Şimdi Şeyh'in sorularına karşılık vermeyişi ona ilk defa hayatta en önemli şeyi savsamış olmak duygusu verdi. Çapraşık hayatın tükenmeyen acıları arkasında, güvensizliği, değişikliği arasında içten bir

ZEYNONUN OĞLU

107

destek seziyor ve dinsel heyecanın titreyişini bütün varlığında taşıyan (Şeyh M...) "e yeni ve esrarlı bir insan gibi bakıyordu. Şeyh ayrılırken çocuğun başını serin eliyle okşadı. Ertesi gün, onu okutmağa başlayacağını, adam edeceğini müjdeledi.

Geceyi Haso çocuk ağaların koğuşunda geçirdi. İki yıldır atların arasında uyumağa alışan çocuk, durmadan horlayan üç adamın yanında fena halde sıkıldı.

(Şeyh M...) in kişiliğinden dolayı ilgili olmaya başladığı bu çevrede yabancılığını ve yalnızlığını olanca güciyle duyuyordu.

Şeyh, beyninde yeni düşünceler uyandırmış ve yeni duygularla yüreğini harekete getirmişti. Burada, yorganların altında tuhaf bir şekilde kimıldayan vücutların verdiği korku, uykusuzluktan bitkin beynindeki yeni izleri tamamiyle sildi. Hayat, görüldüğü gibi, durmadan korkan ve değişen hayallerle dolu idi.

Yıllar kadar uzun süren bu karanlık gecede beklemediği bir anda ortalık ağarmağa başladı. Baş o kadar karmakarışık ve yorgundu ki Bayram Ağa'nın kıllı yüzü kimıldanırken ona aygırın sabaha karşı yelesini, kuyruğunu çarparak uyanışını hatırlattı. İssiz çölde tanıdık bir yüz serabı görmüş gibi sinirleri çözüldü ve daldı.

Sabahleyin ağaların odasında yatmak şerefini çok hizmetle ödenir bir şey olduğunu anladı. Hele insanlara hizmet etmenin hayvanlara bakmaktan daha ne kadar nankör ve zor olduğunu çabuk sezdi. Ağaların keyfi geldikten sonra, bir uşak onu bir avluya çağırdı. Yeşil bir çanak içinde süt ve yarım bir somun uzattı. Ekmeğini yiyor, at uşaklarının timarını seyrediyor, yavaş yavaş kendine geliyordu. Haso da kendi kısırağını avluya çekti; onu temizliyor, tarıyor, çevik ve usta elleri hayvanın derisi üstünde dolaştıkça, bir kişneyişi, ön ayaklarından birini bir arkadaş davranışıyla yere vuruşu, güzel gözlerini çocuğa çevirişi ona kendini unutturuyordu. On hayvanın on at uşağı tarafından timar edildiği büyük avlu ortasında Haso çocukla kısırak bir sevgi oyunu oynuyorlarmış gibi göze çarpıyorlardı. Çocuğun başıyla hayvanın başı o kadar çok birbirine yaklaşıyor, küçük

108

ZEYNONUN OĞLU

kollar o kadar sıkı hayvanın boynuna sarılıyordu ki yalnız av-îudakiler değil, üs kat penceresinden kır sakallı bir baş da buna tuhaf bir merak ve ilgiyle baktı.

öğle vakti, Bayram Ağa, onu önemli bir tavırla Şeyh'in yanma çağırdı. Şeyh'in abdest suyunu artık Haso çocuk dökecekti. Konak halkının bu hizmete atandığı için ona beğeni ve imrenmeyle baktıklarının farkına varmayan çocuk, Şeyh namaz kılarken yepyeni bir şey görmüş gibi oda kapısının önünde duruyor, bakıyordu. Namaz, ona şimdiye kadar boş birtakım davranışlar gibi gelmişti. Bu ince, canlı vücut şimdi yatıp kalkarken, hele başı secdede iken, Haso'nun anlayamadığı, korktuğu esrarlı bir varlığa elle dokunuyor, onunla anlaşıyor gibi geliyordu. Kalın sesin bir kuş kanadı yavaşlığıyla odanın, sessiz havasını titreten, bir «Allahüekber!», deyişi vardı ki Haso'nun kalasını tuhaf bir biçimde karıştırıyordu.

Öğleden sonra, (Şeyh M...) beyaz küheylânda, kendisi kısrakta uzun bir at gezintisi yaptılar.

Dönerlerken Diyarbakır karargâhından aynı suretle gezinti yapan beş altı atlı subaya rastladılar. Bu Haso çocuğun kalbinde Ramazan'a karşı beslediği kinden daha derin, daha gizli bir yarayı deşti. Onun küçük kafasında büyüdüğü zaman haklaşmağa karar verdiği iki düşman vardı: Biri Ramazan'dı; Türk ordusunun şanlı bir çavuşu olduğunu söyleyen Ramazan! Ramazan'-dan yalnız hayatını bir faciaya çevirdiği, anasını ezdiği için tiksiniyordu. Bu çavuşluk hayatında çocuk oldukları için değil, sırf Ramazan'm gücüne, kuvvetine boyun eğdikleri için aynı zulmü, dayağı, işkenceyi çekmiş olan nefer hikâyeleri de çocukta anlatamayacağı bir isyan uyandırmıştı. Ramazan'ı bu kadar kıyıcı yapan duygunun çavuşlukla, askerlikle tuhaf bir ilgisi olduğunu seziyordu. Bunun kalpsiz insanlarda her ne yolda olursa olsun gücün uyandırdığı vahşet olduğunu anlamıyor-du. Bu vahşetin askerlikten, özellikle askerde güç sahibi olmaktan geldiğini sanıyordu, ikinci tiksindiği yüz, meçhul bir subaydı. Ramazan, anasına işkence ederken hep ondan ve pek kaba bir şekilde söz ediyordu. Kimdi, neydi? Bilmiyordu. Her halde anasının ve kendisinin hayatını cehennem eden bir adam-

ZEYNONUN OĞLU

109

{}} ve subaydı! Ramazan'm kıyıcılığını haklı gösteren bir yara-tıktı. Anası kabahatli imiş gibi başını önüne eğiyor, Ramazan'a biricik kafa tutan Perihan Nine bile bu subayın lâkırdısı olurken siniyor ve susuyordu. Bu esrarı bir gün mutlaka öğrenecek, o meçhul subaydan bir gün mutlaka öc alacaktı.

(Şeyh M...) e Ramazan'm fenalığından söz ederken, (Şeyh M...)- subaylarla uzaktan selâmlaşırken yüzü altüst oldu. Bal rengi gözleri beynindeki gizli hayale daldı, her şeyi unuttu.

Oysa (Şeyh M...), onun yüzündeki değişikliğe hemen dikkat etti ve bu onun ateşli yüzünü vahşi bir memnurlukla pem-beleştirdi. Yavaş yavaş subaylardan söz açmağa başladı. Onların kıyıcı ve dinsiz olduklarını söylüyordu. Evet, çavuş ve subay denince onun küçük beyninde de zavallı bir çocuk ve ağlayan bir kadın hayali canlanıyordu. Fakat bundan Şeyh'e söz edemezdi. Bu bir sırdı, fakat neden içini böyle yaktığını, yüzünü kızarttığını bilmiyordu...

Ertesi gün Şeyh, hem de kendisi, Haso çocuğa elifba ile beraber mızraklı ilmihali öğretmeğe başladı. Şeyhin ilmihal ve e-lifba ile beraber başka bir şeyler daha öğretmek istediğini seziyordu. Şeyhin ibadetinde Allah'dan söz edişinde çocuğu çeken bir hal vardı. Şeyh, ona kimsenin eremediği bir aşamaya ermiş, kimsenin değinmediği bir sıra değinmiş, yarı dev, yarı çocuk yüzlü bir yabancı gibi görünüyordu. Yavaş yavaş ona Şaban amiceye karşı duyduğu insancıl şefkatten bambaşka bir yakınlıkla, bir tutku ile bağlanıyordu. Fakat bu sevginin yanında şimdi korkan, Şeyh'i anlamayan, Şeyh'te de güçlü sessizliğin şefkatin arkasında meçhul bir uğraşı sezen karanlık bir nokta vardı.

Yeni çevrenin anlamları ve yenilikleri arasında akşamları uşakların koğuşunda geçirdiği saatlerde bambaşka bir üzüntüye düşüyordu. Büyükler dünyasındaki bu değişiklik, ne tuhaf ve ne başka manzaralar gösteriyordu. Şeyh'le konuşmasında sırf beynine etki yapan manevî havaya

tamamiyle karşıt ve bir çok topraklarda yaşayan ilkel yaratıkların özellikleri vardı. Akşam namazı biter bitmez Şeyh'in yanında durmadan düşünülen Allah, aralarından çekilip gidiyordu.

110

ZEYNONUN OĞLU

Küçük çekişmeler, tutkular, birbirlerini öldürmeden bırakmayacaklarını sandıran boğazlaşmalar ve bu boğazlaşmaların nasıl ve niçin olduğu anlaşılmadan canciğer bir hale dö-nüveren belirmeler oluveriyor; siyaset, at ve çocuğun sâf gözlerini bulutlandıran bir yolda kadından söz edişler oluyordu. Genellikle nargile içiliyor. Bazan da kapıyı iyice kapadıktan sonra bazılarının gözlerini kan çanağına döndüren, dilleri dolaştıran beyaz bir su içiliyordu. Haso çocuk, en çok bu sudan ona içirmek istedikleri zaman korkuyor; bir bahane bulup kaçıyor. Bazan da bu tehlikeli ve gizli suyu içtikten sonra, bir ağızdan bir hava tutturuyorlar; yarı neş'eli, yarı acıklı, tekörnek nağmeler arasında ellerini birbirlerinin omuzuna koyuyorlar; kendilerinden geçinceye kadar tepiniyorlar; döne döne, ayaklarını usulle yere vura, vura, kırmızı çevrelerini sallaya sallaya oynuyorlardı. «Hey Zeyno, Zeyno, Zeyno...» yu söyledikleri zaman Haso çocuk da başındaki yemeniyi çözüyor; aralarına karışıyor; o da kendinden geçinceye kadar tepiniyordu. Haso çocuk, kürtçeyi yalnız anasının güzel adının, güzel havasında çok seviyordu. Yalnız o zaman, aralarında ve onlardan olduğu halde yabancı kaldığı Kürtlerle küçük vücudunun zerrelere kadar giden bir birlik duyuyordu.

Şimdiye kadar Haso çocuğun hayatında sevilen iki insan, sevgi anlatan iki varlık, Türk Şabanla, anası Kürt Zeyno olmuştu. Bunun için Kürt ve Türk diye şimdiye kadar insanları ayırmayı hiç düşünmemişti. Yalnız huy bakımından Kürtlerin ateşli tavırlarını, gürültülerim, çabuk değişen hallerini yadırgıyor; Şaban amcanın ve (K...) köyündeki birkaç Türk'ün daha durgun ve tek örnek tavırlarını benimsiyordu. Sırf anasına bağlandığı için bu ulusal hava onu Kürtlere tuhaf bir şekilde yaklaşıyor; içini kavuruyor, onu sürüklüyordu.

**

«Savm, Salât, Hac, Zekât, Kelime-i Şahadet getirmek... Savm, Salât..

At uşağı, Şeyh'in beyaz küheylânını, Haso da Ceylân'ı avluda, artık alışkanlık haline gelen ikinci gezintisi için hazır!

ZEYNONUN OĞLU

111

yorlardı. Avluda başka kimse yoktu. Uşak, takımları bir türlü vurdurmak istemeyen iri beyaz küheylânla didişirken yanık ve tekdüzen bir Kürt havası söylüyor; Haso çocuk da bağıra bağıra Şeyh'in on günden beri ezberletmeğe başladığı ilmi-hali tekrar ediyordu. Uşak dalgın, çocuğun varlığından bihaber, kaim sesi inerek, çıkarak, bazan aynı perde üstünde uzun uzun dinlenerek türküsünü söylüyor; çocuk da bu sesi bastırmak için bağırırken bağırıyordu. Tempo tutar gibi yeri deşen hayvanlar, sineklerden tedirgin olan arkalarını, yanlarını kurtarmak için uzun kuyuklarını sağa sola çarpıyorlar; çeşmeden havuza durmadan bir su dökülüyor; çocukla uşağın

sesleri yükseldikçe yükseliyordu.

(Şeyh M...) konağında ilk geçen beş günden sonra, Haso çocuk, her avluya çıktığı zaman Şaban amcanın yolunu bekliyordu. Bir hafta sonra geleceğini söylememiş miydi? Oysa hafta geçmiş, on gün olmuş ve henüz Şaban'dan eser yoktu. Bekleyişi umutsuzluğa düşen çocuk, bu dakikalarda kendini avutmak için, hep böyle bağıra bağıra ilmihal ezberlerdi.

Bir yandan Şaban da çocuğun yokluğundan fazla sıkılmıştı. Haso'nun şefkatiyle dolu hayatında dolmayan bir boşluk açılmıştı. Yalnız fazla istekli görünmemeyi, saygılı davranmayı, çocukla bağlantısını korumak için, sağduyusu, bu ziyareti uzatmak zorunluğunu ona sezdirmişti.

Şaban'm özlemiyle üzülen çocuğun zihni Şeyh'le daha çok uğraşmayı iş ediniyor ve boş zamanlarını da her zamanki gibi, atlara ayırıyordu.

Son iki gündür Şeyh ona namaz surelerini de ezberletmeğe başlamıştı. Kur'an okuyuşu çocuğu heyecanlandırmıştı! Kürtçe-nin şamatasından, Türkçenin sevimli ve yumuşak seslerinden çok başka olan Arapça kadar âhengiyle ona yepyeni bir duygu veriyordu. Hele Şeyh'in doğru tecvidi her Kürtte doğal olan musikinin, nazmın ölçülerini anlatmadaki aşırılığı hep çocuğu kendine çeken şeylerdendi. Fazla olarak bu değişen, erkek sesin yalnız ezgisi değil, uzun ince vücudun, kocaman kavuğun çerçevelediği hafif, solgun yüzün, içlerinde ateş yanan siyah gözlerin kımıltısı Haso'yu hep büyülüyordu. Şeyh'in, hele, «Dâl-

112

Z E Y N O N U N O G L U

lin» i uzatışı ona benzeri yapılamayacak bir mucize gibi geliyordu. Onun için, «Savm, Sâlât, Hac...» bir de arada gereksiz bir «Dâllin» karıştırıyordu.

— Buralarda ne idek soyha?

— Şaban Amice «Dâllin» ne demek ki?...

— Bilemiyom...

— Savm ne demek ki?

Şaban, onu, yüz elif miktarı çekmeğe çalıştığı sonsuz bir < Dâllin» le hayvanın başlığını geçirme işiyle uğraştığı zor bir anda yakaladı.

Kır bıyıklı, yuvarlak ve ihtiyar bir yüzle el kadar bir çocuk yüzünden çevrilen iki çift atılğan göz, saygiyle bakıştı ve bu gözlerde kavuşan iki kalb aynı anda titredi ve sonra yılların alışkanlık güveniyle tam bir anlayışa dönuveren bir bakış, ikisine de rahatlık verdi. Çocuk, Şaban amcadan ayrıldığı günden beri, başından geçen her yeni şeyi bir ağızda anlatmak istedi; ilmihal, Şeyh, at uşakları birbirine karışan çapraşık bir masala benziyordu. Şaban amca ile arasıra giren her yeni elayı ve duyguyu birden anlatmak, onları bir yana itip sonra başbaşa kalmak ve o eski arkadaşlıklarına kavuşmak istiyordu. Fakat devam edemedi, lâkırdısının ortasında gözleri iki burğu gibi Şaban'm gözlerine dikildi kaldı. Şaban, yalın kalblerin anlayın duruluğu ile hemen:

— Sana selâm idiyor Soyha! Ahan cebimde bir de çevresi var. Ramazan iti bugünlerde keyifsiz. Tarlaya hep o yalnız gelir ve hep seni söyler... Hani onun bir türküsü vardı... «Gel a-gam, gül ağam» dağlara, bayırlara hep onu çağırır...» dedi.

Şaban'm yarattığı tanıdık ve sevgili anılar çocuğa hemen söylemek istediği yeni hayatındaki olayları unutturdu. Tatlı ve uzun sohbetlerine ikisi de olanca ateşiyle kendilerini bıraktılar, mahmuz şakırtılarıyla ayak seslerini ancak kendilerine yaklaştığı zaman duydular. İkisi de başlarını çevirdi, ikisi de birbirini sımsıkı yakalayan ellerini bıraktılar ve çocuk Şeyh'e doğru ok gibi atıldı. Şaban'm geldiğini söylemek, Şaban'ı göstermek için yanıyordu.

Çocuğun bu isteği Şaban'm kalbinde çok karışık duygular

ZEYNONUNOĞLU

113

uyandırdı. Haso'nun bu namı Şeyh'le teklifsizliği kıvanç duyulacak bir şeydi. Fakat bu koşuşta biraz güvene, sevgiye benzer bir hal vardı ki Şaban'm pek hoşuna gitmiyordu. Şimdiye kadar bu küçük gönülde Zeyno'dan başka bir bağ yoktu, şimdi Şaban'm alçak gönüllü, fakat çok sadık dostluğunu, koruyuculuğunu, gölgelendirecek kadar bir rakip mi çıkmıştı?

Yüzü pembeleşmiş, gözleri sevinçten parlayarak koşan Ha-so'ya Şeyh önce şefkatli ve yumuşak bir yüzle eğilmişti. Fakat çocuk söyledikçe ve söylerken başını çevirip arkasında duran Saban'ı gösterdikçe Şeyh'in de yüzü bulutlanıyor, katılaşıyor-du. Bütün zorba ruhlar gibi Şeyh de türlü nedenlerle beynine rükmetmek istediği bu küçük yaratığın üzerinde başka ve bilinmez bir etkiden memnun olmamıştı. Bunun için önce, yanında duran Bayram Ağa'dan Şaban hakkında bilgi istedi. Aralarında biraz uzun süren bir konuşma geçti. Bayram Ağa, Şaban'-m ziyaretinden Şeyhin memnun olmadığını görünce onun sırf kırsığı almağa geldiğini söyledi.

— Sen ağa ile konuş, kırsığı satın al, dedi. Ben ilkbahar koşusuna belki iki hayvan sokacağım.

Şeyh'in Şaban'a hemen iltifat etmemesi, Bayramla konuşması ve atını istemesi Haso çocuğun yüzünde o kadar şiddetli bir üzüntü ve acı uyandırdı ki sıradan bir çocuk olaydı belki bu üzüntüsünü dinmesi zor hıçkırıklarla anlatırdı. Şeyh, hayvana binerken şarklı ruhunun konukseverlik geleneğiyle elleri bağlı, saygılı bir tavırla karşısında bekleyen yumuşak yüzlü ihtiyara bir şey söylemek zorunluğunu duydu. Ona doğru yürüyerek:

— Safa geldin Ağa, kahve ocağında dinlenmeden gitme. Haso benimle gezmeğe gidecek. Bayram Ağa, seninle kırsığın Ceylân için konuşacak...

Sonra uşağın elinde huysuzlanan küheylânın boynunu okşadı, dizginleri aldı, eğere atlardı. Haso çocuk da gözleri, gönlü Şaban'da ister istemez Ceylân'a binmek zorunda kaldı. Kapılar açıldı, çıktılar. Şaban'ın kararan gözlerinden bir anda kayboldular.

Bayram Ağa ile kahve ocağında nargile içerek ağanın öne-

F. 8

114

rilerini dinleyen Şaban'm açık yüzünden, ne kadar derin ve dolaşık düşünce düğümlerini çözmeğe çalıştığını anlamak mümkün değildi. Şeyh'in akşama konakta misafir olmasını istememesi, ona hemen çocukla bağlantısının hoş görünmediğini anlatmıştı. Şimdi de Ceylân'ı satın almakla çocukla görüşmesine biricik bahane olan şeyi ortadan kaldırıyorlardı. Her ne kadar elli altın önermesi, parayı çok seven Şaban'm gözlerini döndürmüş ve onu birdenbire reddetmekten alıkoymuştu, o şimdi zaman kazanmak, çocuğun konaktaki hayatını izleyebilecek bahaneleri devam ettirmek istiyordu. Ne olurdu, istanbullu bir bey, örneğin yarışta çocukla o kadar ilgisi görünen subaylardan biri çocuğu yanına alsın... Şaban da bir çare bulup karargâha kapı-lansa... Kimbilir bir zaman kazansa, bunların hepsi sağlanabilirdi.

Şaban uzun uzun düşündükten sonra eli sakalında, gözleri nargilenin beyaz ve oynak sularında yavaş yavaş karşılık verdi. Şeyh Hazretlerine kırsakı satmak ne gerekti? Beğeniyorsa Haso çocukla beraber kırsak da konakta kalabilirdi. Yalnız koşuya sokarlarsa ve kazanırsa ödülün yarısını istiyordu. Eğer Şeyh Hazretleri cins hayvan istiyorsa Ceylânın çok güzel ve halis Arap bir tayı vardı. Onu gelecek hafta Diyarbakır'a getirir, Bayram Ağa'ya gösterirdi. Eğer ağa beğenirse Şeyh Hazretlerine salık verirdi. Şaban o kadar sâf, o kadar tatlı anlatıyordu ki Şeyh'in kesin buyruğuna rağmen Bayram bu yeni önerisine kandı.

* **

Şehirden kırlara çıktıkları zaman, önce Şeyh ancak konuşmaya başladı, ikisi de Diyarbakır'ın kaldırımalarından sessiz ve düşünceli geçmişlerdi. Her ne pahaya olursa olsun çocuğu elde etmek isteyen Şeyh, çocuğa her zamandan fazla güler yüzlü davranmaya başladı. Fakat lâkırdı Şaban amcaya gelmeden ve Şeyh, Şaban'm ne kadar tatlı yüzlü bir adam olduğunu söylemeden çocuğun yüzü gülmedi. Koşu yerinden geçerken Şeyh, ilkbahar yarışlarından söz etti ve Haso'ya küheylânla yarışa girmeyi önerdi. Bu, Haso'nun yüzünü tekrar kızartmaya yol açtı

ve hemen ilk yarışta bu kocaman beyaz atı nasıl korkunç bir canavar gibi görmüş olduğunu hatırladı. Fakat Şeyh, çocuğun sessiz direnmesini görmemiş gibi lâkırdısında devam etti. Dönerlerken çocuğa çok apansız gelen ve hayatında tekrar bir değişiklik olacağını anlatan şeyler söyledi.

(Şeyh M...) yakın zamanda Diyarbakır'dan bir gün ötede olan çiftliğine gidecekti. Küheylân, Diyarbakır'da kalacak, Haso her gün binip talim edecekti. Bundan başka bir hoca da Şeyhin yerine ona ders verecek, arada bir çocuk Şeyh'in yanına gidecek, onu görecekti. Bundan başka Bayram Ağa, Diyarbakır'da Şeyh'in ahırlarını denetlemek üzere kalacak, konağa Haso'nun anası ve Perihan nine gelecek, bekçi gibi oturacaklardı.

Anasının geleceğini duyar duymaz Haso'nun gözleri büyüdü, bebeklerinde iki tehlikeli ışık çıktı. Sonra birdenbire sordu:

— Ramazan da gelecek mi?

— Ramazan'dan niçin bu kadar tiksiniyorsun Haso?

Çocuğun yanakları kızardı. Fakat o kadar coşmuş ve kendinden geçmişti ki Ramazan'm kendisini nasıl evinden kovduğunu ve anasını şart ettiğini, Ramazanın evine giderse anasının boş düşeceğini anlattı. Bu diyarda çocuklarına düşkün babaların bile öfkeli zamanlarında nasıl egemen olduğunu ve babalığın hükümdarlık kadar aile bireylerine egemen olduğunu Şeyh, elbette ki biliyordu. Ona rağmen bu olay onu düşündürdü. Bu çocuğun doğuşunda mutlaka bir sır vardı. Ne idi? O, dinine bağlı bir müslüman olarak her çocuğu koruma ve şefkatine muhtaç bildiği ve çocukları sevdiği için biraz anlar gibi olduğu durum çocuğa karşı sevgisini azaltmadı, sadece:

— Sen Ramazan'm evine değil, Ramazan benim evime gelecek. Ne de olsa baban, elini öp, duasını al. Ben de tembih ederim, artık seni dövmez, dedi.

Fakat Şeyh, çocuğun ince yüzünün, zekâsının ve doğal a-ğırbaşlılığının Ramazan'dan başka bir baba aradığını düşünerek susar ve dalarken, Haso da hayatındaki kör düğüm ile karşılaşmıştı. Şeyh, niçin kaşları çatık düşünüyordu? Kendi doğmadan meydana gelen alın yazısı, hiç yapmacık olmayan bir

116

ZEYNONUN OĞLU

şey, onu sonuna kadar iğrenç ve zulmedilmesi haklı, zararlı bir hayvan gibi, insanların eziyet ve keyfiyle karşı karşıya bırakacaktı. Demek Şaban'dan başka güvenecek bir şeyi yoktu; demek Şeyh de ondan yüz çevirebilirdi. Konağa dönerken alacakaranlıkta Şeyh'in yüzüne yan gözle bakınca, dudakları bükülüyor, küçük göğsünde tuhaf bir sıkıntı ve ağırlık duyuyordu.

O gece namazdan sonra Şeyh, Bayram Ağa'yı çağırdı ve yanında bir hayli süre alıkoydu ve Bayram da yatmadan, çocuğu yanma çağırdı. Kendi hesabına bazı sorular sordu, hep Ramazan ve ev hayatıyla ilgili olan bu soruşturma, çocuğun içindeki aşırı kuruntuya daha açık ve seçik bir tehlike anlamı veriyordu.

Uyuyabilmek için sağa sola saatlerce döndü ve kendinden geçer geçmez Ramazan'm onu Şeyh'in yanında bağıra bağıra, anlaşılmaz sözlerle suçladığını gördü. Biraz açık olarak başlayan bu rüya sabaha karşı bir kâbustan ötekine geçen tuhaf hülyalara döndü. Kâh (K...) köyünün çocukları ellerinde sopa, dilleri dışarıda (piç, piç!) diye onu kovalıyorlar, kâh yüzü gözü karma karışık yere kapanan anasını bilinmez bir subay kılıcının tersiyle dövüyor ve o hiçkırı hiçkırı ağlıyordu.

Bütün gece, çocuk: «Şaban amice anamı kurtar!» diye sayıklıyor, uykusunda acı acı inliyordu.

Sabahleyin Bayram Ağa, fazla şefkatli davrandı. Şeker alsın diye eline beş kuruş da sıkıştırdı. Atma binip giderken kılı, kalın eliyle onun arkasını birkaç defa okşadı.

Bayram Ağa, önce doğru Şaban'a gitti. Aslında Ramazan'a geldiğini ve bundan faydalanarak Şeyh Hazretlerinin, hayvan için, karşı önerisini getirdiğini söyledi. Ceylân için elli beş altın veriyor, kabul etmezse hayvana kendi ahırlarında bakmak istemiyordu. İsterse hemen orada ve o sabah altınları sayacaktı. Şaban, bundan, kendisinin çocukla olan bağlılığını artık kesinlikle koparacaklarını anladı. Direnme, kuşukları arttıracak ve altınları boş yere kaybettirecekti.

— Şeyh Hazretleri para vermese de atın lâkırdısı mı olur? gibi sözlerle parayı aldı ve Bayram Ağa'ya ikinci bir kahve daha ısmarladı, üstelik öğle yemeğine kalmasını bile önerdi.

ZEYNONUN OĞLU

117

Son umudu Bayram'ın gönlünü kazanmak, öylece konağa bağlı kalmaktı. Ağa'nın tavrından bunun pek zor olmadığını anlıyordu. Hele Ramazan için pek özel sorular sorması, onu çok sevindirdi. En sâf ve sevimli yüzünü takındı, Ağa ile beraber Ramazan'm evine kadar konuşa konuşa yürüdü. Hep Ramazan'm kıyıcı ve şüpheli bir adam, ailesinin ırz ehli çalışkan bir kadın ve çocuğun da melek kadar iyi olduğunu anlatıyordu.

Bir taraftan Zeyno'dan (Şeyh M...) in bir ağasının köye geldiğini öğrenen Ramazan'm hastalığı birdenbire arttı. Hemen şiltesini serdirdi, başını, çenesini sardı, yattı ve Bayram Ağa'yı yatağının içinde böylece başı sarılı karşıladı.

Diyarbakır'a gelmek lâkırdısı oldukça, hastalanan bu adamın içtenliğine Bayram Ağa, pek inanmamıştı. Hele Şaban'dan onun geçmişi hakkında aldığı haberler bütün bütün gönlünü bulandırıyor. Urfa Kuvayi Milliyesi'nden Selman Ağa'nın lâkırdısı oldukça Ramazan'm benzinin nasıl attığını, nasıl telâşlandığını ayrıntılarıyla öğrenmişti. Ramazan lâkırdıyı evirip çevirip Selman Ağa'nın Diyarbakır'da olup olmadığını soruşturmaya dökünce dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi. Hemen Ramazan'ı inandırdı. Her nekad o adda bir adam. hayvan meraklısı olduğu için, koşullarda Diyarbakır'a geliyordu, a-ma şimdilik orada değildi.

Ramazan, Selman'ın Diyarbakır'da olmamasından o kadar ferahladı ki Şeyh'in kendisini görmek istediğini işitince, Ağa'yı görmekle açıldığını, akşama doğru ağa ile beraber Şeyh Haz-retleri'ne saygılarını sunmaya gideceğini söyledi.

Ramazan'm Bayram'dan öğrenmek istediği ikinci şey, konağın yeri oldu. Karargâha bitişik olduğunu öğrenince yüzünden pek açık anlaşılan bir merak ve kaygı ile komutanın kim olduğunu sordu. Mazlum Bey isminde bir kaymakam vekâlet ediyordu. Fakat hafta içinde asıl komutan gelecekti.

Bu, Ramazan'ı bütün bütün kandırdı. Ağa ile canciğer oldu ve içini dışım döktü. Üstelik Selman olayını bile biçimini biraz değiştirerek anlattı. Halazadesi olan Zeyno'nun vaktiyle Selman'ın nişanlısı ve karargâhta hizmetçi olduğunu, o sırada bir subayın Zeyno'ya sataşması üzerine Selman'ın subaya sal-

118

dirisini ve bundan dolayı hapsediğini anlattı. O zaman Ramazan halazadesini köye getirmiş, kendisine nikâh etmiş, Selman'-dan kurtarmıştı. Selman öyle fena bir adam, subay o kadar zorbaydı ki, Diyarbakır'da kalsa Zeyno mutlaka mahvolacaktı. Ramazan, kendisinin ne kadar iyi adam olduğunu söylerken, Zey-no'nun nankör ve hayvan gibi bir kadın olduğunu da ekliyordu. Çocuğuna yüz vermiş, berbad etmiş, Ramazan'ı çileden çıkarmış, ağzından fena bir lâkırdı çıkmıştı.

*

**

Akşam basarken, Ramazanla Bayram, Diyarbakır'a vardılar.

Konağa geldikleri zaman Şeyh'in yanında cemaatle yatsı kılmıyordu. Onlar kapının önünde namazın sonunu ve cemaatin dağılmasını beklediler.

Önce, onları Haso çocuk gördü. Kendini göstermeden savuştu. Ayaklarının ucuna basarak konaktan çıktı. Avluda ahırın kapısına dayalı duran tahta peykeye çıktı, oturdu.

Düşünmek, etrafında başlayacak yeni durumu kavramak istiyordu. Ramazanla yine aynı evde yaşamak, ona dinmeyecek korkulu bir rüya gibi geliyordu.

Bu defa Bayram ağanın vücudu, onu kanadı altına alabilecek miydi? Yarısı açık duran dar, karanlık sokağa özlemle bakıyor, içinden kaçmak, Şaban amcaya sığınmak için yanıyordu. Fakat arkasından gelirler, bulurlarsa ne yapacaktı? Şaban amcanın Şeyh'in yanında öyle bir duruşu vardı ki durumunun çaresizliğini olduğu gibi gösteriyordu.

**

Ramazan, Şeyh'in odasından büyük bir sevinçle çıktı. Hayat Diyarbakır'da yeni bir ufuk açıyor. Onu güce, üne, paraya, öce çağırıyordu. (K...) köyünde her şeyi satacak, kadmlariyle köyden göçecekti. Şimdiden kendini köyün kahvesinde veda ederken Şeyh'e kâhya olduğunu, Şeyh'in maiyetinde, hatta kendisi onun kanadı altında olduğunu hem anlatıyor, hem hayal e-di-yordu. Ah Şeyh'in söylediği şeylerden bir kısmını köylüye an-

latabilse!... O kadar kendinden geçmişti ki Haso çocuğa karşı hıncı bile bu akşam kuvvetini kaybetmişti. Çocuk her halde ona gerekliydi. Diyarbakır'da açacağı karpuz dükkânında kendisi çalışacak kadar budala değildi; çocuk orada çalışacak, Ramazan keyfine bakacaktı. ,

Yeni görevinin verdiği neşe ile, kahve ocağında, uşaklara kendisini alabildiğine sattı. Oğlunu çağırmasını emretti. Onlar köşe bucak Haso çocuğu ararlarken o nargilesini guruldatı-yor,

Şeyhle konuşmasının gerektiğini görüyordu. Ah o kadar sır saklama zorunluğunda olmasa... Kendi kendisine bile bildiklerini tekrar etmemesi için Şeyh'in sesiyle, korkunç gözleriyle verdiği emri hatırlamasa!...

IX DİYARBAKIR'DA İSTANBUL'LULAR

— Emin ol, yanılıyorsun Muhsin!

— Bir yıl önce böyle değildin.

— Seni bir yıl önceden çok fazla seviyorum.

işte Diyarbakır'a gelmişler ve günün karışık karşılama ve sıkıntılı töreninden sonra, ilk defa başbaşa kalabilmişlerdi. Zeyno uzun minderin üstünde uzanmış, Mesture Hanım'm Diyarbakır'ı asrileştirmek için hazırlık ve tasarılarından söz ediyor, gülüyordu. Muhsin Bey yerde, dizlerinin üstüne çökmüş, elleri Zeyno'nun dizlerinde, gözleri yüzünde düşünüyor ve düşündükçe gözlerindeki duraksama şaşkınlığa ve şaşkınlıktan acı bir kaygıya geçiyordu. Mesture Hanım konusunu yarım kulakla dinliyor, yalnız kalır kalmaz gayet doğal olarak göstereceğini sandığı gönlünde biriken ve sıkışan özlem, Zeyno'nun durgunluğu ve tatlı olduğu kadar heyecansız davranışı karşısında sızıyordu. Zeyno kocasına yanaklarını uzattıktan sonra soyunmuş; soyunurken keyifli keyifli Mesture Hanımı, yolculuklarını, Mazlûme'nin tuhafliklarını anlatmağa başlamış; lâkırdı uza-

120

ZEYNONUN OĞLU

mış; bir felsefe yoluna dökülmüştü. Zeyno söyledikçe Muhsin Bey, onun her zamandan çok bir erkek çocuğa benzeyen ince yüzünü arıyor ve eskiden kalblerinde birbirine akan ateşin, sıcaklığın söndüğünü, Zeyno'nun ruhunda bir şeyin soğuduğunu, beyinde bir şeyin silindiğini seziyordu. Aradığı şey, eksik olan şey ne idi? Bunu anlatmak ve şikâyet etmek istediği zaman Zeyno bir fikir tartışmasına girmiş, aşkın sevmekle ilgisi olmadığını, birinin bir hastalık, ötekinin bir gönül bağı olduğunu ispata kalkmış ve en sonunda güzel gözleri içten fakat soğuk ve heyecansız bir incelikle Muhsin Bey'in gözlerine dalmış, onu önceden daha çok ve hiçbir zaman duraksamaya uğrayama-yacak bir süre ile sevdiğini iddia etmişti. Bu koyu, tatlı gözler neden bulutlanmıyor; ipek kirpikler kızarması gereken düzgün ve solgun yanaklarını neden gölgelendirmiyor; niçin bu ince el o kadar tuhaf bir çarpmtiyle hatırladığı sinirli ve vahşi bir orman yarattığı gibi titremiyordu. Bunu bir açıklayabilse. Muhsin Bey rahatlayacaktı. Fakat duygularını anlatmağa çalıştıkça kendini gülünç ve Zeyno'nun unuttuğu bir dilde konuşuyor gibi sanıyordu. Bunlar yalnız insanın duygularıyla ortak olan bir insanın beyinde iz yapabilir, anlam kazanabilirdi. Oysa Zeyno'nun dost gözlerinde, sırf çok göreceği gelen bir arkadaşına Vakar gibi bulutsuz ve memnun, Muhsin Bey'den uzakta iken geçen her şeyi birden anlatmağa istekli ve kocasının sızlanma ve ıstırabını hiç de sezmeyen bir hal vardı. Muhsin Bey; Zeyno'nun bu kendine acı gelen haline uymak için çok büyük bir güç kazandıktan sonra o da Zeyno'nun konusuyla ilgilenmiş görünmeye başladı.

— Bu Mazlum Bey'in kızı akıllı bir kız mı Zeyno? Babası o kadar öğüyor ki bizim bekâr

subaylar arasında bir hayli ilgi uyandı.

— Allahın şeytanı, Muhsin! Bizimle beraber gelmesine ne kadar sevindim bilsen, annesiyle yalnız gelmek zorunda olaydım çok sıkılacaktım.

— Niçin?

— Niçini var mı? Kırk yaşından sonra asrileşmeyi kuran,

ZEYNONUN OĞLU

121

on beş yaşında bir kız oynaklığı, hevesi olan bir kadının ne maskara bir şey olduğunu gözünün önüne getiriver hele.

— Bu eski bir fikir Zeyno! Hayatın yaşamak için olduğunu dünya artık anlamaya başladı. Kırk yaşını geçen insan emel taşımasın mı? Hayatta ereği, eğlencesi, mutluluğu olmasın mı?

Muhsin Bey bunları söylerken, sesindeki dargınlığı, hırçınlığı nafîle saklamağa çalıştığını kendisi de sezmişti. Acaba Zeyno yirmi dokuz yaşının muzaffer gençliğinde elli yaşında bir adamı sevmek için fazla ihtiyar, sevmek için fazla iddialı ve gülünç mü buluyordu? Muhsin Bey'in sesindeki isyanı bir an için sezdi ve nedenini onun gözlerinde arar gibi dikkatle kocasını süzen Zeyno birdenbire güldü:

— Aptal gibi konuşma Muhsin! Kırkıktan sonra insan daha olgun, hayatı daha derin anlayabilir. Üstelik her zaman bir çocuk ruhu taşıyabilir, bunların hepsinin kendisine göre bir çekiciliği olabilir. Fakat gençlerde bile zor dayanılabilen hamlık, hoppalık yaşlı adamlarda zoraki ve üzüntü gibi geliyor, can sıkıyor.

— Pekâlâ, pekâlâ, ben görmeyeli sen o kadar yaşlanmışsın ki, ben de azıcık kendimi fazla genç bulmağa başladım. Böyle giderse Mesture Hanım'a en iyi arkadaş ben olacağım galiba.

— Allah mübarek etsin yavrum! Zaten zavallı kadının en büyük emeli komutan beye hoş görünmek.

— Kıskanıyor musun, Zeyno?

Muhsin Bey'in gözlerinde Zeyno'nun kıskanmasını dileyen öyle acı bir dua vardı ki; Zeyno elinde olmadan:

— Evet Beyefendi!

Dedi ve Muhsin Bey birdenbire göğsünü sarsan heyecanı belli etmemeğe çalışarak devam etti:

— iltifatınıza teşekkürler ederim, Hanımefendi! Fakat bir şu hanım kızı anlatmaya başlayınız.

— Acele etme. Kız, çok asrı. Hayatın senin dediğin gibi yaşamak için olduğunu sanıyor. Fakat anası gibi değil. Öyle doğmuş, öyle büyümüş olduğu için. Ne kadar hülyalı, heyecanlı ise o kadar da işçil ve yalın; anası ne kadar şiire, onsekizinci

122

ZEYNONUN OĞLU

yüzyıl âşıklarına hayatını vermişse o dünyayı o kadar da başka gören yirminci yüzyıl çocuğu. —|
Sözde kız! Zavallı Hasan.

— Bundan Hasan'a ne Muhsin?

—| Hasan'ı biraz tutkun buldum da... Zeyno hayli acele ile karşılık verdi:

— Allah saklasın!

— Niçin Zeyno?

— Çünkü Mazlûme, bedbaht olur da onun için. Bir kadın, Hasan'ın neresine yetişmiyor? Hem Mazlûme'nin Hasan'ı sevebileceğini hiç sanmıyorum. Ben, Hasan'ın onu sevdiğini gösterir bir belirti de görmedim, Muhsin. Yolda hep Mesture Hanıma kur yaptı, durdu...

— Belki kızını elde etmek için... Zeyno, uzun ve alaycı güldü:

— işte o mümkün değil!...

— Neden?

— Birincisi: Mazlûme anasının ak dediğine kara der bir insanı Mazlûme'ye soğuk göstermek için annesinin beğenmesi yeter; ikincisi...

— Peki, ikincisi?

— O da Mazlûmenin sırrı. Biraz sustuktan sonra:

— Doktor Saffet'in on beş güne kadar Diyarbakır'a geleceğini işittin mi?

— Niçin geliyor?

— Sıtma hakkında incelemeler yapacaktı. Muhsin Bey sustu; biraz dalgın, yerinden kalkarak:

— Yatmak istemez misin Zeyno? dedi. Hayli yorgun olsan gerek.

Zeyno da kendi hesabına zihninde çözmek istediği düğümle o kadar uğraşıyordu ki, Muhsin Bey'in bayram hediyesi bekleyen bir çocuk istek ve şiddetiyle yüzüne bakan mavi gözlerinin soğuduğuna, tavrının birdenbire fazla durgunlaştığma dikkat edemedi. Kendi kendine: «Acaba

Mazlûme'nin Doktor Saffet'te gönlü olduğunu söyleyeyim mi? Bu Mazlûme'nin görevine karşı ihanet olur mu? Ya Saffet'in gönlü yatık değilse Mazlûme'nin

ZEYNONUN OĞLU

123

onuru acaba çok incinir mi? Yine de söylemek, belki daha iyi olur?» diyor, fakat düşüncesi bu noktaya gelince yolda geçen başka evrelere sığıyor, bağlanıp kalıyordu. Yine kendi kendine: «Hasan, gerçekten, Mazlûme'ye anlamlı bakıyordu, bizim kompartmanın kapısı açıldıkça o hep koridorda idi. Muhsin bile sezmiş. Allah esirgesin, zavallı kız, Hasan'ın bir daha bir kadını öldürmesine meydan vermemeli... Ya Mazlûme'yi içten gelerek severse... Adının anlamına rağmen, Mazlûme'de kendini ezdirecek bir hal hiç de yoktur. Belki Mazlûme, Azize'nin öcünü alacaktır, kimbilir!» diye düşünüyor, fakat hep bu çeşit düşüncelerin sonunda Mazlûme'yi Azize'nin acıklı durumundan kurtarmak için kendisini Allah tarafından memur edilmiş gibi görüyordu. Hep Hasan'la Mazlûme'nin sevişmeleri olanağına zihnini yatırmak istediği an, Azize'nin hayalini gözünün önüne getiriyor, kendini olanca şiddetiyle yeni baştan Mazlûme'yi korumağa, memur bir melek gibi görüyordu. Bütün bu uçucu hülyalar, iç tartışmalar sırasında aklından silmek istediği halde sık sık canlı bir surette beynine azap veren bir başka manzara görüyordu.

Zeyno otomobile binerken ayağı kaymış, fakat düşmeden Muhsin Bey kolundan tutmuş kaldırmıştı.

Sonra kolu Zeyno'nun kolunda tehlikeden kurtarılan sevimli bir çocuğa bakar gibi gözlerinin içine kaygı ve dikkatle bakmış:

— Bir yerin acıdı mı yavrum? diye sormuştu.

Zeyno tuhaf bir karşılık vermek için gülerek yüzünü kocasına çevirdiği zaman Hasan'ı ayakta ve kendilerini derin bir dikkatle seyredirken görmüştü. Yüzü o kadar sarı ve sert, gözleri öyle büyük bir humma geçiriyor gibi kırmızıydı ki!.. Bu manzaranın niçin kalbini o kadar şiddetle çarptırdığını anlamı-yordu, hiç ihtimali olmayan ve felâket olarak gördüğü bir ihtimali düşünmekte ne anlam vardı?

— Zeyno, ne düşünüyorsun?

Bütün bu karışık düşünceler arasında, onu, Muhsin Bey'in bir çocuk gibi yatağına götürdüğünü, yine bir çocuk gibi yatırıp üstünü örttüğünü sanki duymamıştı. Şimdi de Allah rahat-

124

ZEYNONUNOGLU

İlk versin deyip kendi yatağına çekilmeden, onun yüzündeki dalgınlığın geçmesini bekliyordu. Kayıtsızlığından biraz utanmış gibi acele acele konuşmağa başladı. Zihni Mazlûme'nin Saf-fet'de gönlü olduğunu Muhsin Bey'e söylemek için verdiği kararla döndü:

— Doktor Saffetle Mazlûme arasında bir evlenme beklenebilir Muhsin, dedi.

Kocası, anlaşılması güç bir gülümsemeyle eğildi, alnından öptü:

— Buna taraftar değil misin, Zeyno?

— Tersine. Hasan araya girer de olmaz diye korkuyorum.

* • **

Zeyno gözlerini sabahleyin açtığı zaman, oda boştu. Muhsin Beyin geceliği yatağının üstüne atılmış; kendisi Zeyno'yu uyandırmadan yavaşça giyinmiş ve erkenden gitmişti. Zeyno açık pencereden esen sıcak rüzgârın durmadan şişirdiği beyaz patiska perdelere bakıyor; karargâhın ortasında adam çağırmak, çay istemek için ne yapmak gerektiğini düşünüyordu. Pervin, Mazlum Beylere misafir olmuştu. Kendileri yeni evlerine geçinceye kadar Zeyno, karargâhta kocasının özel odasına misafir oluyordu. Mazlum Beyler ısrarla çağırmışlardı; fakat Muhsin Bey de Zeyno da teklifli bir evde misafir olmak istememişlerdi. Bunda evine henüz giren Mesture Hanım'a rahatsızlık vermemek düşüncesi olduğu kadar, Zeyno'nun bu kadından aynı duyguyla hoşlanmaması da vardı. Şimdi biraz özel bir evde kalmanın resmî bir dairede misafir olmaya yeğ olacağını düşünüyordu. Acaba evlerine gidinceye kadar Mazlum Bey'e misafir olmayı Zeyno, Muhsin Bey'e önerse olur muydu? Bunu düşünürken Muhsin Bey'in akşamki durgunluğunu hatırlayarak gülümsedi. A-ğarmış saçlarına rağmen, Zeyno'dan gönlü daha ne kadar gençti, hâlâ nasıl hayatlarında balayının özlemine arıyor, Zeyno'nun durgun şefkatine güceniyordu.

Zeyno bunları biraz gönlü kırık düşünüyordu. Evlenmesinin ilk aylarından sonra hayatında beklediği biricik mutluluğu titreyerek sürdürebilecek bir şey olmamıştı, belki de olmaya-

ZEYNONUN OĞLU

125

çaktı. Muhsin Bey, ana olmak mutluluğunu aslında ilk karısına cı3 vermemişti. O halde Zeyno'ya göre şimdi sonucu olmayan ask bir efsaneden ibaretti ve evlenme, olabileceği kadar mutlu bir bağ idi. Düşüncesine o kadar uygun, ahlâkına o kadar saygı (gösterebileceği bu adamı bulmak her halde bir talih işiydi. Ha-vat onun için artık biraz uzun, sıkıntılı ve olaysız bir yoldu. Bu voldan iyi ve şefkatli bir arkadaşla beraber sıkılarak, beraber esneyerek yürüyecekler, geçeceklerdi. Dün gece uyumadan önce kafasını kuralayan konu, bu sabah sıcaklığını yitirmişti.

Terliklerini yavaş yavaş ayaklarına geçirdi. Minderden maşlahını almak için yürürken dışarıdan Muhsin Bey'in sesini duydu:

— Buyurun Hanımefendi, Zeyno henüz kalkmadı... Sonra, aralanan kapıdan, önce kocasının başı göründü:

— Mazlum Bey'in kızı geliyor Zeyno, kalktın mı? Mazlûme, rüzgâr gibi çevik, parlak gözleri içinde tutmak

istediği kahkahalarla dolu, odaya atıldı. Zeyno'nun yanaklarını tekrar tekrar öperken fısıldaj^arak

anlatıyordu:

— Annem de gelmek istedi, elinden nasıl kurtuldum bilsen, Kocan çok yakışıklı Zeyno; fakat korkunç surette ağır, tam komutan. Doğru söyle, evde de o mu komuta ediyor? Her halde senin kocan olmasa, Hasan Bey'den daha çekici bir askerle evlenmeğe karar verince bundan iyisi olmaz. Bakalım annem ne yapacak? Evli olduğu için, belki annemin elinden kurtulur. Bilirsin ya bizim ana hatun erkeklerin değerini yalnız biricik kılına koca olmaları ve sağlayacakları mevki bakımından ölçer.

— Yine mi ananı çekiştiriyorsun, Mazlûme?

— Tövbeler tövbesi, Zeynocuğum; ağzımdan kaçtı. Dün akşam o kadar babama Hasan Bey'i öğdü ve bana anlamlı anlamlı baktı ki Doktor Saffet gelirse ve göklerden gözlerini yere indirir de ben zavallı toy kıza bakarsa Hasan Bey'i önünde görmesi ihtimali var. Biraz kaygıya düştüm ve seninle dertleşmeye geldim.

— Hasan Bey'i beğenmiyor musun, Mazlûme?

— Hasan Bey... Fakat Zeynocuğum, yalnız dans etmek ve

126

ZEYNONUN OĞLU

beraber hayvana binmek için... Yoksa ince ve uzun bir boy, benim için, sevmek ve evlenmek için yetmez.

— Ya Hasan Bey, güzel boyunu seni almak için yeter bulur da buna başvurursa...

Zeyno'nun biraz alaylı fakat çok kesin bir merakla beklediği karşılığı almadan oda kapısı birden açıldı, karargâhta hizmet eden bir kadın, elinde çay tepsisi ve arkasında Muhsin Bey odaya girdiler.

Muhsin Bey, Zeyno'nun yüzünü canlı ve kıvançlı buldu. Her halde Mazlûme'nin dostluğuna ve arkadaşlığına bir değer veriyordu. Doğrusu Zeyno, daha çok erkek arkadaşlarla büyümüş bir kızdı. Babasının çevresinde Saffetle beraber çok az kadın dostu vardı. Durgun ve çok uysal olan toy Azize'den sonra Mazlûme, yeni dünyanın yaşantılarını daha açık ve seçik olarak kendinde toplayan bu çekici kız, hele Diyarbakır'da Zeyno için bulunmaz bir nimetti. Zeyno Saffetle nişanlarını bozduktan ve gençliğinin aşk fırtınasını faydasız ve hayli faciaya benzer bir biçimde geçirdikten sonra evin dışında, bir meslek için çalışmak isteyen kadınlar takımının anlayışından ayrılmıştı. Bundan dolayı, kendi evinde kafasına uygun kadın dostlara çok ihtiyacı vardı. Mesture Hanım'm Diyarbakır'ı asrileştirmek isteğini düşünüyor, kendilerine göre bu yaşlı ve hemen tahsilsiz olan kadının bir erkek peşinde koşarken Mazlûme'nin ve kendisinin hiçbir amaçları olmamasını çok tuhaf buluyordu.

Çay fincanını Mazlûmeye uzatırken gülerek sordu:

— «Sahibinin Sesi» nin kısılp kısılmadığını, dün gece, deneyebildiniz mi, Mazlûme?

Muhsin Bey birdenbire meraklı bir sesle lâkırdıya karıştı: |— «Sahibinin Sesi» ne demek, Zeyno?

— Bir gramofon! Yakında bütün Diyarbakır'ı oynatacak ve asrileştirecek. Ne kadar toysun Muhsin!

Mazlûme, gramofon derken bir olayı hatırladığı için, genç kahkahasıyla gülmeğe başladı:

— Ah Zeynocuğum, büyük annem gramofon lâkırdısı olurken anneme öyle bir vurdu ki, gözlüklerinin üstünden alaylı alaylı baktı: «Demek evlâdım sen çalacaksın, Kürtler oynaya-

ZEYNONUN OĞLU

127

cak!» dedi. Annem mosmor oldu; asrileşme hareketini yönetenlerin şu ünlü «örümcekli düşünceler» silâhiyle zavallı büyük anneme sataştı. Hep geri kalmamızı vaktiyle dans öğrenmemizde buldu ve buna engel olan büyük annem gibi örümcekli kafalar familyasına bağlı gerici sınıfı çok önemli şeylerle suçladı. Bizim eski Beyazıt rüşdiyesi öğretmeni Sabriye Hanım da orada idi, o da anneme yardım etti. İkisi beraber asrileşmeyi öyle tuhaf koşullara bağladılar, ihtiyar nineciğimi öyle hırpaladılar ki sonunda kadıncağız, dikişi topladı, kaçtı. Ben, annem bu zaferden sükûn buldu sanıyordum, oysa içine dert olmuş. Dün akşam, babama önce bundan söz etti, zavallı babam annemin hayal ettiği karışık sosyete hayatı için bizim odamızın biraz küçük olduğunu söyleyecek oldu. «Ne kadar olsa o küflü beynin ürünü, o köşede kalmış yobaz ananın oğlu değil misin, elbet istemezsin. Cadı, beni nihayet çingene bile yaptı; gramofonu görür görmez: «Sen çalacaksın, Kürtler oynayacak!» diye eğlendi diyor, babamı didik didik ediyordu. «Bereket versin burada uygar bir komutan var, Diyarbakır senin elinde değil!» diyor. Siz, gerçekten, annemin dediği anlamda uygar mısınız, Beyefendi?

— Valideniz Hanımefendi tatmin olunsunlar, ben bu Diyarbakır'ı uyandırmak için hayırlı teşebbüslerinde kendilerine e-limden geldiği kadar yardım edeceğim.

Zeyno, alaylı gözlerle Muhsin Bey'i süzdükten sonra:

— Demek fırtınalı bir akşam geçirdiniz Mazlûmecığım? dedi.

— Fırtına ile başladık ama ortalık süt limanlık olarak bitti. Hasan Bey, tartışma azmadan imdada yetişti. Babamı bir iş için görmeğe gelmişti. Annem hemen eridi: «Medenî genç, bize çok yardım etti.» diyerek Hasan Beyi bizim odaya aldirdi. Babamla işi çok sürmedi ama annemle gramofonu denemek için kaldı. «Sahibinin Sesi eskisi kadar gü; fakat ne yazık ki bizim oda dansa elverişli değil. Annem ona rağmen bizi teşvik etti. Ben yorgun olduğumu söyledim, Hasan Bey odanın küçük olduğunu söyledi ve bize komutan beyin «sosyete» kurmağa elverişli büyük salonlu bir ev tuttuğunu anlattı. Bilsen annemin gö-

128

zünde sen ne kadar önem kazandın. Seninle dostluğumuzu, artık çok hayırlı ve faydalı buluyor. Bu sabah kendisinin de gelmek istemesi biraz bu büyük evin hatırı için...

Muhsin Bey hoppa, alaycı, fakat çok canlı olan bu genç yaratığın kulaklarını çekmek istiyor, hem de kendi kendine çok açık, çekici bir kız olduğunu dışarı vurmak zorunda kalıyordu.

Yalnız bu kızın doktor Saffet'e eğilimi olabileceğine pek akıl erdiremiyordu. Büyük bağa gözlükleri arkasında miyop gözleri o kadar ağırbaşlı ve derin görünen Doktor da bu kelebeğe benzeyen kızda bir hayat arkadaşı düşünebilir miydi?

Sonunda lâkırdı, olanca ağırhğiyle tutacakları yeni eve atlamıştı. Bu ev, (Şeyh M...) in eviydi, içinde bekçi olarak oturan Ramazan adında bir karpuzcu, bir süre Şeyh'in evi kiraya vermek istemediğini söylemiş, gezilmesine engel olmuştu. Sonunda Muhsin Bey, doğrudan doğruya, Şeyh'in kendine yazmıştı. Bu sabah aldığı mektupta evi Muhsin Bey'e sevine sevine veriyor, yalnız içinde bekçi olarak oturan Ramazan ve ailesine selâmlıkta iki odada oturmalarına müsaade etmesini rica ediyordu. Bugün, hemen şimdi Zeyno, evi gezebilir ve ertesi sabah da taşınabilirlerdi. Öyle yaptılar, Zeyno ile Mazlûme, çaydan sonra evi gezmeğe gittiler ve iki gün sonra taşınmak için karar verdiler.

* * *

Zeyno'nun evi gezdiği akşam, Muhsin Bey ona Mazlûme'yi biraz şiddetle çekiştirdi:

-- Senin arkadaşın Mazlûme Hanım şirin bir kız; fakat eğitimi çok eksik. Annesinden söz edişini hiç sevmedim.

— Bunlar, yeni kızlar!

— Yeni kızlar mı? Sen de yeni kızdın, fakat hiç babandan öyle küçümser gibi söz ettiğini duymadım.

— Muhsinciğim, babamla Mesture Hanım arasında bir ayrım görmüyor musun? Mazlûme, babamın kızı olsa acaba onunla alay etmek aklına gelir miydi? Yeni genç olmak, bence yaşlılara, eskilere saygısız, küçümser bir durum almak değil ki... Yapmacığa, ikiyüzlülük, gösterişe kapılmamak, gerçeği olduğu

ZEYNONUN O OLU

129

gibi görmek. Ne yapalım büyüklerimiz kendilerini gülünç yaparlarsa görmeyelim mi? Hayatımızı niçin kendimiz istediğimiz biçimde yaşamayalım?

— Zeyno «istediğimiz biçim» diye anlattığın şey, bazan bütün bir toplumu yıkacak, gençliği

soysuzlaşmaya sürükleyecek, toplumsal düzeni kaldıracak duruma girmiyor mu?

— Azizim, bu sırf eski sıkışmış, birikmiş, yaşanılmamış ha-vatın bir tepkisi; emin ol gelir geçer. Sen, hemen, Ma^lûme'ye karşı hüküm verme. O, çok duygulu, akıllı ve vefalı bir kızdır. Bir büyük anasıyle durumunu görsen hiç böyle söylemezsin.

— Peki, mademki yeni hayatın yaşantısını doğal ve yeni bir döneme başlangıç olarak anlıyorsun, o halde yirmi yaşında insanların eğlencelerine kırk yaşmdakilerin katılmasını niçin kabul etmiyorsun. Anlaşılan Mesture Hanım orta yaşlı, fakat huyca genç bir kadın. O, hayat ihtiyacım kaynanası gibi oruç tutmakta ve camilerde gideremez ya.

— Sen, beni anlamak istemiyorsun Muhsin. Ben Mesture Hanım istediği biçimde eğleniyor, genç görünmek için acayip-leşiyor diye söylemiyorum; bunu sanki zamanına uymak için, kızma koca bulayım diye yaptığını iddia ettiği' için kaldıramıyorum.

— Demek ben de, dans tutkusuna tutulursam, yaşlı bir a-damım diye benimle eğlenmiyeceksin, Zeyno?

Zeyno, kocasının yarı ağırbaşlı, yarı eğlenen yalvarıcı gözlerine gülererek baktı:

— Eğer danstan hoşlanırsan ne diyeyim, koca çocuk?

— Bana bak Zeyno, senin eski arkadaşın Doktor Saffet, yeni hayatı hangi açıdan görüyor? O, biraz ukalâ bir gence benzer.

— Ukalâ demesen anlatırdım...

— Geri aldım, söyle...

— Onun yeni hayata karşı iki görüşü var: Önce. bütün dünya çoğunluğunun, yani halk tabakasının yaptığı şeyleri bizim yapmamızı olağan buluyor. Çevre değişimlerine uymayan canlı organların yaşayamayacağına direniyor. Bilmem hangi yeni filozoftan öğrenmiş, örneğin sahra dünyanın en kuru iklimi-

F. 9

130

ZEYNONUN OĞLU

mi iken birdenbire tabiatını değiştirse, en yağmurlu iklimi olsa, deve soyunun üzerinde ya şemsiyeler gibi organlar çıkar, ya dünya yüzünden kalkarmış! Bu, işin bilimsel tarafı. Bir de halktan ayrı, kişisel bir görüşü var ki bunda çok aşırı ve üzgün: Yeni dansları Afrika zencilerinin hastalıklı sinir çarpmaları, yeni toplumu tüccar ve çirkin Avrupa kalabalığının daha çirkin bir kopyası buluyor. Ne o? Niçin gülüyorsun, Muhsin?

— Senin Doktor Saffetin düşüncelerini bu kadar inceden inceye incelemiş olmana gülüyorum.

Bana sırf ne demek istediğini bilmeyen, ya da iki çeşit insan yanında iki çeşit düşünce söyleyen bir adam gibi geliyor. Her halde eğitimi bu kadar n.; olan Mazlûme bu adamla evlenirse acırım.

Muhsin Bey; kıskançlığın dışarı vurduğu durgunlukla Saffeti çekiştirdikçe Zeyno'nun Saffet'i daha aşırı savunacağını an-lamıyordu. Fazla olarak ondan ne kadar serbest, ne kadar açık iöz ederse, Muhsin Bey'in kuşkulandığı eskiden kalma bir eğilimin olmadığına o kadar delâlet edeceğini hiç düşünmüyordu.

Saffetle ilgi ve duygularında o kadar bir kardeş ve arkadaş duruluğu olan Zeyno da genel sorunlarda geniş ve özgür düşünen Muhsin Bey'in Saffet'e karşı dar eleştirilerini onun kıskançlığına hiç vermiyordu.

Onun o kadar okur ve düşünür bir adam olduğu halde, ilk defa, düşünce sorunlarının kılıçla çözülemeyecek kadar karışık olduğunu görmüyor sanıyor, sanki hayal kırıklığına uğruyordu. Her halde, bu akşam, Saffet tartışmasının aldığı biçim, ikisine de bu soruna bir daha değinmemek ve değinilirse daha kapalı ve üstün körü davranmak dileğini verdi. Aslında, Diyarbakır'da hayatları yepyeni, belki de üzücü ihtimallerle dolu olabilirdi; onu daha fazla karıştırmamak, hayatlarına bile bile kargaşalar sokmamak için de daha hayırlı olacaktı.

Bundan dolayı Zeyno lâkırdıyı değiştirdi, Şeyh'in evinin ne kadar büyük olduğunu, kendilerini gezdiren genç Kürt kadınıy-le konuşmasını anlattı. Kadın, sabahları, aşağı katları temizleyecek, Pervin yardım edecekti. Ancak, böyle olursa, bir aşçı Pervinle evi çekip çevirebilirdi.

ZEYNONUN OĞLU

131

— O evde Haso adında yaramaz bir oğlan var, gördün mü, Zeyno?

Hayır, Zeyno görmemişti. Fakat Muhsin Beyin «gözün kör ola Haso» çılgılığı altında geçen sahneleri, acıyarak ilgi ile dinledi. Kocasının o kadar çok işi ve biraz da zaman geçtikçe çok kuru ve kesin bulduğu huyuna rağmen, küçük bir çocuğun hayatiyle ilgilenmesi tartışmalarının verdiği soğukluğu yok etti. İkisi beraber Haso ile hemen tanışmağa karar verdiler. Çocuk lâkırdısı olurken yanakları, gözleri alevlenen, canlanan Zeyno, vatarken Muhsin Bey'in biraz hüznü, biraz da acıyan bir sevgiyle arkasını okşadığma dikkat etti. Dudaklarında bütün hayatlarının eksikliğini ve faciasını yapan bir soru yanıyordu. Fakat bu soru sorulmadan kayboldu, gitti. Bu işi Muhsin Beyle açık konuşabilse ne kadar ferahlayacaktı. Buna engel olan şey utançtan çok Muhsin Bey'i tedirgin etmek korkusu idi. Eğer onu çocuksuz bir hayat sürme zorunda bırakan Muhsin Bey ise, Zeyno'nun hayatta tek bir emeli; çocuk olduğunu bilmemesi gerekti.

* * *

Genç Mazlûme, Zeyno istemediği halde, annesiyle her gün alay etmekte devam ediyordu. Zeyno, Muhsin Beyle yalnız kaldıkça asrileşme hastalığının Mesture Hanımdaki belirtilerine gülüyordu. Mesture Hanım'm Diyarbakır'da bütün bu hummalı, aşırı sosyete kurmak çabaları karargâh subaylarına, memur hanımlarına kadar alay konusu oluyordu. Kocası, aslında sevimli bir İstanbul kadını olan karısının yaradılışının doğal renkleri üstünde sırtan zoraki Avrupalılıktan,

incelemeden, niçin olduğunu bilmeden sıkılıyor, sıkıntı duyuyordu. Böyle olduğu halde en canlı, en başarılı insan, Mesture Hanımdı. Programını yapmış, isteklerini saptamış, her şeye, herkese rağmen istediği şeyleri birer birer uygulamaya başlamıştı. Mesture Hanım'a göre o kadar genç ve öğrenimleri, çevreleri Avrupalı olan Zeyno ile Mazlûme bile doğrudan doğruya Mesture Hanım'm taklitçisi olmamakla beraber, dileklerinin uygulama alanına çıkmasına

132

ZEYNONUN OĞLU

turneden aracı olmuşlardı. Mesture Hanım'ın «sosyete kurmak» çabalarını ve başarısını ilgi ile inceleyen Muhsin Bey, ilk günlerde bunu, karısına gülerek anlattı:

— Bu kadın çevresine uymak değil, eski bir çevreye yenisini aşılarmayı başarıyor. Ne pek akıllı, ne de öğrenimi olmadığına göre acaba bu olayı senin Doktor arkadaşın nasıl yorumlar, Zeyno?

— Saffet'e hacet yok, ben söyleyeyim: Onun bize üstünlüğü sırf kuvvetli bir ereğe kavuşması; işte o kadar.

— Senin hiç ereğin yok mu, Zeyno?

Zeyno'nun dudaklarında, gözlerinde kocasından en çok saklamak istediği çocuk ereği yandı. Fakat yine Muhsin Bey'i incitmemek için gözlerindeki ateşi söndürdü.

— Hayır, dedi, Mesture Hanım'ın sosyete kurmak marifetini seyretmekten başka ereğim yok.

Gerçekten bu. ilgi ile seyredilmeğe değer, zekâdan çok, içgüdülerle çizilip uygulanan yaman ve canlı bir kadın tabiyesi-ydi.

Önce; asıl amaç edindiği muhtelit Avrupalı salonu kendi e-vinde kuramayacağını hemen anlamıştı. Buna evinin küçüklüğü ne kadar engel ise kocasının huyu da bu sosyete-yi o kadar başarısız ve soğuk yapmağa elverişliydi. Görünüşte doğulu ve sıradan olan Mazlum Bey'in ruhunda hayat değerleri, batı dünyasının bayağı ve çığırktan değerlerine üstündü. O, güzelliği" kişilerin yarattığı bir kişilikte ölçmeğe alışan, fakat göçmekte olan eski müslüman dünyasının etkisinden kendini kurtarama-mıştı. Oysa toplumda bir yer isteyen, hayatı aşırı bir çalışma ve yeni eğlenceler içinde arayan bir karısı ve gerçekten yeni dünyanın ürünü olan bir kızı vardı. Memlekette on beş yıldan beri kuvvet kazanan, sonunda savaşıardan kurtulur kurtulmaz durmadan duraksamalara uğrayan asrileşme hareketini bir adımda yaratıvermek isteyen yeni Türkiye, yeni dünyanın savaştan sonra takındığı maskeyi uluorta yüzüne geçirmiş ve u-luslarm karnavalına olanca hızıyla katılmıştı.

Batının şimdilik geçici bir eğlence maskesi olan siyaset, ta-

ZEYNONUN OĞLU

135

rjhte hiçbir zaman bu kadar bulaşıcı, bu kadar önüne durulmaz bir şey olmamıştı. Batı, fabrika eşyasını nasıl el sanatının dayanamayacağı derecede ucuz ve faydalı yaptıysa, fabrika ürünü denecek derecede yüzleri, âdetleri, hayatları, eğlenceleri bir örnek olan bir insan kalabalığını ortaya atmış ve bu kalabalık <ja şimdi birbirini çiğneyerek, tepinerek, sırtarak, bağırarak yaşıyordu. Bu gürültücü, azgın, çirkin ve maddeci kalabalıkta Mazlum Bey başını çevirip arkasına, eski dünyanın güzel olan köşesine bakmağa cesaret etse, öbür çiğnenen eski şeyler gibi bir köşeye atılacağını, unutulacağını, üstelik ekmeksiz kalacağını, aşağılanmasa bile gülünç olacağını seziyordu. Anadolu'nun ortasında çoban çocukları «Valansiya» şarkısını söyledikleri günlerde bir kaymakam, eğer bir gün paşa olmak istiyorsa, hayat karnavalını gülünç bulduğunu sezdirmemesi gerekti: Buna rağmen Anadolu balolarında, kadınlı erkekli toplantılarında, fokstrot havalarını eski mevlût ağziyle söyleyen kalabalık arasında kendini acemi ve biraz da gurbette hissetmekten alamıyordu.

Kocasının içinde çevresine kolayca uymayan bozuk bir şey olduğunu Mesture Hanım sezmişti. Bunu bir ayıp gibi saklamak, bu duygun noktayı fazla kurcalayarak meydana çıkarmamak gerekti. Onun için asrilik öğütlerini, eğlencelerini, kadınlı erkekli salonlarını, komutanın evinde, Zeyno'nun kendinden daha doğal olan Avrupalı davranışından yararlanarak yapmak istemişti. Zeyno'nun hiç de toplumsaj hayatta tanınmaya düşkün olmadığını, gururlu ve kendi köşesinde yaşamak istediğini anlamıştı. Bu nedenle, istediği gibi bir «sosyete» yi Zeyno'nun evinde bir defa kurmağı başardıktan sonra kendisinin başa geçeceğini biliyordu. Öbür yandan, kendi evini kocasının eğilimlerine uygun olarak biraz alaturka bir ev gibi bırakırsa, gizliden gizliye, muhafazakâr olan yerli ve memur kadınlarının üzerinde Zeyno'dan daha etkili olacak; onları tamamiyle kendi çevresine toplayacaktı. Mesture Hanım her halde Diyarbakır'da komutanın karısına üstün bir yer yapmak tutkusuyla yanıyordu ve kendi kızının onu durmadan küçük düşüren biraz açık ve terbiyesiz alaylarına, Zeyno'nun zekâsına ve öğrenimine rağmen

134

ZEYNONUN OĞLU

men bu amacının büyük bir kısmını gerçekleştirmekte çok gecikmedi.

* * *

Zeyno, kendi istek ve iradesi dışında, (Şeyh M...) in konağında gürültü, patırtılı çağ, dopdolu bir hayat başladığını ancak iki haftada sezmişti. Mazlûme ile hemen her gün beraber geçen zamanlarda, nasıl olduğunu anlamadan Mesture Hanım da meydana çıkmış, söylemiş, kandırmış, kendi evinde önce topladığı yüksek memur hanımlarını ve kızlarını birer birer buraya getirmiş, bunlara efendileri de yavaş yavaş katılmış, Muhsin Bey'in kurmayları ve subayları, yalnızlıktan sıkılan bir iki doktor, lise öğretmenliği yapan çok gayretli bir iki bayan salona devam edenler arasına teker teker karışmışlar, üçüncü haftada bu topluluk birbirini tanımağa, özel dostluklar kurmaya, üstelik beraber dans etmeğe, birbirlerine karışmağa başlamışlardı. (Şeyh M...) in vaktiyle namaz kıldırıldığı kavuklu, renk renk cemaate karşılık, şimdi, gündüzleri bile dekolte giyen, hele gece toplanırlarsa erkeklerin frak bile giydiği bir topluluk meydana gelmişti.

Önce herkes, uzun kırmızı Kürt kilimleri örtülü sedire ve sandalyelere oturuyor, çay dağılıyor, hayli sıkıntılı ve sessiz bir yarım saat geçiyor; sonra Mesture Hanım herkesin yanına ayrı ayrı

gidiyor, sürmeli gözlerini süzerek, boyalı dudaklarındaki nazik gülümsemeyi yavaş yavaş arttırarak konuşuyor, biraz sonra gramofon «Valansiya» ve «Markita» yi burundan çıkar gibi çığırkan, saldırgan temposıyla haykırmaya başlıyor; gizli gizli evlerinde dans öğrenen ayaklar, halının üzerinde usul tutmaya başlıyordu. O zaman, Mesture Hanım, «buyurun» der gibi saygılı gözlerle komutan beyi arıyor; dansı beraber açmalarını anlamlı ve belki de yalvarır bir davranışla çılatlıyordu. Bunu ilk defasında hemen anlayan Muhsin Bey biraz sert, fakat çok doğru ve saygılı tavrıyla gelmiş, eğilmiş, dansı beraber açmışlardı. Fakat bu, ilk defasında hayli sıkıntılı ve üzücü olmuştu. Komutandan sonra, hanımının dansa başlaması gerekirmiş gibi bir saygı ile herkes, Mazlum Bey'in de Zeyno'yu davet etmesini beklemişti. Altı kademden çok fazla boyu olan Mazlum

ZEYNONUN OĞLU

135

Bey değil dans etmek, üstelik kalabalık bir odaya girerken kollarını, bacaklarını fazla uzun, başını herkesten fazla yüksek ve herkesin kendine baktıklarını sanacak kadar utangaç bir insandı. Karısının bütün dans öğretmek ısrarlarına rağmen hemen bütün kadınlar yanında çok küçük kaldıkları için bir türlü öğrenmeye cesaret edememişti. Şimdi Zeyno'ya karşı bu bilgisizliğinin bir çeşit saygısızlık gibi görülmesinden üzgün, kendini uzaktan seyreden genç subayların merakla bekleyen gözlerinden ürkmüş, köşelerde birbirine bakıp fingirdeşen genç kızlardan korkmuş, bütün salonun havasında kendi etrafında dolaşan olay ve ilgiden sıkılmış, toplar etrafında gürlediği zaman sararmayan gözüpek yüzünün kanı çekilmiş, alnında ter damlaları sıralanmıştı.

O zaman birdenbire, Zeyno'nun sesi, kendini kalabalığa yeteri kadar işittirmek için bile bile yükselmiş:

— Ben dans etmesini bilmiyorum, Mazlum Bey. Gençler şimdi hep birden dansa kalkacaklardır; sizinle ben oturup konuşsak acaba sıkılır mısınız?

Ayakta şaşkın ve boynu bükük duran Mazlum Bey'in iyi yüzü, hemen aydınlanmış; bu iyiliğe içten gülümsemiş ve can atarak Zeyno ile konuşmağa başlamıştı.

Mesture Hanım ilk defa ortaya atılınca, şişman kolu Muhsin Bey'in omuzunda, arkası olanca genişliğiyle çıkmış, şişman bacakları tempo ile yürürken bir taraftan süzgül gözlerle gençlere bakıyor, gözleriyle kaşıyla, dudaklarıyla: «Haydi ne duruyorsunuz?» gibi işaretlerle onları dansa kalkmaya çağırıyordu. Biri iki dakika geçip de odaya tuhaf ve sessiz bir hava çöktüğü nü sezince yardım dilenen gözlerle Hasan'ı aramıştı. Hasan da öbür subaylarla beraber Mazlum Bey'in durumunu sezmiş; bi-ıaz bekledikten sonra, önce kendisi Zeyno'ya doğru ilerlemişti. Bunu sırf salondaki gerginliği gidermek için yapıyordu ve odanın uzak bir köşesinde olduğu için Zeyno'nun, Mazlum Bey'in «tanemi gideren cümlesini işitmemişti. Komutana ve Mesture Hanım'a dokunmadan, dikkati çekmeden Zeyno'nun yanma yakışmaya çalışması yüzünden, son anda, odadaki değişikliği gö-

136

ZEYNONUN OĞLU

zünden kaçırmıştı. O daha eğilip dansa kaldırmadan, Mazlum Bey, bir çocuk sevinciyle:

— Hanımefendi dans bilmezlermiş, biz burada sizleri seyredeceğiz, demişti.

Hasan, Zeyno'nun yüzüne soru sorar gibi bakınca, o da a-ğırbaşlı ve gözleri Mesture Hanım'da olarak:

— Ben, ne yazık ki dans bilmiyorum Hasan Bey, diye Mazlum Beyi doğruladı.

Demek kendisiyle dans etmemek için Zeyno yalan söylüyordu. Yanık yanaklarına tokat vurulmuş gibi kızardı ve biraz sonra Mazlûme ile dans ederken istemeye istemeye, Zeyno'nun tarafına bakıyordu. Ortada çiftler artıyor, fakat Zeyno'nun köşesine giden herkes yalnız dönüyordu. O zaman, yavaş yavaş, genç kızın genç vücudundaki dans âhengine kendini bırakmaya başladı. Mazlûme'nin ince, yanık yüzü kızarmış, derin gözleri zevk içinde, zayıf uzun vücudu ancak Zeyno'da hatırladığı müzik dalgalarıyla dalgalanan arkadaşını sürükleyen, kendi havasına bağlayan canlı bir güzellikle dans ediyordu. Yine yavaş yavaş odada çiftler azaldı. Dans etmeğe sıkılan bir genç subay, gramofona biribiri ardınca havalar koyuyor ve hemen ara vermeden Hasan Mazlûme, fokstrottan tongoya, tangodan valse geçiyorlardı. Danstan çekilen herkes durup bu iki genç, boylu ve canlı vücudun raksını seyrediyordu. Kendileri de, ellerinde olmadan hareketleri tamamiyle biribiriyle uyan vücutlarının dans zevkini uzatıyorlardı.

Mazlûme'nin dalgalı siyah saçları alnına yapışmış, yanakları kıpkırmızı babasının yanma geldiği zaman, Zeyno'yu perdenin ucunu kaldırmış, karanlık sokağa dalmış buldu. Hemen kolundan tuttu ve hemen atılarak kulağına:

— Komutan kocana söyle, Hasan Bey'i terfi ettirsin, çok güzel dans ediyor, dedi.

* * *

Mesture Hanımın o kadar uğraşarak temelini attığı karma salondaki ilk dans, bağdaşamamış bir topluluğun arasında buz-

ZEYNONUN OĞLU

137

lan ne kadar çözmüş, yeni bir ilgi meydana getirmişse o kadar da, pürüzlü işler arasında, ateşli tartışmalara yol açmıştı.

Netekim Muhsin Beyle Zeyno, çay masasında karşı karşıya bir akşam önceki dansı sabahın ilk konusu olarak ele almışlardı.

— Sen, dün akşam, niçin hiç dans etmedin Zeyno?

— Sen, dansa kaldırmak istedin de ben ret mi ettim?

— Eğlenme. Hasan Bey'e dans etmeyi bilmediğini söylerken işittim. Yine tutarağının tuttuğunu anladım ve inan ki çok sıkıldım. Ben seninle evlenmeden önce seni ilk defa Perapalas'da Hasan Beyle dans ederken görmüştüm. Hasan'a böyle açık bir valan söylemekteki maksadını anlamadım. Acaba kendisine bile bile soğuk davranmak istediğini anladı mı dersin?

— Hasan Bey istediği gibi yorumlayabilir; bu beni ilgilendirmez. Ben, zavallı Mazlum Bey'i zor bir durumdan kurtarmak için dans bilmediğimi söyledim. Sen, karısını dansa kaldırdın diye o da mutlaka benimle dans etmek zorunluğu varmış sanıyor, sıkıntıdan terliyordu. Pek yalan da söyledim sayılmaz, iki yıldır hiç dans etmedim.

— Ama Zeynocuğum, bu hareketin de doğru değil. Bari yeniden öğrenmiş ol da evimizde dans edecek adamları sıkıntılı bir duruma sokma.

— Olamaz. Zavallı Mazlum Bey de öğrenmeğe kalkar, sen kabil değil onun alafranga hayatın bu kısmından ne kadar ürkütüğünü anlayamazsın.

— Ben, sırf Mazlum Bey'in duygularını korumak için senin dans etmemekteki direnmeni anlamıyorum. Kendini niçin bu beğeniden yoksun bırakacaksın?

— Ben de Mesture Hanım'ın asrileşme plânını tamamlamak için mutlak hepimizin sıçraması gerektiğini kabul etmiyorum. Hanım ellerini çırpıp gözlerini kırınca neden bütün salon ayağa kalksın, kukla gibi oynasın?

— Ben de senin bu canından bıkmış davranışını, herkesten syn, beğenileri, herkesten daha yükselmiş gibi bambaşka bir insan durumu almanı çekemiyorum. Nen var? Mutlu değil misin? Sana göre ben ve çevrem, çok aşağı mı görünüyor? insan

138

ZEYNONUN OĞLU

hayatını tıp tartışmalarıyla, felsefe konuşmakla geçiremeyeceğini bilmiyor musun?

Zeyno, her halde bu sabah, kocasının pek seyrek aldığı bu hırçın davranışa karşılık vermemeyi kafasına koymuş görünüyordu. Belki de içindeki bezginlik ve kayıtsızlık, onu ateşli bir tartışmaya sürüklemeye engeldi. Gönlü üzgün üzgün güldü:

— Mesture Hanım'ın yapmacık çevresi neden senin çevren oluyor Muhsin? Eğer sen dans etmek istersen daima Mesture Hanım'ı çağırabilirsin.

Mesture Hanım'ın bir akşam önceki dansını hatırladıkça elinde olmadan neş'elendi, yerinden fırladı, yarı alaylı, belki biraz da öfkeli bir tavırla sandalyesini yakaladı, bir eli havada, kafasındaki bir ka'valyenin omuzunda, arkasını adamakıllı çıkarmış, dudaklarını Mesture Hanım'ın pembe, küçük ağzının karikatürünü yapan bir biçimle büzmüş, gözlerini süzebildiği kadar süzmüş, bir sinema yıldızı nazı ve şuhluğu ile ve tama-miyle onun sesiyle «Siz niçin oynamıyorsunuz, cicim?» diyordu.

Muhsin Bey, istemiye istemiye bir kakhaha salıverdi. Zey-no'nun iki yanaklarını öperken hâlâ gülüyordu. Zeyno arkasından seslendi:

— Sen bana oynamadın diye darılıyorsun. Fakat şimdi acaba kaç evde karısına, kızma oynadım diye darılan kocalar ve babalar vardır?

* * *

Mazlum Bey'in evindeki sabah sahnesinde roller tamamıyla başka idi. Mazlum Bey'in uysal ve kurumsuz gözleri, kocaman ağzı tatlı ve yalvaran bir gülümsemeyle Mesture Hanım fırtınasının önüne geçmek istedikçe, Mesture Hanım daha çok azıyor, esiyor, gürlüyordu ve Mesture Hanımın toptan, şarapnelden fazla asker kocasını ürküten taslamaları iyi, fakat vaktinden önce derinleşen çizgileriyle karısına çirkin görünen yüzünde tatlı olmağa çalışan gülümseyişleri elinde olmadan donduruyordu. Mesture Hanımın yüzü gözlerine kadar kırmızı, yanakları öfkeden şişmiş:

ZEYNONUN OĞLU

139

__Bizi rezil ettin. Sen mevkide adamın dans etmesini bilmemesi ne demek efendim? Koskoca bir yarbayın emri altındakilere, subaylara maskara olduğu görülmüş şey midir? Sen, onlara bir medenî salonda önder olacağına, sırf inadın ve eski kafalılığından alçalıyorsun. Ah bu senin annen yok mu?... O gksırmış, sen burnundan düşmüşsün!

Mazlûme'nin büyük yeşil gözleri tam bir istekle çay fincanının dibine dalmış, dudaklarını gülmek için olanca gü-ciyle sıkıştırmış, sanki kavgaya kayıtsız bir hal almıştı. Bu sabah, annesinin öfkesinin, karışmaya dayanamayacak kadar ö-nemli ve derin olduğunu biliyor, sırf babasının başında dolaşan fırtınayı azdırmamak için bir şey söylemiyordu. Fakat babasının o kadar çok sevdiği iyi yüzünün üzüntüsünü, başını kaldırmadan görüyor, onu yüreklendirip yatıştırmak için fırsat gözlüyordu.

Annesinin, bir aralık, masanın karşısındaki duvarda asılı duran aynaya gözü ilişti. Aşırı davranışlarından dağılan saçlarını parmaklariyle düzeltirken Mazlûme gözlerini babasına çevirdi. İçinde ışıldayan şeytanlık ve ince alay arasında Mazlum Bey'in kutupların ortasına düşmüş gibi donan kalbini ısıtan bir anlayış, bir sevgi vardı. Yıldırım hızıyla bir gözünü kırptı, ince ve pembe dilini gösterdi ve hemen yine eski sessizlik ve kayıtsızlığını aldı. Mazlum Bey, kızının kalbinden gelen bu dost işaretle askeri yenilirken imdat alan bir komutan gibi yüreklendi. Ağzının içinde tutulan, dönen dili açıldı:

— Bu ne yaygara, bu ne gürültü Hanım? Bak komutan beyin hanımına, her halde senden çok alafranga, o da dans etmeyi bilmiyor, hem dans etmeyi hiç de «geriliktir» demiyor.

— Ha, ha, ha! Bari alıklığına güleyim! Ayol o, istanbul'un en iyi dans eden hanımlarından biridir. Sırf sana acıdığı için öyle dedi. Kimbilir arkandan ne kadar güldü, Komutan beyle beraber seninle ne kadar eğlendiler!

Bu defa Mazlûme'nin yeşil gözlerinden gelen imdat işaretine rağmen Mazlum Bey, düşmanın son manevrası karşısında darmadağın olduğunu anladı.

140

ZEYNONUNOGLU

.Çok saydığı Zeyno'nun kendisiyle eğlenmesi ihtimali, ona bir akşam önceki sıkılganlığını olanca gücüyle hatırlattı. Babasının son çabasını harcadıktan sonra yine yenilmiş ve üzgün duruma düşen yüzü, Mazlûme'nin bu sabah verdiği tarafsızlık kararını birdenbire bozdu. Bir geyik yavrusu çevikliğiyle yerinden fırladı. Babasının dizlerine oturdu. Mazlum Bey kendi sert, önündeki henüz bitmeyen çayını ve elini dokundurmadığı yumurtaları bıraktı, kalktı. Hiçbir savaşta yapmadığı bir şeyi yaptı, kaçmaya karar verdi.

Fakat Mesture Hanım kaçan düşmanı arkasından son gül-lesiyle hâlâ gürlüyordu:

— iki ay sonra sahici bir balo vereceğiz. Temiz, kibar, özene bezene süslenmiş bir balo... O zamana kadar dans öğrenmezsen sen bilirsin!

Diyarbakır'da istanbul gazetelerine parasız muhabirlik e-den uygar ve şık bir genç tanıdı. Onun bu baloyu, «Diyarbakır'da asrileşme ve bir hanımefendinin başarısı» başlığıyla tanıttığını hayal ederken Mazlum Bey, uzun bacaklarının olanca hızıyla kendini karargâha atıyordu.

* * *

— Hanım, Mazlum Beyin kızı bir aktris gibi dans ediyor.

— iyi dans etmek kabahat mi, a Bey?

Bu aslında izmirli büyük bir memurdu. Karısı İstanbul'u ve , Mesture Hanımı beğenenler arasında idi. Onlar da Diyarbakır ! Kız Rüşdiyesinin son sınıfına devam eden on altı yaşlarındaki i kızları gider gitmez bir akşam önceki olayı tartışmaya dalmış- '. İardı. Süleyman Bey, olanca ağırbaşlılığıyla:

— Sen, bizim kızı her halde ona benzetmeğe çalışma. Mesture Hanımı ziyarete gittiğin zaman kızı götürüp o oyuncuya benzeyen kıza arkadaş yapma, diyordu.

— A Bey, şimdi en çok beğenilen kızlar, Mazlum Bey'in kızma benzeyen gençler. Görmedin mi dün akşam bekâr subaylar, hep onun etrafında dolaştılar. Hücum taburu komutanı Binbaşı Hasan Bey, hep onunla dans etti.

— Öyle amma, sen anlamazsın. Onlar, Mazlum Bey'in kı-

ZEYNONUN OĞLU

-

141

yyile danseder, eğlenirler. Fakat bizim kız gibi sıkılgan ve durgun kızlarla evlenirler. Hele sen sakın dans etmeye kalkma.

— Niçin a Bey, ben Mesture Hanımefendi'den yaşlı mıyım?

— Etme dedim ya, sen ona bak.

— Ya Komutan Bey beni dansa kaldırırsa...

— Bilmem dersin vesselam. Hem bak sana söyleyeyim: O gündüz toplantılarında, kolları açık esvap giymeyeceksin. O Mesture Hanım ne yaparsa hepiniz birden taklide kalkışmayın kuzum.

— Niçin Mesture Hanımı taklit edeyim? Sen, hiç moda gazetesi görmedin mi? Çay esvaplarının hep kolları açık.

Sihhiye Reisi'nin karısı, bu konu üzerinde kocasıyla açıktan açığa kıskançlık kavgası ediyordu. Öğretmen bayanla dans ederken kulağına bir şeyler fısıldamış, gözlerini Mazlûme'den ayırmamıştı. Buna hangi genç kadının yüreği dayanırdı? Vallahi, billahi böyle giderse eşyasını toplayıp annesine gidecekti,

* * *

Evleneli henüz üç ay olan genç bir teğmen, karısıyla ıslık çalarak Diyarbakır'ın loş ve küçük bir o.dasmda «Vanstep» e çalışıyorlardı. Dün akşam, nasılsa, oynamaya utanmışlar, yalnız seyretmişlerdi. Şimdi birbirlerine sımsıkı sarılmışlar, gelecek sefer için hazırlanıyorlardı.

* * *

Bütün bu sahneler, her halde Mesture Hanım'm asrileşme programının dans kısmının ilk bakışta tutmuş olduğunu ispatlıyordu. En karşı koyanlar, en çok gideceklerdi. Bazı erkeklere göre ölü ve cansız, bazı kadınlara göre sessiz ve durgun diye nitelenen doğu'nun aile hayatında yeni bir hareket, bir hayat

kaynağı belirmişti.

* * *

Zeyno, Muhsin Bey gittikten sonra her günkü gibi, evin temizliğini, gözden geçirmek için aşağı kata inmişti. Selâmlıktaki bekçi kadınların genci, kolları sıvalı, ayakları çıplak, entarisi-

142

ZEYNONUNOGLU

nin uçları beline ilişmiş, başörtüsünün uçları arkasına atılmış, olanca gücüyle halıları siliyordu.

— Kolay gele!

— Eksik olma, Hanımefendi!

— Haso çocuk, daha gelmedi mi?

Bekçi kadının sabırlı ve uysal gözleri birdenbire yaşardı, ellerinin sularını önündeki kovaya

silerek dizlerinin üstünde yükseldi:

Zeyno, Şeyh'in evine taşındıkları ilk gündenberi bu gösterişsiz işçi kadınla özel bir ilişki kurmuştu. Önce o Zeyno'nun sorularına karşılık bile vermekten ürken, kendisiyle ilgilenebilecek bir insanı olağandışı sayacak kadar çekingen, elinden geldiği kadar Zeyno'dan kaçmıştı. Fakat dost olmak için direnen bu Hanımefendi bir de çocuğıyle ilgilenmeye ve kendisi kadar sabırsızlıkla çocuğı sormaya başlayınca, ilkin, ana kalbi erimiş; sonra insanlar arasında terkedilmiş ve sırf bir işçi, bir hayvan gibi işinden başka bir şeyi dikkate alınmamağa alışılmış olan, hayatında yalnız bu candan kadının gösterdiği sevgiye, kendi kalbi de olanca sıcaklığıyle ısınmıştı.

Muhsin Bey'in Şeyh'in evini tutmasını, ilkin, elinden geldiği kadar engelliyen Ramazan, Bayram Ağa vasıtasıyla aldığı bir emir üzerine Haso'yu da-beraber alarak çiftliğine gitmişti. Fakat giderken karısına hiç komutana görünmemesini, hattâ hanımı ve hizmetçileriyle bile konuşmamasını sıkı sıkı tembih etmişti.

Yalnız, paraya yüzü olmadığı için, karısının alt katları bir ücret karşılığında temizlemesini uygun görmüştü. Kendisi şeyhle görüştüktan sonra, ticaret için Bitlis'e gideceğini, başını esrarlı esrarlı sallayarak anlatmıştı. Çocuğun küheylânı ne dereceye kadar yarış için hazırladığını ve derslerinde ne kadar ilerlediğini Şeyh merak etmişti. Çocukla ilgili bölümü Kürt Zeyno, istanbullu Hanımefendi'ye gözleri parlayarak anlatıyordu. Her zaman olduğu gibi, lâkırdı Haso'ya değinince açılıyor, çetrefil, ilkel beyninin, karışık telâffuzu ve kelimesi kıt dilinin karşılığına rağmen zavallı hayatını, komutanın karısını çok merakla dinlemeğe sürükleyen bir içtenlikle anlatıyordu, önce, çocuğa

ZEYNONUN OĞLU

143

geyh'in ilgisiyle başlayan hikâyesi, bir yıl önce çocuğun Diyarbakır'da kazandığı ünlü yarışa kadar kadını kıvançla, sevinçle dolduran bir yolda devam etmiş, sonra daha eski zamanların acı anılarına dönmüştü. Ramazan'm çocuğı nasıl dövdüğünü ve kovduğunu, Şaban amice isminde bir adamın çocuğı kanadı altına alıp koruduğunu, (K...) köyünün sokaklarında geçen acı sahneleri sırasız ve düzensiz, fakat çok renkli bir anlatımla canlandırmıştı; ve ikide birde başını sonsuz bir tevekkül, çaresiz bir umutsuzlukla sallayarak:

— Nidersin Hanımefendi, kocam zalim. Haso oğlan da âsi... demişti.

Kadın anlattıkça İstanbul'lu Zeyno adım adım merdivenleri iniyor ve Kürt Zeyno dalgın dalgın yaklaşıyordu. Sonunda aşağı sofaya inen merdivenin son basamağına komutanın karısı oturmuş, işçi kadın onun önüne çömelmiş, başları birbirine değecek kadar yakın, iki kadın kalbi, iki çift gözden birbirine olanca sevgisi ve anlayışıyle karışmış, etraflarını unutmuşlardı.

Kürt Zeyno'nun arkası sofaya çevrilmiş olduğu için aşağıdaki merdivenden çıkan küçük ayakların sahibini görememişti.

(Şeyh M...) in aralarına sokulup lâkırdılarına dikkat etmesini tembih ettiği evin kadını bu muydu? Büyük ve güzel gözler, ona durmadan Şaban amice kadar sevimli sevimli bakıyordu. Yürümeğe cesaret edemedi. Anası niçin başını çevirmiyor, bir düziye alçak bir sesle, elleriyle,

başıyla gizli bir şeyler anlatıyordu? Kendisine bakan gözlerden biraz sıkılmış, anasının dikkatini çekmek için biraz sıkılğan ve hayli sabırsız bir sesle:

— Zeyno, Zeyno! diye çağırırdı.

Anası dizlerinin üzerinden ne kadar hızlı kalkmağa çalıştıysa, gözlerin sahibi de o kadar hızla kendisine doğru geldi:

— Ne istiyorsun, Haso? Benim adımlı nereden biliyorsun? Şaban amicenin, İstanbul ve Harem iskelesi hikâyelerinde-

ki Hanımefendiler demek böyle idiler. Anasına bakmadan önce, Komutanın Hanımı'nın yüzünü merakla inceliyordu. Acaba kendisiyle eğleniyor muydu?

144

ZEYNONUNOGLU

— Senin adın da Zeyno mu ki Hanımefendi?

Anası, Haso'nun cesaretine bayılmıştı. Fakat kalbi çarparak çocuğun kendi hor görülen çevresinden çok bu istanbul çevresinden ve bu insanların dengi olduğunu düşünüyordu. Komutanın karısı, elbette, Haso'nun bir subay çocuğu olduğunu bilemezdi. Acaba çocuğu saygısız buluyor muydu? Tatlı sesiyle:

— Bu Gumandarm Hanımı gurban (kurban) hele bir etekle... diyordu.

Komutanın Hanımı, şimdi kadını unutmuş; çocukla yüz yüze, birbirlerine bakıyorlardı. İkisi de ilkin birbirlerine, yabancı arazi keşfeder gibi bakışmışlar; sonra kadın, beyaz, uzun elleriyle çocuğun ince yüzünü kavramış; kendine kaldırmış. Bu ellerin değişinden kızaran ve gözleri parlayan çocuğa:

— Benim adım da Zeyno, Haso çocuk, diyordu.

— Sen Kürt müsün, Hanımefendi?

— Biraz öyle Haso çocuk...

Tatlı gözlerin, beyaz ellerin sahibi, zıd ve çetin düşüncelerle buruşan çocuğun alnını dudaklarının ucuyla öptüğü zaman, Haso'nun bir anda bin mesele ile dumanlanan beyni ve gerilen kalbi aydınlandı, yatıştı.

Bu defa Şeyh'in yanında geçirdiği iki hafta zarfında çocuk beyninin hayal etmediği çapraşık sorularla karşılaşmıştı. Şeyh, kendisini hemen hiç yanından ayırmamış; konakta olduğu gibi aptes alırken suyunu Haso dökmüş; seccadesini o yaymış ve toplamıştı. Bundan başka Şeyh'in davranışında, hayatında esrarlı, ateşli bir humma gibi duyulan yayılıcı din heyecanı çocuğa özenle telkin edilmişti. Kendini bildiği günden beri maddî çevrenin yumruğıyle zedelenen vücudu, incinen kalbi her bahtsız insan gibi onun küçük varlığında da olağanüstü şeylere, ruhanî etkilere açık ve susamış bir alan hazırlamıştı ve Şeyh bu ulan üzerinde durmadan işlemişti. Önce

Şeyh, Haso'nun zekâsına yaşlı müritlerden daha çok önem verir bir tavırla, yalnız kaldıkları zaman, -çocuğun pek anlamadığı, fakat âhenginden, heyecanından etkilendiği- uzun uzun din sohbetleri yapmıştı. Çocuk «Allah» diye tapınılan, onun uğrunda her türlü sıkıntıya, savaşa sevinerek girilen bir güç sezmişti. Eğer Şeyh'in din

ZEYNONUN OĞLU

145

asıları burada kalsaydı, çocuğun beyni o kadar karışmayacaktı. Bu din duyguları yanma Şeyh, bir de milliyet duygusu sokmağa kalkışmış, ona Kürtlerin Allanın kulları ve Türklerin Allanın cezalandıracağı yaratıklar olduğunu anlatmak istemişti. Fakat bu noktayı çabuk kavrayamamıştı. Önce Türk olan bir Şaban amice vardı ki dünya yüzünde ondan çok sevdiği, ondan iyi bildiği adam yoktu. Eğer Allah iyi bir Allah ise, onun mutlaka Şaban amiceyi sevmesi, cehennem ateşinden koruması gerekti. Şeyh zihnini bu noktaya sürükleyince alnı buruşuyor; gözleri dumanlanıyor, onun idaresine her zaman boyun eğmiş beyni dinelip isyan ediyor.

Aslında her çocuk, önce insan yavrusu olarak doğar. Kendisiyle beraber doğan iyilik ve fenalık eğilimleri, her insana karşı eşitlikle belirir. Bazı insanları sevmeyi, bazılarını yok etmeyi, bazan din, bazan da çıkar adma ona çevresi yavaş yavaş aşılır. Haso'nun ilk çevresi çok ilkel, insan oğullarını birbirin-den ayıran engelleri kavrayamayan, bunu anlatmayı bilmeyen bir çevreydi ve belki Haso'nun küçük beyni onun için bu noktayı kolaylıkla sindiremiyordu.

Şeyh'in her halde bu noktada Haso'dan bir şey beklediğini, Haso'yu bir amaca âlet etmek istediğini çocuk sezmişti. Şeyh'in ateşli huyu, iradesi doğal olarak her müteassıbm - ister din, ister dinsizlik mutaassıbı olsun - sâf ve ilkel ruhlarda kurduğu saltanata Haso'yu da bağlamıştı. Onun açık olarak anladığı şey Şeyh'in evinden istediği bir şeydi ki o da komutanın e-vine, ailesine sokulup olanı biteni öğrenerek kendisine haber vermesiydi. Bunun hoş bir şey olmadığını, Zeyno'nun güzel gözleri çocuk ruhunda kendisine bir sıcak köşe edindiği zaman, düşündü. (Şeyh M...) in komutanın evine bir fenalık yapmak istediğini şimdi açıkça seziyor ve içinden memnun olmuyordu. Ondan dolayı Zeyno: «Ben de biraz kürdüm» dediği zaman, belirsiz olarak, onların Şeyh'in yapmak istediği fenalık alanının dışında kalacağını düşünerek, gözüne, gönlüne rahatlık geliyordu.

— Haso, anan, bana şimdi nasıl yarışta kazandığını söylüyordu. Sen bana hayvana binmeyi öğretir misin?

F. 1»

146

ZEYNONUN OĞLU

Haso çocuğun yüzü bu soruyla kızardı, gözlerinin etrafı buruştu, bir taht teklif edilmiş kadar kurumlu, elindeki kamçıyı küçük, hayvana binmekten biraz çarpılan bacaklarına vurarak karşılık verdi:

— Örgerdirim Hanımefendi, önce bizim Ceylâna bir bindireni, o öğle uslu, öğle uslu bir hayvandır ki...

— Haso benim adım Zeyno, niçin Hanımefendi diyorsun

— Seni Zeyno diye mi çağırım?

— Öyle ya...

— Ya anamı nasıl çağırım?

— Ona da Zeyno de.

Bu tatlı sohbetin arasında kapı çalındı, lâkırdıları bıçak gibi kesildi. Komutan, öğle yemeğine geliyordu; Kürt Zeyno bunu düşünerek çocuğun elinden yakaladı, telâşla, korku ile kaçmaya başladı. O çocuğun elinden tutup seğirdirken İstanbul'lu Zeyno da kapıyı açmak için taşlık merdivenlerinden iniyor, fakat gözleri entarisinin peşleri uçarak kaçan kadınla Haso'nun, durmadan başını çevirip kendisine gülerek bakan bal rengi gözlerini izliyordu. Ne şaşılacak şey! Bu çocuk, bir türlü bulamadığı birisini hatırlatıyordu. Birdenbire kadın çocuğu kuvvetli kollarıyla kaldırarak omuzlarına vurdu. Zeyno'nun pek iyi anladığı bir özlemle bu kollar çocuğun vücuduna sarılmış; örtülü başı sanki kendinden geçerek çocuğun başına dayanmış; bir anda selâmlık kapısından öteki bölüğe dalmış, kaybolmuştu.

Bu manzara Zeyno'nun kalbinde bir kıskançlık yarattı. Onlar gözünden kaybolunca içinde bir şey soğumuş, gözleri yaşarmıştı. Böyle kendisinin olan bir çocuğu kaldırıp omuzuna vuran bir işçi kadın ne mutlu bir yaratıktı. Zeyno'nun belki hiç çocuğu olmayacak, bu Tanrı elinde olan işi, bu her şeye üstün gurur ve övücü bilmeden ölecekti. Niçin evlenmişti? Muhsin Bey'e karşı sanki içinde bir hınç vardı.

Kapıyı açınca gelenin Muhsin Bey değil, postacı olduğunu sevinerek gördü. Babasından mektup getirmişti. Mektubu açtı, dalgın dalgın okuyarak merdivenleri çıktı. İçinde Doktor Saf-fet'in on gün sonra geleceğim okurken bile fazla kıvançlı değildi. Çocuksuz bir hayata bağlanmanın acılığını, bu sabahki ka-

ZEYNONUN OĞLU

147

dar, henüz duymamıştı. Kafası hep böyle yanak yanağa kollarının arasında taşıyacağı bir çocuğun vereceği bilinmez zevkin peşinde koşuyordu. Çocuk özleminden başka içinde bir erek yoktu. Şüphesiz Muhsin Bey'i yine de seviyordu. Fakat çocuksuz ve uzun bir hayatta o anlamsız bir gölge gibi kalacaktı. Farkına varmadan damla damla yaşlar, mektubun üzerine döküldü.

Bir saat sonra, Muhsin Bey'e öğle yemeğinde Haso çocuğun döndüğünü anlatan Zeyno, görünüşte yatışmıştı. Fakat durgun da olsa, onu çok derinden tanıyan Muhsin Bey, gözlerinde bükük heyecanların arkasından gelen koyu kadife yumuşaklığını, sesindeki gizli titreyişi hemen sezmişti. Muhsin Bey giderken:

— Babamdan mektup aldım Muhsin, Doktor Saffet de on güne kadar hareket ediyormuş, dedi.

Çok acele karargâha döneceğini biraz önce söyleyen Muhsin Bey durdu:

— Âsim Bey'in mektubunu görebilir miyim? diye sordu ve bu merakın nedenini açıklamak zorundaymış gibi hemen ekledi:

— Bilirsin Zeyno; baban benim çok eski dostum ve arkadaşımıdır.

Fakat hâlâ kafası çok başka şeylerle uğraşan Zeyno: —! Mektup yukarıda odamda, Muhsin. Ben de hemen giyinip Mazlûme'ye gideceğim, akşam gösteririm olmaz mı? dedi.

Zeyno'nun yüzündeki bir iç değişiminin, Saffetin gelmesini haber veren mektupla ilgisi var mıydı? Yirmi sekiz yaşında hayatla bağlantısı bu kadar az görünen genç bir kadın, kendinden çok yaşlı olan kocasına yine de bağlı olabilir miydi? Muhsin Bey bunları ne kadar düşünmek istemese, o kadar kuvvetle beyninin içinde dolaştıklarını seziyordu.

* * *

— Teşrifinize çok memnun oldum, Hanımefendi. Mazlûme de Hasan Beyle ata binecek, ben yapyalnızım. Rica ederim şu koltuğa buyurun.

Mesture Hanım, en nazik gülümsemeyle bunları söylerken sesinde belirsiz bir anlam, bir zafer seziliyordu. Bugün, her na-

148

ZEYNONUN OĞLU

sılsa genç fakat kendini yaşlı göstermek isteyen bir anne davranışı takınmayı kendine pek yakıştırmıştı.

Zeyno, odanın bir köşesinde ayakta duran Hasan Beyle se-lâmlaştıktan sonra, Mesture Hanım tekrar şakalaşmak, şakrak-laşmak isteyen sesiyle devam etti:

— Bu genç adam, kızımı bugünlerde hiç bana bırakmıyor, ya dansa, ya süvarilik. Zavallı ve yalnız bir anayı hiç düşünmüyor. Mazlûme, hayvana bindiği zaman, bilerseniz ne kadar çarpıntı çekiyorum.

Bunları söylerken gözlerinin uciyle bir Zeyno'yu, bir Hasan Bey'i süzüyordu.

Zeyno, hemen komşusunu açındıran orta yaşlı bir Hanımefendi halini almıştı:

— Mazlûme, Sipahi Ocağı'nda çok hayvana bindiğini bana İstanbul'da söylemişti, Hasan Bey de ünlü bir süvari subayıdır. Her halde Mazlûme'ye bakabilir, hiç merak etmeyiniz.

Mesture Hanım, Zeyno odaya gireli biraz dalgın ve kendisiyle daha az ilgilenen Hasan Bey'e gücendiğini, Zeyno'yu üzmesi gereken bir davranışla- gösterdi. Pembe tombul gölgesi aynada kırıtırken, Hasan'm bu kara kuru kadınla ilgilendiğini seziyor ve bayağı kızılıyordu. Zeyno. kendinden birkaç yaş küçük olsa bile, daha büyük görünüyordu. Hele soğuk ve çirkin olduğuna hiç şüphe yoktu. Gözlerini bayıltarak:

— Doğrusu bu gençlere çok imreniyorum, Hanımefendi! dedi. Keşke biz de onlar yaşta olsak da hayvana binebilsek...

Mesture Hanım'ın Zeyno'yu kendi yaşında bir kadın yerine koymasının ona ne etki yaptığını anlamak için merakla yanan Hasan, daha açık ilgiyle Zeyno'nun yüzünü inceliyordu. Buna karşılık Zeyno'nun ağırbaşlı ve durgun yüzü, eski günleri hatırlatan bir kahkaha ile yanaklarının cazip çukurlarını, çizgilerini canlandırdı:

— Sizin ihtiyarlıktan yakınma hakkınız yok Hanımefendi, dedi. On yedi yaşmdakilerden iyi dans ediyorsunuz. Ata binmeyi isteseniz eminim Hasan Bey onu da sevine sevine yapar; sizi bir haftada alıştırır. Değil mi Hasan Bey?

-ZEYNONUN OĞLU

149

Sırf birincilik olsun diye soğukça bir: «Hay hay efendim, Hanımefendi emir buyururlarsa derhal başlarız» diyen Hasan, Zeyno'nun bu alaycı bir tarzda ortaya attığı önerisinden hiç de memnun olmamıştı.

Kızıyle dans edebilmek için omuzlariyle çekitaşı gibi dayanan ve kızından çok fazla özen ve güler yüz isteyen Mesture Hanım in dansına nasılsa dayanıyordu. Bir de bu asrılık tutkusuna hayvana binmek de eklenirse Hasan'm hali yaman olacaktı. Ata bir tüy gibi binen ve arkadaşlığı Hasan'm hoşuna giden Mazlûme'nin yanında at koşukça eğere sarılacak; çığlık basacak; devamlı bir özen ve yardım isteyecek Mesture Hanım'a katlanamayacaktı. Zeyno. bunu niçin önermişti. Mazlûme ile yalnız kalmalarını istemiyor muydu? Her halde bugün tavrında ilk defa Hasan'a karşı daha içten ve sıcak bir şey vardı. Ne olmuştu?

Bu üç kişi, ayakta birbirlerine resmî, fakat güler yüz gösterirlerken, bir mahmuz sesi işitildi ve Mazlûme rüzgâr gibi içeri girdi:

— Zeyriocuğum, vallahi senin geleceğini unutmuşum, benî affet. Hasan Bey, üzülerək söyleyeyim, bugün çıkamıyacağım.

Genç kız kamçısını bir tarafa fırlatmış; sıkı ilikli redingotunu çözmüştü; Zeyno'nun elinden tutmuş ve yere sürüklemişti. Şimdi rügan çizmeleri içinde uzun ve biçimli bacaklarını bi-ribiri üzerine atmış; hem gülüyor, hem konuşuyordu. Fakat Zeyno onun elinden kurtulmağa, ayağa kalkmağa çalışıyordu:

— Katiyen olmaz Mazlûmecığım! Hem ben az oturacaktım. Hasanla ilgilerini evlenme kertesine vardırmağ için, canla

başla çalışan Mesture Hanım da sanki Zeyno'ya yardım etmek için:

— A kızım, Hanımefendi yabancı değil ya! Ben, şimdi seni nasıl merak ettiğimi söylerken o hep senin bu gezintilerini savunuyordu. Keşke biz de genç olsak da ata binsek diye dertle-şiyorduk.

Zeyno ile beraber ayağa kalkan Mazlûme, annesinin sözleri, üzerine birdenbire ellerini yanlarına koydu, duru, ince bir çingirak gibi durmadan gülüyordu. O güldükçe Mesture Ha-

150

ZEYNONUN OĞLU

nım'm tombul ve pembe yüzü koyu kırmızı bir şarap rengine boyanıyor, yanakları öfkesinden şişiyordu:

— Ne gülüyorsun, Mazlûme?

— Zeyno ile kendini bir tutmana gülüyorum. Sen Muhsin Bey'in saçları ağarmış diye karısını ihtiyar mı sanıyorsun?

— Ben ihtiyar mı dedim? Ben yaşta demek istedim.

— Ha, ha, ha, ha...

— Benim kaç yaşında olduğumu biliyor musun?

— Nasıl bilmem, anneciğim? Ben yirmi dört yaşındayım, en aşağı yirmi daha ekle...

Mazlûme, parmaklariyle hesap ediyordu.

— Sen bir defa daha yirmiye gelmedin, ben on dört yaşında seni dünyaya getirdim, Zeyno Hanım'm Beybabası ebemdi... Ona sorsana ...

— Ne sorayım, anne? On dört yaşında, yalnız, çölde doğulurlar. Sen, asri bir kadınsın, on dört yaşında doğuranlar gibi ilkel olduğunu düşünsek bile yine Zeyno'nun yaşını tutturanlayız. Ben yirmi dört, Zeyno, yirmi sekiz. Dört yaşında, yalnız kısraklar doğurur, değil mi Hasan Bey?

Hasan, bu çok ince tartışmada Mesture Hanım'ı gücendirmemek için, köşeye çekilmiş; pencereden dışarı bakıyor; içinde hapsetmek istediği olaya kahrkahanın omuzlarını sarsıp sarsmadığını düşünüyordu. Fakat Mesture Hanım, öfkesinden tüm kendinden geçmiş; Hasan'ı da, Zeyno'yu da unutmuş; kızına düşman gözlerle yiyecek gibi bakıyordu. Tuhafı şu ki, Mazlûme'nin anasına bakan gözleri onunkilerden daha kinci, daha dargındı.

Mazlûme, son günlere kadar, annesinin yapmacıklariyle eğlenirken ve onun gülünç bulduğu davranışlarından azıcık utandığı için, durmadan onu yererken, yine de kalbinin bir köşesinde annesinin doğuştan iyiliğine, saflığına inanıyor; onun bin-bir kadın hilelerini azıcık da sevimli bulurdu. Oysa Diyarbakır'a geldikleri günden beri yavaş yavaş annesinin o kadar iyi bir kadın olmadığını sanmış, buna çok üzülmüştü. Önce komutanın karısına üstün olmak dileğiyle

tada olmayan şeyler söylemeye, propaganda bile yapmaya başlamıştı. Bunu da içine atmaya çalışan Mazlûme, günün birinde, Zeyno ile kendi arasını açmak için anasından beklemediği bir incelikle zehirli sokuşturmalar geldiğini görünce, ilk isyanını sezmişti. Mesture Hanım, kızında Doktor Saffet'e karşı hayli ö-nemli bir bağlılık ve kendi isteğine rağmen Binbaşısı Hasan Bey'den sakınılır görünen bir hal olduğunu anlar anlamaz, kızma Zeyno ile Doktor Saffet'in eskiden nişanlı olduklarını ve Saf-fet'in hâlâ Zeyno'yu sevdiğini sözüne inanılır bir yerden ıstıtmış olduğunu dediğinde direnerek anlatmıştı.

Zeyno'yu, ancak asrî kadınların başarabildikleri, iki erkek arkadaş kadar açık ve derin bir dostlukla sevmeye başlayan Mazlûme'nin kalbinde bu, acı bir tortu bırakmıştı. Belki kendinin de haberi olmadan, anasının bu kurnaz baskısıyla, belki de Hasan Bey'in çekici davranışıyla yavaş yavaş gönlü ona kaymaya başlayan kıza, aslında bir beğeni derecesini geçmeyen eski ilgisini unuttur gibi olmuştu.

Bununla beraber, azıcık duraklayan Zeyno dostluğu, yine alevlenmişti. Fakat anası bu yeni dostluğunda da onu Zeyno'ya karşı başka türlü yalan dolanlarla soğutmaya çalışmıştı. Süleyman Bey'in hanımıyla konuşurken lâkırdıyı Zeyno'ya getirmiş ve tam bir ustalıkla, onun erkekler için tehlikeli bir kadın olduğunu, üstelik en sevgili ahabplarının kocalarını bile baştan çıkarmaya çalıştığını çıtlatmış, sonra gözü Mazlûme'nin kızaran yüzüne ilişince lâkırdısını birdenbire değiştirmişti.

O akşam Mazlûme, annesiyle yalnız kalır kalmaz çok doğru ve ağırbaşlı arkadaşını lekelemeğe çalıştığı için anasına çı-kışmıştı. Kızının öfkeli davranışına, çıkışmasına fena halde kızan Mesture Hanım açıktan açığa Azize'nin zamanında Zeyno'nun Hasan Bey'i sevdiğini ve Azize'nin Zeyno'nun tutumundan üzülererek verem olup öldüğünü ve en sonunda Hasan Bey'den öc almak ve dedikoduları kapatmak için kendisinden çok yaşlı bir adamla evlendiğini ortaya atmıştı. Mazlûme, Zeyno'dan yana çıktıkça o kuduruyor; Zeyno'yu daha şiddetle suçluyordu. Mesture Hanım'm Zeyno'ya hıncı, yalnız, onun daha yüksek mevkide rasgele bulunan bir adamın karısı olduğu için değildi.

152

ZEYNONUN OĞLU

Onda herkese üstün görünmek isteyen, zeki ve okumuş bir ka-dınınmış gibi görünerek çevresinde saygı uyandıran bir hal vardı ki Mesture Hanım'a batıyordu. Bundan başka da kızının önceleri aldırmadığı alaycı davranışı, kendisini gülünç bir hale sokan, herkesin yanında düşkünlüklerini açığa vuran sözleri, Zey-no'yu tanıdıktan sonra, daha artmıştı. Bunu Mesture Hanım, azıcık, Zeyno'nun etkisine bağlıyor; Zeyno'nun Mazlûme'yi annesiyle eğlenmekten alıkoymaya çalışan davranışı da kendi a-nalık gururunu zedeliyor; buna bir de Zeyno'yu kızından kıskanmak duygusu ekleniyordu. Önceleri, oldukça üstünkörü olan, en büyük dileği toplumda göz doldurur bir yer edinmek derecesinden yukarı çıkmayan Mesture Hanım'da yanan düşünceler uyandıran bir duygu, bir erek uyanmıştı. Bunun için her ne pahasına olursa kızma içten bağlı bildiği

Zeyno'yu kırmak, kızının eliyle yaralamak istiyordu. Belki-bunun için, belki de sırf kurnaz bir kadının anlayışıyla, en sonunda Zeyno'nun Mazlûme'yi Hasan Bey'den kıskandığını söylemişti. Üstelik danstan çekinmesi Mazlum Bey'e nezaket olsun diye değil, Hasan'ın Mazlûme'ye gösterdiği güler yüzlülüğe kızdığından, Hasan'a nazlanmak istediğinden ileri geliyordu. Bunları Mazlum Bey'in yanında söylemesi, onun alık babasının komutana ve karısına körü körüne güven ve saygısından dolayı idi. Bir de kadın dünyasının içyüzünü erkeklere açmayı uygun bulmuyordu. Bu sahne, öğleyin, Mazlum Bey gittikten sonra olmuştu. Bunlara inanmamak için kendi kendisiyle savaşıp Mazlûme'de bu fena bir etki bırakmıştı. Dostlarının ve erkeklerin hayatında korkunç roller oynayan bir Zeyno'yu, Mazlûme'nin bir türlü aklı almıyordu. Hele onu en sevgili bir arkadaşına hiyanet etmiş görmek, genç kızm kalbini çirkin bir hayal kırıklığıyla, acıyla parçalıyordu. Bu, annesiyle aralarında ikisini de didikleleyen öyle bir kavga halini almıştı ki, o sırada, Hasan Bey'in gelişini ve gezmek önerisini kıvançla kabul etmiş; giyinmek için yukarı çıkmıştı. Zeyno'yu, bugün, görmek istemiyor; anasından bir iki saat uzaklaşırsa daha doğru düşüneceğini, Zeyno'ya karşı içinde beliren hayın kuşkuyu yenebileceğini sanıyordu. Aşağı inerken içinde Zeyno ile aralarındaki dostluğun duruluğunu buluta

ZEYNONUN OĞLU

153

landıran annesine bugün düşmanlığa yakın bir duygu uyandığını yadırgayarak düşünüyordu.

Zeyno'yu aşağıda bulunca sevinmiş; onun içten bir dost o-lan gözleriyle kuşkuları dağılmış; oturmak istemişti. Fakat annesinin Zeyno'yu iğnelemeğe çalıştığını görünce, hemen, ana kız arasında bir iki saat önceki elektrikli ve tehlikeli hava tekrar doğmuştu.

Bunu anlayan ve pek sıkılan Hasan ve Zeyno, ilkin biraz şaşırmışlar; fakat yine Zeyno ortalığı yatıştırmağa girişmiş, ve başarmıştı. Mazlûme'nin omuzlarından tutmuş, kendine çevirmiş, gözlerinde bir büyük kardeş sevgisi ve baskısıyla:

— Bana bak Mazlûme, sen beni memnun etmek için gezmeğe gideceksin. Ben, gerçekten, eve erken döneceğim. Sen de gezintiden sonra bana gelirsin. Hayvanını kapıda sav, gelenlere yok dedirtirim. Kılık kıyafetinin önemi yok; benim mantomu giyer ve dönersin. Beraber çay içeriz olmaz mı?

— Hasan Bey de davetli mi?

Zeyno, ikisine de sıcak bir gülümsemeyle bakarak:

— İsterse o da gelsin, memnun olurum. İkinizin de hoşunuza gidecek bir şey göstereceğim. Haydi bakalım, sağdan geri marş!

Zeyno, Mazlûme'nin yanaklarını öptü, önünü ilikledi; kamçısını eline verdi; sonra gülerek elinden tuttu; kapıdan dışarı itti.

Talihin tuhaf bir cilvesi olarak, sırf kendisinin kalbini kırmak için plânlar yapmağa uğraşan

Mesture Hanım'm göz yaşlarını dindirmek görevi de ona kaldı.

* * *

Yolda, ikisi de durgundular.

İkisinin de kafası Zeyno'yla ilgili tatlı bir düşünce ile dolu idi. Zeyno'nun kişiliği, Mazlûme'nin kafasında, anasının fesatlı-ğıyle uyanan kuşkuları dağıtmış; anasında bulamadığı düşünce ve gönül desteğini kuvvetlendiren Zeyno ile aralarının açılacağını gösterir gibi olan çukurun kapandığını duymuştu.

Hasan Bey de yıllardan sonra, Zeyno'nun çevresine, eski

154

ZEYNONUNOGLU

özel sohbetinin çekiciliğine tekrar gireceğini düşünürken, çarpıntıya benzer bir kalb kımıltısı duyuyordu. Zeyno'nun dostluğunu, arkadaşlığını belki kaybettiği aşkından daha fazla aradığını seziyordu. Hayvanlarının kısa dört nalına sevimli ve genç bir ahenkle ince vücudunu uyduran, durgun yeşil gözleri ufuklarda, sevimli yüzü hareketten pembeleşmiş, Hasan'ın yanında giden bu kız, acaba bir gün bir ucu yine Zeyno'ya varan canlı bir üçgenin Azize'si olarak dirilebilir miydi? Hayır, sevmek, evlenmek sayfalarını Hasan kendisi için artık kapanmış sayıyordu. Fakat Mazlûme'nin bulunuşu da ona canlı bir zevk verdiğini, kendi kendinden saklamamak zorundaydı.

X

ZEYNO'NUN OĞLU ve HASAN BEY

7eyno eve döner dönmez, taşlığa indi ve selâmlık kapısını yavaşça vurmağa başladı. Hayli bekledikten sonra öbür taraftan iki küçük çıplak ayağın taşların üstünden koşarak geldiğini duydu.

Haso çocuk, sabahki işlemeli mavi çuha şalvarını, çizmelerini çıkarmış, ayakları çıplak, kolları sıvalı, yamalı bir koyu dizlikle, eski mintan ve püskülsüz bir fes, iş kıyafetini tamamlıyordu.

— Haso çocuk, ne yapıyorsun? Zeyno'nun tâ gözlerinin içine bakai'ak sırttı:

— Nidim(ahan bir Ceylân'a bahtım, bulaşıkları yudum...

— Ben seni almağa geldim Haso, benim odaya gel de seninle bir başbaşa oturalım, konuşalım.

Haso'nun bal rengi gözleri ışıldadı, başını çevirdi, pürüzsüz sesinin olanca kuvvetiyle bağırdı:

— Ana, ben Hanımefendigillere gidirim.

Bu gösterişsiz girişten sonra, Zeyno'nun kocaman odasına çıktılar; tatlı tatlı sohbe daldılar. Haso'nun, Şaban amcadan sonra, anası da içinde olduğu halde, en çabuk teklifsiz ve arka-

daş olduğu bu İstanbul'lu Hanımefendi'ydi. Odanın ötesine berisine serpiştirilen sandalyelere, duvardaki resimlere merakla bakıyor, buranın durumunu anlatıyordu.

Şeyh, işte şuracıkta namaz kılar, cemaat şöyle dizilir, Haso da şu köşede büzülürdü. Bunları anlatırken biraz bulutlanan gözlerle Zeyno'ya bakıyor, Zeyno'nun nasıl namaz kıldığını soruyordu. Zeyno tâ yüreğinin içine girme yatkınlığı gösteren bu çocuğa namaz kılmadığını söylemeğe cesaret edememiş; bununla beraber, çocuğun kendi ruhunun esenliğiyle derinden derine ilgilenmesinden etkilenmiş ve:

:— Niçin soruyorsun, Haso? demişti.

Hiç şüphesiz, resimler için soruyordu. Şeyh, resim olan odaya meleklerin girmediğini söylemişti. Bununla beraber resimler, çocuğun hoşuna gitmiş ve onların günah olmadığını Zeyno'dan işitmek istemişti. Fakat Zeyno bu derin sorulara hep başını sallayarak: «Bilmiyorum Haso!» diyerek karşılık vermişti. Bu soyut sorunlar üzerinde bir şey söylemek istemiyordu. Çocuğun görmüş, geçirmiş, olgun bir ruhu, hayatın sonu gelmez yumruklarına, acılarına dayanma idmanı ile kuvvetlenmiş, hayata kitaplardan bakan insanlardan daha gerçek doğru görmeğe alışmış bir akıl gözü vardı. Bu çocuğun özel anlayışı, alaycılığa kaçan dakikaları ile birleşen bu hayat anlayışı, onu Zeyno'ya çok çekici gösteriyordu. Kimi susuyor, düşünüyor, kimi söylüyor, kimi Zeyno'yu dinliyordu. Bu yirmi sekiz yaşındaki kadınla, dokuz yaşındaki köylü çocuğu, aralarındaki yaş, öğrenim ve cins ayrılığına rağmen birbirlerine çok yakındılar. Birbirleri-rd o kadar sevmişlerdi ki onların birbirlerine çetrefil gelen telâffuz ve ayrı ortamların verdiği görgü, engel olamamıştı. Aslında, gönülden gönüle giden anlaşmada ne dil, ne görenek, ne de yaş ve cins engel olabilirdi.

Zeyno'yu en çok güldüren ve belki de düşündüren şey, Haso çocuğun gramofona karşı aldığı durum oldu. O, çocuğu eğlendirmek için çok oynak ve gürültülü bir plâk koymuştu. Çocuk, zenci temposunun olanca gürültüsüyle boşandığı bu yapma ağıza önce ağır ağır yaklaşmış, sonra kulakları ağrıyan bir insan gibi elleriyle kulaklarını kapamış, yüzünü buruşturmuştu.

— Bu çalgıyı sevmedin mi Haso? Cevap tereddütsüz geldi:

— Yoh... Sen sevir misin?

— Ben de sevmiyorum, Haso?

— Çok çığırır. Hem burnundan çığırır, çakal örir gibi, değil mi?

Belki çalgının gürültüsünden kapının açıldığını duymamışlardı. Taze ve neş'eli bir ses ikisinin gözlerini de kapıya çevirdi:

— Gramofonu duyunca annem ahbaplarını aidi, dans etmeye geldi sandık Zeyno. Bu küçük kim?

Genç kızın çizmeli, pantolonlu, başında sıkı bir siyah tül, sanki sevimli ve henüz çocuk denecek bir erkek süvari kıyafetinde meydana çıkması Haso çocuğun gözlerini fıldır fıldır açtırmıştı. Hayatının en çapraşık ve çaresiz günlerinde, atlara önce insanlardan daha iyi oldukları için, sonra biniciliğin verdiği zevki için çok bağlı olan Haso, bu İstanbul'un süvari kızından çok hoşlanmıştı. Zeyno, dudaklarındaki gülümsemeyi bırakıp çocuğu, tam bir büyük adam gibi, gelenlere tanıtmıştı:

— Bu Haso çocuk! Haso, bu, Kaymakam Mazlum Bey'in kızı Mazlûme Hanım. Bu, Binbaşı Hasan Bey. Dikkatli bak, karargâhta senin kadar iyi hayvana binen süvari bu Binbaşı Bey'dir.

Haso, püskülsüz fesinin altında, harcadığı dikkatten incelen yüzünü, açılan gözlerim Mazlûme'den onun arkasındaki yakışıklı ve uzun boylu subaya çevirdi.

Her subay, o'nun ruhundaki denklemleri çözmeye kıskırtır; her subay, onun, anasının ve kendi zavallı hayatındaki işkencelerin öcünü almaya yemin ettiği adam belki budur diye kalbini altüst ederdi. Hasan Bey de o gizli yaraya bilmeyerek dokunmuştu: Haso, gözlerini kırpmadan, kendinden geçmiş gibi ona bakıyordu. Buna karşılık, her gönü kendine bağlayan bu ince çocuk yüzü, onun kalbinde tuhaf bir etki uyandırmıştı. Bu tatlı yüzün sesini işitmek için, içinde kuvvetli bir istek vardı. Askerlik hayatında en çok alıştığı bir soruyu sordu:

— Haso çocuk, babanın adı ne?

ZEYNONUNOGLU

157

Zeyno, hafifçe öksürdü; bir elini önünde duran çocuğun o-niuzuna yatıştırmak isteyen bir sevgiyle koyarken, öteki elini dudaklarına götürerek «baba» konusunun çocuğa hoş gelmediğini çığlattı ve çocuktan önce kendisi karşılık verdi.

— Anasının adı Zeyno.

— Zeynocuğum bu çocuğu sen evlâtlık mı alacaksın?

— Haso çocuk beni analığa alsa ben dünden razıyım, Maz-lûmecığım.

Elinde olmadan sesinde beliren takıntıdan, gözlerini bürü-ven hüzünden kurtulmak için kapıya kadar yürüdü; Pervin'e çay getirmesi için seslendi. Misafirler gelir kelmez önceden hazırladığı çay tepsisini kendiliğinden getiren Pervinle kapıda karşılaştı. Hemen ikramcı bir ev sahibi durumunu almış; Hasan ile Mazlûmeyi ısrarla yerlerine oturtmuş; kendisi Haso çocukla beraber hizmete başlamıştı. Hasan Bey'in gözleri Zeyno ile dolaşan, Zeyno'nun isteklerini onun yüzünden okumağa çalışan çocuktan ayrılmıyor, kendisine bakarken çocuk gözlerindeki durgunluğu, alındaki gerginliği gidermek istiyordu.

— Senin atın var mı, Haso?

Çocuk başını sallamakla yetindi ve bir zaman, çayları dağıtmaya çalıştı ve sonunda, Zeyno'nun sandalyesinin dibine çöktü. Karşısına kendi çay fincanını yerleştirdi, kocaman bir pandispanyayı fincana batırarak yemeğe koyuldu.

— Sen, ata binersen koşturur musun?

Eğer insan dilinden anlayan bir kuşa: «Sen uçabilir misin?» diye sorulsa, ancak Haso çocuğun yüzündeki toyluğuna acıyan ve biraz da alay eden bir gözle bakardı. Yine Zeyno, lâkırdıya karıştı: •

— Ne diyorsunuz, Hasan Bey? Küçük, iki yıl önce Sakarya yarışında burada birinci gelmiş.

— O halde ben mutlaka bu çocukla bir gün yarış etmeliyim. Ne dersin Haso?

Haso, hepsini güldüren bir ağırbaşlılıkla karşılık verdi:

— İdek paşam...

— Ben, paşa değilim, Haso.

— Belki olursun paşam.

158

ZEYNONUN OĞLU

— Hanımefendi siz ne dersiniz?

— İnşallah derim. Hasan Bey.

— Hayır, pašalığa değil; sizin küçük dostunuzun benimle alay etmesine. Haso, sahiden seninle yarış edeceğim ve geçeceğim.

— İnşallah paşam.

Bu defa Haso'nun sesindeki alay, pek açıktı; bu ağırlık ve kendine güven bu kadar küçük bir yaratıkta Hasan'ın derin bir duygusunu harekete getirmişti:

— Korkmaz mısın, Haso?

— Aah paşam.

— Bu çocuk, çok gözüpek, hanımefendi. Haso çocuk, şuraya yanıma gelsen de çayımızı beraber içsek ve birer süvari gibi konuşsak.

— Aah paşam.

— Hasan Bey, nafile! Bu benim küçük dostum, yalnız kendi gönlünün havasına bağlıdır.

Hasanla Haso'nun arasındaki konuşmayı sedirin üstünden dinleyen Mazlume, deminden beri kafasına saplanan ve hemen bulduğu bir şeyi can atarak Zeyno'ya haber verdi:

— Zeynocuğum, Allahaşkma buraya gel! Bak, Haso'nun yüzü ve gözleri yandan nekadardır Hasan Bey'e benziyor.

İki genç kadın ayağa kalkmışlar; bu benzerliği yakından inceliyorlardı. Bu sıkı merak ve incelemeden, büyük ve küçük iki erkek de fena halde sıkılmışlardı ve içlerinden geçen duygu, aşağı yukarı: «Bu kadınlar, ne kadar çocuk, ne kadar münasebetsiz! İnsanın yüzünü, gözünü böyle seyretmek, "sanki ne demek oluyor?» gibi bir şeydi. Aynı durum ve sıkıntıyla karşılaşan Hasanla Haso, birbirini ilk defa anlayan şikâyetçi gözlerle bakıştılar. Çocuğun alaycı gözlerle Hasan'a verdiği ilk dostça işaret, sertliği ile tanınmış subayın kalbini Millî Savunmadan takdir almış gibi kabarttı. Fakat bu çocuktan neden bu kadar sevgi ve güven istediğinin sırlarını çözmekten henüz çok uzaktı

Hasan, çocukla yarış konusunu, kadınlar ise onun çocukla benzerliğini uzun uzun tartıştılar ve lâkırdıları: «Rekabetin ah-

ZEYNONUN OĞLU

159

lâka etkisi» konusuna dökülünce çocuk, Çince konuşuluyormuş gibi, konuşmaya yabancı kaldı. Ona karşılık, o da, olanca dikkati ile İstanbulluları anlamağa çalışıyordu. Eğer ona pek yeni çelen bu insanlar hakkında izlenimlerini sorsalardı ve o da dü-tündüklerini anlatabilseydi, hayli tuhaf ve değişik şeyler anlatacaktı.

Haso'nun yetiştiği köy âleminde, anlayış ve yalnızlık bakımından çocuklarla büyükler ne kadar birbirlerine berkiyorlarsa hayatları da birbirinden o kadar uzak ve çocuk dünyasıyla büyük dünyası da birbirinden o kadar kesin bir sınırla ayrılmıştı. Çocuklar, orada büyüklerin buyruğuna boyun eğen bir sınıftı.

Oysa bu İstanbullular tamamiyle bunun tersi idiler. Her halde çocukları bilmece gibi bir şey sayan bir anlayışları, esrarlı bilgileri vardı. Fakat çocuk, her halde, onların tutsağı değildi. Bu anlaşılmaz ve yüksek başkalıklarına rağmen -Şaban amca dışında- Haso bu kadar arkadaş olabileceği, beraber oynayabileceği yaratıklara «büyükler» sınıfında henüz raslama-mıştı.

İstanbullular, anlayamadığı konularda da, arada bir, kolay ve açık yola sapıyorlar, çocuğun karanlıkta bekleyen beynine bir anlayış ışığı salıyorlardı, Örneğin Hasan Beyle Haso yarısının günü saptandıktan ve Muhsin Bey'in hakem yapılması kararlaştırıldıktan sonra, Zeyno:

— Bu ortaçağ şövalyelerinin bir güreşi gibi olacak. Benim şövalyem Haso, benim rengimi ve kırmızı rengi taşıyacak; seninki Hasan Bey, yeşil renk için dövüşecek, demişti.

— Neden benim rengim yeşil oluyor? diye soran Mazlûme'-ye:

— Çünkü senin gözün yeşil, demişti.

Haso, «Şövalye» ve «renk» sözlerinden bir şey anlamamıştı. Ama her halde bu konular, köy kahvehanesinde horoz dövüştürürken, pehlivan güreştirirken iki taraf olanların halini anlatmak istiyordu. Demek Zeyno kendi tarafını tutuyor, kendi için bahse giriyordu. Bunu anlar anlamaz bir dövüş horozu gibi bacakları birbirinden ayırık, elleri hatırı sayılır bir ça-

160

ZEYNONUNOGLU

lmla yamalı dizliğinin ceplerinde, ince yüzü başındaki fes kadar kırmızı, bütün tavrında Zeyno'nun pehlivan, iddiasının savunucusu, kurumu açık, uzun boylu subaya meydan okuyan gözlerle bakıyordu. Ve bu bakışın anlamını Hasan, sırf erkek olduğu için kadınlardan önce anlamıştı. Zeyno'ya tehlike işareti gibi gelen fazla sıcak belki de kıskanç gözlerle bakarak dedi ki:

— Eğer ben, Haso çocuğu yarışta geçerse yenildiği için değil, sizin sevginizi kazandıramadığı için benim amansız düşmanım olacak.

Yarış konusunun ummadığı bir anda yasak bir duygu alanına girdiğini rahatsızlıkla gören Zeyno., biraz hırçın bir tavırla:

— Ben, inanın, yarışı insanlar için ahlâkı çok bozan bir şey diye anlamaktayım. Kimbilir belki de vazgeçeriz, dedi.

Bu kez, Mazlûme, memnun olmamıştı:

— Sen ne tuhaf kadınsın Zeyno! Daha iki yıl önce, ben seni Küçüksu'da ayakların çıplak, bir subayla koşu yaparken gördüm. Demek yarışın fena olduğuna yeni yeni inancım? Acaba niçin şimdi düşünceni değiştirdin?

— O gün, o subayla iki yarış yaptık, ikisinde de berabere kaldık. Kazansaydım günaha girmiş bir gurura kapılacaktım. Kazanmasaydım, o subayı hiç affetmiyecektim; berabere kalınca acaba sırf kadın olduğum için mi berabere kaldı diye içimde bir kuşku belirdi. Bu onur yarasını hâlâ taşıyorum.

Hasa'nın sessiz ve durgun yüzü, derinden gelen bir fırtınanın etkisiyle karıştı. Mazlume'ye anasının Hasanla Zeyno için aşıladığı zehirleri hatırlatan anlamlı bir sesle:

— Müsterih olunuz hanımefendi! O subay, sizi yenmek için, son çabasını harcadı, dedi.

Mazlume, sert bir sesle sordu:

— Siz ne biliyorsunuz, Hasan Bey?

Hasan soran gözlerle Zeyno'ya bakıyordu. Acaba bunun bir sır olarak kalmasını isteyecek miydi? Fakat Zeyno'nun yüzü, birdenbire bir facia oyuncusunu yansıtan bir durum aldı, par-mağıyle Hasan Bey'i göstererek ve gülmesini tutmaya çalışarak:

— Çünkü o subay, Hasan Bey'di, dedi.

ZEYNONUN OĞLU

161

Bu, üçünü birden güldürmüştü. Her halde Zeyno'nun saklamak istediği bir şey yoktu. Fakat Mazlume, Hasan Bey'in Zeyno'ya karşı bir kalb serüveni geçirmiş olabileceğinden kuşkulananmamış değildi. Bir genç kız nekadâr tabîî olursa olsun, aşk macerası geçiren bir genç erkekle ilgilenir. Merdivenlerden beraber inerken yarı alaycı bir bakışla yeşil gözleri Hasan Bey'in yüzünde dolaştı:

— Hasan Bey, siz Don Juan'ı hiç okudunuz mu? dedi.

— Hayır Mazlume Hanım, yalnız oynanırken gördüm. Mazlume, dudaklarına gelen daha alaycı bir soruyu nasılsa

tuttu:

— Siz mi oynuyordunuz?. diye sormak istemişti.

* * *

Yukarıda, Zeyno'nun küçük şövalyesi, saatlerden beri sade kendisiyle uğraşır görünen yeni dostunun uzaklaştığını, elinden gider gibi olduğunu sezdi. Ayakta pencereye bakan koyu gözlerden birkaç damla yaş kendi mintanının üzerine yuvarlandı.

— Niçin ağlırsm, Hanımefendi?

— Galiba biraz kalbim ağrıdı, Haso.

— Her zaman ağır ır mı?

— Eski bir ağrı Haso, geçti, merak etme.

Haso'nun dostu olan Zeyno, ne çabuk dönmüştü. Çocuğu merdiven başına kadar götürdü; ayrılırken iki yanaklarından öptü ve selâmlık kapısından kayboluncaya kadar arkasından baktı. Çocuğun bal rengi gözleri, ince, uzun yüzü, küçük kalbinde sıkı sıkı hapsettiği ateşli yaradılışıyla Hasan Bey'e benziyordu.

* * *

Zeyno yine çay masasında Muhsin Bey'e, Haso çocukla beraber hayvana bineceğini söyledi. Muhsin Bey, Haso çocuğun çok küçük olduğunu ve onunla yalnız çıkmanın tehlikeli olacağını söylüyordu. Her halde ilk bir hafta Muhsin Bey de beraber çıkmadığını sormak istedi; sonra, Zeyno'nun Mazlume kadar hayvana alışık olmadığını için acemi görünmenin onurunu

zedeleyeceğini düşündü ve kadınların bu zayıf yönlerini bilir

F: 11

162

ZEYNONUN OĞLU

görünmemek için bir şey söylemedi. (Şeyh M.) in ahırlarının arkasında boş ve büyücek bir alan vardı. Zeyno, orada, bir iki gün Haso çocukla çalışabilirdi.

Haso çocukla Hasan Bey'in kararlaşan yarışını Muhsin Bey gülerek dinlemişti. Çocuktan söz ederken Zeyno'nun gözleri parlıyor; yanakları kızarıyordu. Kocasını son günlerde hayattan bıkmış görünen karısındaki bu mutlu değişikliği Haso çocukla tanışmasına bağlıyordu. Onun için Haso çocuk, lâkırdısını bile bile uzattı. Eğer Hasan, çocuğa acıyıp da mahsus arkada kalmazsa, Zeyno'nun küçük şövalyesinin yenileceğini ileri sürdü. Zeyno böyle düşünmüyordu. Çocukta Hasan Bey'den daha çok başarmak isteyen, atılan bir hayat çabası vardı. Karı kocanın bu tartışması, bir bahse tutuşmakla sonuçlandı: Hasan Bey kaybederse, Muhsin Bey karısına bir zümrüt yüzük alacak; Haso çocuk kaybederse Zeyno kocasına bir Arap atı hediye edecekti. Bunun ne kadar pahalı olduğunu söyleyen Muhsin Bey'e Zeyno, bahsine güveni olduğunu tekrar ederken oda kapısı vuruldu.

Haso çocuğun Muhsin Bey'e tanıtılması daha da ağırbaşlı oldu. Haso çocuğun arkasında (Şeyh M.) den döndüğü günkü renkli elbiseleri vardı ve yüzü, gözleri bugün daha parlak, daha çocukça bir sevincin etkisi altında idi. Çünkü o gün aylardan beri görmediği Şaban amcayı dolaşmaya gidiyordu. Ramazan geziye çıkmalı çarşıdaki dükkân kapanmış ve Haso çocuk, zamanım daha iyi değerlendirir ve daha serbest olmuştu. Çocuk bunları anlatırken kendini bugün, dünden ziyade büyük gibi gören bir ortamda sanıyordu.

Dünkü subay onda daha fırtınalı duygular uyandırmış, o-nunla sanki iki yaşında bir bebekmiş gibi oynamak ve eğlenmek istemişti. Oysa komutanın mavi gözleri, çok ağırbaşlı tavrı sanki büyük bir misafiri ağırlıyormuş gibiydi. Çocuk, bu adamın kendisini görmeden hayatının facialarını öğrenmiş; Ramazanın işkencesine karşı şaşılacak bir dayanma ve direnmeyle beslenen, üstelik bunu saygılı bir yürekle izlemiş olduğunu bilmiyordu.

Aslında hiç arsız olmayan Haso, bu büyük adamların yanm-

ZEYNONUN OĞLU

163

da hastalık denecek bir duyarlılıkla tokgözlü oluyordu. Fakat fcuna rağmen ısrarla onu çay masasına oturtmuşlar; karı koca, önüne, tereyağlı ekmekle reçel koymuşlardı. Haso, bu sabah, olanca kuvvetiyle ev sahiplerine bakıyor, onların içtiği gibi içmeye, yediği gibi yemeye çalışıyordu.

İlkin şekeri kaşıkla almağa çalışmış, iki defa düşürmüş, sonra ekmeğini fincanına batırırken

onların ekmeklerini batırmadan yediklerini görmüş, bir sue işlemiş gibi kızarmış, gözleri yaşarmıştı.

Bütün bunları belli etmeden izleyen Muhsin Bey. beğendiği bu çocuk gururunu kırmamak için, aslını çok öğrenmek istediği: «Gözün kör ola Haso!» sahneleri hakkında sorular sormaktan vazgeçmişti. Her halde bu, sıradan bir çocuk değildi. Öyle olsa o kadar zulmün, yumruğun etkisiyle arka kemiği eğilir; başı yerlerde sürünür; aşağılık, korkak ve yaltak, belki de yüz bulunca arsız olurdu. Oysa bu küçük yaratık, hayatının yoksul çevresinden, zulmünden ruhça daha güçlü ve kendisine daha güvenli ve egemen çıkmıştı. Muhsin Bey, bu sevimli ve şaşılacak yarattığın bir yandan geleceğini tasarlamaya çalışıyor, bir yandan teklifsiz ve güvenilir bir sevgiyle «baba» demesinin, bir insanın dizlerine tırmanmasının mutlu ve tadına doyumaz bir şey olacağını düşünüyordu. Karısının da yüzünde, kadınları en yaşlı ve çirkin oldukları zaman bile güzel yapan yumuşaklığı, özlemi olanca acı anlamıyla görüyordu. Çocuk ihtiyacını ilk duyuran Haso, ona karısını da daha iyi anlamak fırsatını vermişti.

Birinci karısının ömrü hasta geçmiş ve çocukları olmaması biraz da olağan görünmüştü. Acaba Zeyno'dan da çocuğu olmayacak mı idi? Bu, tabii karşılanabilirdi de. Ya doktorlar ona kendisinin çocuksuz yaşamak zorunda olduğunu söylerlerse ne yapardı? Biraz suçlu ve çok yumuşak bir sesle karısına:

— Acaba, dedi, biz anasına, babasına başvursak bu çocuğu bize evlâtlık verirler mi?

Zeyno, Muhsin Bey'e cevap vermeden bu sorunun etkisini anlamak için Haso çocuğun yüzüne acı bir merakla baktı.

Haso'nun bal rengi gözleri açılmış; Muhsin Bey'in yüzüne

164

ZEYNONUNOĞLU

dikilmiş; dudakları bir iç savaşıyla kısılmış; donmuş gibi duruyordu,

i ilk aldığı tavırla çocuğun en zayıf ve gizli duygusunu ok- I şayan Muhsin Bey, son sorusuyla aynı zayıf noktaya bilmeyerek vurmuştu. Bu soru ile Haso çocuğun hayatı, küçük beyninden bütün faciaları ve acıacak köleliği ile bir sinema şeridi gibi ' gelmiş geçmişti. Zararlı bir hayvan gibi Ramazan'm, onu (K.) köyünün çocukları ile avlamağa, yok etmeye çalıştığı cehennem] günler, sokağa atıldıktan sonra Şaban amcanın evinde geçirdiği : mutlu yıllar vardı. Fakat kendini en güvende sandığı anda onu i köyün pazarında satılan sığırlar ve inekler gibi Şaban amcanın j yanından ayırmışlar; (Şeyh M.) in emrine vermişlerdi. Hayatının bu ânı ona en acı gelmişti. İnsanların zulmüne, fenalığına karşılık verebilmek için hem zekâsı, hem idmanı vardı. Dayak-lar, yumruklar onun çevik vücuduna dokunmadan geçiyor; ' horlama ve zulümlerine kanıksamış olarak umursamadan alaycı gözlerle bakabiliyordu. Dünya yüzünde anası, Şaban amcası i ve onlar kadar sevdiği atları varken, hayat o kadar çıkmazda i değildi. Fakat bu, kendi kendine sahip olamamak; elden ele bir | hayvan, bir mal gibi geçmek; güc sahibi insanların bir fırlıda- \ ğı, bir oyuncağı olmak; hiçbir zaman hayatında durulma ve • j özgürlük olmamak; işte bu onu çileden çıkaran, kendinden geçiren bir şeydi. Şeyh'in kendisi üzerinde o kadar derin bir etki ; yapmış olmasına rağmen, onun arzu ve idaresi olmaksızın maiyetine geçmesi, içindeki saygı ve boyun eğişin bir tarafını sa-' kat bırakmıştı. Zeyno'yu görür görmez, onu Şaban amca ka- • j dar sevmesi, serbest koşullar içinde,

sırf kendi isteğinden ileri | gelmişti. Bunları ayrı ayrı yorumlamaya gücü yetmiyordu. Yalnız, hayatının yönünü değiştirmeye, kendisine sormadan | -onu kullanmaya kalkışan ve kullanan insanlara derin bir hıncı r ve öfkesi vardı. O şimdi biraz yeni hayatına alışmıştı. Annesine | karşı dinmeyecek sandığı özlemi, Ramazan gittikten sonra ya- h üşmişti. Şimdi, onu henüz başbaşa kaldığı anasından almak is- İl temelleri, bu kendisine dost ve arkadaş gibi davranan adamları, 1] gözünde çocukların özgürlük ve mutluluğuna ölümedek düş- || man olan büyükler sırasına koyuyor ve tüylerini ürpertiyordu.]]

ZEYNONUN OĞLU

165

Daha dün gece, ilk defa çocukluğunun ük mutlu günleri gibi anasiyle yalnız kalmış, beraber yemiş, beraber yatmıştı. Şimdi bulaşıkları beraber yıkayıp işleri bittikten sonra, anasının dizlerinin üstünde, göğsünün kokusunu alarak nasıl oturduğunu; zeytinyağı kandilinin loş, uçucu gölgelerle örttüğü fakir o-dalarmda anasına komutanın karısını, kendisiyle yarış etmek isteyen subayı, erkek gibi pantolon giyen kızı, somun kadar büyük fakat çok tatlı olan görülmedik ekmeği nasıl anlattığını hatırlıyordu.

Buna karşılık anası da, büyük adamlarla arkadaş olan akıllı çocuğunu büyük bir kurumla dinlemiş; ona vaktiyle karargâhta istanbullulara hizmet ettiğini anlatmıştı. Sonunda biri-birlerine sarılmışlar, birbirlerini koklayarak yıllardan beri ilk defa mutlu uyumuşlardı.

Şimdi bu adamlar, onu yine anasından ayırmak istiyorlar, yine ona ne zavallı, ne tutsak bir yaratık olduğunu hatırlatıyorlardı.

Düşüncelerinin ne kadar sürdüğünü, komutanla karısının onu derin derin incelediklerini bilmiyordu. Yalnız omuzuna kuvvetli bir erkek eli arkadaşça dokundu. Sonra, iyi bir ses, ona tekrar özgür bir insana seslenen bir ses, kurulmuş bir ok gibi gerilen kalbini yumuşattı:

— Biz seni annenden ayırıp almak istemiyoruz, Haso çocuk. Sen yine annenin yanında kalacaksın. Bak, biz çocuksuz, yalnız iki insanız. Seni sevmek istiyoruz. Seni annenle paylaşmak istiyoruz. Biz, senin derslerine bakar; senin arkadaşın oluruz. Sen de bizi biraz sevmek istemez misin? O Zeyno asıl annense, bu Zeyno da fikir annen olsun, olmaz mı, Haso?

Haso çocuk, yapısı küçük, fakat içi engin olan kalbinden iki insanın, iki yalnız ve belki ıstırap çeken insanın sevgi istediğini, ona yalvardığını sezdi. Büyük gözlerinde toplanan yaşlar, pencereden giren bir güneş demetiyle pırıldadı, ilk defa; kollarını Zeyno'nun boynuna attı:

— Sen de anam ol, dedi.

Muhsin Beyle Zeyno yalnız kalınca çocuğun kalbinin bir

166

ZEYNONUN OĞLU

tarafına kayıtsız ve şartsız sahip olduklarını birbirlerine söylediler, ikisi de bu sabah Haso çocuğun getirdiği dostluk hava-siyle birbirlerine daha derinden yaklaşmışlardı. Fakat ikisi de gözlerinin ıslak, kınlarının hüznü olduğunu anlamışlardı.

* * *

Haso çocuk, küheylânın üstünde Dyarbakır'm geniş boşluklarından (K.) köyüne uçarken Şaban amcaya soracağı ilk soruyu ezberliyordu:

— Şaban amca, fikir anası ne demektir?

* * *

«Hasonun anasının adı Zeyno, Zeyno...» Hasan, ceketini çıkarmış, masasının üstündeki yeşil siperli lâmbasını yakmış, odasında aşağı yukarı dolaşüyor, elleri ceplerinde, dudaklarında hafif bir ılık fakat başında bir şey: «Hasonun anasının adı Zeyno, Zeyno» diyordu.

Geceleri uyumadan önce okuduğu «Evliya Çelebi Seyahatnamesi» nin bu akşam uyutucu niteliğine güveni azalmış gibiydi.

Karyolasına uzanır uzanmaz ellerini başının altına koydu ve gözleri yeşil ışığın vurduğu badanalı duvarlarda, uzun alaturka sedirde, tahta tavanda tembel tembel dolaşıyordu. Kafasında, vaktiyle bu duvarlara vurup sönen akıcı bir kadın gölgesi belirliyor; gözünü kapar kapamaz göz kapaklarının arkasından beynine girip, kayboluyordu. Çok yıl önce, gelmiş geçmişti: Dalgalı, yazma örtüleri, uzun örgüleri, ince ve kıvrır kıvrır belinin ikiye ayırdığı dalgalı, genç ve boylu vücudu, yerlerden Hasan'm çizmelerini, dağıtılmış esvaplarını toplarken duvarlara vuran, titreyen gölgesi bu odanın, bu saatte tanıdık bir misafiriydi. Hasan'm kapanıp uyumak isteyen gözleri, arada açıldıkça, beyaz perdelerin üstünde çizilmiş gibi durduğunu gördü. Bazan iki siyah ateşten göz, Hasan'm gönlüne akacakmış gibi yüzünde dolaşırdı. Bazan: «Allah rahatlık versin Zeyno!» diyecek kadar henüz dalmamışsa genç gölge eğilir, yorganın üstündeki elinin üzerine ateş gibi yanan dudaklarını dokundurur, sonra rüzgâr gibi karanlıkta kaçardı.

ZEYNONUN OĞLU

167

Diyarbakır'ın beyaz yıldızları, Diyarbakır'ın cehennem sıcaklığının gerdiği beyaz havanın arasında parıldadığı bir akşam, kırmızı örtüleri, kırmızı yanakları ve dudaklarıyla Hasan'm sıtmalı gözlerine bakmış, ilk gençliğinin kaynayan tutkusunu uyandırmıştı. Hâlâ o gecenin uzaktan getirdiği Kürt raksının «Hey Zeyno, Zeyno!» diye tepinen tekömek seslerini, davulunu, zurnasını işitiyordu. Fakat damarlarında uyanan hayat, esrarlı ve öncesi bilinmeyen görevini tamamladığı için Ha-san'da bu sahnenin zevkini, tadını yinelemek hevesi kaybolmuştu. Şimdi ne o aşk gecesinin «Kürt şeftalisi» ni büyülemiş ve dayanılmaz bir çekicilikle sardığını, ne de ondan sonraki günlerde gelen bıkkınlığın, içini dolduran durulmayı düşünüyordu. Bu iki hayalin yeni olduğu zamanlardaki bayıltıcı huzuru da, eskidiği zamanlardaki sıkıntısı da kaybolmuştu. Varlığını unuttuğu bu kadın, bu akşam, gerçek bir gölge gibi uyanmıştı. Dilsiz, düşkün, argın bir hayvan aşkının kalbe giden içtenliği, derinliği ne kadar olabileceğini yalnız kafasında titreten

gölgenin kımıldılarında duyuyordu, içinde bu anı, ilk defa, anlayan ve fakat üzülen bir acıma uyandırmıştı. Acaba bugün gördüğü sevimli çocuğun anası o aynı Zeyno muydu? O Kürt kızı da o sıralarda karargâha yakın bir yerde oturuyordu. Üstelik onun nişanlısı Hasan'a saldırmış, onu öldürmek istemişti. Muhsin Bey'in araya girmesiyle geçen bu tehlikeli sahne, kafasında bu akşam, pek silik ve değersiz kalmıştı.

Hep o uysal, tapman durumlar, hep o çekingen ve sabırlı gözlü hayal karşısındaydı. Yavaş yavaş bal rengi gözlerinde biraz düşmanlık ve alayla Hasan'a bakan, yamalı donlu, püskül-süz fesli bir çocuk, uzun örtüleri ve uzun vücudiyle duvarlarda titreyen kadın gölgesinin önünde Hasan'a yumruklarını sallıyordu. Bu ölmüş, unutulmuş hayali, birçok canlı küçük yaratığı, bugün kafasının mezar olan kısmından kazımış, çıkarmıştı. Çocuk hiç, amma hiç o kadına benzemiyordu. Mazlume ile Zeyno, çocuğu Hasan'a benzetmemişler miydi? O çocukta, belkemiği eğilmek bilmeyen, yoksul çevresinin çok üstünden bakan bir gurur ve onur vardı. Çocuk, ateşli olmaktan çok, düşünceli bir cinsin yavrusuna benziyordu. Acaba babası Türk

168

ZEYNONUN OĞLU

müydü? Zeyno, çocuğun babasından neden söz etmek istememişti? Kadının vaktiyle karargâhta hizmet eden kız olup olmadığını mutlak anlamak istiyordu. Acaba bu küçük sert çocuğa sorsa, bir şey söyler miydi ve çocuk eğer o Kürt kızının yavrusu ise ne yapacaktı? Daha şimdiden hayalinde çocuğun akıllı gözlerinde kendini suçlayan bir ateş seziyordu.

Kendi kafasının bir tarafında da kendi kendini gizliden gizliye çocukla beraber suçlayan bir şey vardı. Doğru ve yiğit bir erkeğe yaraşmayacak bir hareket işlemiş olmak sıkıntısını duymaya başlamıştı. İlkel bir kızm düşkünlüğünden yararlanmış, sonra onu hayatla, kendisinin paylaşmadığı bir kalb ağrısı ile ve sorumluluğunu yapayalnız taşıyacağı bir utanç ve günahla bırakıp gitmişti. Bu mutaassıp çevrede, nişanlısının Hakan'a saldırısıyla günahı açığa vurulan kız, acaba o yılları nasıl geçirmişti?

Başlangıç, oldukça hoş başlayan hülya ve düşünce, Hasan için yavaş yavaş bir azaba, bir utanca dönmek üzereydi. Bunlar her gecenin, sıcağın etkisiyle, belki de eski bir sıtmanın dirilmek istemeyen mikroplarıyla uyanan hasta hayallerdi. Başka şeyler, daha hoş şeyler düşünmek gerekti. Fakat o zavallı, aşağılanan gölge, kolaylıkla Hasan'm yakasını bırakmıyordu. Şimdi önemi olmayan fakir bir hizmetçi kızm önünde akıllı ve gururlu bir erkek ruhuna aday olan bir erkek çocuk yüzü vardı. Anasının geçmişi bilse ne derdi?

Hasan'm hayal gücü, damla damla gelerek onu coşkun bir pişmanlık seli içinde boğmağa çalışan düşüncelerinden kurtulup, hâlâ titreyerek hazırladığı başka aşk sahnelerine sığınmak istedi. Fakat bütün bu sahnelerin, bu akşam, başka başka suçlayan, acıtan yönleri vardı: Viyanadaki Dora olayının arkasında Azize'nin kıvranan, yavaş yavaş ölen çocuk yüzü vardı. Boğaziçi'nin rüzgârları, suları ölürken, geçirdiği hayatın en güçlü aşkına veda ettiği akşamın titreyişini, ateşini yenilemek istediği anda hayalinde canını vücudundan dudaklarına akıtan, en ufak bir dudak değişimini ölüm titremesine benzeten kız, şimdi saygı duyduğu bir âminin, namus ve mutluluğunu kutsal bildiği bir dostun karısı idi.

Muhsin Bey'in evinde çalan eski bir guguklu saat, sıcak ve ağır havalı, ölü sokakta uzun bir hiciv perdesiyle öttü: Yeşil gözlü bir baykuş, tozlu, çürümeğe yüz tutmuş, siyahlanmış tahta bir saat kutusundan başını çıkarmış:

— Don Juan'ı okudunuz mu Hasan Bey? diyordu.

Hasan bu son, alaycı gölgeye olanca kuvvetiyle yapıştı. Niçin bunu daha önce düşünmemiştii? Bu, günah alanı değildi. Bu tuhaf kızı isterse düşünür, sever ve onunla evlenirdi. Siyah uzun kirpikleri arasından azıcık dargın, azıcık alaycı, Hasan'a bakan yeşil hareli gözlerin sahibi de şimdiye kadar tanıdığı her kadın gibi Hasan'a doğru geliyor gibiydi. Fakat neden o kadar alaycı idi?

Don Juan'ı okuyup okumadığını neden sormuştu? Ona gündüz zararsız bir şaka gibi gelen bu soru, bu gecenin başladığı -vicdan sıtması arasında kendisini alçaltan, küçülten bir taslama gibi göründü. Don Juan'ın sahnede oynandığı zaman ifade ettiği anlamın, sanatla örülen düzgünü kazınırsa altından zayıf kadınları çiğneyip geçen bir erkek; ucuz, sahte bir çapkın; eski dilin «zampara» diye ifade ettiği iğrenç, soğuk erkek örneği meydana çıkıyordu. Dünyada henüz yeni bir şey yoktu. İstanbul'da ve Diyarbakır'da yüzyılın madde felsefesinin arkasına saklanıp yeni hayatın sorumluluğunu almadan yalnız tadını çıkarmayı kararlaştıran belirli bir «tip» gençler, eskilerin aynı olan kusurlarım, günahlarını gürültülü ve boş bir mantıkla, bir tek sayfasını okudukları yeni hayat felsefesinin yanılmala-riyle örtmek, özürle göstermek istiyorlardı. Hasan da bunlardan biriydi. On yıl önceyle ilgili bir zâfım, günahın sorumluluğunu unutmak, kafasından silmek için o da içinden çıkılmaz bin bir felsefeye, mazerete başvuruyor; kaçmak, kurtulmak istiyordu. Fakat hayatın, gerçeğin lâkırdı ile, sahte mantıkla değişmeyen bir yüzü, insanların yakasına yapışan, hiç affetmeyen bir baskısı vardı.

Hasan, yargısının bu noktasında insanla ilgili erdemlerin, bağlılıklara daha derin anlamlarını kavramak üzere olduğunu bilmiyordu. Dünyada yiğitlik rekorunu yapmış bir ordunun

170

ZEYNONUNOGLU

yürekli subayı, yiğit olmak için ölüme gözlerini kırpmadan bakmanın yetmediğini sezmişti. Her birini büyük hücumda aldığı dokuz yaralı vücudunun içindeki kalbinin bir tarafında çürük ve kof bir nokta bulmuştu. Zavallı bir kadına vaktiyle yaptığı fenalığı görmemek için, zihni kendisine benzeyen iki çocuk gölünün suçlamalarından kaçmak istemişti. Belki artık onarıla-mayacak bir biçime giren hayatının eski günahından ürkmüştü. Şimdi ona ürkmekten bakmak ve yükleneceği kefareti, ne kadar zor olursa olsun, kabullenmek gerekiyordu.

Hasan yatağında oturdu; alnında toplanan ter damlalarını çarşafının uciyle sildi. İşte artık yiğitliği maddî değil, aynı zamanda manevî olan bir asker metanetiyle geçmişine bakıyordu.

Diyarbakır'dan ayrılırken Muhsin Bey'in, kale dibinde söylediği şeyi artık tekrardan korkmuyordu: «Bilir misiniz, bana annesi neler söylüyordu? Kızın gebe olduğunu, fakat sakladığını anlatıyordu.»

Bu cümleye şimdi başka anılar da karışıyordu. Haso çocuğa karşı sorumluluğu belki yalnız annesinin zâfından yararlanmak değildi. Belki... belki Haso çocuk, onun kendi çocuğu idi?

Üstünden örtüleri fırlattı. Ayağa kalktı. Beyaz perdeleri saydamlaştıran gün uyanmıştı; tanyeri çoktan ağarmıştı. Hasan günün parlak ışığını kirleten yeşil siperli lâmbayı söndürdü. Pencereye gitti, camı kaldırdı perdeleri açtı. Sabah, karanlık sokağın çamurlu kaldırımlarına mutlu bir rüyanın yarım ışıkları gibi iniyordu. Başını ot yastığı dayadı, gözlerini kapadı. Uzakta bir horoz uzun ve kurumlu bir ezgiyle öttü. Karargâhın kapısında bekleyen postanın ayak sesleriyle beraber, uzak ve yalnız bir ses, güneyden olanca sıcaklığı, olanca yanıklığı ile sabah ezanını okudu ve Hasan uyudu...

* * *

— Affedersiniz komutan bey, dün gece uyumadım, sabah geç kalmışım.

Muhsin Bey'in karargâhında, iş dokuzda başlardı. Askerlik ve amirlik hayatında saat dokuzda çağırıp da dokuz buçukta

ZEYNONUNOGLU

171

yanına gelen subay, ilk defa, hücum taburu komutanı Hasan olmuştu. Uzun yılların ve ortak tehlikelerin kendisine çok yaklaştırdığı genç subayın, bu sabah gerçekten yorgun görünen yüzüne, şakaklarında vaktinden önce kırışan saçlarına bir dost gibi bakabilmek için kendini zor tuttu:

— Dün akşam, Mesture Hanımefendi'de miydiniz?

— Hayır, erken yattım. Fakat uyuyamadım.

Yine masanın üzerinde tartıştıkları ve belirsiz bir tehlike işareti gibi ikisini de düşündüren mesele, Hasan'a geçen geceyi, Muhsin Bey'e karargâhında geç kalmanın verdiği fena etkiyi unutturdu.

Komutan son emrini imzalarken başını kaldırdı, güldü:

— Yakında bir at yarışı oluyormuş?..

— Haberim yok.

— Nasıl yok? Haso çocukla siz yarış edecekmışsınız ve hanımla beni de hakem koymuşsunuz.

Hasanın yüzü, komutanın teklifsiz ve gülümseyen yüzü gibi gevşemedi.

— Affedersiniz, unuttum.

— Çok rica ederim, unutmayınız. Ben, sizin üzerinize bahse girdim.

— Çocuğa mağlûp olursanız, bana bir zümrüt yüzüğe mal olacak. Haso çocuğu nasıl buldunuz, Hasan Bey?...

— Çok sevimli.

— Ne kadar acıklı bir hayatı olduğunu bilseniz daha çok severdiniz. Hasan, gözlerini acı bir merakla açmıştı:

— Siz, çocuğu önceden tanıyor musunuz?

Komutan zile bastı, kahve istedi, eski yaverini karşısına o-turttu. «Gözün kör ola Haso» sahnelerini anlattı:

— Babasının Ramazan adında mel'un bir karpuzcu olduğunu haber aldım. Sağlam ayakkabı olmayan karıştırıcı bir herif. Sanırım buralardan mahsus savuştu.

Akşamki uzun, sıkıntılı düşünceleri şimdi eski bir sıtmanın canlanan mikroplarının kemirtilerine bağlıyordu. Yalnız çok sevimli bulduğu yavrucağa bu kadar eziyet eden bir baba-

172

ZEYNONUNOGLU

nm o da Muhsin Bey gibi kemiklerini kırmak istiyordu. Muhsin Bey'in yüzüne ikide birde çok dikkatle bakıyor ve değişmiş bulmuyordu. Acaba çocuğun anası «Kürt şeftalisi» olduğunu bilse yüzü değişir miydi? Odasına yorgun ve biraz içi boş döndü. Masanın başına oturmadan telefon çalındı:

— Alo, Hasan Bey, siz misiniz?

— Ben Mazlume, bugün boş iseniz, öğleden sonra üçte geliniz. Uzun uzun bir gezinti yapalım, olmaz mı?

* * *

Atlarını açık ve tekörnek bir süratle kaldırdıkları zaman, Hasan yine Mazlume'yi umulur bir hayat arkadaşı olarak düşünmeğe başladı.

Genç, çevik vücudu hayvanın üstünde sağlam olduğu kadar ince, küçük ayakları, düzgün bacakları, parlak çizmeleriyle hayvana tamamiyle hâkim, siyah kirpikleri arasından uzaklara bakan yeşil gözleri iki çiçek gibi açılıyordu. Akşamın turuncundan kırmızıya, kırmızıdan eflâtuna geçen keskin renklerle boyanan havasında, genç kızın, hareket ve hayatı bu kadar güzel anlatan vücudu ona yepyeni bir çekicilikle görünüyordu. Genç kızın bütün serbest tavırlarına rağmen onda saygı aşılayan bir doğruluk; düşüncelerini, duygularını süslemeden, olduğu gibi söyleyen bir yiğitlik vardı. Hasan'm kızı küçük Muazzez'in böyle bir kadına bir gün ihtiyacı olmayacak mıydı? Onunla dans ederken, genç vücudun hayvan üzerindeki hareketini seyrederken ne kadar derin bir tat alıyordu. Bekâr kalmak, bir akşam önce onu korkutan geçmiş hayalleri durmadan hortlatmayacak mıydı? Mazlume'nin annesi olanca çabasıyla bu evlenmeyi destekliyor; talih, onları her gün birebirlerinin karşısına atıyordu. Bu danslar, gezintiler, açık ve doğru bir sonuca

varamaz-sa, Hasan'm hayatında yeni bir pişmanlık, yeni bir acı yaprak çevrilecekti. İkisi de damarlarında dolaşıma başlayan bir heves başlangıcında idiler; gerçi ikisi de birbirine âşık değildi ve belki hiç olmayacaklardı. Fakat bu karşılıklı yakınlık ve biri-birlerinden çok ayrı olmayan eğitimleriyle pekâlâ ortak bir hayat kurabilirlerdi.

ZEYNONUNOĞLU

173

Acaba bu evlenmeyi Zeyno, nasıl karşıladı? Şüphesiz kayıtsız ve değişmez yüzle ikisini de kutlardı. Fakat daha dün, eski günlerin aşkına başlangıç olan sahneleri elinde olmadan tekrarlamıştı. Anlaşıyor ki o da henüz her şeyi unutmamıştı. Hasan'm biraz önce sanki zevkle düşündüğü evlenmenin bütün önemi Zeyno'nun tutumunda, muhtemel ıstırabında imiş gibi kafası o noktaya saplandı, kaldı ve Zeyno ile o kadar uğraştı ki, sanki kendisim ona sürükleyen ana fikri unuttu.

Akşamın kalblerine inen garip hüznü ile ikisi de susmuşlar, ikisi de Diyarbakır minarelerinde, yüksek, beyaz duvarlarında yavaş yavaş solan kırmızı renkli ışık gölgelerine dalmışlardı. Şehrin kapısında atların başını geriye çevirerek kızıl eflâtun göklerin eteklerine uzanan altın düzlüğe baktılar:

— Hasan Bey, ufuktaki şeyi görüyor musunuz?

Evet, görüyordu. Göklerin öbür tarafından gelir gibi bir toz sütunu ufku delmiş, sarı düzlüğe geçmiş, bir ekspres hızıyla uçarak geliyordu. Bu neydi? Fırtına mı başlıyordu? Hayır, bunu Hasan'm süvari gözleri hemen anladı. Mesleğinin verdiği heyecanla, anlayışla bu hızın büyük yarış rekorlarını kırarak kadar akılları durduran süvarinin az raslanan bir dengeye ve sınırlara sahip olduğunu gördü. Atının başını çekti, eliyle gözlerini siper ederek baş döndürücü bir hız ve düzgünlükle gelen süvariye bekledi.

Hayvan yaklaştıkça hız azalıyor, süt gibi beyaz ve heybetli bir Arap atının hayalî bir çağlayanın suları gibi akan saçları, kaslarının bütün hareketleri seçiliyor. Fakat üstündeki henüz tanınmıyordu. Bu ya bir cüce, ya da bir çocuktü. Hasan, Mazlû-me'ye dönerek:

— Bu hayvanın süvarisi, belki de bir maymun olacak, dedi.

Fakat ikisinin de birden salıverdikleri kahkaha, dudaklarında dondu. Bir ağızdan bağırdılar:

— Haso, Haso, Haso!

Çocuğun hemen durdurmak istediği küheylân, durmadan şaha kalkıyor; yeri deşiyor ve koca başını coşkun bir isyanla

174

ZEYNONUNOÖLU

sallıyordu. Haso'nun eli bir sinek kadar küçük görünmesine rağmen, altındaki kocaman yarattığı yavaş yavaş okşayarak yatıştırıyor, bir yandan da alaycı gözlerle Hasan'a «Nasıl, benimle yarışa kalkar mısın?» der gibi bakıyordu. Doğrusu, Hasan'm Türkiye topraklarında kendisini at yarışında geçebileceğine i-nandığı biricik insan bu çocuk olmuştu. Bu düşünce onu tama-nıyla

çözümleyemediği karışık bir duyguyla sarstı. Haso'nun sinir gücü ve doğuştan yeteneği, tuhaf bir zevk, sanki çocuğu benimseyen bir gurur uyandırdı. Haso da bu uzun ve yakışıklı süvari subayının kendisine beğeniyle, hattâ biraz saygıyla bakan kuvvetli gözleri, kalbine çarpıntı verdi.

— Bu beyaz ejderha senin mi, Haso?

— (Şeyh M.) in, paşam.

Üç at başbaşa Diyarbakır'ın loş sokaklarına daldılar. Maz-lûme çocukla yavaş yavaş konuşurken, Hasan bir akşam önce kendini boğmaya çalışan düşüncelerle yine boğulu gibi oldu. Hasonun kendi çocuğu olmasını bir ihtimal değil, bir gerçek olarak görmek, sanki bir dilek halini alıyordu. Acaba çocuğu, evlâtlık olarak yanma alsa... Fakat zavallı Kürt Şeftalisi'nin kocası, bundan kuşkulamaz mıydı? Eğer Haso kendi çocuğu ise, yarım tedbirlerle yetinemezdi. Açıkta açıkça çocuğa dünyadaki yerini vermek, yılların savsamasını, çirkin günahını temizlemek gerekti.

* * *

Cuma günü, Muhsin Bey'in salonunda toplananlar, Hasan'ı dört gözle bekliyordu.

Yine on beş kişi kadar vardılar. Yine uzun sedirin üzerine dizilenler, sandalyede oturanlar, yeni girdikleri kadınlı erkekli toplanmanın ilk yadırgama dakikalarını biraz sıkıntılı ve oldukça tedirgin sessizlikle geçiriyorlardı. Yine Mesture Hanım, en ince gülümsemesiyle ortada dolaşıyor, toplantıya doğal bir hal ve neşe verebilmek için yalnız Muhsin Bey ona yardım ediyordu. Zeyno'nun salonunda haftada bir defa toplanan halkı, en çok, Mesture Hanımla Muhsin Bey ağırlıyorlar ve Zeyno bir köşede, çoğu zaman, Mazlum Beyle oturup konuşuyor, ya da çay işlerine bakıyordu. O, kendi evinde toplanan bu topluluğun

ZEYNONUN OĞLU

175

sorumluluğunu hiç üzerine almıyor; her zaman karısı hesabına da misafir ağırlamak Muhsin Bey'in payına düşüyordu.

Çaylar dağıldıktan sonra ortalık oldukça ısındı. Mesture Hanım anlamlı gülümsemesiyle köşede duran gramfona giderken, resim çıkartır gibi zoraki hareketlerle gerilen yüzlerde canlı bir bekleyiş belirdi. Hasan'ın boş yerini karargâh subaylarından kurmay Ali Nuri Bey dolduracağı benziyordu. Şimdi o, Mesture Hanımla beraber dansa yer açmak için ortadan sigara iskemlelerini, sandalyeleri topluyordu.

«Valânsiya» olanca neşesiyle gramfonun ağzından fişkırmağa başlayınca, Mesture Hanım'ın küçük ayakları oynamağa, gözleri Muhsin Bey'i aramağa başladı. Ali Nuri Bey, Mazlume ile ilk dans edebilmek için Hasan'ın orada bulunmayışından faydalandı. Birinci dönüşden sonra ortada oynayanların sayısı arttı. Artık kalabalık tabiileşmiş, ortak bir zevk bulmuştu. Mesture Hanım ikinci danstan sonra Zeyno'ya sitemli bir sesle sordu:

— Hanımefendi, acaba Hasan Bey niçin gelmedi?

— Bilmiyorum.

— Çok tuhaf! D n ak am bizdeydi. Bana gelmeyeceğinden hiç söz etmedi.

Annesinin arkasından gelen Mazlûme, gülerek ekledi:

— Zeynocuğum, annem seni Hasan Bey'in gelmemesinden galiba sorumlu tutuyor ama ben, hiç  ik yetçi değilim. Ali Nuri Bey, Hasan Bey kadar iyi dans ediyor; daha çok konuşuyor; beraber at gezintisi için benden söz bile aldı.

— A kızım, bakalım ben senin herkesle at gezintisi yapmana izin verecek miyim? Bakalım bu hareket kamufle olur mu?

— Bu kadar ileri bir anaya böyle geri düşünceler yakı ır mı?  akrak görünüşü altındaki açık ve temiz kalbine sonsuz bir güveni olan Mazlum Bey, hemen kızının bir genç erkek kadar istediği adamla gezmeye hakkı olduğunu dayattı. Kocasını yukarıdan aşağıya küçümseyen gözlerle süzerek a ağılamaya hazırlanan Mesture Hanım'm yanından Zeyno, savu mayı uygun buldu.

Mesture Hanım gittikçe dans kısmının başarısı artan as-

176

ZEYNONUNOGLU

r lik programında, içinden, kendi değer ve çekiciliğinin azaldığını kuruntuya ba lamı tı. Hasan'ı damat olarak uygun bulmaya ba layan Mesture Hanım, o halden de oldukça başka gençlerin Mazlume ile dansa fırsat bulmadıklarının farkına varmıştı. Bu, salonda öbür dans etmek isteyen gençleri, Mesture Hanımın elinde bırakıyordu. Bugün hayli zamandır çözümleyip de açıklamak istemediği şeyle, pek görünür bir biçimde, karşı karşıya gelmişti. Konuşmak isteyen, daha çok Zeyno'nun etrafına toplanıyor, dans etmek isteyenlerin hepsi Mazlûme'den gözlerini ayırmıyorlardı. Çoğu Mesture Hanım'ın ağır vücudunu çevirmeğe uğraşırken onun en alafranga bir   l pla anlattığı  i li salonları hik yelerini dinleyecek yerde Mazlûme ile dans eden adama imreni dolu gözlerle bakıyorlardı. Herkes hâlâ kenf-disine nazik davranıyor; bu hayatın başlangıcı, eğlencelerini, toplantıların düzenleyicisi olarak onun güler yüzlülüğünü kaybetmemesini istiyordu. Fakat yavaş yavaş bu gençlik dünyasının kendisiyle gerçek ilgisi Mazlûme'nin annesi olmaktan ileri geldiğini seziyor; kadınlık gururu zedeleniyordu. Buna   phesiz komutanın  u kara kuru ve fitne karısı sebep olmuştu. Hasan'ı sırf kendi kıskançlığından  rk tm   , Mesture Hanım'ın kızını bir tek adamın gelecekteki ni anlısı değil, bütün erkeklerin beğendiği güzel ve serbest bir kız durumuna koymuştu. Böyle bir kızın anasını, ne de olsa, ya lı sayarlar, bir yana bırakırlardı. Bu arada, Muhsin Bey, en çok onunla dans ediyor, arkasında en acı dedikoduları yapan İzmirli Süleyman Bey, son zamanlarda yüzüne yılı ık denilecek bir ısrarla bakıyordu. Gerçekten, kendi karısının ve kızının benzediğini istemediği bu alafranga, tombul kadın, Süleyman Bey'de gizleyemediği ateşli bir istek uyandıрмаėa ba lamı tı. Mesture Hanım kırt a kırt a, s z le s z le dans ederken o kadar gözleri ona kayıyor ve yutkunuyordu ki, sonunda karısı bile farkına varıyor, kolundan çekiyor: «Kendine gel, Bey! Burası baloz değil» diyordu. Fakat Süleyman Bey, için için  o uyordu. Hattâ bu toplantıların ne e-sini arttırmak için çayla beraber likör ve rakı dağıtılmasını da ileri sürecekti.

Bu yeni düşüncelerin Hanım'ın hoşuna gideceğini sanıyor-

ZEYNONUN OĞLU

177

du. Şüphesiz Mesture Hanım, bunu bir buluş sayarak, içecekler, süzülecekler ve Süleyman Bey ince cinaslarla, anlamlı bakışlarla yavaş yavaş...

Alafranga eğlencelerin sınırlarını pek iyi değerlendiremeyen Mesture Hanım, alaturka görgünün gereklerini çok iyi bildiği için Süleyman Bey'in sıcak bakışlarındaki çirkinliği, kabalığı hemen sezmişti. O, bu asri hayatı, kendine göre, kibar ve temiz olarak sürdürmek istiyordu. Mesture Hanım'ın batıyla düşünce ilişkisi en çok on dokuzuncu asır edebiyatının «romantik» etkilerinden geliyordu. Yeni asrî hayatın maddî, gürültülü eğlencelerini bir parça Avrupa'dan geldiği için, bir parça da şimdi öyle hayatın geçmesinden, moda olmasından dolayı yansımaya yeltenirken kalbinin bir tarafında kafasında yarattığı gönül serüvenlerine karşı devamlı bir eğilimi vardı. Bundan dolayı bayağı ilişkilerden, kaba heveslerden sanki korkuyordu. ; Bir gencin kendisine âşık olması, kendisi için bir adamın intihar etmesi, kalbinin bayılacağı bir olay olabilirdi. Kendisine roman kahramanı genç ve güzel bir kadın süsü vermek için yanıyordu. Fakat orta yaşlı bir il memurunun kendisine gönül vermesini güzel buluyordu. Fazla olarak ilin memur hanımlarıyla iyi geçinmek, aralarında bir yıldız gibi parlamak, toplum hayatının lideri olmak istiyordu.

Kendisi için dilediği şeylerin kızının etrafında toplandığını gördükçe bu durumu bile bile hazırladığı kanısında olduğu Zeyno'ya karşı düşmanlığı artıyordu. Kızının güzelliğini beğenenlerin yetişmesini, eğitimini beğenenlerin içlerinden: «Bu genç asrî kadın, ne ağırbaşlı bir kız yetiştirmiş» desinler istiyor, kendisini Mazlûme'nin annesi olduğu için değil, Mazlûme'yi kendi kızı olduğu için beğendiklerine inanmaya çalışıyordu. Kafasının bir köşesinde, böyle bir kızın toplumsal hayatta ve cünüyada onurlarını artırabileceğini de saklıyordu. Her halde bugünkü durumundan kıvançlı değil ve hele Zeyno'ya çok düşmandı. Bir aralık, Süleyman Bey'in hanımını bir köşeye çekti, bu düşmanlığını bildirdi. Süleyman Bey'in eşi ona:

— Komutan beyin hanımı bir Kürt çocuğunu evlâtlık almış

diyorlar, gördünüz mü? diye sordu. O, hemen güldü:

F: 12

178

ZEYNONUN OĞLU

1

— Zavallı kırkma yakın evlendiği için çocuğu olmuyor galiba, kimbilir belki de hastalıktır. Muhsin Bey'e çok acıyorum, rica ederim bu aramızda kalsın, dedi.

* * *

Salonda dans başladığı zaman, aşağıdan paltosunu almak isteyen Pervin'e, Hasan:

— Ben yukarı çıkmayacağım, kızım! Haso çocuğu almağa geldim, dedi.

— Çocuk, misafir günleri bu tarafa hiç gelmez, efendim.

— Sen bana onu selâmlıktan çağırabilir misin? Bizim taburda bir süvari bölüğü manevrası var; atları çok seviyor, götürmeğe geldim, öyle söyle, e mi?

Çocuk kendisini ayakta taşlıktaki bekleyen Hasan'a biraz şaşırmış gözlerle baktı. Zeyno'nun misafir günlerinde içinde titiz ve sıkıntılı bir duygu belirliyordu. Zeyno ona kurak ve sıkıntılı hayatında renkleri, oyunlariyle gözünü, gönlünü alan bir çocuk bahçesi etkisi yapmıştı. Misafir günleri o bahçenin kapısı kapanıyor, Haso öbür tarafına görmediği, yüksek bir duvarın arkasında kalıyordu. Pervin anasını bir iş için çağırırsa o da beraber geliyor, tâ taşlığa kadar gelen, burnundan haykıran çirkin çalgının sesleriyle tavanda tepinen ayakların gürültüsünü işitiyordu. O zaman, Şeyhin at uşaklarının kahve ocağındaki omuz omuza rakıslarını hatırlıyor, bu büyük adamların nasıl oynadıklarını merak ediyordu; Pervin, ona Hasan'm yalnız çağırdığını söylemişti. Şimdi Hasan'ı yukarı çıkacak, belki kendisi de büyüklerin sırlariyle dolu odaya götürecek sanıyordu. Fakat Hasan, arkasında kaputu, gitmeye hazırды. Demek o da Haso çocuk gibi bugün oyun ve mutluluk bahçesinden kovulmuştu. Hasan'ı, onun için, biraz sever gibi oldu. Çetin çizgileriyle buruşan küçük eli düzeldi. Hasan, onu süvari manevrasına götürmek için geldiğini ve hemen çizmelerini, esvaplarını giymesini söylediği zaman açıktan açığa sırttı. Yüreciğinin en baskılı tutkusu olan atların hülyasiyle annesine bakıyordu:

— Ana atlara gidiyrim, çizmelerimi, çuha dizliğimi tez ver...

ZEYNONUNOĞLU

179

Haziranın son günlerinden biriydi. Haso'nun gözlerini çapraşık ve tekörmek hareketlerine mıhlанmış gibi bağlayan hâki esvaplı bir duman fışkırtıyordu. Haso bu ayrılan, birleşen bu kadar çeşitli, marifetli biçimler meydana getiren atlara ve süvarilere bakarken kendisini meraklı gözlerle seyreden birkaç subayı görmüyor, Hasan'm kendi için gururlu bir sesle bilgi verdiğini işitmiyordu. Aslında bir süvari subayı olan Yavuz Sait Bey, çocukla en çok ilgilenendi. Üç ay önce Miralay Muhsin Bey'in bu çocuk için kendisinden nasıl bilgi istediğini ve kendisinin nasıl soruşturma yaptığını anlattı:

Haso'yu çarşıda küçük bir yemişçi dükkânında kendi boyundan büyük karpuzlar satarken görmüştü. Komşu esnaftan onun babası Ramazan hakkında bilgi toplamıştı. Hepsinin bu tatlı yüzlü, sessiz, akıllı çocuğa sevgileri, fakat her bahane ile çocuğa eziyet eden sert ve korkunç Ramazan'a öc ve hınçları vardı. Fakat çocuğun bu kadar yaman bir binici olduğunu, yalnız Hasan Bey'den işitiyordu.

Haso çocuk, bugün, Ceylâna binmişti. Subaylardan çoğunun Macar olan yüksek hayvanları arasında küçük cüssesiyle kısarak ve zayıf vücudiyle çocuk, Hasan'm üç gün önce gördüğü ve anlatmak istediği süvarilik tablosunu canlandıramıyordu.

— Ben onu ejderha kadar kocaman bir küheylânın üstünde düzlükte koşarken gördüm. Mânialı yarışlar için bir şey diyemem. Fakat mâniasız koşularda bu çocuğu geçecek «cokey» en ünlü «Darbi» lerde bile yoktur kanısında.

Her zaman az ve pek ölçülü konuşan, hiçbir zaman aşırılığa kaçmayan, telâşlanmayan bu ünlü süvari binbaşısının heyecanı subayların dikkatini çekti. Süvari okulunda her zaman birinci olan Teğmen Ahmet Kerami, gençliğinin belki de kurtuluş savaşındaki serüvenlerinin verdiği gururla atıldı:

— Sizin küçük süvari ile ben şimdi yarışa çıkarım, binbaşı!

— Fakat çocuğun altında o beyaz küheylân yok, bu keçi kadar hayvanla...

Manevra bitmiş, askerler dağılıyor ve Haso çocuk da yavaş yavaş çevresiyle ilgilenmeye başlıyordu. Konuşmanın en son

180

ZEYNONUNOĞLU

cümlesini işitmiş ve anlamıştı. Hasan'm, Ceylân'm becerikliliğine kuşku göstermesi, biraz önce oldukça kayıtsız kaldığı konuşmaya onu da olanca ateşiyle atılmak zorunda bıraktı:

— Bu Ceylân, Küheylânı geçer, paşam!

— Amma yaptın ha, Haso!

Subaylar da Hasan gibi bu uslu ve zayıf hayvana kuşku ile bakıyor, Haso'nun iddiasını sırf bir çocuk çalımını sayıyorlardı. Fakat Haso çocuğun bal rengi gözlerinde gönlü olanların dayanamayacakları tatlı ve alaycı ışık yanıyordu.

— Sen benimle şimdi yarış eder misin, küçük arkadaş? Haso, Teğmen Ahmet Kerami'nin yanık yüzüne gözlerini

çevirdi. Doğanın ve hayatın en amansız kuvvetleri ve zorluk-larıyla üç yıl dövüşen bu genç adamın yüzündeki güç Haso'ya meydan okudu. Haso, Ahmet Kerami'nin sağ şakağından çenesine kadar uzanan kılıç yarasına merakla baktı, yarışın bu merakı yanında önemi yokmuş gibi, durgun:

— İdek beyim., dedi.

Teğmen Ahmet Kerami, Türk süvarisinin Sakarya ve İzmir'de destan gücüyle dolu baskınlarının birçoğunda önemli roller oynamış, Yunan ordusunun gerilerini durmadan bir «panik» içinde tutmuş ve büyük uğraşların yarattığı çetin insanlar arasına karışmıştı. Ona rağmen telaşlanıp duraksamayan çocuğun yüreklilik karşısında elinde olmadan yiğitin yiğite karşı duyduğu alkışla eridi. Taş kadar sert elini çocuğa uzattı. Fakat eline aldığı küçük el de hayat okulunda, hayatın baskıları ve sıkıntılarıyla dövüşmüş, sertleşmiş bir eldi.

Yarışın sınırını çizdiler. Hakem Binbaşı Hasanla Yaver Sait Beylerdi. Bin beş yüz metre tasarladıkları bir uzaklıktaki değirmen yıkıntılarının önüne kadar gidip geleceklerdi. Yarış

başlamadan Hasan, atını Ceylân'a yapıştırır gibi çocuğa yaklaştı, uzun ve dik vücudu çocuğun herkesin gönlünü eriten küçük vücuduna eğildi. Uzun kolu çocuğun boynuna atıldı. Sert yüzü tuhaf ve yumuşak bir tavırla çocuğun yanağına dayanmış, görünürde bir şakaya benzetmek istediği sözleri, boğazından du-raksıyarak çıkıyor ve titriyordu.

— Bu yaman asker seni sahiden geçmeye çalışacak Haso.

ZEYNONUNOĞLU

181

.Sen de bir gün Türk askeri olacaksın. Seni o geçerse ağlamayacaksın, e mi! İyi asker hem döverken, hem dayak yerden ağlamaz. Haydi bakalım!

Çocuk ayrılırken Ceylân'm dizginlerini bir daha yakaladı, Çocuğun kendine benzeyen ve Hasan'm anlayamadığı bir nedenle yaşanan gözlerine baktı. Bu kez, sesi tok ve sertti:

—! Mutlak kazanmalı, Haso!

Haso, Hasan'm söylediği şeylerin anlamını pek açıkça anlamamıştı. Fakat içi yepyeni ve tuhaf bir duyguyla karışmıştı. Her hayat yarışının acıması olmayan güçlüğüne desteksiz ve sırf kendi iç kuvvetine güvenerek göğüs germeyi olağan sayan Haso, birdenbire arkasında, kendisine sahip, destek ve kendi zafer veya yenilgisini çıkarsız bir ilgiyle duyan bir erkek seziyordu. Bu ne annesinin, ne de Şaban amcanın sevgi ve dostluğuna benziyordu. Bu dayanılacak, yalnızlık ve felâket günlerinde insana siper olacak bir bağ'a benziyordu. Bu duygunun, insanlığın düşkünlük ve çocukluk çağının doğal ve ilkel şekli olduğunu Haso henüz bilmiyordu. Küçük ve büyük bu iki erkek yaratık, ilk olarak, aralarındaki bilinmez bağı sezmişler gibiydi. Hasan, biraz bildiği için, fakat Haso hiç bilmeden bu doğal heyecanla sarsılmıştı.

Bu en çetin acılarında bile ağlamayan çocuğun gönlü, gözü yaşla dolmak üzereydi. Bu heyecan çocuğu yarışın başlangıcında Hasan'a umutsuzluk verecek kadar geride bıraktı.

Teğmen Ahmet Kerami'nin atı, bir atılıшта, yağız, çevik bir tazi gölgesi gibi uçmuş, kaybolmuş; Haso çocuğun kızıl dorusu hâlâ seçiliyordu.

Hasan, bu anda, çocuğun başarısı ya da yenilgisi kendisininmiş gibi dikkatliydi. Yalnız kalbinde kuvvetli bir çarpıntı değil, en küçük damarım yarıp fırlayacak gibi kan kaynıyor, kabarıyordu. Bütün gövdesi bir tek vuruş içinde; ilk dakika, sonu gelmeyen bir saat kadar uzun! Heyecanını saklamak için elindeki dürbünü sımsıkı tutuyor!

İlk dakika subaylar, eşit olmayan kuvvetlerin başarılı neticesini önceden kesinlikle biliyormuş gibi o kadar heyecanlanmadılar, ikinci dakika, biraz daha dikkatle seyretmeye başladı-

182

ZEYNONUN OĞLU

lar. Hele değirmen yıkıntısından döndükten sonra, siyah bir rüzgâr gibi gelen kızıl doru yıldırım gibi yaklaşıyordu. Heyecan arttı, biraz sonra yarış sonuna geliyordu; kızıl doru, saçlar bir karış

kadar arkada, daha, daha...

Son an, Hasan'm göğsündeki kuvvetli kalb, yarış eden atlar kadar hızla hareket etti; bilekleri, en son kuvvetiyle dürbünün titremesine engel olabilmşti.

Bir baş ileride son sınırı geçen kızıl dorunun süvarisinin kendi sesinin: «Mutlak kazanmalı, Haso!» diye bağırdığını, bu zaferin kendi zaferi, atındaki kanın zaferi olduğunu bilmiyordu.

Herkes attan inmişti. Haso çocuk, Teğmen Ahmet Kerami'-nin omuzlarında, subaylardan ve görevli erlerin çevresinde sayısı şaşılacak bir surette artan hâkî kalabalıktan kopan Türk ordusunun yiğiti alkışlayan demir sesi, yeraltından geliyormuş gibi boşlukta uzun uzun gürledi.

* * *

Hasan, Haso çocuğu subayların elinden almış, kendi odasına çay içirmeğe getirmşti. Çocuğun kalbinde, ilk kez, kendisine karşı tam bir güven duyuyor ve tam not almış bir öğrenci gibi seviniyordu. Çocuğun kalbinde bir yer tutmak için yaptığı içten çaba, harcadığı özen, hayatında görülmemiş bir şeydi. Çocuğa ödeyeceği büyük bir borç, çocuğun kafasından sileceği kendisiyle ilgili çirkin ve kirli lekeler var gibiydi. Hiçbir insanın kendini iyi bilmesini bu kadar istememişti. Bu çocuğun parlak gözleri, anlamadığı, ölçemediği bir derinliğe giden zekâsı ve kalbi, Hasan için tuhaf bir dileğe benziyordu. Bu çocuk yüzlü dilek, ilk olarak Hasan'm gururlu hayatında kendini kendi gözünden küçülten bir davranışını hatırlatıyordu. Bu davranışın pek büyük bir günâh olduğunu bu çocuk, ona ilk defa duyuruyordu. Hayatın kimsesizliği, zavallılığı arasında güzel ve bilmediği bir gurur taşıyan bu çocuğun, Hasan'm geçmiş günahı için karşılık isteyen içten egemen, canlı bir vicdan yüzü vardı. İşte asıl bu, Hasan'ın sert kalbinin, maddî beyninin dengesini oldukça sarsmştı.

ZEYNONUN OĞLU

183

Hasan, şimdiye kadar ada-sana karşı oldukça kayıtsız kalmıştı. Fakat bugünkü başarısıyla çok heyecanlandığı bu insanüstü çocuk için, içinde gelecekte şan, şeref ve tutkusu uyanmak üzereydi. Hayali kendini yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada ad ve san yapmağa aday olan bir çocuğun babası görüyordu. Yalnız bu tuhaf hülya, ona Haso'ya baba olarak sahip olmasını engelleyen zorlukları, belki de onun babası olduğu gerçekleşirse duyacağı utancı Hasan'm kafası, bu çocuğun yalnız kendinin olması ihtimalini düşünürken, kalbi de, bu ihtimalin gerçekleşmesini istemeye başlamıştı.

Haso çocuk, Hasan'm odasını, masasının üstündeki resimleri, kitapları merakla incelerken, Hasan yatağın başındaki dolaptan, İstanbul'dan henüz gelen bir bisküvi ve şeker kutusunu çıkarıyordu.

Çocuğun yanına geldiği zaman, bir deri cilt arasında duran iki resme eğilmiş, dalmış buldu. Bir tarafta Azize'nin Viyana'da çektiirdiği bir fotoğrafı vardı. Mavi gözleri, porselen inceliği taşıyan, beyaz, pembe yüzünün, altın saçlarının sonsuz gençliğiyle Hasan'a unutulduğundan dolayı sitem eder gibi geldi. Üzgün bir sesle:

— Bir peri kızı resmi gibi, değil mi Haso? dedi.

Çocuk başını salladı, Hasan'ın sesinde hüzün, azıcık içini karıştırmıştı:

— Öldü mü?

— Nereden bildin?

Bu defa Haso çocuk, karşılık vermeden parmağını anasının resminin karşısında duran küçük Muazzez'in fotoğrafına koymuştu. Yuvarlak pembe yüzünün açık mavi gözleri, sarı bir kuş yavrusunu hatırlatan yumuşak saçları, ileriye doğru uzattığı küçük ağziyle Haso'ya (K.) köyünün çınarlarındaki yuvaları düşündürdü. Çapaklı gözleri, kirli yüzleriyle kucakta dolaştırılan (K.) köyünün çocuklarına hiç benzemiyordu.

Haso cildi kapadı, Hasan'm yüzüne kaygılı ve tatlı bir gülümsemeyle bakıyor; resimlerin onun gözlerinde uyandırdığı acıyı, bulutu gidermek istiyordu. Tuhaf bir şey söylemek istiyormuş gibi anasının kendisi çocukken İstanbul çocuğuna ben-

184

ZEYNONUN OĞLU

zettigini anlattı. Hasan'ın yanında ilk defa zikrettiği bu ana, çocuğa vaktiyle, anasının hizmet edip etmediğini sormak için içinde verdiği kararı ürküttü. Hattâ çocuğun düşüncesinin yönünü değiştirmek için istanbul'u görmek isteyip istemediğini sordu. Fakat çocuğun bugün Hasan'ın sonraları ıstırapla hatırladığı güvenen ve seven bir hali vardı. Hasan'ın yanına yaklaştı, dizlerine dayandı, hülyalı gözleri onun yüzünde Şaban amca ile beraber kurdukları Harem iskelesi rüyasını anlatmaya başladı. Nasıl Harem iskelesinde ev tutacaklar; Şaban amca nasıl kayıkcılık edecek; Haso çocuk, annesine nasıl bakacak...

Hikâyeyi dinlerken Ramazan'm bu küçük hayatta oynadığı korkunç rol duyuluyor, bu ananın kurtarılmak, rahat ettirilmek için çocuğun kalbini, kafasını kaplayan isteğinin, hayatlarının uğradığı devamlı işkenceden geldiği anlaşılıyordu. Hasan bu noktayı sezince içindeki acımanın kişisel bir sorumluk ve vicdan azabı şeklini almakta olduğunu sezdi.

— Anam, burada hizmet etmiş...

Bereket versin hizmet eri elinde çay tepsisiyle içeri girdi; bereket versin çocuğun bunun arkasından gelecek olan sorusunu Hasan yalnız bal rengi gözlerde okudu. O, bisküvi kutusunu açıyor; çayı fincanlara koyuyor; anasının burada hizmet ettiği günlerden, çocuğun kafasının uzaklaşması için içinden dua ediyordu. Hafızasının Hasan'ı üzdüğü tuhaf gece, tekrar canlanmıştı. Dilsiz, yalvarıcı zavallı kadın gölgesi şimdi çocuğun gözlerinde Hasan'ı suçluyor, hayatın gerçek akışında arkadaşını düşmana bırakıp sıvışan bir kaçak olduğunu ona sezdiriyordu. Haso, Zeyno'nun oğlu idi. Artık hiç şüphesi kalmamıştı. Zey-no'nunun oğlu ona: «Anamı tanıyor musun?» derse ne yapacaktı? Suçu ile karşı karşıya gelen bir katil, bir hırsız gibi korkmayacak mıydı? Fakat çocuk, sandalyesinin üstünde, tadına bayıldığı bisküvileri beyaz dişleriyle ısırırken,

bal rengi gözleri tatlı ve dost ışıklarıyla Hasan'a bakıyor, Harem iskelesi hülyasına, Hasanın gözlerine yaş getiren ilkel bir güzellik veriyordu.

— Sen, beni Şaban amcana götürmez misin, Haso?

Haso çocuğun yüzü Kürt şeftalisinin şimşek gibi çakan gülümseyişlerinden biriyle aydınlandı. Hemen yarın gidebilirlerdi.

ZEYNONUN OĞLU

185

Bir hafta sonra gitmeye karar verdiler ve günü kararlaştırdılar. Harem iskelesi ve Hasan'ın korkmaya başladığı ananın hayalini örten Şaban amca konusunda Hasan ısrarla kaldı. Çocuk da a-nasmdan Şaban amcaya taşkın ve minnetli bir sevgiyle geçmişti. Kendi ıstırap ve sıkıntısını söylemeye tenezzül etmeyen yüksek ruhlu çocuk, ad vermeden, Ramazan'ı Hasan'ın beyninde aylarca silinmeyen bir kâbus halinde mihlandı.

Er lâmbayı getirdiği zaman çocuk, ayağa kalktı, gidiyordu. Hasan onu alnından yarı özlemle, yarı dinsel bir âyin ağırlığıyla öptü. Haso da Hasan'ın elini aynı ağırlıkla öpmüş, başına koymuş ve Hasan'ın içini ezen bir tatlılıkla:

— Allahasımarladık, paşam! demişti.

Çocuk gider gitmez Hasan, perdeleri indirdi; ere yemeğe gitmeyeceğini, işi olduğunu ve kimseyi görmeyeceğini söyledi.

Artık içindeki rahatsızlıkla başbaşa kalmıştı. Haso meselesini bir hücum taburu komutanı görüşüyle incelemek istiyordu. Karşısında, hayır, kalbinin içinde bir düşman gibi, hücum edeceği, yıkacağı bir engel, bir günah bölgesiyle karşılaşmıştı. Hayatının tutsaklık aşaması yanında bir de zayıf yaratıkları e-zen, onların zavallı durumlarından faydalanan sahte ve çirkin bir kabadayı yüzü belirmişti. Kendi vicdanında kendi durumunu düzeltmek, geçmişinin lekesini yıkamak istiyordu. Fakat Ramazan sağken Binbaşı Hasan'ın iğrenç ve ancak düşkünleri ezen sözde kabadayı suratını nasıl ortadan kaldırabilirdi?

XI ZEYNODAN ASIM BEYE

21 Ağustos 1924

Bugün Diyarbakır,
yazı yazarken parmaklarımdan ter damlayacak kadar sıcak. Dün akşam Saffet geldi, senin mektubunu yatmadan okudum. Yalnız utanç duyma değil, üzü-

186

ZEYNONUNOGLU

düm de. Mektuplarımdan seyrekliğinden, içlerinin boşluğundan şikâyet ediyorsun. Hakkın var babacığım. Son zamanlarda bende öyle bir iç bezginliği vardı ki kendimden söz etmek değil,

kendimi düşünmek istemiyorum. O kadar ki, yalnız kaldığım zaman, kendi kendimden yabancı ve tuhaf bir hayal gibi korkuyorum. Çok zaman kendimi insan yüzü taşıyan bir mezar gibi korkunç buluyorum. Biricik şifa başkalarım düşünmek, başkaları için yaşamakta! Kızının bilgiç olduğuna hükmetmezsen kısa ve çok bayağı bir felsefe yapacağım.

insan durmadan ileriye bakıyor, hayatın gereğinden çok fazla uzun olan yolunda ilerledikçe arkada bıraktığı bağlar kendi kendine zayıflıyor. Hayatın her sahnesi birbirine geçen halkalariyle bir zincir gibi uzayıp gittiğini biliyorum. Fakat insanlar her zaman yeni halkalariyle zinciri uzatmağa uğraşırken geçmiş halkaları unutuyorlar.

Ben senin elini yirmi sekiz yıl tutarak yürüdüm. Sonra e-limde daha kısa, daha yeni, beni geleceğe götürecek, gönlümün içini boşaltıp alacak yeni bir şey bekledim. Sana söylemedim ama bu beklediğim şeyin çocuk olduğunu elbette bilirsin, değil mi? Bu umudum, şimdi yavaş yavaş ölüyor. Ellerim hayaldeki bir çocuğu tutmak için o kadar hevesle ileri atıldı ki, senin elini bilmeyerek bıraktı. Kimbilir ben, belki kısır yaşayıp ölmek zorunda olan bir kadını. Bu akşam mektubunun uyandırdığı özgü ve pişmanlık seni ihmal etmenin nasıl kıyıcı bir hareket olduğunu açıkça gösterdi.

Benim sevimli ve ihtiyar doktorum. Biraz tiyatro edebiyatı gibi başladım. Kusura bakma! Beyaz kaşlarının çatıldığını, başlangıca rağmen benim sırf kendimle uğraşan çirkin bir bencil olduğumu söylediğini görüyor ve iştiriyorum. Fakat hayatın her hareketi, hattâ fedakârlığı bile bile biraz bencillik değil mi? Düşünür dünyasında sonsuzluk istenilir; kalb dünyasına iyice yerleşebilmek için ömürlerini bile bile ve uzun bir sıkıntı ve zorluk içinde geçirenler; maddî, manevî kimliklerini sürdürmek için ömrünü çocuk yetiştirmeğe bağlayan en yalın analar bile bir tek emelin başka başka yüzler arkasından koşan benciller değil mi?...

ZEYNONUNOĞLU

187

Senin yalnız ana olmak isteyen zavallı kızın hayaldeki bir çocuğun küçük elini boş avuçlarında tutamayacağı için, analık duygusunu öteye beriye dağıtmaya çalışıyor. İçinde sıkışıp kalan hayatın anlamını, kocasına, dostlarına, herkese avuç avuç harcıyor; fakat beyaz saçlı sevgili ve yapyalnız bir doktorun anası olduğunu arada unutup.

Artık bu yavan felsefeyi burada kesiyorum. Hayatımızı nasıl yaşadığımızı anlatmağa çalışacağım. Pek birbirine bağlı ve mantıklı bağları olmazsa kusura bakma... Genç kızken senin için tuttuğum, başı, kuyruğu olmayan tuhaf güncelerden biri diye kabullen.

O kadar gürültü ile ilân ettiğim analık duygumun ateşli alanına Mesture Hanım adındaki hasmım girmemekte. Fakat Diyarbakır'ın hem havası, hem insanları sıcak. Mesture Hanım'm soğukluğunu onlar gideriyorlar. Bu kadının Diyarbakır'a geldiğine hiç memnun değilim. Daha elle tutulur, gözle görülür bir şikâyetim yok ama, hep bir fırtınayı haber veren basınçlı bir hava içinde yaşıyoruz.

Kadının bana bütün düşmanlığı Mazlûme ile dostluğumuzdan] ileri geliyor. Bu azılı kız annesiyle alaylarına şimdi kinci bir şey ekledi. Fakat bu kin, yalnız annesine yönelmiş değil. bir ucu da annesinin durmadan körüklediğine kuşku olmayan özel bir nedenle dolayısıyla bana kadar geliyor.

Yolculuğumuzu yazmıştım. Muhsin Bey, beni biraz değişmiş buldu. Oysa ben ona karşı hiç değişmeyen bir arkadaş bağ-lılığıyla bağlıyım. Bu canımı sıktı..O hâlâ hayatı uzun bir balayı gibi görmek istiyor. Oysa eğer aşk insan oğlu için sonucu ve ereği çocuk olan bir doğa tuzağı değilse mutlaka gençlik çağının kabakulak, kızamık, boğmaca gibi geçirmek zorunda olduğu mikrop lu bir hastalık. Fakat benim düşüncem, Muhsin Beyle bir değil, o hâlâ gençlik çağa özgü mikroba karşı muafiyet ; kazanmamış, şimdilik o mikrobu kanında taşıyor. Oysa karısı, r -. kadınla erkek arasında cinsel sevişmenin bir hastalıktan başka bir şey olmadığına her zamandan çok inanıyor. Bundan dolayı o beni soğuk buluyor, benim arkadaşlığım onun ruhunu doyur-

I

188

ZEYNONUN OĞLU

muyor. Bilirsin ya «ruhumu doyurmuyor.» çağı, evli adamlar için tehlikelidir.

Ben İstanbul'da daha yirmi yaşında olduğum günlerde «kocam ruhumu doyurmuyor» diyen kadının açıktan açığa kocasını değiştirmek üzere olduğunu bilirdim. Muhsin Bey'in önce böyle bir düşüncesi olup olmadığını araştırdım. Yanılmışım. Şimdi yavaş yavaş yeni duruma alışıy or, biraz daha eleştirici ve hırçın, o kadar. Müşterek hayatımızı başkalariyle dolduruyoruz. Çok sosyal bir hayat yaşıyoruz. Bunu Mesture Hanım'a borçluyuz. Onun asrileştirmek için topladığı Diyarbakır sosyetes i bizim evde kuruldu.

Benim boş zamanlarımı önce Mazlûme dolduruyordu. Hemen her gün beraberdik. Fakat henüz içtenliği kaybolmayan bu çekici arkadaşlığa gizli bir kurt dadandı. Mazlûmenin gözlerinde arada bana kapalı kalan kaygılar sezmeğe başladım. Ben, daha önce de söylemişim. Bu küçük kızın Doktor Saffet'e bir düşkünlüğü, kuvvetli bir eğilimi var. Mazlûme'yi bu duygusundan dolayı daha çok seviyorum. O kadar genç ve görünüşte o kadar hoppa görünen bir kızın Saffet'i sevebilmesi iyi bir belirtidir. Fakat annesi her halde kızına Saffet'i koca olarak ya-kıştıramıyor.

İlk günlerde annesine karşı durdu ama, Mazlûme'nini bu düşkünlüğünü arttınyordu. Sonraları yavaş yavaş Saffet'ten söz etmez oldu. Ben söz edecek olsam ya kuşkulu, ya soğuk gözlerle beni süzmeğe başladı.

Zihnini Mesture Hanım'ın zehirlediğine tamamiyle güvenim var. Onun için, ben de artık sustum. Buna karşılık, daha yolculuk günlerinden beri onunla ilgili görünen Hasan Beyle biraz oyalanıyor. Mazlûme, hemen yalnız Hasan Beyle dans ediyor. Onunla sık sık at gezintisine çıkıyor. Ben de Hasan Bey'in sevdiğim bir arkadaş a koca olmasını istemediğim için bunu uygun bulmadığımı çıtlattım. Bu az daha aramızı açıyordu. Anasının anlamlı bakışlarından anladım ki Saffet meselesindeki gibi eski dedikoduları şişirerek kızın kafasını zehirlemeye çalışmış. Kendi kendime biraz düşündükten sonra ben de

I

ZEYNONUN OĞLU

hareketimi yersiz buldum. Belki Azize'ye mutluluk vermeyen bir adam, Mazlûme'ye mutluluk verebilir.

Bu aralık sahnede Haso çocuk göründü. Onun canlı bir alev gibi hepimizi sardığını sana uzun uzadiye yazmıştım. Muhsin ve ben çocuğa herkesten önce sarıldık. İlk kez, çocukluğun bir yoksunluk olduğunu Muhsin'e bu sevimli çocuk öğretti. Her halde, Haso hayatımıza girdikten sonra, Muhsin beni daha çok anlamağa çalıştı. Ben de çocuğa o kadar daldım ki Mazlûme -Hasan Bey serüveninin başlangıcını izleyemez oldum.

Sana tuhaf bir şey söyleyeyim mi, doktor? Bu Haso çocuk, Diyarbakır sahnesinin tek kahramanı. Hayatımızın yürüyüşü, 'dekoru bu çocuk için hazırlandığına, yapıldığına inanıyorum. Sanki gizli bir el arkamızdan iplerimizi çekiyor, bizi oynatıyor, fakat bütün oyun, çoğumuz için bu çocuğun çevresinde toplanıyor.

Çocuğun birdenbire böyle bir hikâye kahramanı gibi görünmesi Hasan Bey'in ona karşı aldığı davranışla başladı. Çocuktan anlamaz sandığımız bu subay, hepimizden daha başka bir ilgiyle çocuğa sarıldı. Sana çocuğun Hasan Bey'e ne kadar benzediğini yazmıştım. İlk Hasan Bey'in ilgisini bu tuhaf benzeyişe verdim. Fakat sonraları, Hasan Bey'in halinde bu benzetişin de anlatamayacağı esrarlı bir şey belirdi. Çocuğu bir gölge gibi izliyor. Her gün öğleden sonra; bizim kapıyı çalıyor, çocuğu soruyor, eğer Haso benimle dersini ezberliyorsa yukarı çıkıyor. Sakın bu hareketin benimle bir ilgisi olduğunu sanma. Çocuğun bulunduğu yerde başka kimse ile oyalanmıyor. Çocuğun da davranışında ona karşı bir özellik, bir başkalık var. Kimi onunla teklifsiz oluyor, dizine dayanıyor, konuşuyor; kimi somurtuyor, sorularına karşılık vermiyor, yaşından umulmaz bir acılık ve incelikle alay ediyor, Hasan Beyi üzüyor, o gururlu kuru asker, bu çocuğun elinde balmumu gibi, her hareketini ince bir dikkatle izliyor, sevgi gösterirse saklayamadığı bir se-^ inçle yüzü gülüyor, çocuk yüz vermezse sararıyor, yüzü kaskatı geriliyor.

Sonucun ne olacağını henüz bilmiyorum, şimdilik olaylar

ZEYNONUN OĞLU

Ramazanda Darülbedayiın oynadığı vodviller kadar içice ve karmakarışık.

Hasan Bey'in çocukla ilgisi onu danslardan da kesti, hattâ Mazlûme'yi ilk günlerde yakından izleyen sıcak, fakat temiz ilgi de azıcık soğudu.

Bunun hemen tepkisi görüldü. Hasan'm belki bilmeyerek eksilen ilgisine Mazlûme'nin bile bile yaptığı soğukluğu ve ilgisizliği karşılık verdi. Mazlûme'nin Hasan Bey'in soğukluğundan üzülecek kadar kalbinde bir eğilim olduğuna inanmam; yalnız onurunun zedelendiğini sanıyorum.

İşte doktorcuğum, arkamızdan bizimle oynayan gizli el, Mazlûme'yi fazla sarsmış, üzmüş olacak. Meydanda şimdi bambaşka, yepyeni bir Mazlûme var.

Mazlûme her erkekle açıktan açığa flört etmese bile ona yakın şakrak, bir hal takındı. Beş altı tane «mavi boncuğum sende» dediği genç var. Başta Kurmay Yüzbaşı Ali Nuri Bey, Almanya'da okumuş, çok yakışıklı bir subay. Her halde Maz-lûme'ye gerçek denilecek kadar tutkun. Fakat Mazlûme, aralarında Ali Nuri Bey'in de bulunanların kendisine âşık yahut âşık olmağa yatkın olan her gence kadınların «şeytan azapta gerek» kuramını uyguluyor. Birine güleryüz gösterirken, orta yerinde bırakıp bir başkasına olanca sıcaklığıyla dönüyor. Erkekleri zannedersen, vefasız ve dönecek kadınlar kadar yola ve harekete getirecek bir kuvvet yok. Benim aralarında ortayaşlı kocam da bulunduğu halde Mazlûme odaya girer girmez -iki kişiden başka- hepsinin yüzü değişiyor. O iki kişiden biri, Süleyman Bey adında bir memur. O da pek açık ve alaturka bir davranışla Mesture Hanım'a âşık; öteki Hasan Bey, fakat onun da Haso çocukla ilgisi her halde bir aşk serüveni kadar kavrayıcı. Arada danslara gelirse yine Mazlûme ile dans etmeye çalışıyor. Fakat şimdi de Mazlûme ona hiç yüz vermiyor.

Bizim çay ve dans günlerini bir burada olsan da görsen... En başta Mesture Hanım, boya içinde, (Femina) nm en son ve tuhaf bir modelinden fıskırmış gibi! Kadınları ince göstermek amacıyla dikilmiş esvabının içine tıktığı löp löp etleri her yerinden pırlıyor. Süleyman Bey gittikçe perişan, yakında işi

ZEYNONUN OĞLU

191

sha ofa dökmesinden, Mazlum Bey'in bir mesele çıkarmasından korkuyorum.

Mesture Hanım hiç de oralarda değil. O en çok, Muhsin Beyle ve bulursa Hasan beyle ilgileniyor.

Sonra Mazlûme! O sade kız, bir görsen, ne kadar boyanıyor! Dudakları nar çiçeği gibi, siyah kirpikleri, göz kapakları simsiyah. Üstelik akşamları yanaklarına da yayılan kızılıkla o kadar bir aktrise benziyor ki! Oysa şimdi hayatta en az boyanan aktrisler sanıyorum.

Mazlûme dönerken, konuşurken bakarken, sekiz on erkek ağızları, gözleri açık, onun çevresinde, baktığı yere alık alık bakıyor, döndüğü tarafa makine gibi dönüyorlar. O neye gülerse gülsün, gülüyorlar. Mazlum Bey, geçen gün, benimle bir hayli dertleşti. Evlerinin önü sapa ve tenhadır. Oysa şimdi Diyarbakır'ın en işlek caddesi haline gelmiş; atlı, yaya, subay, sivil, Diyarbakır'ın erkek gençliği günde üç defa kapının önünden ge-ciyorlarmış. Mazlum Bey, son derece öfkeli, karısını açıktan a-çığa çekiyor ve bazı gençlerin bacaklarını kıracağını, gözlerini patlatacağını söylüyor. Çok şükür henüz Mazlûme yüzünden total, ya da kör olan yok.

İlkin Diyarbakır çevresinde her etkiyi özenle inceleyen Mesture Hanım, Mazlûme'nin bu başarısından kıvançlı. Hasan Bey'e artık o kadar yüz vermiyor. Kızının asrılık rolünü kendisini çok geride bırakan bir başarıyla oynadığını görünce umutlara kapıldı. Gözü çok yükseklerde. Kalbindeki bekâr Bakanları geçen gün soruşturuyordu. Binbaşı, milletvekili, hattâ Paşalara bile

dudak büküyor.

Şaka tarzında yazdığım bu davranışlar beni çok üzüyor. Doktor. Mazlûme değerli ve iyi bir kızdır. Ötekinin berikinin çocuklarını benimseyen benim ana gönlüm onun için kaygıyla dolu. Gerçi bunun geçici bir aşama olduğunu biliyorum. Fakat daha çok genç. Bütün ömrünce pişmanlığını çekeceği bir olay olmasından, kendisini bıraktığı bu yüzde kalan ve yapmacık hayattan kurtulamamasından korkuyorum.

Süleyman Bey'in hanımı eskiden Mesture Hanım'ı beğenenlerdendi. Şimdi iki günde bir bana geliyor, anasını, kızını

192

Z E YNONUN OGLU

çekştiriyor. O kadar onları küçümsüyor ki, çok sert bir tavırla onları savunmak zorunda kalıyorum. Son defa:

— İlâhi Hanımefendi, siz de Mesture Hanım'ı nasıl savunuyorsunuz. O, sizin can düşmanınız...

Diye başladı ve geldiği gündenberi benim arkamda kadınlar arasında kötü propagandalar yaptığını anlattı. O gittikten sonra, beni ilgilendiren kısmı bir yana itip Mazlûme'yi korumak için onunla ilgili dedikodulardan kendisinin kulağını bükmek istedim. Benimle iyi olanların, ne kadar acı ve uydurma olduğunu seni üzmemek için yazmıyorum.

Ertesi gün, Mazlûme geldi. Son zamanlarda genel toplantıların dışında hemen hiç gelmiyordu. Binici elbisesini giymemesinden benimle beraber çay içeceğini anladım ve yüzünün boyasında yaptığı değişikliklerden eski günleri benim çağırım-la hatırladığı sanısına kapıldım. Önce azıcık sitem etmek istedim. Onu yumuşatacağına daha fazla alaycı yaptı; oldukça üstü kapalı bir sesle:

— Zeynocuğum, çoğu günler öğleden sonra senin misafirin var. Benim de şimdilik vahşi hayvan eğitimciliği gibi sırf kalbimin iyiliğinden üzerime aldığım bir insanlık görevim var. Bi-ribirimize sitem edecek halde değiliz.

«Misafirden» maksadının Hasan Bey olduğunu anladım. Fakat anlamamazlıktan geldim. Diyarbakır'daki dedikoduları anlattım. Sevimli olduğunu belirtmek zorundayım ki, yüz­süz yüz­süz güldü:

— Ben çok değiştim, Zeynocuğum. Eskiden böyle şeylere biraz aldırırdım, şimdi on paralık etkisi yok.

— Niçin Mazlûmecîğim?

— Çünkü... Çünkü eskiden de insanların maskara ve maddeci olduklarını bilirdim ama, içlerinden bazılarının ayrı tutulması gerektiği inancındayım. Hiç olmazsa onların içleri dışları bir sanıyordum.

— Şimdi?

— Şimdi ayrı gibi görünenlerin biraz daha kurnaz, daha iki yüzlü olduğuna, benim gibi toy gençleri aldatıp sonra hayal kırıklığına düşürdükleri için daha fena, daha zararlı olduklarına

ZEYNONUN OGLU

V3

inanıyorum. Bence kimsenin kimseye söyleyecek bir lâkırdısı olamaz; herkes kendi zevkine göre, kendi menfaatine göre bir yol tutturmuş gidiyor. Süleyman Bey'in hanımı annemi kısıkanıyor, bana leke sürmek istiyor. Öyle değil mi? Onun sinsî kızı evli olan Sağlık Müdürü'ne de, evli olan Teğmen Ahmet Kira-mi'ye de aşk mektupları yazıyormuş.

— Lâkırdının mecrasını değiştirme Mazlûme; biraz önce insanları aldatıp hayal kırıklığına düşüren iki yüzlülerden söz ettik. Bunlardan biri benim değil mi?

Gözlerim, yaşla dolu idi. içtenliğine biraz inanmış olacak ki açık davrandı, üzgün bir yüzle...

— Evet Zeyno, dedi.

— Neden öyle düşünüyorsun? Yüzünü yine kuşku bulutu sardı.

— Bilmiyor musun?

— Biraz biliyorum. Önce Saffet meselesi değil mi?

— Evet; benim Doktor Saffet'i sevmeye başladığımı anlamıştın. Niçin vaktiyle nişanlı olduğunuzu ve hâlâ birbirinize bağlı olduğunuzu bana söylemedin?

— Saffet'i sevsem evlenmeme bir engel var mıydı?

— Belki sen sevmiyorsun. Fakat o hâlâ seni seviyor.

— Onunki de, eminim, sırf beraber büyümenin ve yıllarca süren arkadaşlığın, dostluğun verdiği alışkanlık.

— Nutuk çekme, diye sanki yüzüme haykırdı. Gözleri öyle iğfif. kızgın ve eski açık anlamlarıyla parlıyordu ki hemen Saffet'e |B kar\$1 kalbinde beliren ilk düşkünlüğün henüz geçmediğine i-|p nandım. O yanıma yaklaştı. Yeşil gözlerini iki burgu gibi gözlerime batırdı:

— Saffet'in seni sevmediğine yemin eder misin? Ben de onun kadar açık davranmaya karar verdim:

— Edemem Mazlûme. Niçin erkek erkekle bu gibi meseleleri açık konuşsun ve arkadaşça çözsün de, iki kadın aynı içtenlikle hareket etmesin? Yemin edemem. Fakat hâlâ beni sevdiğini gösterir bir inanım yok. Sevse bile genç bir adam değişemez mi? Çok isterim ki sana âşık olsun

ve seni biraz tanışa yüzde yüz âşık olacağına güvenim var.

F: İS

194

ZEYNONUN OĞLU

Yüzü beğenmediğim bir biçimde tekrar kapanmağa başladı:

— Desene, sen Saffet Bey'in kalbine yeni bir eğlence bulmak, Saffet Bey'i mutlu yapmak istiyorsun. Benim gibi aptal bir kıza o büyük adamın aşkını lütfen sadaka gibi uzatmağa tenezzül ediyorsun. Çok cömertsin, Zeyno!

— Sen Saffet meselesini adamakıllı konuşmak istemiyorsun Mazlûme, olsun! Başka meseleye gelelim, neden Hasan Beyle temiz başlayan bağları kopardın, neden çoluk çocukla «flört» yapıyorsun?

— Hani Hasan Beyle ilgilenmemden memnun değildin? Ha-niya o karısını bedbaht etmiş bir adamdı?

— Öyle, fakat sana gerçekten bağlı görünüyordu. Sonra görmüş geçirmiş ve namusuna inanılır bir erkek. Sen belki onu Azize'den iyi çekip çevirirdin.

— Hasan Bey için seninle kavga etmeyeceğime emin ol, Zeyno. Ondan gerçekten hoşlanıyorum. Fakat daha önce de söyledim; dans etmek ve beraber ata binmek için. Ali Nuri Bey, bu iki ustalığı da Hasan Bey kadar yapıyor; bırakırsam arkada beş altı tane aynı örnek genç var. Hasan Bey'i ilk günleri gözüme sokmaya çalışsaydın, belki olumlu bir sonuca varılırdı. Şimdi, affedersin ama, bana Hasan Beyle Komutanın hanımı dedikodusunu bastırmak için yeni bir kurban arıyorsun gibi geliyor.

Bilmem bana ne oldu? Bu yumruk, fazla geldi. Bu kadar genç, bu kadar sevmediğim bir kıızı böyle acı ve kıyıcı görmek beni yıktı. Hele Azize faciasını bu kadar çirkin sözle hatırlatması kalbimi bütün bütün ezdi. Gözlerime dolan yaşları tekrar kalbime akıttım.

— Seni böyle acı ve «sinik» görmek istemezdim.

O bütün bütün azdı. Hattâ o aralık içeriye giren Haso çocuğa bile aldırmadan yüksek ve alaycı bir sesle söylüyordu:

— Bu bizlere, bugünkü gençlere orta yaşlı insanların verdiği genel nitelik. Büyüklerine gözleri bağlı saygı gösteren, onları hatasız ve iyi bulan eski genç kuşağın yerine büyüklerin yapma ağırbaşlılıklarını, günahlarını, ikiyüzlü maskelerini çı-

ZEYNONUN OĞLU

"

195

karıp atan yeni kuşak işinize gelmiyor değil mi? Biz fenayız, fakat sizden başka bir şey değiliz.

Biz de pekâlâ temiz kalmanın, iyi olmanın çok zor bir başarı olduğunu biliyoruz. İnan, e-ğer öğüt veren şeyleri hayatlarına uygulayan büyükler görsek onlara erdem ödülü vermekten çekinmeyeceğiz. Fakat şimdi kendi kötülüklerinizin, bencilliğinizin yankısını gençlerde göreceksiniz. Size hiç saygı göstermeyeceğiz. Anladınız mı? Bizim ne olduğumuzu istiyorsanız önce siz o çeşit bir hayat örneği ortaya atmalısınız. Yoksa nutuklar, dedikodular, konferanslar bizi hiç etkilemiyor.

Mazlûme'nin haksızlığı mı, yoksa biraz aşırı olan isyan ve alayının doğru tarafı mı bana dokundu bilmiyorum. Herhalde gözlerime dolan yaşların kalbimden boşandığını seviyorum. Yanaklarımdan ellerime, dizlerime durmadan göz yaşlarım akıyor, hiç yardımcısı olmayan ve dayak yiyen zavallı çocuklar gibi ağlıyordum.

Katı ve küçük bir el önce elimi bir büyükbaba sevgisiyle okşamağa başladı; sonra ıslak bir çocuk yağı yüzüme yaklaştı; iki kol boynuma sarıldı; hemen senin sesin kadar seven ve koruyan bir ses:

— Ağlama anam, Zeyno anam, kurban anam! diyordu. Ben de çocuğun boynuna sarıldım. Daha sarsıla sarsıla, hiç-

kıra hiçkıra ağlamaya başladım. O aralık kapı açıldı. Pervin bir şeyler mırıldandı ve Haso çocuk, beni birdenbire bıraktı. Kapıya koştu. Gözlerimi açtım, etrafıma baktım. Kapı yine kapaiv rmıştı. Mazlûme ayakta, yüzü yarı tuhaf, yarı üzgün bana bakv-yordu. Biribirimize bakarak istemeye istemeye güldük.

— Zeynocuğum sen daha tam ortayaşlı olmamışsın. Kalbinin bir tarafında henüz düzelme yetkisi var.

Bu yine gençlik eseri. Sana ben bir gün gençlerin de nfc kadar çirkin ve çürük olduklarını belirten aynı düzgünlükte bir nutuk atarsam, dünyanın fenalığına ağlamak değil, hiç susmadan kırk gün kırk gece övülürsün!

Onun yüzünün bir tarafı bir palyaço gibi nasıl yukarı çekilir, öbür tarafı bir çocuk kadar nasıl durgun kalır bir bilsen! iş-

196

ZEYNONUNOGLU

te yine yüzü öyle idi. Yanma gittim, yanaklarını öptüm. Karşılık vermedi. Fakat aramızdaki gerginliğin bir parçası kaybolmuş gibiydi.

— Zeyno, Hasan Bey'in yüzünden seni ağlarken görünce beliren şaşkınlığı, korkuyu görevdin gülmekten katılırdın.

— Hasan Bey'i şimdi nerede gördün?

— Sen ağlarken o, Haso çocuğu almaya gelmiş; yukarı çıkmış, Pervin birdenbre oda kapısını açtı...

— Sonra?

— Sonrası ne olacak? O âhîrzaman piçi, ortalığı idare etti, koştu, Hasan Bey'in elinden yakaladı, aldı, götürdü.

— Niçin benim çocuğuma piç diyorsun, Mazlûme?

— Zeynocuğum, o çocuk hakkında ağır kuşkularım var. Hasan Bey'e çok benziyor, sen onun anasının ağzını bir sıkı yokla.

— Ömründe ağırbaşlı olmayacak mısın?

Biz çay içerken Pervin yine geldi. Ali Nuri Bey, Mazlûme'-yi evinde aramış, bulamamış; burada olduğunu söylemişler: "Hayvana binmek istiyor mu?» diye soruyormuş.

— Hayır istemiyorum.

— Aşağıda bekliyor.

— Teşekkür ederim, azıcık rahatsızım, Pervin...

* * *

Bu göz yaşlı sahneden sonra ben Mazlûme'nin eski güvenini kazanabilmek için bütün gururumu cebime koydum. Tam bir alçak gönüllükle peşinden koştum. İçimde Hazreti İsa'ya ümmet kazandırmak için hiçbir eziyetten çekinmeyen misyonerlerin ısrarı vardı. Mazlûme'nin genç ruhunu bu tehlikeli yoldan, eğlence düşkünlüğüne, gece, fakat aynı zamanda alçalmaya sürükleyecek yoldan çevirmek, eski soylu düşüncelerine kavuşturmak istiyordum.

Mazlûme'nin vahşi bir doğrulukla yüzüme fırlattığı suçlamalar, vicdanımı tâ temelinden sarsmıştı. Bize yeni kuşak, gürültülü dansları, bir şeye saygı göstermeyen merakı, cinsel hafifliğiyle görünüşte hoppa görünüyor, fakat onların da duygulu

£j JCj X İN KJ İN «J İM W VI JL. U

ıyv

ve ağırbaşlı kısmında, yıkılan eski ahlâk ve ruh değerleri yerine daha sağlam hiçbir tarafı kof ve sahte olmayan değerler koymak dileği var. Mazlûme'nin acı isyanında bunu çok açık sezdim. O günden beri, ağırbaşlı ve açık konuşmak, kendi beynimde birer çivi gibi beni üzen soruları tartışmak istiyorum. Görünüşte cıvaya benzeyen bu alaycı Mazlûme'den başka burada, bu alanda serin bir kafa ile konuşulacak insan yok.

Süleyman Bey'in hanımının anlattığı dedikodudan sonra, Hasan Bey'in gelmesi umulan saatlerde evde bulunmak istemiyorum. Ne yazık ki, o saatler, Haso çocuğun bana geldiği saatler. Haso çocuk yanımda olduğu zaman, en çok kendimi unutuyorum. Üçle beş arasında ziyaretler yapıyorum, geç zaman Muhsinle ve Haso çocukla hayvan gezintisine çıkıyoruz ve geceleri Haso

çocuğun derslerine bakıyorum.

Yerli hanımlarla ve memur karılarıyla daha sık görüşüyorum. Hemen gün aşırı Mazlûme'ye gidiyorum. Havalar dayanı-lamayacak kadar sıcak. Mazlûmelerin sokağı oldukça serin. Her gidişimde Mazlum Bey'i düşünüyor ve gülüyorum. Eskiden kuş uçup kervan geçmeyen bu sokakta ne çok atlı ve yaya genç var, hepsi de Mazlûme'nin duvarına eski eserler bulmuş gibi nasıl hayran hayran bakıyorlar.

Mazlûme bende hayal edemediği alçak gönüllülük ve yeniden gösterdiğim ilgiden oldukça duygulandı. Üstelik annesinin gittikçe açılan sokuşturmalarına, davranışlarına karşı gençliğinin, iyi kalbinin bir tarafı savunmak zorunluğunu seziyor. Galiba eskiden çok kuvvetli olan sevgi ve arkadaşlığı da tamamiyle kaybolmamış.

İki gün önce, yatak odasında yarı çıplak, elinde kolonya şişesi, bir yandan serinlenmeğe çalışıyor, bir yandan da gülüyordu. Nedenini sordum, eliyle köşedeki masayı gösterdi.

Masanın üstü gül ve karanfil demetleriyle dolu. Aralarından sarkan kocaman kurdeleler bana bir aktris odasını hatırlattı.

— Bu ne Mazlûme? Gülerek:

— Biraz incele, dedi.

Her demete bir kart, bir mektup iliştilmişti. Bazılarında

198

ZEYNONUN OĞLU

şiiirler de var. Mazlûme, gülmesi bitince anlattı. Annesi asriliği tam olsun diye birkaç gün önce kızının ad günü olduğunu birkaç kişiye söylemiş, bu ad günü tebriki imiş.

— Her ad gününde, ben, bir yaş daha küçülüyorum, Zeyno. Allahaşkma mektupları oku. Sağ taraf karargâhın, sol taraf sivil uyruklarının, bana kulluklarını belirtiyor.

Okudum. Edebiyat saltanatı! Henüz Mazlûme'ye açıktan a-çığa Mazlûme'ye «ilânı aşk» edemeyenler, duygularını aşırılıklarla, simgeyle çıtlatmak için ad gününü bir nimet saymışlar. Neler, neler... Mazlûme doğmasa imiş güneş sıcak olmazmış, hele Diyarbakır, Eskimoların diyarı gibi olumuş...

Karargâhın tebrikleri biraz daha yalın, fakat çiçekleri daha bol ve en parlak demetin üstündeki kart Albay «Muhsin»in. Onun Mazlûme'nin ad gününü benden önce haber alması ve çiçek göndermesi anlamlı değil mi? Tabîî bir şey söylemedim. Bütün bu kartlar arasında Hasan Bey'in adı yok.

— Diyarbakır'da batılaşmayan bir Hasan Bey, bir de ben, dedim.

— Sen de batılaşmaya başladın, Zeynocuğum!... Hasan Bey, pek hesaba sığmıyor. Yalnız o ayrı. Ondan başka hepiniz, halk ruhu, yani sürü ruhu taşıyan insanlar.

— Hasan Bey'e bu tatlı davranma nerden çıktı? Mazlûme ağırlaştı:

— İnsanları elde tutmanın bir tek yolu var: Önce duygularına saygı göstermemek, en ince yerlerine, kalblerine, ayaklarının nasırına, ne kadar acıyan yerleri varsa oraya basmak, vurmak ve hiç acımamak. Bu şaşmayan yöntem sürülere çok etkili. Bu yöntemin etki yapamadığı adamlar, yalnız Hasan Bey takımına giriyor, insanları ne kadar ezersen seninle o kadar ilgilenirler. Ben Diyarbakır'a geldiğim zaman yüzlerce kız arasında basbayağı bir kızdım. Beni kim biliyordu? Şimdi Diyarbakır'ın okur yazar gençlerinin hepsi beni tanıyor. Üstelik tanımayanlar, rüyalarında âşık! Bu çiçek gönderen gençlere ne kadar eziyet ettiğimi bir bilsen! Dün, Ali Nuri Bey gezerken intihardan söz etti. Hiç istifimi bozmadan, intiharın en kolay yollarını tartıştım. Oysa, gerçekten üzgün görünüyordu. Eski-

Z EY NO NUN OĞLU

199

den bir kediyi pencereden düşerken görsem daha çok ilgilenirdim.

İlk gördüğümünden beri, seni kendimden çok yüksek buluyor, seviyor ve senden çok çekiniyordum. Oysa, sen, o kadar sevdiğimi bildiğin ve senin yüzünden azap çektiğimi anladığın halde iki lâkırdı söyleyip Saffet meselesinde anlaşımağa tenezzül etmedin. Sana onur, benden tatlı geliyordu. Bir hafta önce geldim, sana saldırdım, seni didik didik ettim, üste de ağılattım. O günden beri, beni dikkate değer buluyor, gururunu unutuyor, benimle meşgul oluyorsun. Ha, ha, ha...

— Buna sırf safsata ve mantık hokkabazlığı derler, Mazlû-meciğim. Söylediğin şeyler için değil, sırf seni sevdiğim için ilgileniyorum. Sana öğüdüm: İnsanların kalbi ile o kadar oynama. Bu, ateşlerin en tehlikelisidir. Senin bu yaptığın şeyler, as-İmda yeni ve görülmemiş şeyler oldukları için değil, sen sen olduğun için herkesi ilgilendiriyorsun. Meselâ Süleyman Bey'in kızı aynı şeyi yapmak istese, hiç kimsenin dikkatini çekmez, belki de gülünç olurdu.

Sen bir düşünce sıkıntısı geçiriyorsun, Mazlûme. Kalpsiz kadınlar tabiatın tuhaf varlıklarına benzerler, dikkati çok çekerler, fakat ömürleri kısa olur yavrum.

Yanıma geldi, bu kez, kendi kendisiyle eğleniyordu:

— Güçlülük, kadını sarhoş eden, gözlerini bağlayan bir şey, Zeynocuğum. Kadın, bir kez, güçlenmenin yolunu bulur ve ondan tat alırsa, erkeklere Allah yardım etsin! Bilir misin yavaş yavaş insan afyona alışır gibi etrafına eziyet etmeğe de alışıyor...

— Bu çeşit güçlülüğün ne kadar boş olduğunu sen kendin sevdiğin zaman anlarsın, Mazlûmecğim.

Bu çekici kızı saptığı kalpsiz ve tehlikeli yoldan nasıl çevirmeli, doktorcuğum? Bugün onu yeni,

yaklaşmaya değer bulanların yarın başka bir kalpsizin arkasından gitmek için ta-mamiyle unutacaklarını bilmiyor, zavallı! İnsan soyunun sürerliğini, karşılıklı bağlanışını ve kökleşmesini sağlayan biricik «sevgi» olduğunu unutuyor galiba, biçare!

* * *

200

ZEYNONUNOGLU

Dün Münşinle beraber akşamüstü hayli uzaklara gezmeğe gittik. Hasan Beyle Haso çocuğa rastladık. Haso, beyaz bir kü-heylânda, Hasan Bey siyah atında çok mutlu ve arkadaş görünüyorlardı. Haso, bizi görünce hemen yanımıza geldi. Gözlerinin içi gülüyordu. Her zaman bizimle beraber olmak istiyor. O komutanının telâffuzunu ne kadar değiştirmiş olduğunun farkına dün varabildim.

(K...) köyünde Şaban amca adında ihtiyar bir köylü vardır. Hasan Bey'i ona misafir götürüyormuş, bizi de o kadar ısrarla çağırdı ki beraber gitmek zorunda kaldık. Çocuk memnun oldu. Fakat Hasan Bey, Haso'nun kendinden daha çok benimle ilgilenmesine üzgün görünüyor.

Köyün içinden iki tarafı söğütlük, ince, gümüş bir dere a-kıyor. Akşamın kırmızı bulutları, siyah gübre yağınlarını, beyaz suları, yer yer kan lekelerine bulamış gibi gösteriyordu.

Bir sürü kirli, çapaklı çocuk bizi biribirlerine gösterdiler. Haso'ya sırttılar. Fakat Haso, kimseye yüz vermedi. Renkli şalvarlı, uzun örtülü, çeşmeden su alan bir kadın kalabalığının yanından geçtik. Demin at koşturdum, dikkatlerini çekti, ellerinden kovalarını bıraktılar, epeyce arkamızdan geldiler.

Haso'nun Şaban amicesine bayıldım. Kır sakallı, çocuk yüzlü, güzel gözlü bir ihtiyar. Bizi odasına aldı, yoğurt, süt buyurt-tu. Haso ile aralarındaki sevgiyi sanki kıskanarak, fakat biraz da saygı ile seyrettim. O kadar biribirlerini seviyorlar ki: «Soy-ha!» dediği zaman kalbi kaburgalarının altından gözlerine sığıyor. Çocuk da yüz yıl yaşasa kimseyi bu ihtiyarı sevdiği güven ve yakınlıkla sevmeyiz. Beş dakikada bir, boynuna atılıyor.

Haso, beni ahıra götürdü. Hayvan dostlarını bana tanıttı. Şaban amcanın bir de ihtiyar karısı var, onunla da ahabap olduk. Zavallı yatalak. Haso, yanı başında oturdu, konuştu. Giderken Şaban amicenin yalnız kalınca erkeklere Haso çocuk hakkında yeni şeyler anlattığını anladım. Muhsin'de de, Hasan Bey'de de çocuğa daha düşkün yumuşaklıkla bakan gözler sezdim. İhtiyar bizi söğütlü dereye kadar geçirdi.

Dönerken mehtap vardı. Sıcak, buralarda beyaz bir alev

ZiYNUJNUN OULU

201

gibi; ay altın sarısı! Kente girerken Mazlûme de Ali Nuri Beyle hayvan gezintisinden dönüyordu. Onlar da bize katıldılar. Bizim kapının önünde ben Mazlûme'nin bizde yemeğe kalmasını rica ettim. Muhsin de Hasan Bey'i alkoydu. Yukarı çıktığımız zaman lâmbayı yanmış bulduk.

Masanın başında üstü başı tozlu bir adam kitap okuyordu; Saffet. Henüz istanbul'dan gelmiş, doğru bize inmiş, bizi bekliyordu.

Ben, misafirler için yemek düşünürken Muhsin, Mazlûme'nin evine bizde kalacağını haber vermek için gönderdiği mektupla Mesture Hanım'ı ve Mazlum Bey'i de çağırdı. Aşçı dün akşam izinliydi. Saffet'i görmek sevincinden ev sahipliği kay-gisiyle beynimin karardığını anladım:

— Haso, dedim. Ben bu kadar aç adamı nasıl doyuracağım? Acaba annen bize bir börek açar mı?

Odadan ok gibi fırladı. Ben de arkasından... Yarım saat sonra, Kürt Zeyno ile İstanbul'lu Zeyno mutfakta çabalıyorlardı. Öyle çabayla hamur yoğuruyor, öyle hızla yufka açıyordu ki... Haso da pervane gibi etrafımızda; sanki Saffet'in ilk geldiği akşam uzun süre mutfakta kalmanın yoksunluğunu ana o-ğul bana unutturdular. Patlıcan kızarttım, muhallebi yaptım ve Saffet'in evlendiğim günden beri ilk kez bana yadırgamadan ^Zeyno» ve «sen» dediğini düşündüm. Buna Muhsin'in canı sıkılacağını biliyorum ama, aynı zamanda Saffet'in kalbinden eski kâbusun silindiğini, sonra da Mazlûme'nin güzelliğini göreceğini düşünerek seviniyordum. Bu iki çok sevdiğim dostun birbirlerini sevmesini ne kadar istediğimi anlatamam, Doktor!

Mesture Hanımlar gelmeden, bir defa misafirlerime bakmak için salona koştum. Haso da peşimde. Mazlûme, Hasan Bey, Muhsin, Saffet'in getirdiği Muazzez'in resimlerine bakıyorlardı. Hasan Beyle Saffet'in kolu birbirinin omuzunda. Beni görünce Saffet;

— Zeyno, sana hocamın resimlerini ve mektubunu getirdim, dedi.

Haso çocuk, resimle çok ilgilendi. Fakat Hasan onu elinden yakaladı. Saffet'e götürdü.

— Bu kim Hasan?

202

ZEYNONUN OĞLU

— Bu, Haso çocuk! Sizi birbirinize daha sonra yakından tanıttırırım. Şimdilik Haso çocuğa kızımı bir göstereyim.

ikisi birden Muazzez'in resminin üzerine eğildiler. Odaya girer girmez ilk gözüme çarpan şey, Saffetle Hasan'm yakınlığı. Gerçi Viyana'da Azize'nin ölümüne kadar beraber olduklarını biliyordum, fakat o facianın, birbirine hiç benzemeyen bu iki adamı ne kadar içten bir bağla birleştirdiğini yeni anladım. Saffet'in kendisince mutluluk saydığı bir bağı koparmaya sebep olan bu adamı bu kadar çok sevmesi Hasan Bey'in bayağı bir adam olmadığını çok kuvvetle duyuruyor.

Muhsin ayakta, bu içten yakınlık çemberinin biraz dışında kalmaktan üzgün, belki de fırsattan yararlanarak Mazlûme ile epeyce yakından ilgileniyor.

— Mazlûme, dedim. Benim odama çıkıp değışsene... Çizmelerin, ceketin bu sıcakta seni sıkıyor mu?

Mazlûme'nin yüzü şuh görünmek için yaptığı bütün çabaya rağmen biraz gergin, sanki büzülüyordu. Fakat yine alaycılığı elden bırakmadı:

— Teşekkür ederim, Zeyno! En süslü esvabımı giyeyim; yoksa misafirlerin benimle hiç ilgilenmeyeceğe benziyor. Muhsin Bey olmasa, odada çöldeymişim gibi kendimi yalnız bulacağım.

Bu iğneyi Hasan Bey, duymadı bile.

Saffet, yeni bir dikkatle Mazlûme'ye baktı, sonra miyop gözlerinin en sevimli gülümseyişiyle yanımıza geldi:

— Affedersiniz, çoluk çocuk sahibi dostlara malik olan benim gibi bir doktorun hayatı bir çeşit tutsaklık. Hasan'm elinden kurtulmak mümkün olmadı. Bacak kadar bir kızı var, dünyayı onunla oyalıyor.

Mazlûme, Saffet'in bu yeni dikkatinden duygulanmadığını hiç belli etmedi. Azıcık yüzü pembeleşti, dudakları hâlâ alaycı, yeşil gözleri hâlâ hüznü, kapıyı açtı, benim odama çıktı.

Saffet:

— Zeyno, bu genç öğrenci hanım, iki ayda ne kadar değişmiş! Sanki tanımakta zorluk çektim, dedi.

Ben tekrar mutfağa dönerken, Muhsin'e İstanbul'daki kız

ZEYNONUN OĞLU

203

öğrenci konusunda uzun uzun bir şeyler anlatmaya başlamıştı. Haso çocuk, Hasan'la beraber hâlâ Muazzez'in resmine bakıyordu. Fakat biraz sonra o da mutfağa geldi.

Yemeklerimiz hazır olduğu zaman, üstümüzü değiştirmeye yukarıya çıktım. Kürt Zeyno'dan Haso'nun bizimle beraber yemek yemesi için izin aldım, iki yanaklarımı öptü: «Çocuk benim değil senin!» dedi. O kadar içten söyledi ki sanki gözlerim yaşardı. Haso çocuğun hayatında kendimi onu geçmişten geleceğe geçiren bir çeşit köprü gibi görüyordum.

Odama girer girmez giyinmeye başlamadan Mazlûme'nin hangi entarimi giydiğine baktım. Kolları uzun, önü, yakası aşağıya kadar düğmeli yeşil krepdöşin bir entari giymiş ve tuvalet masasının üstünü acelesinden karmakarışık bırakmıştı.

Aşağıda Haso çocuğu, salonun kapısında beni bekler buldum. Mesture Hanım'dan utanmış, yalnız içeri girmemişti. Odaya beraber girdik ve Mesture Hanım'm tuvaletinden çocuğun gerçekten ürktüğünü anladım. Fakat bu Anadolu halkının yaratılışında bir ağırbaşlılık ve gururu var. Hayvanlar bahçelerinin cennet kuşunu ya da tavusunu görse Haso çocuk, ancak bu kadar

şaşkınlığa düşerdi. Fakat kuşa karşı, kabalık olmasın diye, ya da gün görmemiş bir insan gibi görünmekten çekinerek kendisini ancak bu kadar tartabilirdi. Gözlerini büyük bir zorlamayla ancak Mesture Hanım'dan ayırabildi. Masanın başında, elleri arkasında ayakta duran Hasan Bey'e gitti, küçük elini yavaşça koluna geçirdi. Tıpkı onun durumunu aldı, durdu.

Mesture Hanım İstanbul'dan gelen misafir üzerine hülyalar kurmuş ve Saffet'den çok başka birisini tasarlamış olacak, en gösterişli tuvaletlerinden birini seçmiş. Fakat Saffet'i görünce fakir halk tabakasına nazik davranan cömert kraliçe tavrıyla süzölmeye başladı. Arkasında kızıl eflâun şifondan, bir omuzu tamamiyle açık, altın pul işlemeli bir akşam tuvaleti var. Belki güzel olduğu için kesmeğe kıyamadığı saçları başına toplanmış; alınına, şakaklarına düşen bukleleriyle kostümlü balo için hazırlanmış gibi görünüyor, iki şişman koyun kadar eti bol kolları ve göğsü büyük bir eflâtuntöl bulutu içinde, dudakları, yanakları yakut renginde, gözleri siyah halkalar içinde ve elinde

204

ZEYNONUNOGLU

bütün bu et ve renk gösterişi üstünde göz kamaştıran yakut renginde, devekuşu tüyünden bir yelpaze sallanıyor. Bununla vücudunun yarısını örtüyor, yelpazeyi kapatıyor, açıyor; her halde bu akşam hangisi olduğunu keşfedemediğim bir sinema yıldızının marifetlerini yansıtmaya çalışıyordu.

Bu tuvalet, evden çıkmadan önce bir kavgaya yol açmış olacak ki Mazlum Bey'in yüzü çatık ve hiç karısına bakmıyor. Muhsin sessiz, Saffet de bu gösteriştten şaşırmış mı, yoksa başka bir nedenle mi heyecanlı, bilmiyorum. Yerini ve ilişkisini aramadan durmadan felsefe ve kuramlarla ilgili şeyler anlatıyor. Fena etmiyor, söyledikleri bu kadar çapraşık olmasa Mesture Hanım hiç de önem vermeyecek. Mesture Hanım gittikçe kendini unutup ağır ve derin şeyler konuşan Saffet'i ne kadar arılamazsa, aklını o kadar yüksek buluyor. O da kendisini göstermek için fransızca kelimeler katıştırarak anlatıyor, anlatıyor.

Doktorcuğum, senin bu tuhaf asistanın genç doktor, bizim asriliği dansta, süzölüp salınmakta bulan sosyetimize neler anlatıyordu bilsen. Çok şükür, Pervin yemeğin hazır olduğunu haber verdi.

Yemekte herkesin gözü Mazlûme'deydi; bunu çok haklı buldum. Çünkü onu bu kadar güzel hiç görmemişim. Saffet'in karşısında oturuyordu. Yeşil, yumuşak ipeğin yapıştığı ince boynu üstünde genç yüzü, biraz solgun fakat sevimli, yeşil gözleri durgun; büyücek dudakları kıpkırmızı; biraz dalgalı kısa saçları güzel bir peruka gibi görünüyor.

Bir zaman, Haso çocuğun zorluklarını yok etmek için o kadar dalmışım ki, sofranın öbür tarafını görmez, işitmez oldum. Birdenbire Mesture Hanım'm yayık fransızcalı sesini duydum:

—| Aryerpanse (1) ile söylüyorsunuz, Doktor Bey! Saffet'in yine konusu ağır bir tartışmaya girmiş olduğunu anladım. Soruyordu:

— Niçin aryerpanse, Hanımefendi?

(1) Arriere pensee: Özel bir maksatla.

— Erkeklerin hepsi «aryerpanseli», hepsi içlerinden köhne, sözgelişi bizim Bey...

Gerçekten biraz modası geçmiş olan «feminizm» Mesture Hanım'm asriliğini gösterirken kullandığı silâhlardan biri. «Bizim Bey» çağdaş ve şık karısını işitmemezliğe geliyor. Haso çocuk kadar Mazlum Bey de bu süslü kadından, ağır tartışmadan sıkılıyor, bana sığmıyor. Hasan Bey, ilk kez, bu akşam gülererek lâkırdıya karıştı. Gözleri Saffet'i alkışlıyor, fakat kendisi tam bir ciddîlikle Saffet'e karşı görünüyor:

— Bir saattir batı uygarlığının yıkılacağından sözediyor-sun, Saffet. Biz olanca gücümüzle batılılaşmaya çalışırken senin bu düşüncelerin pişmiş aşı soğuk su katıyor.

— Ben kendi düşüncemi söylemiyorum ki... Sırf «işpenk-ler» in dediklerini Hanımefendi'ye anlatıyordum. Batı uygarlığının yıkılacağını o söylüyor. 1839 dan beri biz Türkler, batılılaşmaya çalışıyoruz. Ben, henüz ulaşamadığımız, başladığımız bir uygarlığın yıkıldığını nasıl isteyebilirim?

— Sen, kendi düşünceni söyle...

— Bana da batı uygarlığının temeline batılılar dinamit koymuşlar gibi geliyor. Hele genel uykuyu yapan madde felsefesi, uygarlığı sırf ekonomi, fen ve makine yönünden gören anlayış, ruh ve içgüdü olmayan akıl! Bunların uygarlığı Amerikanın seksen kat binası, dünyayı binbir kuvvetle, yolla yöneten parası, insanların birbirini en hızlı, en korkunç süratle öldürmek için buldukları sayısız ölüm makineleri; bunlar şüphesiz batı uygarlığının ne kadar maddeci tutumun birer sonucu iseler o kadar da batı uygarlığının meydana getirdiği insan topluluklarını dağıtmaya, batıda insan soyunu yok etmeye aday araçlar! Hem görmüyor musunuz, son yirmi yıldır dünyayı yöneten insanlar kadar canavarını daha tarih görmemiştir diyeceğim. Belki ömürlerinde birbirlerini incitmemiş üç adam, yeşil örtülü bir masanın üstünde, bir haritanın üzerine bir iki işaret çiziyor; bir kısa karar veriyor; yüz binlerce insan, eski zamanda olduğu gibi yalnız savaşçılar değil, çoluk çocuk, kan içinde, ateş içinde, işkence içinde can veriyor. Kalp, bir efsane; iyilik, bir misal; sevgi bir divanelik sayılan yerlerde yalnız didişme, yalnız kar-

şıklıkla yakıp yıkmaya, yalnız ölüm ve yalnız batma olur ve Avrupa uygarlığının dış yüzü her halde batı uygarlığının ölüm borusunu çalmıştır.

Muhsin, biraz alaycı:

— Doktor Bey, batıyı yıkmaya uğraşan sol kanadın, yani komünistlerin felsefesi maddeci yöntemleri, maddeci ve yıkıcı değil mi?

— Onu ben, sırf batının çürümüş makinesini parçalamak '' için yine kendinden doğan bir ölüm ve yakıp yıkma yöntemi

diye sayıyorum.

— Batı uygarlığı batıyor, Komünizm geçici ve zorunlu bir yakıp yıkma makinesi, o halde insan soyu batmaya mahkûm, öyle mi?

Bunu Muhsin söyledi.

Ben, önceleri, Saffet'i sofrada hikâye anlatan bir adam gibi görürdüm; fakat miyop gözleri afyon almış gibi rüya içinde, yüzü sarı ve gergindi. Bana yüzüne bakınca tarihsel bir felâket haberi veren bir bakıcı gibi geldi.

İlkin, belki görmeden, Mazlûme'ye bakıyordu. Bu fazla ağır konuşmaya yol açan Mesture Hanım esnemesini göstermemek için kocaman yelpazeyle yüzünü örterken, Mazlûme'nin yanakları gizli bir bahar sıcaklığıyla pembeleşmişti. Gözleri siyah kirpikleri arasından, baharın ilk iki körpe yaprağı gibi durmadan yenilenen ve güzel olan hayatı Saffet'e telkin ediyordu. Saf-fet'in gözleri yumuşadı, berraklaştı, gülerek:

— Devamı içeride. Meyvamızı neşe ile yiyelim, dedi ve Mazlûme'ye bakmakta devam etti:

Salonda kahve içerken, Muhsin Saffet'i tekrar yakaladı:

— Sofrada söyledikleriniz bana çok karışık geldi. Şimdi birer birer anlaşalım: Batı uygarlığının çöküşünü «Materyalizm» de buluyorsunuz. Yani «Materyalizm» e genel dinsizliği de mi katıyorsunuz?

— Eski dinlerin çöküşünü de dünyanın dengesini bozan nedenler arasında görüyorum. Bu dinsel çöküş, doğal olarak, birtakım değişmez ahlâk değerlerini ortadan kaldırdı. Dinsizliğin bir çok nedenlerinden biri de aslında akıldan çok hülya, ruh-

ZEYNONUNOGLU

207

tan çok modası geçmiş düşüncelerle dolan dinlerin artık insanları doyurmaması olduğunu da sözlerime ekliyeyim. Kısaca, eski dünya imparatorlukları, ulus kuramları ve onu yıkmak isteyen «komünizm» yönetimine göre yaptığı yitirme siyasetiyle hep yıkılıp gidecek!

— O halde insan soyu için devamlılık ve yüzü gülme yok, öyle mi?

— Kaç yıldır bilim alanında, halk arasında, her sınıf, tür ve san'attan adamlarla, yani bilinç dünyanın değişmekte olduğunu bilerek veya bilmeyerek sezen adamlarla konuştum. Hepsi dili döndüğü kadar düşüncesini söyledi. Dünyayı şöyle görüyorum:

Bir üst tabaka var. Bu üst tabaka ki bölümden oluşmuş... Bunlar oldukları memleketin derecesini, eğilimlerini kollarlar:

— Moskova diliyle söylerseniz, kapitalistler ve batının emperyalistleri!

— İstedığınız yerin diliyle söyleyiniz. Hepsinin elindeki silâhın ismi başka; fakat görevi birdir. İngiliz iseniz dünyanın direği, yaşayışının nedeni imparatorluktur. Fransız iseniz Fransa, italyan iseniz...

— Mussolini!

— Olsun. Bolşevikseniz «Lenin» dininin muştucuları adı altında hasımlarının entrikalarını, bencilliğini, hattâ yakıp yıkma sistemini kopye eden, zordan ve zorbalıktan daha yeni bir yöntem bulamayan bir avuç adamın işçi sınıflarının kurtarılması adı altındaki komedileri...

— Mükemmel... Sonra?

— Bu yukarı tabakadan sonra, engin bir boşluk. Sonra, bu yukarıyla hiç ilgisi olmayan asıl insanlık kütlesi. Bunun bir kısmı deli ya da kayıtsız; bir kısmı bir lokma ekmeğini savaşımlara, ayaklanmalara, yağmalara, boğazlaşmaya âlet olarak elde edinmeğe çalışan bir kalabalık... İnanınız Muhsin Bey, batı dünyası, en korkunç ve büyük dünya savaşını henüz yapmadı, fakat bu büyük savaş gecikmeyecektir ve bu ikinci kalabalık beş on yıl içinde ezilecek, gelip geçecektir.

— Saffet Bey!

'ZVİS

£ £j X JN U IN U İN U UJjU

Bizim biraz gülerek «eksantrik» bir doktorun fantezisi diye dinlediğimiz lâkırdıları Mazlûme ile Haso çocuk, gözleri a-çık ve bunalmış gibi dinlemişlerdi. Haso çocuk, anlamaktan çok, bu lâkırdıların karanlık ve adına elinde olmadan isyan etmişti.

Saffet yanyana duran bu genç kızla erkek çocuğa gözlerini çevirdi. Yüzü yine tuhaf bir biçimde yumuşadı. Haso'nun korku ile açılan çocuk gözlerine güldü, elinden tuttu. Kendine çekti ve sözlerini Mazlûme'ye bakarak bitirdi.

— Bu tavanı ve tabaniyle çöken çürük dünyanın içinde bir çok da çocuklar ve gençler var. Onlar bu çöküntü içinde doğdular, büyüdüler ve onlar insanlığın bu en korkunç kışından sonra sürecektir hayat filizleri! Onların yaşama hakkı var; çünkü onlar yeni dünyayı kuracaklar; çünkü onlar göçen dinlerde, uygarlıklarda ve sınıflardaki sahte ve yapmacık mantığı, zulüm ve çirkinliği gördüler. Bir kısmının belki açık bir desteği bile yoktur. Fakat bu dünyanın her tarafında, şaşılacak biçimde bi-ribirlerine benziyor, birbirlerini anlıyorlar. Hayatın derinliğine başları değen gençlik, yalnız bugünkü dünyanın gençliği! Yalnız dinin, felsefenin ve her günkü hayatın en büyük temeli olan insanların karşılıklı bağlarını geniş bir görüşle düzenlemek olduğunu bilmiyor. Bunların kuracağı «insanlar Cemiyeti» ne «Cemiyeti Akvam», ne de «Sovyetler Şûrası» gibi ulusların ya da sınıfların birer tekeline, çıkar ortaklığından ibaret olacaktır. Bunlar, insanlar arasına konulan her engeli, insanları gözleri bağlı birbirini boğazlamaya sürükleyen ölüm yöntemi yıkacaklardır. Bunlar... Hasan Bey atıldı:

— Seni ulus seversin sanıyordum. Dönüp dolaşıp bize uluslararası bir toplumculuk anlatan bir felsefeyi yutturmaya çalışıyorsun.

Saffet, birdenbire güldü:

— Türkocağmın en eski üyelerindenim azizim, Ulusumun' kendini anlatmak için kullandığı her araç, benim için en güzel, en sevimlisidir. Bunların kırkıncı yüzyılda bile değişmesini istemem, iyi bir Türk ulusseveri, bence, başka ulusların yüzünü ucuz bir maske halinde suratına takmayan adamdır. Bence o

ZEYNONUN OĞLU

209

kendi yüzünü koruyan, fakat dünyanın yeni gidişinde, insanlığa aklı ile, kalbi ile, ağırbaşlılığı ve güveniyle örnek olan Türk-tür. O örnekleri görmek istiyor musun? İşte biri Mazlûme Harım, biri de Tanrı'nın vergisini gözlerinde taşıyan çocuk. Eğildi, Haso çocuğun yanaklarını öptü. Mesture Hanım:

— Siz, benim bir şeyim olsan' z. inanın, sizi üç günde zehirlerdim, dedi ve kırıta kırıta gramofona doğru gitti.

Ve en neş'eli gecelerimizden birini geçirdik. Ben, Mazlum Bey'i incitmemek için dans etmekten vazgeçtiğime ilk defa ü-züldüm.

Mesture Hanım, bir «Havana» tangosu çaldı. Yalnız sıcak denizlerde ölü dalgaları, ıssız kıyılarda denizin tuzlu havasına karışan ağır çiçek kokularını hatırlatan bu tangoyu Hasan Beyle Mazlûme yaptılar.

Saffet'in gözleri kendinden geçmiş gibi onları seyrettiğini gördüm. Biraz önceki karanlık kâhin rolünden eser kalmamıştı. Mazlûme'nin dal gibi vücudu yeşil, yumuşak örtüsünün katları altında binbir biçimli bir su dalgası gibi; Hasan Bey'in sert, uzun vücudu Mazlûme'nin su yumuşaklığı ile akar gibi biçimden biçime giren nazik boynu, erimekten, akmaktan alıkoyuyordu. Senin filozof öğrencin yavaş yavaş sarardı. Fakat dans biter bitmez en önce o alkışladı:

— Hasan, sen «Los Ancelos» a git, azizim. Valântinonun yerini alırsın.

Hasan Bey, heyecansız bir sesle:

— Mazlûme Hanım, şimdiye kadar tanıdığım en iyi dans eden iki kadından biridir, dedi.

Herkes, bir ağızdan birincisini soruyordu. Mesture Hanım'-ın süzülmesinden birincisini kendisi sandığını anladım. Fakat Hasan Bey, karşılık vermedi. Birdenbire ıslıkla «Hey Zeyno, Zeyno» havasına başladı. Hepimiz, biraz deli idik galiba! Ben, Haso, Hasan Bey başladı, bütün oda halkı beş dakika sonra bizimle beraber tepindi, döndü.

Misafirler giderken Saffet'in Mesture Hanım'a yaklaştığını gördüm:

F: 14

210

ZEYNONUN OĞLU

— Sırf ulusal danslar oynanacak kostümlü bir gece toplantısı yapsak nasıl olur?

— Kostümlü bir dans akşamını ben de düşündüm. Örneğin kimimiz Kleopatra (bu mutlak kendisi olacak), kimimiz Mark Antuvan...

— Hayır Hanımefendi, daha bildiğimiz bir şey; örneğin Zeybek, Kürt, Köylü, Arnavut...

Mazlum Bey atıldı:

— Saffet Beyle Hasan Bey ve birkaçımız toplanıp bir komite yapalım.

Hasan Bey:

— Ben, yerime Ali Nuri Bey'i salık veririm. O dans kısmını benden iyi bilir.

Komite üyeleri belli olmadan gittiler. Fakat ben kostümlü geceyi Mesture Hanım'm mutlak başaracağına eminim.

Mektubuma son veriyorum. Dua et, doktorcuğum! Biribiri-ni bu akşam bu kadar gözleriyle arayan Saffetle Mazlûme çok sıkıntı çekmeden, birbirini bulsunlar ve anlaşsınlar!

Zeyno

xn

FIRTINADAN ÖNCE

Caffet'in Diyarbakır'da ilk akşamı Hasan'ın odasında geçti. Aslında Zeyno'nun evinden, gece yarısından sonra dönmüşlerdi. Hasan kendi yatağını misafirine vermiş, kendisi minderin üzerine uzanmıştı. Saffet, sandalyesini yanma çekti, oturdu.

— Hasan, yeşil gözlü kızla aranızda bir şey var mı?

— Hayır Saffet. Niçin sordun?

— Ben de önce yok sandım. Fakat siz o yilankavi tangoyu oynarken zihnim bulandı. Daha doğrusu senin huyunu o kadar iyi biliyorum ki... Ben, bu asrî hanımlar arasında senin gönlünün uzun süre boş kalacağına inanmıyorum.

— Boş değil Saffet, fakat bu defa kadın meselesinden daha

ZEYNONUN OĞLU

211

önemli bir mesele var. Sanki içinden çıkılması zor bir vicdan işi. Neyse sana derdimi başka bir gün anlatırım.

Hasan, biraz doğruldu; kendisini derin derin inceleyen miyop gözlerin içine baktı:

— Sen, Zeyno derdinden tamamiyle kurtuldun mu Saffet?

— Niçin sordun?

— Seni ilk defa başka bir kadınla oyalanır gördüm de...

— Benimki aslında, her zaman bir yankı, bir tutku idi, Hasan... Kendi kendini yedi bitirdi galiba. Bana bak, Zeyno ne kadar değişmiş! Mutlu mu acaba? Gençliğini, hayatını arkasında bırakan genç bir hemşireye benzemiş. Muhsin Bey, bana bu skşam azıcık çetin göründü; sen nasıl buluyorsun?

— Karısına her halde ilk günleri kadar âşık. Sana yemin ederim Saffet, Zeyno kendisine daha güvenilir, daha uygun bir hayat arkadaşı bulamazdı.

— Git yat, azizim! Ben, bir daha hayatta hiçbir kadının rahatını bozmayacağım. En yakını ve zavallısı bile tekin değil, insanın beklemediği bir anda mezardan çıkan bir hayal gibi karşısına çıkıyor.

Hasan'ın sesinin Saffet'in şimdiye kadar onda işitmediği yabancı bir perdesi vardı. Bir hastasını yatıştıran gibi Hasan'ın göğsünün üstünde duran elini sıktı, yatağına çekildi. Yaradanın en büyük sırrı ve en eksiksizi şüphesiz insandı. Bilginler, beynin keşfedemedikleri hücresi, bilmedikleri hayat kanunu yok sanıyorlardı. Oysa, en aydın görünen bir kimsenin bile bazan tahminleri alt üst eden ruh yüzleri oluyordu.

Saffet, iki gün sonra, hastaneye yerleşti. Bütün gününü sıtma incelemelerine vermişti. Meslek çalışmasının dışında, her-gün gördüğü Hasandı. Birbirine hiç benzemeyen, fakat dostlukları eski olan bu iki adam, bu defa biribirlerine daha sırdaş ve yakın görünüyorlardı. Çoğu akşamlar, Zeyno'nun evine gidip beraber çay içiyorlar; eski heyecanlarını üçü de unutmuş gibi, cins ayrılığı, tehlikesi olmayan, fakat üçüne de çok çekici gelen bir dostluk, arkadaşlık üçgeni kurduklarını sanıyorlardı. Bazan Mazlûme de geliyor; bu sessiz toplulukta gençliğinin fırtınalı ve canlı havasını estiriyordu.

212

ZEYNONUNOGLU

Saffet'in Mazlûme'yi sevmek yoluna girdiğini Zeyno ile Hasan anlıyorlar ve biribirlerine gülümseyerek bakıyorlar. Maz-lûme, her zaman kendi duygusunun derecesini, derinliğini

bilemiyor. Hele Saffet'in eğitiminin ne olduğunu hiç anlayamı-yordu.

Ona şimdiye kadar tutulan gençler, ateş huyly ve kalplerinden çok sinir sistemleriyle yaşayan adamlardı. Saffet'in derin, fakat çoğu durgun bir sevgi ve incelikle genç kıızı saran içten gelme bir sıcaklığı vardı ki bu onun kalbinde tuhaf ve engin bir mutlulukla beraber beyinde kuşkular da uyandırıyor. Saffet, Hasoya da, Zeyno'ya da, hattâ bunların ikisinden çok Binbaşı Hasan'a da aynı ince ilgiyi göstermiyor muydu? Mazlûme, Saffet'in eski ilgileri ve bağları arasına kendisinin yeni girmiş olduğunu düşünüyor ve bu derin kafalı, yufka yürekli gencin heyecanla, ateşle kendisini sevebilmesini olabilir görmüyordu. Artık Saffet'in Zeyno'ya karşı tutkunluğunda aşk olmadığına inancı vardı. Fakat eski kıskançlık yarası, arada bir sızlıyordu ve bu sızıyı duyar duymaz Ali Nuri Beyle at gezintisine çıkıyor, geçerken Zeyno'ya uğramayı da savsamıyordu.

Mazlûme şakrak, oynak kız rolünde kendisine içten tutkun görünen Ali Nuri Bey'in kalbiyle kıyıcı, fakat çekici bir hafiflikle oynarken Saffet, daha içten ve şefkatli görünüyor, yaramaz ve sevgili bir çocuğu sertlikten çok seven bir davranışla yola getirmek isteyen bir büyük kardeşe benziyordu.

Saffet, dans günlerine devamlı geliyor, üstelik arada bir Hasan'ı da sürüklüyordu.

Bu dans günleri Saffet için elem ve ıstırap günleriydi. O günler Mazlûme, Saffet'in varlığından tamamiyle habersiz görünüyordu. Hattâ Saffet'in başka zamanlarda kalbini o kadar sevindiren yeşil gözlerindeki öğrenci beğenisini gösteren parıltılar sönüyordu. Bu dans günlerinde Mazlûme, arada, Saffet'in sararan yüzünde, şefkatli gözlerinde gerçek bir kalp ağrısı gölgesi seziyordu ve çoğu Saffet'in kalbini kurcalamak; bir isyan, bir «ilânı aşk» koparmak için kayıtsızlığını artırıyor, bütün erkekleri heyecanlandıran tehlikeli, kalpsiz bir genç kadın dav-

ZEYNONUN OĞLU

213

ranışı alıyordu. Fakat Saffet'i en çok acı çektiğine inandığı günlerin akşamını pişmanlık ve üzüntü içinde geçiriyor; Saffet'in saygısını kaybettiğini sanıyor; o durgun, devamlı özlemin Saffet'in gözlerinde, kendisi için söndüğüne inanıyor ve sokağa a-tılmış bir çocuk kalbi, arkası üşüyor; ağlamamak için sonsuz bir çaba harcıyor ve ertesi gün en alçak gönüllü, en pişman haliyle Zeyno'nun evine koşuyordu. Saffet gelirse usululuğu, genç gözlerinin çocukça temizliğiyle ona bir gün önceki manzarasını uyandırdığı acıyı unutturuyor; gelmezse onu bir daha görünceye kadar hırçın, kaygılı ve üzüntülü yaşıyordu.

Zeyno da Saffet geldiğinden beri kalpleri etrafına çeken bir girdap, bir kaynak oluvermişti. Kocasının zaman zaman yatışan aşkı coşmuş, ve bazan kıvrandıran kıskanç bir duruma girmişti. Muhsin Bey'in çoğu bu dargın ve sert gözlerle, inatçı bir sükûtle gösterdiği kıskançlık, Saffetle Mazlûme'yi, bir arada ve birbirleriyle oyalanır gördüğü zaman, Zeyno'yu ateşli ve genç bir ısrarla sarıyordu.

Mazlûme tamamiyle eski çekici dostluğu, güveni gösteriyordu. Saffet'in Zeyno'ya karşı eskiden beslediği tehlikeli ve doyurulmamış aşkı herkesin yanında gösterilecek sıcak bir dostluğa döneli Zeyno'ya daha düşkün, daha yakın olmuştu.

Zeyno'nun, günleri doğduğundan beri birbirine benzeyen hayatında en derin ilgisi, çeşitlendi ve heyecanı olan bağılılığı Haso çocuktur. Haso çocuk, onun tamamiyle çözülmüş sandığı, toy bir kızın yakışıklı fakat sığ bir askere gülünç tutkusu gibi sandığı Hasan Bey bağılılığına yepyeni ve çok fazla bir biçimde can vermişti.

İlkin Hasanla Haso çocuğun birbirlerine karşı tuhaf düşkünlüğü, çekiciliği, toy kadınlar için tehlikeli olabilecek bir erkek olarak gördüğü Hasan'm dışından başka olan beynini, kimliğini incelemeye değer bir hale koymuştu. Mazlûme'nin bazan «Don Juan», bazan «erkek manken» diye arkasından eğlendiği bu adamın karışık ve kimseye göstermediği kalp ve beyin aşamaları vardı. Zeyno'nun bunları şimdiye kadar sezmemiş olması, merakını daha şiddetli ve canlı yapıyordu. Hasan'ı Zeyno'nun iç hayatına yine getiren Haso çocuktur. Zeyno ve Hasan,

214

ZEYNONUN OĞLU

Haso çocuğu severken, Haso çocuğun kalbinin etrafında dolaşırken yine yüz yüze, kalb kalbe gelmişlerdi. En tuhafı eski kalp ağrıların tepreşmesine engel olan bu çocuk kalbi, yeni bağların dili olmayan anlaşışlarmm, birbirlerinin daha derin ve gizli arayan yakınlıklarının merkezi ve nedeni olmuştu, ikisi de çocuğun maddece, ruhça gönüllü ve sorumlu birer velisi olmuşlardı. Haso çocuğun merakla izledikleri bütün görünüşleri, geleceği ile ilgili hülyaları, derslerinde çıkan zorlukları hep bi-ribirlerine söylüyorlardı. Hasan, Haso'nun kendisine esrarlı gelen hareketleri ve tavırları hakkında Zeyno'dan bilgi almaya çalışıyor, Zeyno da kendisinin Haso ile ilgili anlayamadığı noktaları Hasan'a soruyordu.

Ağustosun sonlarında bir gün, öğleden sonra, Haso çocuk alışılmış olan saatte gelmedi. Bu son ayda Haso çocuk, üç defa kararlaştırmış olan saatte gelmemişti. Fakat anası her defasında Seyh'in ağalarından Bayram'm geldiğini, çocuğun onun yanında olduğunu haber vermişti. Acaba yine Bayram Ağa mı gelmişti? Bayram Ağa'nın ziyaretlerinden çocuğun birdenbire değiştiğini, yüzünün gergin ve kapanık bir anlama büründüğünü düşünerek Zeyno, memnun olmadı. Haso'nun yeni çevresinin serbest ve mutlu havası ve bağları içinde unutmaya başladığı geçmişini acaba bu eski yüzler canlandırıyor muydu? Oysa Şaban amca da eski hayatının kişilerindendi. O geldiği günler çocuğun şefkati, neş'esi taşıyor, daha çok sokuluyor, gülüyor, çocuk kalbinin sevgisi, çevresini güneş gibi ısıtıyordu.

Son geldiği zaman, Zeyno'yu avluya kahve içmeye davet etmişler, Kürt Zeyno, Haso, Şaban amca tatlı bir zaman geçirmişlerdi. Aynı günün ertesi günü Bayram Ağa gelmiş, sahne tamamiyle değişmiş, çocuk hırçın, somurtkan oluvermişti.

Zeyno kalktı, Haso çocuğu aramak için selâmlığa indi. Bayram Ağa gelmiş olsa mutlaka çocuğun anası haber verirdi. Mutlaka başka bir bit yeniği vardı.

Selâmlık kapısını epeyce vurduğu halde işittiremedi. Kapı, aslında aralık duruyordu. Kapıyı itti, öbür tarafa geçti, uzun avluyu yavaş yavaş dönerek yürüdü.

ZEYNONUN OĞLU

Kapıcı açık, karanlıkça, büyük bir mutfakta Kürt Zeyno'-nun kendi kendine tuhaf bir hava mırıldanan sesini duydu. Özlemlî, yanık ve uzun bir hava...

«Gel... ağam... gül...!... ağam da Ge...nçliğim... ge...çti.»

Kadının sesinde arayan, çağıran, acısı hiç bir perdesinde dinmeyen engin bir özleyiş vardı. Zeyno, kapıya dayandı, dinledi. Bu sesin anlamı ona tuhaf bir surette dokunmuştu. Ses susar susmaz su döküldüğünü, biraz sonra kuvvetli ellerin ovduğu, çevirdiği çamaşırlarla bir leğenin tıkırdadığını, suların şı-pıldadığını işitti:

— Sen misin Hanımefendi, Hasoyi mi arırsın? Şimdi avluya çıktı.

Biraz önce akan yaşların acılığıyla hâlâ yanan, parlayan uysal, siyah gözleri bir hayvan sevinciyle Zeyno'yu karşıladı. Yüksek bir fiçinin üstüne kocaman bakır bir leğen koymuş, sodadan, sabundan kızaran kolları olanca kuvvet ve hızıyla çamaşır ovuyor; köpüklerin, bugünün arkasından başım kaldırmış, elleri iki makine düzgünlüğüyle çalışırken o konuşuyordu.

Loş mutfakta yalnız çalışan kadının biraz önceki yanık sesi, belki şimdi içine akıttığı göz yaşlarının gözlerindeki kırmızı izleri Zeyno'ya Haso'yu bir an unutturdu. Kadma gözleriyle, tavriyle bir kardeş avuncu vermek için yaklaştı. Şefkatle omuzlarını okşadı:

— Senin bugün coşkunluğun var Zeyno, ağlıyor musun? Ne oldun?

Kadın bu kardeş sesinin eriten içtenliğiyle uzun kirpiklerini indirdi. Kirpiklerinin uçlarında birdenbire diziliveren damlalar hâlâ aynı makine düzgünlüğüyle çamaşır ovan köpüklü kollarına durmadan düşüyordu. Bu kadının, gönlü ve vücudu başka başka ve ayrı iki varlık gibiydi. Vücudu kurulmuş, güçlü bir makine düzeniyle belirli hareketleri, belirli zamanlarda kendi kendine yapıyordu. Gönlü kendi başına ıstırabını yaşıyor, yaşlarını bazan yanaklarına, fakat hep kalbine indiriyordu. Bu

21b"

ZİLSÎNUHUH ÜÜLU

kadın İstanbullu Zeyno'nun her zaman kalbinde sevgi ve acıma uyandırır. Bugün ilk defa hayalinde beyninde merak ve ilgi uyandırdı. Onda olağanüstü ve bilinçdışı bir kuvvet vardı. Sıkıntı ve zorluğun madde anlamıyla olduğu kadar kalb ağrıların da çok idmanlı kurbanına benziyordu. Bu kudretli vücut, en zor işleri ne kadar kolay ve sessiz görmeye alışmış ise zavallı dilsiz gönül de belki çifte gönüllerin altında çökeceği sıkıntı ve ıstırabı kendi kendine taşımaya o kadar alışmıştı. Is-tambul'lu Zeyno'nun içine dokunan bu kadın aynı zamanda onda derin bir saygı da uyandırdı. Kadının yaşlarını görmemezli-ğe gelmek belki onu daha çok memnun edecekti. Lâkırdısını hemen Haso'ya çevirdi. Gidecek, Haso'yu kendisi arayacaktı. Kadın ona biraz önce Haso'nun elini yüzünü yıkamak için avluda çeşmeye gittiğini söylememiş miydi?

Zeyno mutfaktan çıkarken kadın arkasından yine seslendi. Çok ilgilendiği, fakat sormaya cesaret edemediği bir soru dudaklarından bir türlü çıkmıyordu. Zeyno'yu bir dakika ayakta beklettikten sonra, sonunda birdenbire sordu. Haso çocuğun anasına her gün söz ettiği bir Binbaşı Hasan Bey vardı. Onun kim olduğunu bilmek istiyordu. İki Zeyno bir an birbirlerinin gözlerinin içine baktılar. İstanbul'lu Zeyno, Hasan ve Haso etrafındaki bilmecenin derinleştğini seziyordu. Biraz şaşkın fakat yine gülmeye çalışarak:

— Binbaşı Hasan Bey, hücum taburu komutanıdır, yavrum.

Hasan Bey vaktiyle hiç Diyarbakır'a gelmiş miydi? Kadının uzun kirpikleriyle örtülen gözleri yine makine hızıyla çalışan ellerinde, çizgileri mutfağın loşluğunda silinen yüzünde anadan doğma Kürtlerin yegâne güvendikleri bir insanın ayak sesini dinledikleri zamanki içten bekleyişleri vardı. İstanbullu Zeyno biraz düşündü, sonra çabuk çabuk karşılık verdi: Evet; evet, on yıl önce Muhsin Bey, Diyarbakır'da komutan iken Hasan Bey'in o zaman komutana yaver olduğunu işitmişti.

Elleri çamaşırları parçalayacak gibi yumrukladı, sular kapıya kadar sıçırıyordu, sonra birdenbire çamaşırı bıraktı, ocağın yanında duran eski bir gaz sandığının üstüne çöktü. Siyah gözleri daha şaşı, içleri daha boş, ellerini kaldırmış, parmaklarının

ZEYNONUN OĞLU

217

arasından kayan sabun köpüklerine, köpüklerin, at sineklerinin kanatlarındaki parlak ve göze çarpan mavi ışığiyle parlayan renklere bakıyordu.

Birdenbire başı, bir aptallar gibi baktığı boş ellerine düştü ve eğilir eğilmez siyahlı yazma örtüsü ellerini, başını, bütün vücudunu örttü.

İstanbullu Zeyno, Kürt Zeyno'yu yalnız bıraktı. Fakat bir ölü odasında yürüyormuş gibi ayaklarının ucuna basıyor, sessiz yürüyordu.

Avluya çıkmak için dolambaçlı, içice iki taşlıktan daha geçmek gerekiyordu. Daha birincisini geçer geçmez birtakım sesler işitmeye başlamıştı. Fakat Haso'nun anasının kafasında uyanan anıların ve izlerin yeni yönünü keşfetmek için o kadar uğraştı ki sanki kendi kafasındaki nazik ve karışık işlemleri du-raksatmamak için hâlâ ayaklarının ucuna basarak yürüyor, hâlâ etrafını görmüyor, işitmek istemiyordu.

İkinci taşlıkta ses zorba, sert, durmadan yükseliyordu. Avlunun kapısında durdu, bir erkek, kalın ve kızgın bir sesle kürt-çe konuşuyordu. Bilmediği bir dil olduğu için bu durumda dinliyor sayılamazdı. Fakat her halde anlamını anlamadığı bu bir yanlı konuşma kimi öfkeyle köpürüyor, kimi de dişlerinin arasında hain bir fısıltı ile yılan gibi sesler çıkarıyordu. Bu Zeyno'nun içini kaygı ile doldurdu. Birisi, mutlaka korkunç ve kıyıcı olması gereken birisi, çocuğa gözdağı veriyordu. Birdenbire Zeyno'nun analık ruhu olanca gücüyle kabardı, Haso çocuğu kayırmak, Haso çocuğu kurtarmak için ileri atılmak istiyor ve kalbi gümbür gümbür atıyordu. Fakat biraz beklemek ve bu gözdağmın sonunu, anlamını anlamak istiyordu. Birdenbire ses daha kısıldı, bir

didişmeye, bir dilleşmeye benzer hareket sezdi ve Haso'nun acı ve acıklı bir tek hıçkırığını duydu.

Elinde olmadan kendini avluya attı. Kocaman cüsseli, başı kefiyeli, uzun siyah bıyıklı, ateş gibi siyah gözlü, kartal burunlu bir adamla göz göze geldi. Yabancı, önce başındaki kefiye ile yüzünü örtmek için elini hızla başına götürdü. Sonra, kadın olduğunu anlayınca yüzünde birdenbire beliren korku silindi. A-zıcık yapma olduğu sezilen bir durgun hal takındı. Telâffuzu

218

ZEYNONUNOGLU

doğru bir Türkçe ile:

— Haso bak, Hanımefendi seni çağırıyor, dedi.

— Siz Bayram. Ağa mısınız?

— Şeyh Hazretleri'nden çocuğun hatırını sormak, selâm getirmek için geldim.

Haso'nun yüzü sapsarı, bir eliyle kolunu tutuyor, gözleri Zeyno'nun şimdiye kadar çocukta görmediği korkunç bir öc ve hınçla dolu, kefiyeli adama bakıyordu. Bayram ağa olduğunu açıkça söylemeden o duyguyu uyandıran adam, elinde yarı buruşuk, yarı yırtık iki kâğıt parçasını inceliyordu. Bir yandan da Zeyno'nun biraz önce hain ve korkunç bulduğu sesi aşırı bir tatlılık kazanmış, çocuğun elindeki önemsiz bir kâğıt parçasını vermemek için gösterdiği inadı, isyanı ve kendisinin sırf şaka olarak, çocuğun kolunu bükerek, kâğıdı aldığını anlatıyor. Fakat bunu söyler söylemez önemsiz dediği kâğıtları bükte, Özene bezene cebine yerleştirdi. Zeyno, Haso'nun bu kâğıtlara gözleri tuhaf bir ışıltı ile parlayarak baktığına dikkat etti. Ayakları kapana tutulmuş bir kaplan yavrusu, elinden giden ava nasıl iştahla bakarsa, Haso da o kadar umutsuz, fakat aşırı bir istekle bakıyordu. Çocuğun gözlerine dikkat eden kefiyeli adam, gittikçe tatlılığını arttırdığı sesiyle kendisinin çocuğu ne kadar sevdiğini ve koruduğunu anlatıyordu. Sonunda bir asker tavrını pek hatırlatan bir durumla Zeyno'ya selâm verdi; ahır kapısını açtı; kayboldu ve Haso çocuğun onun arkasından atılmak isteyen hareketini Zeyno önledi:

— Nen var Hasocuğum? Bayram Ağa, sana şaka yapmış. Kâğıtlarda resim varsa ben sana tekrar o resimleri yaparım.

Bugün bu selâmlık tarafında tekin olmayan bir hava esiyordu. Haso, kendisini avcılardan durmadan sakınmak zorunda olan bir tilki yavrusu hayatı yaşadığı günlere dönüvermişti. Gözlerinde tekrar her şeye rağmen yaşamak, kendi peşinden gelenleri ısırmak, parçalamak istediği günlerin yirticiliği uyanmıştı. Yanakları ölü gibi sapsarı, bakışları kupkuru, Zeyno'ya birdenbire yabancı ve uzak oluvermişti.

— Haso, şimdi seni Hasan Bey almaya gelir, benimle yukarı gelmez misin?

ZEYNONUN OĞLU

219

Çocuk boğuk bir ses çıkardı. İlk defa durmadan acısını gidermek için ovduğu kolu bıraktı, rüzgâr gibi avludan sokağa fırladı.

O gün ne Hasan Bey, ne de Saffet geldi ve Zeyno kendi kendine akşama kadar Haso çocuğu ve annesinin Hasan Bey konusundaki sorusunu ve heyecanını düşündü. Kaşlarını çatıyor, başının içinde burguya benzer bir soru beynini oyuyordu. Acaba? Muhsin Bey bir gün ona İstanbul'da Hasan'm Diyarbakır'da karargâhta bir Kürt kızıyla geçen serüveninden söz etmişti. O olayla Haso çocuğun bir ilgisi olabilir miydi?

Aynı akşam Muhsin Bey, yemeğe gelmiş, fakat arkasından çok işi olduğunu söyleyerek, karargâha dönmüştü.

Zeyno her köşesini bir türlü aydınlatamadığı koca salonda yapayalnız düşünürken Pervin, Kürt Zeyno'nun onu görmek istediğini söylemişti.

Kadın gözlerinden yaşlar akararak geldi. Haso çocuğu, avluya gittikten sonra o gün bir daha görmemişti. Acaba Hanımefen-di'nin yanında mı? diye aramaya gelmişti. Bazan da çocuk karargâhtaki Binbaşı ile beraber ata biniyor, uzaklara gidiyordu. Orada olup olmadığını acaba öğrenebilir miydi? Zeyno, çocuğun halindeki o günkü tuhaflığı ve bu yok oluşu yüreğini sıkan bir kaygıyla düşündü. Fakat Haso'nun anasının yüzü o kadar perişandı ki bile bile durgun durgun ve gülerek karşıladı:

— Şöyle bir otur hele Zeyno! Seninle konuşalım. Şimdi ben karargâhtan telefonla sorarım. Orada yo.ksa belki Bayram Ağa ile beraber bir yere gitmiştir.

Kadın, Bayram Ağa lâkırdisına daha çok şaştı. Zeyno avluda Bayram Ağa adında bir adam gördüğünü ve konuştuğunu anlatırken kadının yüzü bütün bütün karıştı. Bayram ağa her zaman eve geliyordu.

Karargâhta Hasan yoktu. O gün hiç gelmemişti. O zaman İstanbullu Zeyno daha durgun:

— Mutlaka Bayram Ağa, onu Şeyh'e götürmüştür, diyordu.

Fakat kadının kaygısını bir şey gideremiyordu. Çocuk, a-

220

ZEYNONUNOGLU

nasma haber vermeden, çizmesiz, hayli uzun bir at gezisine çıkamazdı.

Muhsin Bey gelinceye kadar kadını Zeyno yanında alıkoydu. Biraz avutmaya çalışıyor, biraz da gündüzkü gönül üzümlüğünü, göz yaşlarının, tuhaf sorusunun nedenini anlamak istiyordu. Fakat Kürt Zeyno, bu akşam kendi geçmişi üzerinde bir mezar kadar ağız sıkı idi.

* * *

Haso çocuğun son iki ayda edindiği dostların, mutluluğun bahasını şimdi gönlünü oyan gizli kurdun derin acısıyla ödüyordu. Şeyh (M...) nin ona komutanın evinde, İstanbul'lular a-rasmda

olanı biteni haber vermesi için yüklediği görev, aslında içinde hiç de hoş olmayan bir etki yapmıştı. Bayram, her hafta geliyor; lâkırdı arasında Muhsin Bey'in misafirlerinin yaşayışı, konuşmaları hakkında bilgi toplamaya çalışıyordu. Fakat tavrında çocuğu zorlayan, ya da bu bilgilere özel bir önem veren bir hal yoktu. Bayram Ağa gittikten sonra Haso çocuk yine de Zeyno'nun yanında rahatsız saatler geçiriyor, yalnız bu rahatsızlığı çok sürmüyordu.

Haso çocuğa Hasan Bey'in kişisel bir önem vermeye ve onu karargâhta odasına, yahut hücum taburunun dolaylarına sık şık götürmeye başladığı günden sonra, Bayram Ağa'nın merakı en çok Hasan Bey'in üstünde toplanıyordu. Şimdi artık açıktan açığa Haso çocuk, mahkeme salonundaymış gibi, Hasan Bey ve hücum taburu konusunda sıkı sıkıya sorgulanıyordu. Çocuk da Hasan Bey'e karşı ilk günlerde duyduğu kuşku ve duraksamaları unuttukça, bu genç binbaşıya tuhaf bir surette bağlandıkça Bayram Ağa'nın soruşturmalarından sıkılıyor, sinirleniyordu.

Bayram Ağa, çocuğun Hasan konusundaki sinirliliğini bildiklerini bile bile sakladığını sezer sezmez yeni bir yöntem tutturdu. Yavaş yavaş Hasan'a karşı çocuğun kafasına kuşku ve zehir akıtmaya başladı. O karargâhın en fena subayı, halka zulmeden, herkesin karısına, kızma dadanan günahkâr bir adamdı. Bu aşılardan ilk döneminde Hasan'ı sevmekte ısrarla devam eden Haso çocuk, zaman zaman Hasan Bey'i gördükçe anasının

ZEYNONUN OĞLU

221

hayatında o uğursuz ve esrarlı rolü oynayan subayı düşünmekten kendini alamıyordu. O subay, acaba Hasan Bey'e benzer miydi? Haso çocuk onu ömründe hiç ele geçiremeyecek miydi?

Fakat Hasan'm çoğu zaman, çocuğun tâ ruhunu arayan şefkatli gözleri, çocuğa rahatlık veren kuvvetli koruyuculuğu ve ilgisi bu karanlık ve karışık düşünceleri dağıtıyor, unutturuyordu.

Daha üç gün önce, Hasanla saatlerce hayvan üstünde dolaşmışlar; Şaban amiceye misafir gitmişler ve akşam yemeğini Doktor Saffet de bulunduğu halde Hasan'm odasında yemişlerdi. O akşam, Haso'nun kafasında henüz karanlık bir gecenin tek, parlak yıldızı gibi gülüyordu. Yemekten sonra, Hasanla Harem iskelesi hülyasını tekrar etmişlerdi. Artık Haso, Şaban amicesiyle beraber bir gün anasını Ramazan'm elinden kurtarıp kaçıracaklarını Hasan'a serbest serbest anlatıyordu. Zavallı çocuğun tek ereği olan bu hayaldeki hayatta Haso, anasına tek başına sahip olacaktı. Bu yalın ve güzel hülyanın bir köşesinde Hasan, hattâ Saffet sokulmaya çalışmışlardı. Hasan, Haso'ya nasıl misafir geleceğini, yaz geceleri Selimiye açıklarında nasıl balık tutacaklarını çocuğun kafasında ayrıntılarıyla canlandırıyor.

Bu deniz! Bu renkli dalgalar, bu beyaz minareler ve eşsiz gökleriyle İstanbul! Bunlar ne kadar peri masalına benziyor. Haso, denizi (K...) köyünün ötesindeki uçsuz bucaksız çöl gibi düşünüyordu. Baştanbaşa yeşil, yumuşak başak tarlasının dalgalandığı yerde, beyaz köpüklü yeşil sular serin, akıcı bir çöl!

Haso çocuğun gelecekte ilgili rüyasının kendilerine de sıçrayan mutluluğu ile Saffet ile Hasan çocuklaştılar ve Harem iskelesini ve oradan görünen İstanbul'un resmini yapmak sevdasına düştüler. Saffet, Haydarpaşa'ya geçerken vapurdan her gün Harem iskelesini seyrettiğini söyledi.

Tahtadan gönülsüz bir iskele, yine tek tahta minareli bir cami, hâlâ tek tük eski u-zun kayıklar bulunan bir kayıkthane, arkası toprak bir sed üzerinde akşamları kızıl gözler gibi ışıldayan pencereleriyle eski evler! Karşısı İstanbul'un eşsiz çizgileri ve renkleri! Hasan kırmızı kurşun kalemiyle İstanbul minarelerinin tepesine akşam

222

ZEYNONUN OĞLU

güneşinin sıtmal kızıllığını koyduğu zaman, Haso sevincinden kendinden geçti, ikisini de güldüren uzun bir hora tepti.

Resmi çocuğa uzatırken Hasan'm gözü kâğıdın arkasına i-lişti. Yarı ağır yarı alaycı:

— Bizim ortak tablonun arkası askerlik sırlarını taşıyor,

azizim Saffet, dedi.

Saffet, Hasanın omuzunun üstünden anlamsız bir haritaya benzeyen çizgilere bakarken Haso çocuk sordu:

— Askerlik sırları ne demek paşam?

— Yavrum, bu çizgiler, eğer şehri Kürtler basarsa hücum taburunun tutacağı sokaklar...

Çocuk yine bir şey anlamadı. Fakat o, gülerek devam etti:

— Bu kâğıt bir casusun eline geçer ve o da bunları fesatçı kafalarını ezmeye karar verdiğimiz birkaç şeyhe verirse...

— Casus ne demek, paşam?

— Askerlerin böyle kargacık, burgacık gizli haritalarını a-lıp düşmanlara verenler.

— Casusları ne yaparsınız, paşam?

— Asarız.

Çocuk birden sarardı ve Hasan'm uzattığı kâğıdı itti ve o zaman yine Hasan üsteledi:

— Şaka söyledim, yavrucuğum. Bu çizgilerin hiçbir anlamı yok, olsa da sen casus değilsin ki...

Hasan, çocuğun yüzünde «asarız» kelimesiyle beliren tiksinti ve korkuyu gidermek için iki yanaklarını öptü ve Harem iskelesinin o ünlü resmini çocuğun cebine zorla koydu.

Bu kâğıt bazan çocuğa geleceğinin mutluluk rüyası, bazan da çocuk kafasının büyüttükçe büyüttüğü karmakarışık ve korkunç ihtimallerle dolu bir tılsımdı. Avluda yalnız kaldığı zaman

resmi dizlerinin üzerine yayıyor, hayran gözlerle seyrediyor; sonra dinsel bir saygıyla devşirip yamalı dizliğinin cebine koyuyordu.

Zeyno'nun onu aradığı gün o, avluda bu resmin örneğini çıkarmaya çalışırken gecikmişti. Tam minarelerin üstündeki kızılığ nasıl yapacağını düşünürken aralık kapıdan, yüzü ke-

ZEYNONUN OĞLU

223

üyesinin uciyle örtülü, uzun boylu bir adam avluya girmiş; çocuğa doğru hızla ilerlemiş, çocuğun yüreğini ağzına getiren kaba ve alaycı sesiyle:

— Ne yapıyorsun Haso? demişti.

Olabilir miydi? Bitlis'te sanılan Ramazan, nasıl Diyarbakır'a gelmiş, hem de bu avluda çocuğun karşısına çıkmıştı? Her halde Ramazan, ilkin, çocukla zoraki ve sahte bir tatlılıkla konuşmaya çalışmıştı. Çocuğun kafasına ilk sokmak istediği şey, kendisinin Diyarbakır'da olduğunu kimsenin duymamasıydı. Eğer bunu Haso kimseye söylerse, korkunç şeyler olacaktı ve bu korkunç şeyler Haso'nun en zayıf noktasıyla, anasının hayatiyle ilgiliydi. Ramazan, Haso'yu bu noktada yeteri kadar korkuttuğuna inandıktan sonra lâkırdısını hemen Hasan Bey'e çevirdi.

Ramazan, Hasan Bey'in, özellikle geceleri, nerelerde dolaştığını bilmek istiyordu. Fakat Ramazan sorularında direndikçe çocuk somurtuyor, susuyor, taş gibi oturuyordu.

Ramazan bu meseleyi güzellikle öğrenemeyeceğini anlayınca öfkeye baş vurmuş, sövmeye başlamıştı. O da tıpkı Bayram Ağa gibi Hasan'ın fenalıklarından söz etmeye başladı ve çocuğun buna da cevap vermediğini görünce yüzünde bir ifrit öfkesi belirdi ve Hasan Bey'e düşmanlığının nedenlerini çocuğa kaba ve çirkin bir dille anlatmaya başladı:

Haso'nun annesi vaktiyle karargâhta hizmet ederken Hasan, bir vahşi kurt gibi kızın üstüne hücum etmiş; namusunu kirletmişti. Bereket versin Ramazan, onu nihâhla alarak kurtarmıştı; yoksa kadın dünya durdukça halkın gözünde lanetlenmiş bir namussuzdu. Ortasından ikiye bölünmüş gibi acı bir i-nilti ile dizlerinin üstüne düşerken sırf Ramazan söylediği için Hasan'a karşı gerektiği kadar kuvvetli bir öfke duymuyordu. Yalnız çocuğun Ramazan kadar tiksintiyle, kinle bir gün öldürmeyi düşündüğü bu mevhum subayı, Hasan Bey'in yüzünde görmesi, kalbinde isyan ve öç duygularından çok acı bir sıkıntı uyandırmıştı. Haso çocuk, ömründe ilk defa başına inen yumruğa karşı koymayı, çarpışmayı düşünmüyordu. (K...) köyünde ip atıp yakalamak için kovaladıkları günün zavallılığı, korkunçluğu, çocuğun kalbine yine çökmüştü. Tıpkı o günkü gibi kaç-

224

ZEYNONUN OĞLU

mak, kurtulmak istiyordu. Fakat o günün kaçıışıyla bugünün kaçmak isteği arasında koca bir ayrılık vardı. (K...) köyünde sırf canını kurtarmak için kaçmıştı. Şimdi sırf kendisinden, henüz

kavrayabildiği manevî Haso'dan kaçmak, murdar bir dünyanın kurduğu sonsuz hiyanet tuzağından uzaklaşmak istiyordu. Ah, hayatın elleri erişemeyeceği bir yere gitmek, hayatı Hasan Beyle, Ramazanla hattâ Şeyhle ve Zeyno ile arkasında bırakmak!

Yüzü ölü gibi sarı, gözleri boş; gövdesinin, kalbinin zembereği tamamiyle kırılmış, üstelik elinden Harem iskelesinin resmi olan kâğıdın düştüğünü bile görmemişti. Ramazan'm yerden kâğıdı almak için eğilmesi onu yıldırım hızıyla hayata çağırıyordu. Ramazan'dan önce yere kapanmış, kâğıdı almıştı. Her ne pahasına olursa olsun bu ölüm tilsimini Ramazan'a vermek istemiyordu. İlkin olağan merakla kâğıdı almak için yere eğilen Ramazan, çocuğun telâşından, yüzünün yıldırım vurmuş gibi değişmesinden kâğıdın önemli olduğunu anlamıştı. O zaman, Ramazanla Haso çocuk arasında korkunç ve sessiz bir çekişme geçmişti. Çocuğun boğazını yırtıp fırlayan kuru hıçkırık, Ramazan kolunu büküp kâğıdı aldığı zamana rastlamış ve o sırada Zeyno'nun gelmesi çocuğu perişan etmişti.

Zeyno'yu bırakıp sokağa koştuğu zaman, gerçekten yabancı

bir yavrunun canını kurtarmak için kaçıışmdaki içgüdü vardı ve

yarım saat sonra Haso çocuk üstünde yalnız çul ve başında bir

ip başlık olan Ceylân'ın üzerinde (K...) köyüne giden düzlükte

uçuyordu.

* * *

O geceyi başını döverek, ağlayarak geçiren Kürt Zeyno, sabahleyin, erkenden komutanının karısına koştu. Çocuk, Şaban amice ile gelmişti. Azıcık rahatsızdı. Galiba sıtma tutuyordu. Şimdi yanında Şaban amice vardı ve onu eğlendiriyordu. Zeyno, hemen çocuğun yatağının başına koştu. Çocuğun başı sıcak, yanakları daha sönük, fakat çukura batan iri gözlerinde eski zekâ ve denge yine vardı. Kır sakalına rağmen Şaban ami-cenin yüzü bir hastabakıcıdan daha sevecan, gözleri kardeşini eğlendirmek isteyen bir küçük çocuk inceliğiyle dolu.

ZEYNONUNOGLU

225

— Efendime söyleyeyim, Soyha... diye başlayarak içinde Harem iskelesi olan, kayık olan karışık bir hikâye anlatıyordu. Zeyno'yu Haso çocuk da, Şaban amca da üçüncü ve tam kafalarına uygun bir arkadaş gibi aralarına aldılar. Zeyno'nun doktora telefon etmek istemesine engel oldular. Çocuk, dün akşam Şaban amcaya giderken terlemiş, üşümüş, soğuk almıştı. Önemli bir şey değildi.

Zeyno, yemek vakti çocuğun yanından ayrılırken Şaban amca arkasından geldi. Dün çocuğun Kürt ağasından ne kadar korkmuş olduğunu anlattı. Acaba Komutan Bey, bu çocuğu bu cana kıyıcıların elinden kurtaramaz mıydı?

Şaban, dünkü gelen adamın Ramazan olduğunu Zeyno'ya söylemek için yanıyordu. Fakat Ramazan'm gizli gelişi, hele anasıyla ilgili tehdidi çocuğu korkutmuştu. İhtiyar, Ramazan'm

çocuğu anası ve Hasan Bey hakkında söylediği acı şeyleri bilmiyordu. Yalnız çocuğun elinden önemli bir kâğıt kaptığını ve hücum taburu komutanının geceleri sokağa çıkıp çıkmadığını öğrenmek istediğini biliyordu. Çocuğun ıstırabını korkuya ve Hasan Bey'e karşı beklenir bir tehlike karşısında duyduğu kaygıya bağlamıştı. Çocuğu yatıştırmak için Ramazan'm ne kadar hain olduğunu anlatırken, özellikle, yalancılığını ısrarla tekrarlamıştı. Bu yalancılıkla suçlama, çocuğu yatıştırmış ve ertesi sabaha beraber anasına dönmüşlerdi. Şabanın çocuktan ayrı bir kaygısı vardı. Ramazan'm ortalıkta bir bozgun çıkarmaya çalıştığını sanıyordu. Karargâhın dikkatini çekmek istegindeydi. Fakat her halde durumu biraz daha incelemek, ona göre hareket etmek istiyordu.

Haso çocuğun etrafındaki olaylar bundan sonra, biribiri peşi sıra gelişti. Ertesi sabah, Bayram Ağa gerçekten geldi; Şeyh'in selâmını getirdi ve çocuğu aldı, Şeyh'e götürdü.

* * * Haso çocuğun gidişi ilk üç gün, Zeyno'nun hayatında bir ışığın sönmüş olduğu etkisini yaptı. Günleri ağır ve amansız sürükledi. Ne okuduğu kitaplar, ne ev işi onun kalbinde çocuğun sıcak ve insan yerini dolduruyordu. Günde iki defa Kürt Zey-

F: 15

226

ZEYNONUNOGLU

no'yu arıyor, onunla dertleşiyordu. Fakat Kürt Zeyno, Bayram Ağa adını alarak bir gün önce gelen meçhul adamın kim olabileceğini düşünüyor, sıkılıyor, bunun Ramazan olması ihtimali onu bir kâbus gibi korkutuyordu. Komutanın karısı kendisiyle konuşurken onun gözleri uzaklarda, dalgın düşünüyordu.

Bu ilk üç gün içinde ne Saffet, ne de Hasan Bey, Zeyno'yu ziyarete gelmişlerdi. Hasan Bey çocuğun gittiğini Muhsin Bey'-den öğrenmiş, her sabah bir er gönderip çocuğun dönüp dönmediğini sordurmakla yetinmişti. Zeyno, Hasan Bey'in Haso gitmeden sıklaşan ziyaretlerinin nedenini kesinlikle anlıyor, sırf çocuk için gelmiş olduğuna tamamiyle inanıyordu. Daha doğrusu buna inanmış olması gerekirdi. Fakat içinde garip bir hüznün vardı. Hayatında yeni bir olay, masum dahi olsa, bir kalp serüveni ihtimali, demek artık kalmamıştı.

Çocuğun gittiğinin dördüncü günü Mazlûme biraz uğradı. Annesi kostümlü dans akşamı için bir komite topluyordu. Komitede Zeyno da bulunduğu için, ertesi gün gelmesini rica ediyordu.

Mazlûme gittikten sonra, Zeyno, kendi kendine güldü. Mesture Hanım'm Zeyno'nun evinde verilecek bir dans için aldığı zorba tavır, ne kadar tuhaftı. Bu komite, ona çok sıkıntılı bir şey olacak gibi geliyordu. Hiç zevk almadığı anlamsız bir kalabalığın gramofonu, tepinmesi, kostümleri ayrımtıları ile konuşulacak! Zeyno, bu komite toplantısından kaçmak için çareler düşünür. Fakat nasıl? Ah, Haso çocuk şimdi burada olsaydı! Onunla büyük bir adam gibi konuşacak ve sonunda iki çocuk gibi beraber güleceklerdi. Sarı gözlerini biraz süzerek onun ne tuhaf bir gülüşü vardı. Haso niçin kendi çocuğu değildi? Çocuksuz bir kadının yalnızlığı anasız bir çocuğun yetimliği kadar a-cıklı değil miydi?

Saat dörtte, çayını yalnız başına fincanına boşaltırken, Per-vin oda kapısını açtı, Hasan Bey'e:

— Buyurun, dedi.

Zeyno'nun karanlık ve ıslak gözleri kapıdan giren adama çevrildi. Çocuğa o kadar benzeyen fakat duygularını kuru bir zorbalık perdesi arkasına saklayan altın renkli gözler, bugün

ZEYNONUN OĞLU

227

hüzünlü ve yumuşaktı. Zeyno'nun gözlerine dalar dalmaz sanki sevgi ve kaygı yaşırdı:

— Neniz var, Zeyno Hanım?

— Haso çocuğu göreceğim geldi, Hasan Bey.

Bir şey söylemeden geldi, Zeyno'nun elinde titreyen çay fincanını aldı, masanın üstüne koydu. Kafasında uyanan karışık bir meseleyi çözmek için sanki zaman kazanmak istiyor gibiydi. Sonra Zeyno'nun gözlerini arayarak yarı meraklı, yarı çekingen sordu:

— Bu çocuğu niçin bu kadar seviyorsunuz, Zeyno Hanım?

Bu defa Hasan'ın gözleri Zeyno'dan uzak ve Zeyno'ya yabancı görünüyordu. Sorusu tarafsız ve Zeyno'dan alacağı karşılığa göre çocuk hakkında bir karar verecekmiş gibi bir sezi veriyordu. Düşünerek:

— Benim sevmem için çok gerçek bir nedenin bulunduğuna inanmak üzereyim. Sizin bu kadar onu sevmenize bakıyorum ve benim çocuğa düşkünlüğüm de acaba sırf onun sevimliliğinden, olağanüstü bir çocuk olmasından mı diye meraka düşünüyorum. Üç gündür bana Diyarbakır boşaldı gibi geliyor. Haso çocuğun hayatım yöneten bu Şeyhler, bu ağalar çocuğa acaba nasıl davranıyorlar?

Biraz durdu, sonra boğazına takılan, içini yırtan bir acı ile:

— Yavrucuğumu dövüyorlar mı, eziyet mi ediyorlar?

— Çocuğun babası imişsiniz gibi konuşuyorsunuz, Hasan Bey.

Zeyno'nun ateş gibi yanan koyu gözlerine bir çocuk şaşkınlığı ile baktı:

— Ya birdenbire benim çocuğum olduğunu öğrensem ne yapmam gerekirdi dersiniz?

— Bütün dünyaya hemen çocuğunuz olduğunu duyurmanız gerekir. Haso çocuk gibi bir yarattığın benim çocuğum olduğunu söyleseler acaba ben bir tek dakika hayatı sıkıntılı ve boş bulur muydum?

Zeyno durdu. Onun da boğazına bir şey takılmış gibi konuşuyor, gözlerinin kenarlarına toplanan yaşları içine akıtma-

ya uğraşıyordu. Fakat bu yufkalığı kısa sürdü. Birdenbire Ha-san'a heyecan veren güvenilir bir arkadaş tavrıyla sordu:

— Böyle bir ihtimal umuyor musunuz, Hasan Bey? Hasan ömrünün bütün dertlerini bu kadına söylemeye a-

1 işmiş gibi:

— Evet, dedi. Fakat gerçeği saptamak için soruşturmaya cesaretim yok. Cesaretin korku gibi binbir yüzü olduğunu bana Haso çocuk Öğretti. İsteklerini yerine getirmek, günah işlemek cesareti her insanda var; fakat o günahı affettirme cesareti tamamiyle başka...

— Benim soruşturmamı ister misiniz, Hasan Bey? Hasan, yanaklarına akan yaşlar arasında Zeyno'ya yeni bir

düşkünlük ve minnetle baktı. Bu ne geçen kalp ağrılarına, ne de heyecan ve tutkularına benziyordu. Bu, gövdelerinin sinir sistemi baskısından kurtulmuş, zavallı insanların üç tapmaklı hayatlarının giremediği, belki daha ileri yıldızlarda yaşayan insanların duygularına benziyordu. Zeyno benliğinde gençliğinin, aşk tayfununun yıkamadığı, kara topraklardaki insanların erişemediği yalnız ve keşfedilmemiş sandığı yüksekliğe ilk defa bir insan göziyle erişmişti. Bütün bu insanlar arasında, o kadar yalın sandığı bu askerin sonunda kalbinin bu son noktasına erişmesi ne kadar tuhaftı.

Masaya dayalı duran elini Hasan'm elleri içine aldığını rü-yadaymış gibi gördü. Ne yapmak istiyordu? Zeyno bunu anlıya-madan Hasan'm elini yine masaya koyduğunu gördü.

— Haso çocuğun asıl babasının kim olduğunu öğreneceksiniz, değil mi?

— Evet, fakat zamanını bana bırakınız. Kürt Zeyno kalbini kolay açar bir kadın değil, hem zavallının etrafı çok korkunç sırlarla dolu...

— Hayatımı sizin ellerinize bırakıyorum, Zeyno Hanım. Siz hâlâ ağlıyorsunuz? Niçin? Sofada ayak sesleri var, Saffet geliyor galiba...

— Saffet'den Haso çocuk meselesini saklamamı mı istiyorsunuz?

ZEYNONUN OĞLU

Hasan'm kalbinin yankısını o kadar açıklıkla gösteren yüzü, eski sert maskesini yine takınmak için karıştı:

— Haso çocuk sırrının yalnız ikimizin olduğunu istemiyor musunuz?

Haso çocuk gider gitmez kalp hayatı sönen Zeyno'nun beyninde çocuğun geleceğine yeni bir yön verebilecek sırrı keşfetmek emeli yanıyordu. Fakat görünüşte eğlencesi, «kostümlü dans» komitesinin toplantılarıydı.

Mesture Hanım kostümlü dans komitesine bir Şûrayi Devlet önemi veriyordu. Zeyno odaya girer girmez gözüne, Mazlû-me'nin oturduğu bir masadan aşağı sarkan bacaklarının küstah bir tavırla sallanışı ilişti. Saffet ve Ali Nuri Beyler masanın iki tarafında Mazlûme'nin asker ve sivil âşıkları birer elçisi gibi, onun emrine hazır oturuyorlardı. Bu iki küstah genç bacağın, toplantının ağırbaşlılığını bozan, herkesin düşüncesinin bir köşesini kendisiyle ilgilendiren karıştırıcı hareketleri vardı. Mesture Hanım bu bacakların hareketi arttıkça, burnundan soluyacak kadar öfkesi artıyor, fakat «yapmasın» diyemediği için sırf başka tarafa bakmakla yetiniyordu.

Ali Nuri Bey, bütün esinlerini bu hareketten alıyor, arada kendi tarafına eğilen yeşil, alaycı ışıkların yelpazelediği esmer yüzü tunçlaşıyordu. Saffet'de sevimli fakat şımarık torununun tavırlarına dayanan şefkatli hoşgörür bir büyük baba hali vardı.

Odanın kişilerini ve genel havasını hemen kavrayan Zeyno, Saffet'in sevgisinde, hattâ aşklarında da bu geniş ve hoşgörür inceliği göstereceğini düşünüyordu.

Üçüncü erkek üye, lise öğretmenlerinden Hayri Beydi, İstanbul gazete çevresinde sırf Diyarbakır haberleri yazan bir il muhbiri diye tanınırdı. Fakat Diyarbakır'da o, kendini Türk gazeteciliğinin, düşünce ve san'at âleminin yetkili bir elçisi gibi satıyordu. Mazlûme, annesinin bu yakışıksız ve kendini aşırı derecede beğenen gence, gazetelere Diyarbakır'da toplumsal değışme hareketlerini geçirmesi için yaltaklanmasına karşılık, kendisi hiç yüz vermiyor, üstelik sıralı, sırasız bozuyordu. Di-

ZEYNONUN OĞLU

yarbakır ikliminin boş hülyalara sürükleyen sıcak ve aylak günlerinde kendini kimi bir dâhi olarak, kimi de büyük bir siyasî, bir koltukta gören Hayri Bey, Mazlûme'nin gururunu, altüst eden davranışını kendine yedirememişti. Bundan dolayı arkadaşlarına Mazlûme hakkında aslı astarı olmıyan dedikodular anlatıyordu. Bazan Mazlûme'nin kendisine bir «randevu» verdiğini, fakat kendisinin gitmediğini söylüyor. Bazan göstermeyi eğitime yakıştıramadığı genç kızın uydurma aşk mektuplarından söz ediyordu. Fakat Mazlûme'yi görür görmez olanca gö-ziyle ve avam dilinde «sululuk» denilen soğuk bir biçimde kur yapıyor ve bir gün başaracağına inanıyordu. Şimdilik Mesture Hanım'm evine ve danslarına sırf Mazlûme için hiç kaçırmadan gidiyor ve kendini asriliğin son numarasını gösteren bir genç gibi görüyordu.

O da bu serbest bacakların hareketinden hayli süzgündü, fakat yeşil gözler hiç kendi tarafına bakmadığı için yapmacık ve zoraki bir kayıtsızlığa bürünmeğe çalışıyor, elinde bir kâğıt, sanki alman kararları yazıyor ve en yalın meseleler üzerine düşüncesini çözmeli bir keşif ortaya atan bir tavırla söylüyor, ondan sonra, kendi hayalinde anlamlı bulduğu durgun halini alıyordu.

Kadınlar çevresinde artan dedikodudan ürken ve kaynağını keşfeden Mesture Hanım, Süleyman Bey'in hanımına son zamanlarda güleryüzlülüğünü arttırmış, bu komiteye yalnız bir değil, üstelik başkan seçivermişti. Bu önerisinin Süleyman Beyin hanımında ne kadar kuvvetli bir etki yapacağını doğru tahmin eden Mesture Hanım ondan: «A Hanımefendi, siz dururken bana başkanlık düşer mi?» karşılığını beklemişti. Fakat hanım uygun bir tavır almış:

— Bugünlerde çok işim var amma hatırınız için kabul edeyim, demişti.

Süleyman Eey'in hanımı, şimdi en büyük koltukta, gözlerini süzerek, ellerinin manikürünü inceliyerek herkese yukardan bakan bir davranışla başkanlık ediyordu. Kendisinin Di-yarıbakır'ın toplum hayatında ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermek için komitede bulunmayan sağlık müdürünün

ZEYNONUN OĞLU

231

karısını da beraber getirmişti. Mazlûme'nin komiteyi sırf küçümsemek için bacaklarını sallıyarak masanın üstünde oturduğunu düşünüyor ve bu, sağlık müdürünü karısına göstererek onu hayran bırakmak başkanlık makamını küçültüyordu. Böyle şımarık bir kızı olduğu için bir yandan Mesture Hanım'a acıyor, bir yandan da kızını eğitememiş bir kadın olduğu için kendini ayıplıyordu. Bu yüzden o da Mazlûme'ye sık sık yan bakıyordu.

Zeyno'yu komutan karısı olmanın şerefini anlamaktan yakınsın, mevkiinden faydalanmada beceriksiz bir zavallı gibi gören Mesture Hanım, ona bu toplantıda ikinci derecede bir yer vermenin bir sakınca doğurmayacağı inanandaydı. Gereği kadar yaltaklanıyor, üstelik Muhsin Bey'i avucunun içinde tuttuğuna inanıyordu. Komutanın evine bu kara kuru kadına yüz suyu dökmeden nasıl olsa hâkim olduğunu sanıyordu.

Hayri Bey, söz istedi:

— Efendim, bu resmî olmiyan balonun temizliği ve tama-miyle asrî olarak geçmişi için her tertibat alınmalıdır. Avrupa-nm en son yöntemleri savaşmamalıdır. Önce, bir vestiyer yapmak, paltolarını bastonlarını bırakanlara birer numara vermek gerekir.

Mesture Hanım, söz almadan atıldı:

— Beyefendi, daima en «modern» yolları düşünüyorlar. Düşüncelerine ben de katılırim. Kabul edenlerin el kaldırmalarını lütfen teklif edermisiniz Başkan Hanımefendi?

Bacakları da gözleri kadar acele sallandı ve Mazlûme de söz almadan ilâve etti:

— Bu çok asrî yöntem büyük annemin çocukluğunda da vardı. Her cami kapısında papuçcular ayakkabı toplar, numara verirdi. Bu maddenin konuşulmadan geçilmesini öneririm.

Süleyman Beyin hanımı, özenle muayene ettiği pembe tırnaklarından gözlerini Mazlûme'ye

çevirdi:

— Zâtîâlinize söz vermemiştim sanıyorum. Mazlûme'nin gözleri hâlâ alaycı, fakat tavrında yapma ve

tuhaf bir sevgiyle doğruldu, bacakları birdenbire durdu:

232

ZEYNONUN OĞLU

— Affedersiniz, önce annem söz almadan konuştu, ihtar etmediniz, ben de ondan cesaret aldım.

Mesture Hanım, elinden gelse ağlıyacaktı:

— A kızım, sen iki yaşında bir çocuk gibi ayaklarını sallarsan, her söze atılırsan toplantıyı düzenli yürütmek kabil değil ki...

Hayri Bey, Mazlûme'nin dikkatini çekmek için eline bir fırsat geçtiğine inandı. Yeni bir kuram getiriyormuş gibi ağır ağır:

— Müsaade ederseniz bir düşüncemi söylüyeyim, dedi. Ayaklarını sallamak, masaların üstünde oturmak çağdaş bir toplantının düzenini bozmaz. Serbest hareket, Amerika uygarlığının temelini teşkil eder. Örneğin, ben Robert Kolejde iken öğrenciler, ders zamanı bile ayaklarını masanın üstüne korlardı... Gençliğin mutlu hukuku adına Hanımefendilerden rica ederim ki...

O, lâkırdısını bitirmeden Süleyman Beyin hanımı ayağa kalktı:

— Buna asrî bir toplantı demenize şaşarım, Beyefendi! Önce , zâtîâliniz de söz almadan bizler okul öğrencisiymişiz gibi, konuşmaların dışında bize uygarlık dersi veriyorsunuz. Ben, istifa ediyorum.

İşlerin azacağını anlıyan Zeyno, Süleyman Beyin, hanımına başkanlığı bırakmaması için rica etti ve Mazlûme'ye bakarak:

— Yanımda boş yer var, gelmez misin? dedi.

— Ben Komutan beyin hanımının hatırı için kabul ediyorum. Rica ederim asıl programı konuşalım, diyerek bırakmaya yarım ağızla davrandığı başkanlık koltuğuna bir tahtmış gibi ağır ağır kuruldu.

Beş on dakika çağın listesini konuştular. Adlar hep bildikleri, yani Zeyno'nun danslı çaylarına gelenlerdi. Kostüm meselesi biraz ateşlenmişti. Mesture Hanım herkesin giyeceğini komitenin toplanmasını istiyordu. Ali Nuri Bey, subayların özel düşünceleri olduğunu, kostümelerini kendilerinin seçeceklerini söyledi. Mesture Hanım, köhne ve örümcekli düşünceleri gösteren şeyler olmamasını önledi.

— Köhne ve örümcekliden maksudınız nedir, Hanımefendi?

— Ne bileyim, örneğin yeniçeri, yahut köylü kıyafetleri!

— Avrupalılar kostümlü balolarında kendi eski kıyafetlerini, köylü kostümlerini giyiyorlar, hiç köhne olmuyorlar. Hele doğu ile ilgili olanları en şıkları, en ileri ve estetik düşüncelileri kayırıyorlar. Bizim eski kıyafetler ne zamandan beri köhne oldu?

Valantinonun âşık rollerinden birindeki kıyafetini taklide karar veren Hayri Bey, Mesture Hanım'ın Avrupalı gibi görüşlerinden yana çıkmak istemişti. Fakat kendisi Türk Ocacı'na henüz üye olmuştu. Saffet gibi eski ve itibarlı bir üyenin tepkisine karşılık vermemeyi uygun buldu.

Erkeklerle söz geçiremeyen Mesture Hanım, kadınların kostümlerini kendi isteğine göre düzenlemek istedi. Fakat onda daha kuvvetli bir tepkiye uğradı, iki önerisinde de başa çıkamadığını gören Mesture Hanım, bir üçüncüyü önerdi:

— Büfe meselesi ev sahibine aittir, Hanımefendi.

Bunu Saffet söylemişti. Mesture Hanım sert bir suratla:

— Fakat büfede neler bulunacağını komite saptamalı. Affedersiniz ama bu kadar önemli bir dans gecesinde likör, şarap, hattâ şampanya bulundurmak bir uygarlık belirtisidir, sanırım.

Bu defâ Zeyno, karşılık verdi:

— Likör, şarap koymağa karar verirsiniz, lütfen dansın verileceği yeri de değiştiriniz.

Mesture Hanım, açıktan açığa küçümsiyerek.

— Bu ne gericilik. Eğer günaha korkuyorsanız içkiye tuz katarsınız, Hanımefendi.

Sırf Zeyno'nun soğukkanlılığından düşmanlıkları içlerinde kalan iki kadının ilk açık çatışmaları bu oldu. Zeyno, Süleyman Beyin hanımına bakarak ve Mesture Hanımı işitmemiş gibi:

— İçkiler, ancak çay, limonata, ayran, sütlü kahve ve şerbetler olabilir.

— Acaba komutan beyin bu konuda bir düşüncesi yok mu?

— Sormadım.

— Bir sorsanız. Bize yemeğe geldiği zaman şarabı seve seve içiyor.

— Size geldiği zaman lütfkârlığınızda devam edebilirsiniz. Fakat benim evimdeki büfede bundan başka içki olamaz.

Her zaman iğneli sözlerine sinirlenmeden karşılık veririz, ve biraz da güldüğü Mesture Hanım'a Zeyno bu kez, gerçekten kızmıştı. Fakat Süleyman Bey'in hanımı, komutanın karısında gördüğü ilk irade ve direnmeye boyun eğme yolunu tutmuştu. Üstelik kocasının Mesture Hanım'ı beğenmesinde kuşkuluyor ve toplantılarda durmadan içki ikramı gerektiğini ileri sürmesini hatırlıyordu. Acaba Mesture Hanımla anlaşmışlar mıydı? Sonunda Saffet'e sordu:

— Kuzum Doktor Bey, içki asrileşmenin gereği midir? Saffet, başını salladı:

— Geleceğin ve uygarlığın gençliği, en önce içki ile savaşmak zorundadır.

Toplantının sonlarında uslu oturan Mazlûme masadan aşağı atladı:

— Anneciğim, «yaş» lara söyleriz, arka ceplerine yassı birer şişe koysunlar, Zeyno gibi «kurular» arkalarını çevirdikçe, «yaşlar» birer yudum içer.

Haso çocuk Şeyhin yanından bir asır yaşamış kadar yorgun dönmüştü. Küçük bedenini kıyıcı yumuşaklardan bir hayvan yavrusu içgüdüsiyle koruduğu insanlar, sonunda zayıf noktasını, kurnazlığının, zekâsının siperi olamayacağı yeri, yani kalbini bulmuşlar ve vurmuşlardı. İnsanlığın olanca azgınlığını kusup ortaya attığı bu değişim döneminde, zekânın kalble en büyük ve belki son savaşını yaptığını Haso bilmiyordu.

Hayli uzun süren misafirliğinin ilk haftasını tamamiyle Şeyh'in yanında geçirmişti. Gözlerinden kendi ereğine herkesi sürüklemek ve âlet etmek için bir din meşalesi yakan bu tuhaf İnsan, Haso'nun üzerindeki ilk etkilerini canlandırmakta zorluk çekti. Çocuğun ruhuna tekrar işlediğini bir dereceye kadar anladıktan sonra, aşılara başladı. Ramazan'ın son kıyıcı sözlerini canlandıran bu aşılar, bir yandan çocuğun beyninde yer tu-

ZEYNONUN OĞLU

235

tarken öbür yandan kalbini bir mengene içinde gibi eziyor, ağrıyordu. Şeyh bugünlerde ayaklanma ve yoketmenin bir peygamberi gibi hazırlamakta olduğu fırtınanın hummasını Haso'nun damarlarına aşılamağa çalışıyordu. Şeyh, karşısındakinin dokuz yaşında bir çocuk olduğunu unutuyor; ateş, kan ve heyecan dolu rüyalardan söz ediyor; çocuğun hayalinde korkunc fırtınalar uyandırıyor. Fakat Haso'nun kafasında Battal Ga-zt'nin kahramanlık tabloları gibi canlanan alana bildiği kişiler girince tamamiyle anlıyamadığı ve çoğunu heyecanlı birer masal gibi dinlediği hikâyenin kalbine giren, kafasına bir kaya gü-ciyle çarpan bir gerçek olduğunu seziyordu.

Şeyh, ilkin istanbulluların zalim, günahkâr ve fena insanlar olduklarını, bunları yeryüzünden kaldırmak için Tanrı'nın kendisini memur ettiğini uzun uzadıya anlatmıştı. Bunu o kadar eski ve karışık hikâyelerle açıklıyordu ki çocuk Şeyh'in anlattıklarını tıpkı bir masal diye dinliyordu. Şeyh, özellikle İstanbulluları «Kavmi Lût» a benzetiyor; hayatlarından tuhaf misaller alıyordu. Fakat bütün bu ateşli ve renkli nutuklar bir noktaya vâsıl oluyordu. Bu asrî «Kavmi Lût»u ortadan kaldırmak için hücum taburu komutanı Hasan Beyi öldürmek gerekti. Hasan Bey hem de meydanda öldürülemezdi. Bir gece, pusuya düşürmek, arkasından vurmak tasarlanmıştı ve bu pusuyu ancak çocuktan alacakları bilgiye göre kuracaklardı. Şeyh, dişlerini gıcırdatarak, kanlanan siyah gözlerini çocuğun gözlerine dikerek Hasan Bey'in vaktiyle anasına yaptığı fenalığı her gün ezberletmek istiyormuş, kafasına mıhlamak istiyormuş gibi tekrar ediyordu. Şeyh anlatırken çocuğun anasına ait utanç ve acı verici anıları canlanıyor, yavaş yavaş Şeyh'in elinde uysal bir âlet olacaktı gibi görünüyordu. Bu dakikalarda öldürülecek adamın kişiliğini, adını unutuyor; (K...) köyünden beri Ramazanla beraber en tiksindiği iğrenç ve meçhul düşman olarak düşünüyordu. Fakat yalnız kalınca Hasan Bey'in çocuğun tâ kalbine sevgiyle bakan gözleri, koruyucu, yumuşak tavrı çocuğun içini altüst ediyor; güzel ve keyifli gözleri kararıyor; yüzü eski gergin, acı çeken biçimini alıyor ve tâ yüreğinin içinde bir an dinmiyen bir sızı başlıyordu.

236

ZEYNONUN OĞLU

Şeyh'in son yönergesi açıktı: Hasan Bey'in her hangi bir gece gideceği yeri öğrenirse, yahut Hasan Bey komutanın evine gece oturmağa gelirse, çocuk, her zaman belirli bir yerde bulunacak olan Bayram Ağa'ya haber verecekti.

Çocuk Diyarbakır'a döner dönmez yüzündeki değişikliğin ne acı bir ruh eseri olduğunu istanbullu Zeyno seziverdi. Kadın inceliğiyle çocuğu sorguya çekmeyi uygun buldu. Yalnız eskisinden daha yumuşak, daha dikkat edici, çocuğun kalbine girmeğe, acı ve zavallı gerginliği gevşetmeğe çalıştı.

Hasan Bey, bu defa açık olarak kendisinden kaçan çocuğun gizli derdini, sıkıntısını kendisine mal edindi. Bu sırrı öğrenmeğe, çocuğun etrafında dönen karanlık talihe ve olaylara karşı t onu korumağa karar verdi. Fakat çocuk, su gibi parmaklarının

arasından akıp gidiyor; o yaklaştıkça çocuk uzaklaşıyordu.

Haso'ya gelince onun biricik nefes aldığı, biraz kendini unuttuğu zamanlar İstanbullu Zeyno ile olduğu saatler yahut Şaban amcaya kaçtığı akşamlardı. Hasan, onun küçük beyninde bir kâbustu. Onu gördüğü zamanlar nasıl kaçıyor, görmediği zamanlar karargâhın etrafını bilinmez bir özlemle dolaşıyordu. Hasan'dan bu kadar hızla kaçışının nedeni, belki de kendini bilmiyerek onun geceleri nereye gittiğini öğrenmek iste-İmesi korkusundan ileri geliyordu. Kostümlü dansın gecesi yaklaştıkça, herkesi saran heyecan, onun çocuk kalbine de sıçradı. Büyüklerin hazırladığı esrarlı oyuna Haso çocuk da istanbullu Zeyno'nun oğlu olarak katılacaktı.

Aralığın on beşinci akşamı, Zeyno'nun evinin alt katında, tam kapının yanındaki odada Hasan Bey'in Kastamonulu eri Durmuş, erkeklerin paltolarını, bastonlarını alıyordu.

Diyarbakır'da Mesture Hanım'm kurduğu sosyete üyesi iki aydır bu akşam için hazırlanmışlardı. Mesture Hanım ve etrafındaki hanımlar Kalivrusu ve Şaki hemşireler terzihanelerine haftada bir kaç defa mektup yazmışlar, telgraf çekmişler ve Diyarbakır ilinin postacıları her gün kucak dolusu paket taşımışlardı. Erkekler, işi daha az ciddiye almakla beraber, on-

ZEYNONUN OĞLU

237

lar da boş saatlerinin büyük bir kısmını kendi kostümlerini saptamaya harcamışlardı. Haber karargâhta yukarıdan aşağıya, tâ er tabakasına kadar süzülmişti. Arkadaşları Durmuş'a, herkese dikkat etmesini, ne olup bittiğini kendilerine anlatmasını tembihlemişlerdi. Türk erinin yaratılıştan ağırbaşlılığıyla merakını hiç belli etmeyen Durmuş, Türkiye'nin tarihini, eski ve koca ülkede yaşayanların kıyafetlerini tuhaf, hattâ hoş bir ilgi ile seyretmeğe başlamıştı. Asrî ordularına hâki uniformaları içinde hep bir fabrikadan çıkmış gibi görünen, hattâ kaim, kuvvetli vücutlu Durmuş'a biraz cılız gelen genç ve ince subaylar, atalarının kocaman kavukları içinde heybetli birer biçim alıvermişlerdi. Bedevi Zeybek, Karadenizli Türk, Çerkeş, Arnavut, Durmuş'a hepsi tanıdık ve sevimli geliyor; fakat durgun yüzü, saygılı tavrı arkasında ilgisini saklıyordu. Durmuş, yalnız bir tek adam odaya girerken gözlerini olanca merakıyla açtı, baktı.

Başında üç köşeli bir şapka, arkasında bir ucu sol omuzuna atılmış bir harmanı, ayaklarında uzun çizmeler vardı. Mahmuzlarını şakırdatarak, belindeki ipek kuşağın uçlarını düzelterek kendine aynada çekidüzen veren bu kısa boylu adam Hayri Bey'di. «Rudolf Valantino» nun «Kanlı Meydan» daki «Toreador» kostümünü taklidetmişti. Hem de şakaklarındaki «favo-riler»e o kadar özenle taklidetmişti. Yalnız «Valântino»nun kuvvetli, uzun boyuna karşılık, Hayri Bey'in çarpuk çarpuk, kısa gövdesi, kabadayılığın vahşi ve kanlı bir evresini gösteren bu kostüm içinde hayli gülünç olmuştu. Fakat o, ispanyol babayığitlerinin boğalarını perişan edip yenen bu şatafatlı ve barbar kıyafetiyle hanımların zayıf gönüllerinin olgun erikler gibi sapır sapır döküleceği inanandaydı. Bu inancın verdiği çalımla harmanisinin uçlarını arkasına attı, mahmuzlarını şakırdatarak

merdivenleri çıktı.

Diyarbakır sosyetesinin başlıca kişilerinin hayatında birer dönüm noktası olan olaylar, kostümlü dans akşamıyla başladı ve durmadan birbirini izledi.

238

ZEYNONUN OĞLU

Pervin'in işaretiyle gece saat birde telefona gelen Muhsin Bey, nöbetçi subayının anlattıklarını dinledikten sonra odasına koştu. Neş'eli ve güzel bir rüyaya benzeyen akşamın içinden gerçekten

çetin ve çirkin sırtışı belirliyordu ve Muhsin Bey, arkasından kavuğunu, cüppesini hızla fırlatıyor; günün renksiz ve soğuk gerçeğini karşılayabileceği hâki esvabını giyiniyordu. Eğlence ve mutluluk bir rüya gibi, rüya esvaplarıyla arkasından düşüvermişti.

Karısına, ayakta küçük bir not yazdı. «Hasan ,Ali Nuri ve Ahmet Kirami Beyler bana karargâha gelsinler. Sen, elinden geldiği kadar misafirleri belli etmeden çabuk dağıt; gece belki dönmiyeceğim.»

Evinin önünde yanan fenerin altında başında kefiye sarılı bir adamın meraklı ve çekinen bir durumda kendi kapısını gözlediğini gördü. Kefiyeli adam, kapı açılır açılmaz içeriden muh-sin Bey'i görmek için bir an durdu. Sonra gözleri Muhsin Beyle karşılaşınca arkasını çevirdi sokağın karanlığına sanki koşarak daldı, kayboldu. Fenerin ışığı altında ışıldıyan siyah gözleri Muhsin Bey'in kafasında eski heyecanlı bir anı uyandırdı. On yıl önce, hemen aynı kıyafette bir adamın elinden sabaha karşı silâhlarını almıştı. Bu ışıldıyan gözler, bu tilki çevikliğiyle karargâhtan sıvışan adam, bu değil miydi? Acaba bu kefiyeli adam on yıl önceki Haso çavuş olabilir miydi? Hele, on dakika önce telefonda aldığı tehlike işaretine benzeyen rapordan sonra kapının önünde evi gözetliyen, kaçan adam, çok şüpheliydi. Arkasından koşmak için vakti yoktu. Seslendi:

— Durmuş!

— Efendim!

— Buraya gel! Burada misafirler tamamıyla dağılmaya kadar bekle, kefiyeli bir adamın buraya yaklaştığını görürsen yakasından yakala, karargâha getir.

— Peki efendim!

— Silâhın var mı?

— Var...

— Silâhını yalnız korkutmak ve durdurmak için kullan! Gerekirse, nöbetçilere seslen!

ZEYNONUNOGLU

239

— Peki efendim!

Tehlikeyi ve görev işini vestiyerde palto vermeğe üstünsi-yen Durmuş, kapının önünde nöbet alınca Muhsin Bey karargâha doğru gitti.

Hasan Bey ancak sabahın dördünde komutanın yanından odasına döndü. Onun kafasında gecenin iki yüzü vardı: Gerçek ve rüya!

Muhsin Bey'in salonu işte binlerce mum pırıltısı altında, hergünkü esvaplarıyla beraber kimliklerini değiştiren renk renk kostümlü kadın ve erkek kalabalığıyla kımıldıyan bir dekor gibi

dalgalanıyor, gelip geçiyor. Kâh piyanonun arkasındaki uzun, kocaman kırmızı bayrağın, kafasında bir perde gibi dalgalandığını görüyor, kâh muzikanın ağır Zeybek havasını çaldığını işitiyor. Mazlum Bey, zeybek kostümüyle ne kadar uzun, heybetli ve karşısında İzmir köylüsü kıyafetinde siyah gözlü küçük kızla beraber dalgalanıyor, dönüyor, oynuyor. Şimdi Süleyman Bey, elinde bir kâğıt, Abdülhamit devrinde Encümeni Vilâyet toplantılarında, Meşrutiyet devrinde, On Temmuzda nasıl ve ne yolda nutuk okudu ise Cumhuriyet devrinin balosunda da öyle nutuk okumağa çalışıyor. Baloya bir yenilik olsun diye içki koy-duramayınca yine o gün ve kendisi keşfetmiş gibi nutuk atmak yeniliğini gösteriyor. Nasıl herkes yeni esvaplarına, yeni adlarına rağmen eski şeyleri durmadan tekrar ediyorlar.

«Sarı Zeybek, aman...»

Şimdi havayı kafasında sanki salondakilerle beraber, aynı ağır tempo ile tekrar ediyor. Erkek sesleri, kadın sesleri, kalm-h inceli birbirine vurulmuş bir tek ses gibi tmlıyan tekörnek bir ahenkle gürliyor.

Evet, kafası belki artık yorumlıyamıyacağı bir tek gerçekten kaçmak için teker teker her olay, her yüz üstünde duruyor, işte Ahmet Kirami ...O da «Rudolf Valentino» dan bir kıyafet almış. Yalnız kendine yaraşan ve kimseye yabancı gelmiyen bir kıyafet: «Şeyh Ahmet». Karısı, bedevi kostümüyle, o gece ilk defa dikkatleri çeker görünüyor. Nasıl birbirlerini yeni görmüş-

240

ZEYNONUN OĞLU

ler gibi, nasıl göz göze, el ele, kalblerini birbirine yapıştırarak sokuluyorlar, dans ediyorlar!

İşte «Kleopatra» kıyafetiyle Mesture Hanım! Beyaz atları, boyaları, elmasları, yapmacık renkli bir fener gibi ve bu ulusal kalabalığın içinde nasıl yabancı ve uzak görünüyor. Mesture Hanım'm öğütlerine uyarak pembe bir kelebek kıyafetine giren Süleyman Bey'in hanımı, pembe kanatlarıyla, buruşuk, zayıf boynu ile ne kadar gülünç! Sönük gözlerinin, genç görünmek için durmadan gülen yüzünün ne kadar gergin ve zavallı bir hali var! İşte Çerkeş kostümüyle ince ve alaycı Mazlûme, Hayri Bey'in o kadar zahmetle bulduğu yapma «Toreador» lu-ğuna nasılda gülüyor. İşte yine Çerkeş kostümüyle o kadar şık, uzun boylu görünen Ali Nuri Bey, sonra Saffet... İkisi de Mazlûme'nin etrafında, yanında...

Yine muzika, yine dans... Bazan gramofon «O Markita» diye çingır çingır ötüyor, bazan piyano ve sazlar: «Hey Zeyno, Zeyno...» diye sanki acı veren bir ısrarla, tekörnek olarak kafasında tekrar tekrar söylüyor, söylüyor. Hep o insan dekoru, hep o mumlar ve hep yeni bir oyun çıkarmış çocukların yabancı, sevinçli yüzlerle gülüyor, söylüyor, dalgalanıyor ve hep dönüyor, dönüyor!

Teker teker ve hep beraber, kafası, ışıkları, renkleri, yüzleri, hareketleri ve sesleri, belki yüz defa tekrar ediyor; sonra yoruluyor; artık insan dekoru kımıldar değil. Daha arkada, daha asıl sahnenin, oyunun arkasında, sırf kanavalara resmedilmiş, yalnız ışıkla renkleri değişen ölü dekor!

İşte o, kırmızı güllü bol Kürt şalvarının içinde biçimli bacaklarının hareketi, ince ayaklarının kırmızı işlemeli terlikleri içinde hiçbir şeyle dengesini, ahengini bozmıyan yürüyüşüyle geliyor,

Hasan'm gözleri yavaş yavaş ayaklardan uçları altın kemerine sokulu dört peşli entarinin eteklerine yükseliyor, sarı pullu el kadar ipek önlük pırıl pırıl yanıyor. Daha yukarı, daha yukarı... Bir genç kız kadar ince kalan boyun ve düşük omuzlar, işte kırmızı örtüleri içindeki yüz. Tıpkı bir üçgen gibi, genişçe alnından ince çenesine doğru hayatta hiçbir şeyin dindirmediği, şifa veremediği ıstırabıyla, kalb ağrısıyla eriyor

ZEYNONUN OĞLU

241

gibi; alnındaki altınlar, uzun yumuşak yazma örtülerle çerçevelenen bu sevimli üçgenin keskin ve acı hatları bu akşam yumuşamış, gençleşmiş, sanki bir çocuk yuvarlaklığı almış! Fakat bu yüz de siliniyor, soluyor. Hasan, yalnız iki tatlı, koyu göz görüyor. Bu gözler, dünyada en çok sevdiği, en çok seveceği kadının gözleri, kuytu kaynaklarının üzerinde harelenen koyu ışıklarla pırıldıyor, en tuhafı, Hasan'a en büyük serhoşluğu, mut-luluğuyla beraber en karışık ıstırabı veriyorlar! Bu gözlerde kardeş, ana, arkadaş var; bu gözlere bakarken silinen tatlı üçgen, çocukluğunun, | gençliğinin en derin heyecanlarını toplıyan bir sevgi demetine benziyor!

Hasan, burada, göğsünü acıtarak atan kalbine ellerini basıyor; şakaklarının damarları kafasını deecek gibi vuruyor. Ona öyle geliyor ki aşkın kimsenin çözemediği sırrına, derinliğine ermiştir ve kendi kalbinin yeni bulduğu derinliğinde geleceğini olduğu gibi görüyor. Bu yüzün, bu gözlerin beynindeki bu en güzel yankısını bu akşam örtmek gerektiğini seziyor. Artık bu kadının onun hayalinde cinsiyet, istek ve topraklardan gelen tutkularla hiç ilgisi yok. O yüz, yalnız eski tapmakların uyandırdığı saygıyı, verdikleri ruhanî avunucu verebilir. Yalnız kara günlerinde, hayatın zavallılığını anladığı anlarda onun elini tutabilir, gözlerinin avunucu sevgisini alabilir. Eğer o hayal ölmüş bir kadının hayali olsa, onu hâlâ hiç olmazsa rüyalarında ölümlülerin sevdiği gibi sevebilir. Fakat şimdi... Onun kendi kendini çektiği ruhanî yalnızlıkta Hasan, onu yalnız katoliklerin Meryem'i düşündükleri gibi düşünebilir. Gözlerinden damla damla akan, geceliğinin yakasını yastığını ıslatan yaşların ne derin ve tuhaf bir tadı var! Dünyadan elini çekebilse, ne derin ve ne engin bir kendinden geçiş!

Yavaş yavaş dimağında siyah bir örtü ile kapamak istediği bu yüzün yanında başka bir yüz, küçük bir erkek çocuğun başı canlanıyor. Onun da yüzü bütün çizgileriyle yumuşak bir üçgene benziyor. Onun da bal rengi parlak gözlerinde Hasan'm bütün hayatını kendisine bağliyacık tatlı bir güç var. Bu yüzü örtmek istemiyor. Bu yüz, kendisinin bir parçası, ruhunun, ömrünün en ışıklı, en çekici ve temiz bir belirtisi. Bunu sevebilir,

F: 16

242

ZEYNONUN OĞLU

bunun için yaşayıp ölebilir. Bu gözler de Hasan'm kalbini karıştırıyor, hayalinde pırıldıyan binbir mumlu ışık içinde yavaş yavaş yaklaşıyor. Bu baş ötekinin yanından hiç ayrılmıyor, beraber geliyorlar, Hasanın gözlerinden kalbine ve kalbinden derinliğine hayret ettiği uçsuz benliğine dalıyorlar. Hasan, sevginin, ölmezlerin ulaşamadıkları engin sırrına ermiştir. Hasan'm kalbi,

kolları açık; o iki sevgili yüzün ruhunun içinde durmadan yüzdüklerini, kendisine daha yakın, daha yakın geldiklerini duyuyor; ruhunun enginliğine, sınırsızlığına, ölmezliğine şaşıyor. İki sevgili baş, ruhunun içinde böylece yürüyecekler, fakat Hasan'm kalbinin sınırlarını bulamıyacaktılar!

Zeyno'nun belleğinde bu akşamın sesi, renk ve neş'esi hi-çinci derecede. O, Muhsin Beyin küçük mektubunu aldıktan sonra misafirlerini nasıl oyaladığını, neş'elerini kaçırmadan evlerine nasıl gönderdiğini bile düşünmüyor. O, bu gece, üç çeşitli hayatın yalnız belki çözülemeyecek olan düğümleriyle karşı karşıya. O, kafasında yalnız şu sahneyi görüyor:

— Hanımefendi uyir misin?

Kapısı, sığınacak yer ariyan bir yaralı köpek ürkekliğiyle tırmalanır gibi vurulmuştu. Sonra gece kandilinin loş gölgeleri arasında kadının ürkek, önüne doğru eğilmiş gövdesinin ayaklarının ucuna basarak yatağına doğru geldiğini görmüştü. Bu saatte tâ yatak odasına çıkabilmek için kadının söyleyeceği önemli bir şey olduğuna inanan Zeyno:

— Mumu yak; bir sandalye al, yanıma gel! Uyumuyorum yavrum! demişti.

Belki de loşluğu üstünsiyen Kürt Zeyno, mumu yakmamış; yorganın üstünde duran ve kendine uzanan ellere sarılmış; başı yorganın üstünde hıçkıra hıçkıra ağlamağa başlamıştı. Ve Zeyno, kurt Zeynonun ağlaması sükûn buluncaya kadar yalnız onun başını ve ellerine dolanan sert parmaklarını zayıf zayıf sıkmakla yetinmişti.

Sonra Kürt Zeyno, bağlantısız kısa cümlelerle, fakat zehir-

ZEYNONUN OĞLU

243

le ve umutsuzlukla dolu bir anlatımla kendisini yukarı çıkmasının nedenlerini söylemişti:

Bu akşam, Bitlis'de sandığı kocası birdenbire gelivermişti ve bu hiç olağan bir geliş değildi, içeri girer girmez, hem de Haso çocuğu ve kendisini öldüreceğini söyleyerek, kendisinin Diyarbakır'da olduğunu kimseye söylememelerini tembihle-mişti. Fakat Kürt Zeyno, onun lâkırdılarından, şirretliğinden, azgınlığının Hasan Bey'e yönelen kısmından, Hasan Bey'in hayatına kıymak istediğini sezmişti. Hattâ kadın, Haso çocuğun yediği dayağı bile unutacak kadar Hasan Bey'in hayatıyla ilgili tehlikeden korkmuştu.

İstanbul Zeyno, Ramazan'm, Hasan Bey'e düşmanlığının nedenini sorduğu zaman kadın birdenbire hayatının üstünde sallanan sır perdesini kaldırırvermişti.

Zeyno bu zavallı kadının o yıl süren sıkıntı ve işkence hayatını, olanca acılığı ve çaresizliğiyle anlamıştı. Şimdi gerçek, açıkça meydana çıkmıştı. Fakat yine aynı çaresizlik devam ediyordu. Ramazan, Kürt Zeyno'nun kocası ve Haso çocuğun kütükteki babası kaldıkça Hasan Bey'in elleri

tamamiyle bağı kalmak zorundaydı. Hiçbir çocukla kıyaslanamıyacak derecede Haso çocuk anasına, anasının alın yazısına bağı idi. Ramazan sağ kaldıkça onların cellâdı rolünü oynıyacak ve bu iki biçare ıstırap ve tutsaklık zincirlerini sürükliyeceklerdi.

Zeyno'nun kalbi, kadın ağlarken çaresiz ve kıyıcı bir duruma ortaklaşa çarptırılmış olan üç insan için sonsuz bir sezgiyle sızlamıştı. Zeyno henüz, bu kadar karışık, çözülmesi bu kadar imkânsız bir insanlık düğümü hayal etmemişti. Yalnız kalmak, düşünmek, düşünmek istiyordu.

Kadının yüzünü kendine çekti. Yanaklarını bir kardeş sevgisiyle, kadının yanan kalbini yatıştıran bir içtenlikle tekrar tekrar öptü:

— Zeynocuğum, git yat, sabah oluyor. Bırak, ben bir çare düşüneyim, dedi.

Yalnız kalınca, Haso çocuk düğümünü Muhsin Bey'e hemen söylemek istedi. Fakat Hasan'nm iznini almadan söylemek doğ-

244

ZEYNONUN OĞLU

ru olur muydu? Her halde Hasan'ın hayatını ilgilendiren kısmını, suikast ihtimalini Muhsin Bey'e söylemek gerekti. Düğümün hepsini açığa vurmada bu kadarını anlatabilir miydi?

Muhsin Bey sabahın sarı ışığında ayaklarının ucuna basarak odasına girdiği zaman, Zeyno'nun gözlerini açık ve gözlerinin etraflarını uykusuzluktan, kaygıdan çürümüş, siyah halkalarla çevrili buldu. Biraz önce Kürt Zeyno'nun bıraktığı sandalyeye oturdu, karısının başını yavaş yavaş okşadı:

— Beni merak mı ettin, Zeyno! Niçin uyumadın, yavrum?

Zeyno kocasının kır saçlarına, mert, kuvvetli yüzüne, şefkatli mavi gözlerine bakarken her zamanki sessizliğini bulmağa başladı ve hemen Kürt Zeyno'nun biraz önce odasına geldiğini, Ramazan'ın dönüşünü ve kimseye söylememeleri için karısına ve çocuğuna yaptığı baskıyı, Hasan Bey'in hayatı için Kürt Zeyno'nun duyduğu kaygıyı anlattı. O anlattıkça Muhsin Bey'in yüzü, beyinde perde perde açılan çapraşık ve karışık anılarla aydınlanıyordu. Zeyno'nun bile bile yalnız bir yönünü söylediği olayı Muhsin Bey, Zeyno'ya bütün ayrıntılarıyla anlatmağa başladı. «Kürt şeftalisi», «genç yaver», kadının ihtiyar anasının Muhsin Bey'i ziyareti ve «gebelik» olayı, Haso çavuşla Selman'm, Hasan Bey'e hücumu, İstanbul'a dönüş... Ve hemen o gece kapısının önünde tanıdığı hain siyah gözlü adam!

Muhsin Bey söylerken kolunu Zeyno'nun boynuna doluyor ve Zeyno yüzünü, tuhaf bir durgunluk güven duygusu vereni katı hâki ceketinin göğsüne saklıyordu. En sonunda, hayli kısık bir sesle mırıldandı:

— Haso'nun Hasan Bey'in çocuğu olması ihtimali yok mu, Muhsin?

— Bu noktayı araştırmak gerek Zeyno. Bu çözülmesi zor bir düğüm... Her halde şimdilik kadın

da, Hasan Bey de Ramazan'ın şerrinden korunmuş sayılabilirler. Bugün Diyanbakır'm her deliğini inzibatlar arıyor. Ramazan şimdilik ne evine gelebilir, ne de Diyarbakır şehrinde burununun ucunu göstermeğe cesaret edebilir... Niçin ağlıyorsun, Zeyno?

— Haso çocuk için ağlıyorum, Muhsin. Çocuk kendisinin ise

ZEYNONUNOGLU

245

Hasan Bey'in bilmesi gerekmez mi? O, benim çocuğum olsa, onu bu korkunç durumda nasıl bırakabilirim?

O gün, Muhsin Bey, karargâha ancak yemekten sonra dönebildi ve Zeyno yalnız kalır kalmaz akşamki acı ve karışık meseleye döndü. Hasan : «Haso'nun gerçek babasını bulacağım» dememiş miydi? Son günlerde sırf Haso'nun doğumunun sırrını öğrenmek için yaşıyan bu adama hemen gerçeği söylemek bir ödevdi. Ne kadar çaresiz, ne kadar çözülemez görünürse görünsün, Hasan için, eski bir günahın korkunç sonucunu bilmek, onu onarmak gerekti. Hasan, son zamanlarda ne kadar değişmişti. Haso çocuğun bal rengi gözlerinin aynı olan gözlerinde ne parlak, ne engin bakışlar belirliyordu.

Sesi ne kadar yumuşak, dudakları ne kadar acılı ve cesur, tavrı hayatın içyüzünü bilen insanların anlıyan ve seven cesaretini ne kadar gösteriyordu. Mutlak mutlak Zeyno, bunu Ha-san'a söyleyecekti.

Haso çocuk o gün öğleden sonra biraz geç geldi. Sağ şakağında siyah bir çürük, gözlerinde zaman zaman beliren korku vardı. Onun bir şey söylemeden Zeyno'nun dizlerinin dibine çöküşü, küçük başını Zeyno'nun dizine sonsuz bir bezginlikle öyle bir dayayışı vardı ki... Çocuğun bu zavallılığına, talihinin kıyıcılığına bakarken Zeyno hemen Hasan'ı çağırmak; dünyanın sınırsız zulmiyle bu kimsesiz yavru arasına girmek; vücudiyle, kalbiyle bu çocuğa siper, bu çocuğa baba olmak zamanı geldiğini söylemek istiyor. Kaç uzun yıldır anasını ve kendisini dünyanın hiyanetinden korumak için göğüs veren bu zavallı çocuk ruhunun çektikleri, artık dinmeliydi. Çocuğun kendi istek ve iradesi olmadan bir anlık zevk için çocuğu dünyaya atan adamın bu küçük kalbin yükünü, görevini sıkıntısını kendi omuzlarına alması gerekti.

Büyüklerin oyun kostümleri, oyun hayatlarıyla, başlıyan akşam, genç Mazlûme'nin ömründe heyecan ve bilmece çağının sonlarını gösteriyordu. Fakat o, annesinin gelmesini, geceyle il-

246

ZEYNONUN OĞLU

II!

I.II

gili düşüncelerini söylemesinin önüne geçmek için yatak odasını kilitlerken hiç böyle

düşünmüyordu.

Tuvalet masasının üstündeki lâmbayı yakar yakmaz aynadaki Mazlûme'ye en alaycı, gözleriyle baktıktan sonra küçük sivri dilini bir defa çıkardı. Bu geceyi hiç yumuşak ve kadîm duygularıyla karşılamamıştı. Aynadan da ona dilini çıkaran, gözleriyle gülen Mazlûme, gerçekten, kalbi duraksama ve çarpıntı içinde çalkanan bir genç kızdan çok, kibar, şuh ve alaycı genç bir erkek öğrenciye benziyordu.

Annesinin Süleyman Bey'in eşi ve kızının, kısaca yaratılışları çok eski zamanlarda erkek avına çıkan kadınların ruh alemiyle, kostümlü dans akşamı için hazırlanan hanımların telâşları, heyecanları, süsleri, sinirlerine hayli dokunmuştu.

Annesi beyaz etlerini, parlak saçlarını, süzgün gözlerini top-lantıdakileri eritebilecek bir biçimde gösterebilmek için bütün zekâsını, zamanını nasıl bir Kleopatra olabileceğini düşünmeye harcıyor; Süleyman Bey'in eşi, «pembe kelebek» kıyafetine girer girmez, sıksa vücudunun, buruşuk, kart etlerinin bir mucize ile ince, çekici bir genç kadın olacağını hayal ediyordu. Mesture Hanım, tarihsel aşk ve tutku kraliçesinin aşk serüvenini tamamlayan «pılan»ı renk renk boncuklarıyla örerken, Süleyman Bey'in hanımı «kelebek» yüzüne son güzel beneği koymak için başının iki tarafına şifondan kocaman iki pembe gül dikerken Mazlûme isyan etmişti. Annesi o gün :

— A kızım, henüz kendine bir kostüm düşünmedin; sen ne yapacaksın? diye sorduğu zaman oldukça terbiyesiz bir tavırla:

— Dikkati çekmiyecek bir erkek kıyafeti bulmak istiyorum. Sizin bu haliniz, bana, mağara kadınlarını, yavru luk çağlarında dişi hayvanları hatırlatıyor. Dişi olmadan kadın olunamıyacağımı düşünüyör dişilikten utanıyorum, demişti.

Aynanın karşısında sarı saçlarının üstünde şakaklarına yapışan yuvarlak sarı madenlerle, kendini, benzemeğe çalıştığı «Kleopatra» dan daha güzel bulan Mesture Hanım'ı kızının kendi güzelliğini ve başarısını kıskandığını sanmış ve güler ek:

ZEYNONUN OĞLU

247

— A kızım, erkekler kadınlara kendilerini beğendirmek için aynı şeyi yapmıyorlar mı? karşılığını vermişti.

— Dişi kadınlar karşısında öyle erkekler de eksik değil. Hayri Beyle Süleyman Bey, eminim, dans akşamı sizin kadar cinsel güçsüzlüklerini gülünç bir şekilde göstereceklerdir.

Dedikten sonra, Ali Nuri Beyle en uzun gezintilerinden birine gitmişti.

Ve o gün Ali Nuri Beyle balo için bir erkek kostümü seçmek istediğini söylemiş ve düşüncesini sormuştu.

— Benim kostümümün eşini yaptırırsamza.

— Siz ne giyeceksiniz?

— Çerkeş kostümü.

Ve şimdi soyunduğu aynanın karşısından beş altı saat önce ayrıldığı zaman, gerçekten kendisini cinsel güçsüzlükleri gülünç bulan alay eden ve düşünen bir genç kız sanmıştı. Kurşunî kadife pantolonu, uzun rugan çizmeleri, boynuna kadar iliklenen ve parıl parıl yanan fişeklikleri, ince, uzun, sıkı Çerkeş paltosu, başındaki yüksek kurşunî kalpağıyla kendisini o geceyi kadın alayından ayrı bulmakta hakkı vardı. Doğrusu, erkekler ona o gece dişiliği hiç düşünülmiyen hoş, ince bir yaratık gibi bakmışlardı. Belki bu görüş, onu kendisini yalnız gözleriyle değil kalbleriyle izliyen iki kişi için daha erişilmez biçimde çekici ve elde edilmeye değer bir hale sokmuştu. Fakat o bundan tamamiyle habersiz, herkesle, hele Saffet ve Ali Nuri Beylerle daha teklifsiz, daha sokulgan bir durum almıştı.

Yassı göğsü, uzun, ince bacakları, yeşil gözleriyle bu güzel erkek kostümü içinde Mazlûme'nin ne kadar dişiliği unu-tuluyorsa, aynı renk ve biçim kostüm içinde Ali Nuri Bey o kadar kuvvetli bir erkek, hem de her kadının gözlerini kendine çeken yakışıklı bir erkek hali veriyordu. Belki bu kadın çekişmesi, belki de Kastamonulu bir leblebici kıyafetiyle ablak yüzü, miyop gözleri, sevimli olduğu kadar tuhaf olan Saffet'in bir âşıktan çok, bir arkadaşa benziyen teklifsizliği, dostluğu Mazlûme'yi daha çok Ali Nuri Beyle oyalamıştı. Hele o gece onların açtığı dansta, vücutları, her zamandan fazla bir ahenkle

248

ZEYNONUN OĞLU

birlikte hareket etmiş ve beraber dans etmekten tat almışlardı.

Mazlûme biraz gözleri evlerinden fırlıyacak gibi yanık ve tutkun bakmağa çalışan Rudolf Valantino bozuntusu zavallı cılız «Toreador» a gülmek, biraz da Süleyman Bey'in «çelik Cumhuriyetin yüce anisiyle doğan, bütün mutlulukların, devrimlerin...» diye başlayan ve Meşrutiyet ile devr-i Hamîdî'de-ki nutuklarından çok başka bulduğu ve uzattıkça uzattığı nutkundan kaçmak için Ali Nuri Beyle birlikte, salonun karşısındaki büfeye savuşmuştu.

Önce ikisi de Zeyno'nun büfeyi de salon kadar çekici bir biçime koyduğunu birbirlerine söylediler. Yüzlerce mumla aydınlanmış uzun masanın üstü renk renk tatlılar, çiçekler, süslü şişelerle hazırlanmıştı. Masanın arkasında, büyük kırmızı bir bayrak kocaman beyaz yaldızlı odanın yukarısında duruyordu. Ali Nuri Bey'in gözleri, önce bayrağı gördü, yıldırım hızıyla derlenip toparlandı, aslında bu akşam, ateşle dolu olan gözleri ışıldadı. Eli kalpağında, bayrağı selâmladı.

— Bayrağı ne güzel selâmladınız, Ali Nuri Bey!

— Siz de benim gibi selâmlamalısınız.

Karşı karşıya belki üç dakika Ali Nuri Bey ona selâm durumunu öğretti; çizmelerini hızla nasıl birleştirecek, mahmuzları birden nasıl bir çelik sesi çıkaracak, vücudu doğrulacak, gözleri bayrakta eli nasıl kalpağına gidecek. Erkek kostümü içinde o kadar ince ve çocuk görünen kızın yeşil gözleri bayrakta, ince beyaz eli başında, yumuşacık gövdesi dimdik, bayrağı selâmlarken Ali Nuri Bey'in benliğinde, asker, erkek, insan ne varsa hepsi, kendinden geçmiş bir tapınma, birbirine sımsıkı yapışmış gibi selâm durumunda duran küçük ayakların altına düştü ve secde etti. O zaman, Mazlûme birdenbire iki kuvvetli elin omuzlarını yakaladığım, iki siyah gözün dile gelmiyen bir düşkünlükle gözlerine daldığını gördü. Mazlûme birçok erkekle flört yapmış, bir çok erkeğin gözlerinde kendisini öpmek istiyen ışıgın parladığını görmüştü. Fakat bütün hoppalığına rağmen bu dakikalarda karşısındakine azap vermede başarılı olmuş, yeşil gözlerinin alaycı pırıltıları en coş-

ZEYNONUN OĞLU

249

kun, en kendinden geçmiş gibi görünenlerin, durgunluğunu takınmıştı. Bu akşam Ali Nuri Bey'in selâmı ve duruşu Maz-lûme'ye askerin dövuşen tarafından çok sevdiği, bağlandığı düşüncelere, yüzlere tapan, onlar için ölen ve en çetin zorluğa gülen tarafını sezdirmiş, içinden bir şey onun eğlenmesini, gülmesini engellemişti. Onun için Ali Nuri Bey, ilk defa alaycı gözleriyle en sıcak hayat hamlesini serinlettiren Mazlûme'nin yerine birdenbire heyecanlı, yumuşak bir genç kız buluver-mişti ve Mazlûme yanaklarına ilk defa dokunan erkek dudaklarının bir dua gibi: «Sizi bayrağım kadar seviyorum. Benimle evlenmez misiniz?» dediğini duymuştu.

Bu serüven dakikasının genç Mazlûme'yi birdenbire gerçek bir karar almak durumuna soktuğu an, kapı açılmıştı. Eş kostümleriyle birbirlerine çok sokulduklarını anlayan iki genç, birdenbire ayrılışlardı. Mazlûme ile Ali Nuri Bey'in kayboluşları uzadığı için meraka düşen Saffet, onların telâşla birbirlerinden ayrıldıkları anda odaya girmişti.

Bundan sonrası Mazlûme için birer çeşit bir bunalım gibi geçti. Saffet'in yüzünün ölü gibi sarardığını, birdenbire odadan çekilmek kabalığını yapmamak için aşırı bir irade barındığını anladı ve ilk defa Saffet'in ıstırabından memnun olmadı. Onun yüzünde eski kıskançlık acısından başka bir hal vardı, ilk defa, gözlerinden Mazlûme'ye karşı koruyucu, seven, bir büyük baba sevgi ve özgürlüğüyle bakan göz çekilivermişti. Saklıya-mıyacak, hattâ saklamak istemiyecek kadar çırpınıp durduğu besbelliydi. Fakat bu çırpınıştta kalbini Mazlûme'ye bağliyan ipi koparmak için kesin karar vardı. Demek ki her şey bitmişti, demek ki artık o Mazlûme'yi Ali Nuri Beyle evlenmeğe zorunlu sayıyor ve onlara nişanlı olarak bakıyordu. Odaya Saffet'in arkasından gelenler çoğaldıktan sonra Saffet, Mazlûme'nin yanma geldi, konuştu. Fakat o, şimdi İstanbul'daki profesörün ağır davranışını tekrar takınmış Mazlûme'de gerçek sıkıntıyı ve onun şimdiye dek o kadar önem vermediği sessiz sevginin yokluğunu sezdirmişti.

Gece üçte pijamasını giyen Mazlûme hâlâ uyanık, akşamki serüveninin hayatında yaptığı değişikliği hâlâ düşünüyordu.

250

ZEYNONUN OĞLU

Bu olaydan sonra Mazlûme gerçi şen, alaycı dans etmiş, Nur Beyle oynamış, Hayri Beyle eğlenmiş, gecenin en dikkate değer yüzlerinden biri olmakta devam etmişti. Fakat tamamiyle kayıtsız görünmek istemesine (rağmen Saffet'in Jcendisideri çekindiğini, Zeyno'nun, Hasan'ın ya da Haso çocuğun yanına sığındığını kendi tarafına hiç bakmadığını görüyordu. Demek bu akşam, geleceğinin mutlu ihtimalleri arasından Saffet çekilmişti. Ali Nuri Bey'e olmaz dese bile artık Saffet'in eski içtenliğine dönmesi beklenemezdi. Bütün bu tuhaf ısıraplar arasında bir de Ali Nuri Bey'e söz verdiği ertesi günkü at gezentisi vardı. Bu at gezintisi çok fırtınalı ve olaylı olacaktı. Her halde Ali Nuri Beyle durumlarını saptamak zorunluğu belirmişti. Onunla evlenmek istemiyordu. Bu flört, Mazlûme, onurunu kaybetmeden süremezdi: O halde? Bütün ıstırabına rağmen Ali Nuri Beyle süregelen bu flörtün gerçek bir sonuca varmaması, Mazlûme'nin hayatını bağlamaması şartıyla kendine göre bir çekiciliği vardı.

Sigarasını söndürdü; aynanın önüne gitti; yüzüne baktı. Gözleri içinden ağlamış gibi kesik ve hüzünlü, dudaklarının etrafı bir ihtiyar kadın gibi çizgilerle doluvermişti.

Birdenbire kendini azıcık korkutan bir sesle güldü. Aynadaki yorgun, üzüntülü yüze bir daha dilini çıkardı. Fakat gözleri eski alaycı ışıklarını almadı. Yalnız, bütün yüzünde bir iki ay önce Zeyno'yu ürküten «sinik» anlam belirmişti. Sanki hızlı:

— Canları isterse! diyordu. Ali Nuri Beyle evlenmeyeceğim ve flörtümü sürdüreceğim. Doktor Saffet varsın saygı göstermesin ve beni sevmesin.

Fakat o lâmbayı söndürüp yatağa girdiği zaman, Saffet, hastanedeki odasında, elinde anlamını anlayamadığı bir kitap, sabahı bekliyordu. Ali Nuri Bey, Komutan Muhsin Beyin verdiği tehlikeli göreve sabahın dördünden önce hareket için hasırlanıyordu. Ertesi günkü at gezintisi, yani hayatının belki biricik fırsatı, elinden gidiyordu. Mazlûme her an biçimini değiştiren, insanın parmaklarının arasından sonu gelmeden akıp giden el değmemiş duru sulara benziyordu. On gün sonra, onun

ZEYNONUNOGLU

251

o kadar ürktüğü gözlerindeki alay, genç yüzünün kesin ve sessiz güciyle karşılaşırca, acaba dün akşam erimek eğilimini gösteren buzları bir daha çözebilir miydi? Komutandan hareket emrini aldığı zaman, bir demir maske gibi duran yüzü, sabah ışıkları başlamadan hayvana binerken, korkunç denilecek kadar sertti. Âsi bir Kürt köyünü yatıştırmağa gidiyordu. İçinden, o kadar yakm görünen bir mutluluğu uzaklara atan, belki de bir serap haline getirecek olan bu köye hiç acımamaya

yemin ediyordu.

Yine kostümlü balonun ertesi günü, saat beşte Zeyno, kapısının önünde bir otomobilin durduğunu duydu ve kocasının uzak denetlemelere gittiği zaman bindiği otomobili sandı.

Mazlûme'yi Hasan, Zeyno'nun odasına çıkardı.

Kanla, çamurla kirlenen güzel yüzün kısılmış dudakları Zeyno'ya sanki yabancı geldi! Zeyno'nun yatağının üstüne genç kızı dikkatle uzattıktan sonra odadan ikisi beraber çıktılar. Hasan, hem merdivenleri iniyor, hem anlatıyordu. Otomobille önemli bir denetlemeye çıkarken Mazlum Bey'in erinin dört nala şehre doğru geldiğini görmüştü. Er, Hasan'ı tanır tanımaz, telâşla otomobili durdurmuş; genç kızmı hayvanı vurulduğunu, atından düştüğünü ve kendisinin yardım için şehre koştuğunu söylemişti.

Hasan, Mazlûme'yi kan ve çamur içinde bir tarafta bulmuştu. Genç kızın alnında çenesinde iki yara vardı; belki de kolu kırılmıştı. Zeyno'nun evi daha yakm olduğu için buraya getirmişti. Şimdi doğru hastaneye gidecek, Saffet'i gönderecekti. Zeyno'dan Muhsin Bey'e telefon etmesini ve her halde hayvana atılan kurşunun genç kıza değil, başka birine atılmış olabileceğini söylemesini rica etti.

Dıştan bakılınca Hasan, Türk subayının görev başındaki durgun ve olaylara kayıtsız halini takınmıştı. Bununla beraber ağzının yanlarından inen iki çizgi tâ eski acı günlerdeki bıçak yarasına benziyen derinliklerini almışlardı. Fakat o eski Ha-san'dan daha çok, olgun ve başka bir adama benziyor, Zeyno'ya engin ve yenilmez bir kuvvet duygusu veriyordu. Durgun göz-

252

ZEYNONUN OĞLU

lerinin derinliğinde eski güç ve sertliğin yerini, şimdi sonsuz yıllar atlamış pek az kimsenin görebileceği ruhla ilgili gerçekleriyle yüz yüze gelmişlerin bilinmez üstünlüğü, uzak gülümsemesini almıştı:

— Haso çocuğa selâm söyleyiniz ve Mazlûme Hanım'ı merak etmeyiniz. Başını çarpmadan ileri gelen bir baygınlık, yaraları tehlikeli değil, dedi ve çevik bir asker selâmından sonra merdivenlerden koşarak indi, kayboldu.

Zeyno'nun yatak odası ilâhî bir komedi sahnesi olmuştu.

Alnının ve çenesinin sargıları ortasından küçük solgun yüzü, iki kocaman zümrüt gibi ışıldıyan gözleriyle duru ruhlu, alaycı beyniyle genç Mazlûme ile odada âmir tavrıyla dolaşan ağırbaşlı doktor, kalblerini birbirine geçiren bağları bir daha çözülmiyecekmiş gibi, dikkatle sıkıştırıyor, kuvvetlendiriyordu. İkisi de Zeyno'ya eski günlerden fazla düşkün, ikisi de mutluluklarını onunla paylaşmağa çalışıyorlardı.

Düşüşün şiddetinden başı oldukça zedelenen ve sarsılan Mazlûme ilk günleri yüksek bir ateş içinde; hattâ beyin kanamasının tehlikesi altında bocaladı.

Mesture Hanım'm sinirleri bugünlerde hastadan fazla et-rafındakileri üzüyordu. Kızının tehlikeli durumundan dolayı duyduğu üzüntüyü etrafındakilerin dikkatini çekmek için son kerteye kadar kullandı. Kendisini hastadan çok avutma ve bakıma muhtaçmış gibi göstermek için, aynanın

karşısında prova edilmiş, sinema yıldızlarının yüzlerinden alınmış pozlarla ağlıyor, inliyor, ellerini fauia oyuncusu gibi sallıyordu.

Saffet, Mazlûme'nin ateşi sırasında, aşırı sessizlik istediği için, Mesture Hanım'ı başka bir odada oyalamak, Zeyno'nun başlıca görevi ve en sıkıntılı saatleri oluyordu. Çünkü Mesture Hanım, erkenden geliyor, gece yarısına kadar oturuyor, kendisine dünyanın merkezi imiş gibi önem verilmesini istiyordu. Fakat Zeyno'nun hastanın odasından uzak kalma zorunluğu Mazlûme'nin sonradan anlattıklarına göre Saffetle anlaşmalarının başlıca nedenlerinden biri olmuştu.

ZEYNONUNOGLU

253

İkinci zamanı Mazlûme'nin asker ve sivil hayranları, çiçek demetleriyle birer defa uğruyorlardı. Bu saatlerde Mesture Hanım salonda üzüntülü genç anne oyununu en büyük başarıyla oynuyor; hemen bütün gençlere, beş dakika içinde hasta kızdan çok, bahtsız ve vefalı annenin üzüntülerinin dikkate değer olduğunu belli ediyordu.

Geceleri hayat, Zeyno için, Mazlûme'nin yanında olmadığı saatlerde hemen hemen dayanılmaz geliyordu. Mesture Hanım, Doktor Saffetle Zeyno'nun Mazlûme'ye sahip çıkmalarını, kendisini can sıkıcı bir yabancı yerine koyan tavırlarını hiç çekemiyor ve çekemediğini de saklamıyordu. Önceleri elinden geldiği kadar Doktor Saffet'in güvenilir bir insan olmadığını, toy ve genç olduğunu tutturarak Sağlık Müdürü'nü getirmek için dayatmıştı.

Mesture Hanım şımarıklıklarının Saffet'le ilgili olan kısmında Albay Muhsin Bey'i kendine yardımcı bulmuştu. Mazlûme'nin hastalığı başladıktan sonra Saffet, Zeyno'nun evinin hemen devamlı misafiri olmakla kalmamış, eski arkadaşlıkları, teklifsizlikleri bütün bütün artmıştı. Yalnız başka meselelerde karısına tutsak ve boynu eğik görünen Mazlum Bey, olanca direnişiyle Doktor Saffet'e güveninde direnmiş, karısının bütün imalarını sert bir tavırla karşılamıştı.

Zeyno'nun içi, çevresinin çeşitli dertleri ve mutluluklariyle o kadar dolu olmasa ve kalbinin bir köşesinde acı bir soru işareti biçiminde arada bir yeniden başlayan eski bir ağrının u-yandırdığı telâş ve korku bulunmasa belki Muhsin Bey'in durgunluğundan, düşmanlığa, kine benzeyen anlamlı gözlerinden tasalanırdı. Fakat o yalnız (Mazlûme - Saffet) sahnesini ve (Haso - Hasan) faciasını düşünüyor; bu faciayı sanki kedisiyle ilgili bir acıymış gibi duyuyordu.

Mesture Hanım, Zeyno'ya karşı beslediği kinin acısını, kocasının eliyle ona bir yumruk vurarak çıkarmayı kuruyordu. Muhsin Bey'in içindeki düğümü bir kadın içgüdüsiyle sezmişti. Onu büyük bir öfkeye, kör bir tutkuya çevirmek o kadar zor görünmüyordu. Fakat Mesture Hanımın öc plânı meydana çıkmadan Saffetle Mazlûme kalblerinin son düğümünü örmüşlerdi.

|

254

ZEYNONUN OĞLU

Bir akşam Zeyno, Mazlûme'nin yemek yiyip yemediğini anlamak ve Saffet'i yemeğe çağırmak için odasına girdi. Belki Zeyno'nun her zaman yaptığı gibi hasta odasında ayaklarının ucuna

basarak yürümesinden, belki de o dakikanın öbür dakikalara benzemeyişinden ikisi de Zeyno'nun odaya girdiğini görmedi ve Zeyno ilâhî komedinin son perdesi oynandığını ikisinin de yüzünü görünce anladı.

Mazlûme yatağının içinde oturuyordu. Fakat başı, Saffet'in yüzüne dayalı ve gözleri kapalıydı. Saffet'in yüzünde de dua eden, kendinden geçmiş bir hal vardı. Beyaz sargıları içinde daha solgun görünen küçük baş, Saffet'e zincirlenmiş gibi duruyordu ve ilk defa Zeyno, Mazlûme'nin alaycı, gözlerini kendinden geçmiş bir heyecanla kapanmış buldu.

Zeyno'yu ilk defa onun yeşil gözleri gördü. Şimşek hızıy-le bakışları bu kendinden geçişten sıyrıldı ve alaycı, parlak fakat biçimleri bozulmadan:

— Zeynocuğum, aramızda bizi kutlayacak yalnız bir çorba tabağı bulunduğunu düşününe düşününe hüznümüzden sanki uyumuşuz, gel...

— Neyi kutlayacağız, Mazlûmecîğim?

Mazlûme, çekilmek isteyen Saffet'in elini sol eliyle yakaladı:

— Zeynocuğum, dedi, sen gel şu alçıdaki sakat elimi sık. Neyi tebrik edeceğini şimdi anlarsın.

Üçü şimdi başbaşa denilecek kadar biribirine yakındı. Zayıf yanaklarına yaşlar akan Mazlûme'nin sesi tuhaf ve titrek,. fakat lâkırdıları hâlâ alaycı, anlatıyordu:

— Doktor Saffetle ortak olmaya karar verdik. Hayat ve iş ortağı...

— Yani evleniyorsunuz değil mi?

— Öyle, fakat «evlenme» gibi asrî olmayan bir terimi kullanmamak için «ortaklık» diyorum. Şimdi küçük bir derdimiz var: Pek de küçük değil! Hayli şişman bir dert: Yani annem! Benim Saffetle evleneceğimi duyunca kimbilir ne gürültü, ne yaygara koparır. Sen, ne yapıp yap! Saffet'in, bir gün, Sağlık Müdürü olabileceğini onun kafasına sok!

ZEYNONUN OĞLU

255

— Bu iyi haberi dünyaya ne zaman söyleyeceğiz, Mazlûme?

— Sen, babamı bana çağır! Saffet'i de şimdi al götür. Annemin uzun tırnaklarından sevgili yüzü önce Tanrı'ya sonra

sana emanet!...

* * *

Mesture Hanım:

— İlâhî Hanımefendi, diyordu, bu hasta odasında komedi daha ne kadar sürecek? Kızım eğer babasını istiyorsa mutlaka beni de beraber ister. Rica ederim, artık bu karagöz oyunu bitsin. Genç doktor da sıtma incelemelerine dönsün!

Zeyno, biraz sert:

— Bitti Hanımefendi, dedi. Şimdi Mazlum Bey gelir, size son perdesini anlatır.

* * *

Mazlum Bey'in bir müjde gibi verdiği haberden sonra Doktor Saffet, Muhsin Bey, Mazlum Bey, Mesture Hanım'm ilk defa içten ve acı olan sinir buhranını yatıştırmaya bir saatten fazla uğraştılar. O, elinden son kozu gitmiş, bütün geleceğini ve malını mülkünü kaybetmiş bir kumarbaz umutsuzluğuyla çırpınıyordu. Hâla Hekimyan Hanım okulunun facia oyuncularından biri gibi ıstırabını bir monolog gibi anlatması sırf bir eski alışkanlığın eseri idi. O kadar kendinden geçmişti ki asrî Türk hanımlarının Hekimyan Hanım gibi değil «Pinamenikelli» gibi kıvranarak ağladıklarını bile unutmuştu.

— Kızımın geleceğine kıydılar. Sebep olanların gözü kör olsun! İngilizce'yi Londralıdan, Fransızca'yı Parisliden, piyanosunu Hikelerden öğrenen evlâdım! İstanbul'un en asrî, en şık kızı! Sonunda sünepe, ilerisi sönük bir doktorun tuzağına düştü. Ben, onu kimlere vermezdim...

Mazlum Bey, yatıştırmaya çalıştıkça o azıyor, bağırıyor, çırpınıyordu...

* * *

Mesture Hanım, Zeyno'nun evine bir hafta gelmedi. Mazlum Bey, kızıyla Saffet arasında en mutlu haftalardan birini yaşadı. Biricik düşüncesi; karısının: «Evlâtlıktan reddettim, evime

256

ZEYNONUN OĞLU

koymayacağım» diye ettiği yemindi. Sonunda karısıyla en acı ve uzun kavgalarını göze aldıktan sonra, kesin bir dille Diyarbakır'daki evin kendisinin olduğunu ve kızını ertesi gün eve getireceğini anlattı.

Diyarbakır'ın asrî sosyeta, artık işsiz kaldı. Zeyno eski danslı çaylarını vermiyor, Mazlûme'nin hâlâ Zeyno'da olması Mesture Hanım'm evine kalabalık toplanmasına engel oluyordu. Doğrusu, Hasan, Ali Nuri ve Ahmet Kerami Beylerin Diyarbakır'da olmaları da karargâh gençlerini biraz dağıtmıştı. Mazlûme'nin eski hayranları bu ince ve güzel kızın, şişman, yakışıklı ve oldukça fakir bir doktorla evlenmesini Mesture Hanım gibi üzüntüyle karşılamışlardı.

Mazlûme'nin, evine götüreceği günün sabahı Hasan, üç haftalık incelemesinden döndü ve karargâhta bulamadığı Muhsin Bey'i aramak için Zeyno'nun evine geldi. Muhsin ve Mazlum Beylerle uzun uzun konuştuktan sonra, Mazlum Bey ailesini Doktor Saffetle hemen ertesi gün

İstanbul'a göndermeye karar verdiler. Zeyno'nun da onlarla beraber gitmesi için edilen ısrar, biç işe yaramadı. Belki Doktor Saffet kıskançlığının fena bir rüya olduğunu anlayan Muhsin Bey, karısının yanında kalmak istemesinden çok sevinmişti.

Hasan, Mazlûme'yi kutlamak için Zeyno ile beraber yuka-ıya çıkarken merdivenlerin ortasında durdu ve oldukça hüzünlü bir gülümsemeyle:

— Bu evlenmeye biraz da ben sebep oldum. İnşallah, mutlu olurlar, dedi.

— Niçin siz, Hasan Bey?

— Mazlûme Hanım'ı annesinin yanma götüreydim her halde olay bu kadar hızla gelişmezdi.

— Buna üzülüyor musunuz?

Zeyno bu soruyu niçin sorduğunu ve Hasanın birdenbire neden kızardığını çözemedi. Yalnız, Hasanın konuyu değiştirdiğini ve yürümeye başladığını gördü.

— Küçük Haso, ne yapıyor?

— Boş zamanlarında Mazlûme'yi bekliyor. Çarşıdan bir sürü acem basması kitap aldırırım, oturup hastaya kitap okuyor,

ZEYNONUNOGLU

257

Haso'nun becerikli ellerinin hizmetine o kadar alıştı ki Saffet'e sık sık:

— On yıl daha bekleseydim, seninle evleneceğime Haso çocukla evlenmeyi çok isterdim, diyor.

Oda kapısının dışından Haso çocuğun sesini duydular. «Ferhat ile Şirin» hikâyesinin cadılar savaşı okuyordu.

«Gürzü havale eyledi, meneyledi... Mehmene Banû, çadu...»

Hasan odaya girince, Mazlûme'den önce, gözleri Haso çocuğu aradı ve ayakları, farkında olmadan ona gitti. Fakat bal rengi gözlerin eski güveni yerine şimdi kapalı, bulutlu ve Hasan'-dan kaçan bakışlarıyla karşılaştı.

Mazlûme'yi kutlarken yüzü pencerede, arkası dönük duran çocuğun kendisine karşı duyduğu esrarlı öfkeyi kalbi çarparak düşünüyordu. Bir aralık Mazlûme ile lâkırdısını ortasında kesti. Çocuğun omuzlarından tuttu, yüzünü kendine çevirdi:

— Sana yeni bir Harem iskelesi resmi getirdim, Haso! Çocuğun gözlerinde kehribar renginde bir ışık yandı, söndü:

— Ben, artık Harem iskelesi istemiyorum.

n rlık Kürt Zeyno, perişan gözlerle onu bir gölge gibi izliyordu. Çok zaman dudakları mühürlenmiş gibi sımsıkı kapalı, bir tek cümle söyleyemeyen, hattâ konuşmaktan yoksun gibi dolaşan bu acılı kadının gözleri konuşuyordu. Hem de nasıl konuşuyordu? Hasan'la ve Haso ile ilgili sırrı anlattığı geceyi tuhaf bir yalvarışla hatırlatıyor, hayat problemini nasıl çözeceğini İstanbul'lu Zeyno'nun gözlerinden beynine kadar saldırdığı burgu halinde bakışlarıyla soruyor, soruyordu.

Zeyno hâlâ Hasan'a bir şey söylememişti. Saffet gittikten sonra Hasan, gündüzleri hiç gelmemişti. Bunun Haso çocuğun

F: 17

258

ZEYNONUN OĞLU

son zamanlarda gösterdiği esrarlı soğukluktan mı, yoksa günlerinin çok dolu olmasından mı ileri geldiğini Zeyno kestiremiyor-du.

Gerçekten bazı akşamlar, Mazlum Beyle yemeye geliyorlar, fakat bütün gece, üç askerin başbaşa konuşmasıyla geçiyordu. Zeyno kendi varlığını unutmuş gibi görünen erkekleri yalnız bırakıyor; odasına çekiliyor ve her akşam, ertesi gün bir yalanını bulup Hasan'a Kürt Zeyno'nun anlattığı esrarı söylemeye karar veriyordu. Yalnız, Hasan'ı ayrıca çağırmak, bunu özel olarak anlatmak gerekti. Fakat Hasan'ın eski aşk hikâyesini ve günahını nasıl anlatacağını düşündüğü zaman birdenbire tuhaf bir utanç ve kuvvetli bir çarpıntı duyuyordu. Oysa Zeyno'nun, hayatın her hangi bir belirtisini olgun bir erkekle serin kanlılıkla tartışabilecek kadar beyninde ve sinirlerinde denge ve güc vardı.

Bu utanç ve çarpıntının nedenini o, eskiden kalma kendi eğiliminden çok, Kürt Zeyno'nun kafasına çizdiği ateşli ve canlı levhalarda arıyordu.

Topraklardan fışkıran sabunlu bulaşık suyu kokuları, durmaksızın yumruklanmış çamaşırların hışıltısı ve mutfakın kuytu havasında on yıldanberi içinde hapsedtiği bir tek aşkı anlatan kadın! Ne zaman selâmlığa Haso'yu aramaya gitse Kürt Zeyno orada çamaşır teknesi başında, aynı dekor içinde bulunuyor; nasıl olduğunu bilmeden kendini ocağın yanındaki boş gaz sandığının üstüne oturmuş buluyor ve her zaman «Aslı Han» m resimlerini hatırlatan kadın, kalp serüveni durdurulması zor, kısa bir hayat şelâlesi gücüyle İstanbul'un ince kadınının üzerine çeviriyordu. Kadının sustuğu dakika Zeyno, kendinde taşkın bir heyecandan, sonra içi boşalmış insanların bitkinliğini, bezginliğini duyuyordu.

Uygar bir insan ağzından bazan fennin soğuk çıplaklığıyla, soysuzlaşmış ve hastalıklı insanların ağzından bazan iğrenç ve «sinik» bir hayasızlıkla işitilen cinslerin aşkıyle ilgili sözler, bu ilkel yaratığın ağzında doğadan gelen sonsuz ve ezici bir güç alıyordu.

(Hasan - Kürt Zeyno) aşkının hikâyesi (Aslı - Kerem) ka-

ZEYNONUN OĞLU

259

dar heyecan verici ve basit bir tabiat bilgisi kitabının «realist» sayfaları kadar açıktı. Küf ve rutubet kokulu loş mutfakta, siyah, ateş gibi yanan gözleriyle Kürt Zeyno'yu sonsuz tutkusiy-le dinlerken onu eski acem basmalarındaki renkli ve eşsiz âşık kadınlardan biri diye hayal etmek çok kolaydı. Fakat Hasan Bey'i elinde sazı ile dudaklarından ateş ve duman çıkan tuhaf yüzlü şehzadeye benzetmek o kadar zordu ki... Hasan'ı Kürt Zeyno'nun anlattığı aşk hikâyesinin kahramanı diye düşündüğü ân, ona Hasan'm öz.el odasına, özel bir dikikasma bilmeyerek girmiş olmak sıkıntısını, utancını duyuyor ve o uğursuz çarpıntı başlıyordu.

Kendi kendine hep: «Bu heyecan çocukluk. Ödevim, gereği Hasan'a söylemek... Diyelim ki bu serüven, Saffet'in başından geçseydi söylemeye sıkılmak aklımdan geçer miydi? Saçları kırılan, yüzü buruşan ve gözleri o kadar ağır ve durgun görünen Hasan'ın Ayastafanos, Boğaziçi serüvenlerindeki genç subay olduğunu düşünmek, ancak ham ve hayal gücü yitik bir kadına yaraşır. Hasan'a karşı yeni duygunun, eğiliminin artık sinirlerin, etlerin heyecanından doğan heveslerle ilişkisi olamaz. Benim önümde Muhsin, onun önünde Kürt Zeyno ve Haso var» diyor. Fakat Hasanla Kürt Zeyno serüvenini tartışabilecek özel bir görüşmeden ürküyordu. Hayır artık bu eski kalp ağrısı değildi.

Fakat her halde kalp ağrısını sürdüren, müzmin ve gizli bir illetti.

* » *

— Alo, Zeyno!

— Alo, Muhsin!

— Şimdi hemen arkana yolculuğa çıkabilecek bir tayyör giy, bir küçük çanta hazırla. Uzun potin giymeyi unutma... Yarım saate kadar hareket edeceksin.

— Nereye? Telefon kapandı.

Muhsin Bey'in sesinde, tehlikeler arasında hemen kararlar alanların ve uygulatanların, olmaz demeye cesaret edilmeyen

260

ZEYNONUNOGLU

kuvveti ve sonsuzluğu vardı. Belki bunun için Zeyno merakını gidermek için, kocasını tekrar telefona çağırmayı düşünmeden boyun eğdi. Pervin'e, Muhsin Bey'in rahatı için gereken emirleri verirken, giyinirken, çantasını, hattâ ilaç gibi şeyleri bile unutmadan hazırlarken başka br adamın emir ve iradesiyle hareket eden «ipnotize» lere benziyordu.

Yarım saat sonra kapı daha çalınırken Zeyno, bir elinde paltosu, bir elinde çantası merdivenleri koşarak iniyordu. Salonun kapısında bir ân durdu, Pervin'in kapıyı açmak için taşlık merdivenlerinden inişini dinledi. Salondaki büyük masanın başında Haso çocuk, her günkü püskülsüz fesi, başına sarılı her günkü mavi yemenisiyle oturmuş, önüne özenle açtığı ve yaydığı kıraat ve tarih kitaplarına eğilmişti. Henüz lâmba yanmamış ve köşelerde akşamın loşluğu derinleşmeye başlamıştı. Fakat bu yarı karanlığın içinde bile Zeyno, çocuğun büyük gözlerinin uçlarında dikkat dakikalarında toplanan sevimli buruşukları görüyordu. Kırmızı renkleri bu hüznü ışıkta yumuşayan odayı; bu her gün aynı biçimde oturan ve çalışan çocuğu; benliğine işleyen bütün bu Diyarbakır'ı ne kadar benimsediğini, hele çocuktan ayrılmadan kalbinin bir parçasını koparıp arkasında bırakmak olduğunu Zeyno olanca duyarlığıyla anladı. Hayatının sahneleri, niçin bu kadar sık değişiyordu? Ne oluyordu ve nereye gidiyordu?

— Sokağa mı gidiyorsun?

Çocuğun sesinde de sevdiği, alıştığı bir şeyin birdenbire kaybolması, elinden gitmesi ihtimaliyle ürken, tasalanan bir şey vardı.

Zeyno elinden paltosunu, çantasını attı. Kollarını çocuğun boynuna sımsıkı dolarken onun küçük kolları da olanca kuvvetiyle sarılıyor, başı sevgiden fazla korku ile yeni ve adsız bir tehlikeden kaçır gibi Zeyno'nun boynuna saklanıyordu.

Hasan Beyle Muhsin Bey, Zeyno'nun açık bıraktığı salon kapısının eşiğinde kadınla çocuğun yüzünü aynı özlem kaygu-siyle yanak yanağa buldular. Muhsin Bey, neş'eli ve tabii olmaya çalışan bir sesle:

— Haso, Zeyno'nun babası İstanbul'da hastalanmış, oraya

ZEYNONUN OĞLU

261

gidiyor. O gelinceye kadar derslerine artık ben bakacağım, dedi ve Zeyno'nun elinden yakalayarak pencerenin yanına götürdü. Diyarbakır'dan Zeyno'nun hemen gitmesini gerçekten nedenlerini anlattı. Doğuda ayaklanma büyüyordu. Bir komutan olarak tasasız ve rahat çalışabilmesi için karısının yanında olmaması gerekti. Hasan Bey o akşam Mardin'e gidiyordu. Zeyno'yu Mardin'e kadar güvenilir bir adamla göndermek, Muhsin Bey için bir fırsattı. Oradan Zeyno'yu otomobille Adana'ya indirecek bir muhafız bulmaya Hasan Bey söz vermişti.

Zeyno büyük olaylarda kişilere gelen tevekkül ve sessizlikle kocasını dinledi. Muhsin Bey, kişisel bağlarını birdenbire i-kinci, hattâ önemsiz bir kerteye indirmişe benziyordu. Köşe penceresinin kırmızı, püsküllü perde bağlarına dalan gözlerini kocasının yüzüne çevirdi. Bu akşam, yüzü, her zamandan daha sert ve gerilecek yeri olmayan taştan bir insan maskesine benziyordu. Eğer odadaki ışık yetseydi Zeyno, bu duygusuz ve kuvvetli yüzün ortasındaki mavi gözlerde yaşlı bir sevgi bulunduğunu görebilirdi.

Zeyno yanlarında sarkan ellerinin birdenbire çekildiğini, Muhsin Bey'in dudaklarına gittiğini duydu. O kadar alışkın olduğu dudaklar, biraz sonra yanaklarına değdi. Sanki üşütecek kadar

soğuk, kaçmak arzusu verecek kadar katı idiler. Bu öpüş, yanaklarından içine süzüldü; arkasında tuhaf bir ürperme duydu. Elleri kocasının omuzlarında, gözleri kocasının gözlerinde, ömründe ilk defa büyüklerin ruhunu anlamayan bir çocuk hay-retiyle ona bakıyordu. O, sert, mavi gözlerde tanıdık bir ışık ararken Muhsin Bey kendini topladı; daha kayıtsız, daha doğal yol hazırlığı hakkında sorular sormaya başladı.

ikisi de başlarını Haso çocuğun oturduğu masaya çevirdikleri zaman ikisinin de içlerini titreten bir manzara gördüler:

Hasan, çocuğu sandalyesinin üstünde ayağa kaldırmış, küçük yüzünü kendi başının hizasına getirebilmek için kendisi e-ğilmiş, uzun, kuru parmakları bir kadın inceliğiyle çocuğun yanaklarını okşuyor ve kendisi fısıldar gibi bir şeyler söylüyordu.

— Hasan Bey, hemen hareket gerek!

262

ZEYNONUN OĞLU

Başını çevirmeden çocuğun iki yanağını öptü. Sonra, kendi yanağını çocuğun dudaklarına yaklaştırdı ve bekledi. Zeyno ile Muhsin Bey, Haso'nun bu tuhaf ve yalnız çocuğa karşı bu kadar şefkatli olan subayı öpüp öpmediğini anlamadılar. Hasan'm yüzü onlara döndüğü zaman, her zamanki gibi katı ve donuktu:

— Emrinizi bekliyorum.

Zeyno, Haso'yu tekrar tekrar öperken, kendisinin bir an önce çekildiği köşede Muhsin Beyle Hasan Bey'in konuştuklarını elinde olmadan dinliyordu. Yalnız bir kaç kelime işitebildi:

— Ramazan... Çocukla anası... Özellikle bu akşam... Çok rica ederim.

* * *

Yaylıyı kullanan erin arkası, karanlık içinde silik çizgileriyle kımıldıyor. Perdeleri sımsıkı kapalı. Arabası, her sağa sola sallandıkça gecenin içinde eriyen akşamın loş ışığı arabanın karanlığına dalıyor, sönüyor. Zeyno'nun altında yumuşak bir şilte, arkasında yastıklar ve yanında kendisi gibi uzun oturan bir adam var. Katı, karanlık, hareketsiz bir insan gövdesi! Bu Hasan Bey, yabancı, uzak ve yeni. Hayatının bütün sırlarına, özelliklerine, durumlarına kadar tanıdığı Hasanla hiç ilgisi yok. A-raba kötü kaldırımlar üzerinde, fırtınalı denizlerde çalkalanan bir gemi gibi yalpa vurdukça Zeyno, iki tarafına oldukça şiddetle çarpıyor. Sağı arabanın katı penceresi, solu Hasan. Fakat o, pencereye kadar katı ve hareketsiz. Bu salıntıda o, cansız du-î umunu nasıl sürdürebiliyor? Bütün gövdesini bu değişmez ve taş kesilmiş durumda tutan, düşüncelerin iç yüzü acaba nedir? Niçin hiç konuşmuyor?

Zeyno artık, ona Haso'nun kendi çocuğu olduğunu söyleyecek. Fakat nasıl başlamalı? Haso çocuk, ayrılırken acaba onu öptü mü? Şimdi Zeyno'nun kafası, yanındaki adamın ısrarlı ve kuvvetli etkisinden biraz uzak. Çocuğu düşünüyor. Zeyno'yu tekrar tekrar nasıl öpmüş ve küçük

dudakları titreyerek nasıl ayrılmıştı? Arabaya bininceye kadar, arabanın perdeleri kapa-

ZEYNONUN OĞLU

263

nıncaya kadar hep o çocuk gözleri kendisine bakmıştı. Ayrılık acısıyla beraber o gözlerin derinliğinde tasa ve korku da vardı. Niçin korku? Haso çocuk, Hasan'm kendi babası olduğunu anlarsa ikide birde gözlerine dolan bu esrarlı tasa ve korku silinir mi?

Yine kuvvetli bir salıntı. Bu defa Hasan'a o kadar şiddetli çarpıyor ki hareketsiz gövdesi kadar katı olan kolu uzanıyor, Zeyno'yu doğrultuyor ve Zeyno, kocasının penceresinin önündeki durumunu düşünüyor. Beyni bütün iradesini harcayarak Muhsin Bey'in üzerinde durmaya çalışıyor. Yanaklarına dudakların, soğuk soğuk dokunuşunu, aynı üşümeyi, arkasına aynı titremeyi veren etkiyi hatırlıyor. Bu titremede Muhsin Bey'in hayatının erkeği ve eşi olduğunu açıkça ispatlayan bir güç var. Şimdi kocasını ne ilk günlerin gençlik hayalleri, ne de son ayların kayıtsız dostluğu ile düşünüyor. Kocasının hayatında değişmez ve devamlı bir gerçek, hep aynı yüz! Zeyno'nun hayatındaki bu değişmez, tanıdığı yüz kaybolursa, şüphesiz bir tarafı koparılmış, içi boşaltılmış gibi olacak! Bu karanlık ve tuhaf dakikada kocasının hayatındaki bütün hayaller ortasında en değişmez ve devamına en güvenilir bir gerçek olması Zeyno'da sanki coşkunun bir minnet uyandırıyor. Yine soğuk dudakların dokunuşunun anısı, yine aynı titreme! Fakat bu minnetin arkasında bir düşmanlık, bir isyan da var. Bu kadar kuvvetle bağlı olduğu adam, yanındaki sessiz yabancıya gölgesini gözünden, hattâ gönlünden tamamiyle niçin silemiyor?

Zeyno yanındaki pencereyi sağ eliyle sıkı sıkı tutuyor, araba sallandıkça solundaki adama çarpmamak için o da değişmez bir durum almaya çalışıyor.

Hasan'm siyah, katı vücutundan uzanan bir kol pencerenin perdesini aralıyor. Dışarıda yumuşak, ıslak bir karanlık var. Tamamiyle siyah olmayan topraklardan, koyu, kahverengi bir gölge alan, yaş, yumuşak, toprak kokulu bir karanlık! Zeyno burasını biraz tanımaya çalışıyor. Artık şehrin dışındalar. (K...) köyüne doğru gidiyorlar, araba şimdi o kadar sallanmıyor.

— Sigara içer misiniz?

Gümüş bir tabaka uzanıyor, küçük bir alev iki çift gözü

264

ZEYNONUN OĞLU

birdenbire aydınlatıyor. Sarı gözlerde kehribar renginde şimşek ışıltısı; tatlı kahverengi gözler kendi hülyalarıyla perdeli... Işığın birdenbire parlamasından ikisi de memnun. İkisi de iki ateşböceği gibi karanlıkta yerlerini değiştiren, yuvarlak kırmızı ışıklardan sigaralarının ateşlerinden yüzlerini özenle saklıyorlar.

Artık, sigara içerken, Kürt Zeyno'nun kendisine anlattığı sırları söyleyecek. Siyah, şehlâ gözler sönmez bir tutkunun a-teşiyle nasıl tutuşmuştu? Küf kokulu loş mutfakta on yıl önce geçen aşk

serüveninin öpücükler, ürperişleri renkli ve sıcak de-koriyle nasıl tekrar edilmişti?

Perdenin aralığından hayli uzakta, yumuşak, ıslak karanlığın ötesinde berisinde toplu iğne ucu kadar küçük, bulanık ve kirli sarı ışıklar var.

işte Hasanın sesi:

— (K...) köyünün ışıkları!

Bu seste taş kesilmiş adamın erimeye başladığını belli eden belirsiz bir sıcaklık var. Ne düşünüyor? Şüphesiz Haso çocuğu ve Haso çocuğun annesini. Gençliğinin aşkını, günahını ve günahının bugünkü canlı sonucunu!

Oysa Hasan hiç de Zeyno'nun aklından geçirdiği şeyleri düşünmüyor. Bir mezar kadar soğuk ve kapalı duran hareketsiz gövdesinin içinde kalbi başka şeylerle, kavuşulamayacak dilekler ve özlemlerle dopdolu! Hasan'm beyninde bir fotoğraf makinesinin objektifinde gibi duran iki başın resmi var; gerçek bir portre gibi açıkça gördüğü aydınlık içinde iki baş! Biri solgun ve ince yüzlü, uzun ipekli kirpikli, yanındaki çocuğa sınırsız bir acıma ile, bir sevgiyle dokunan bir kadın, bir ana başı. Bu Zeyno, yanında sessiz oturan kadın, daima en çok sevdiği ve her zaman en çok seveceği kadın! Öteki çocuğunun yüzü, civciv kadar yumuşak dudakları, bu kadının yüzüne yapışmış gibi, bal rengi gözlerinde çözülmez sevgi bağı, ölçülmez bir düşkünlük var. İki baş yanyana Hasan'la kapalı gözlerinin içinde duruyorlar. Şimdi Hasan ölse ve gözlerinin resmini alsalar bu ışıklı objektifin içindeki değişmez ve sevimli portreyi bulacaklar!

ZEYNONUN OĞLU

265

Hasan, şimdi gerçek bir mutluluğa ermiş gibi; hayalinde, bu kadının kendi eşi, Haso çocuğun annesi olduğuna inanıyor. Asıl hayatta, hayalde yaşayan ânlar olmadığını Hasan'a kim ispatlayabilir? Bu gönülleri okşayan iki üçgen, çenelerine doğru incelen yumuşak çizgilerinde o kadar benzerlik olan iki yüz, hayatta en egemen ve güçlü özellikleri sevmek olan insanların yüzü! Çocuk, asıl bu kadının çocuğu, bu yanında oturan kadının çocuğu ve Hasan, çocuğun babası! Hasan'm geçmişinde başka yüzler, kadınlar, hattâ Azize, hattâ çil gözleri, alık yüziyle Kürt Zeyno var, fakat bunların hepsi bir serap: bir yalan, bir şaka! Biricik gerçek, her zaman sevdiği, hayalinde tuhaf bir biçimde eşi, sevgilisi diye düşündüğü bu kadın! Gündelik hayatın papağan gibi tekrarladığı olaylar, ve insanlar, dünyanın bütün kuralları ve yasaları Hasan'm duygu ve görüş alanının arkasında, dışında!

Şimdi (K...) köyünün önündeki gübreli alandalar. Söğütlerin arasındaki beyaz dere ve kıyısındaki tek siyah kavak, biraz ötedeki köy kahvesinin penceresinden vuran kirli ışıkla rüya dünyasına benziyor. Zeyno bu alanı tanıyor, bu kavağı biliyor, burada geçen Ramazan ve Haso faciasını kaç defa dinlemişti.

Araba köyü arkasında bırakıyor. Sol taraf engin, açık bir arazi. Karanlık hâlâ yumuşak ve ıslak. Fakat artık yavaş incelen, dağılan bir sis gibi, koyu kahverengi havaya gizli bir ışık, çökmek üzere.

Zeyno kendi tarafındaki perdeyi çekiyor, dışarıya bakıyor. Arabanın tâ yanında derin bir hendek

uzanıyor ve içinden kirli bir su akıyor. Ağaçlı tarlaları, tek tük bağ kulübeleri olan bir arkası meyilli arazi.

Ağaçların arkasından beyaz bir ışık çıkıyor, karanlığı durmadan dağıtıyor. Artık hava titrek, gümüşi loş bir ışıktan başka bir şey değil. Yumuşık, ıslak bir ışık! Yağmur, sine sine yağıyor. Kahverengi karanlığı nasıl içinden ıslattı, yumuşattı ise bu kısılmış, sarı aydınlığı da öylece ıslatıyor, yumuşatıyor.

— Hasan Bey, Haso'nun annesi bana her şeyi anlattı: Haso, sizin çocuğunuz.

266

ZEYNONUN OĞLU

— Biliyorum.

Bu sesin tuhiliğinden Zeyno ürküyor. Hasan rüya mı görüyor? Ne düşünüyor? Neden bu kadar uzak ve tuhaf bir sesle konuşuyor? Zeyno, doğrulmaya çalışarak daha istekli ve heyecanlı anlatıyor. Ramazan'm Haso çocuğa işkencelerini, kadının yıllarca süren sıkıntısını, Hasan'm çocuğu için kadının çektiği eziyeti, hepsini ayrıntılarıyla söylüyor. Kürt Zeyno'nun azabını, uzun sıkıntısının hesabını Hasan'dan sorar gibi, zavallı kadının çaresiz hayatının mutluluğa, rahata ermesini Hasan'dan ister gibi söylüyor. Fakat Hasan hâlâ karşılık vermiyor. Yüzü, perdenin aralığından süzülen ışıktaki hâlâ uzak ve dalgın. Sonun-d Zeyno'yu ürküten yeni ve tatlı sesiyle başlıyor. Zeyno, kalbinin ne kadar fena çarptığını Hasan görecekmış gibi köşeye daha fazla büzülüyor. Hasan, yalnız kendi beyni içinde yaşayan, çevresine ilgisiz kalan tavrıyla diyor ki:

— Benim Zeyno'yu ne kadar sevdiğimi dünyada kimse bilmez. Ben, yalnız onu sevdim; ben, yalnız onu severim. O, benim her zaman sevgilim, anam, kardeşim ve eşim! Haso'nun a-nası, Haso'yu yaratan kadın! Bir aralık ayrıldık, bir aralık azap çektik. Fakat artık bir daha ayrılmayacağız. Ben, sevgi borcumu bütün ömrümle ödeyeceğim. O, ben, Haso çocuk artık hep beraber yaşayacağız.

Yanaklarının nasıl yandığını -çok şükür- Hasan, bu ölgün ışıktaki göremez. Zaten o hiç çevresine bakmıyor ki. Başının içindeki özel ve ayrı âlemde yaşıyor; orada kendi kendine konuşuyor. Acaba Hasan bir sinir buhranı mı geçiriyor? Çıldırıyor mu?

— Ramazan'ı ne yapacaksınız?

Hasan, bir şey söylemiyor. Yalnız büyüklerin lâkırdılarını kendine göre anlayan bir çocuğa güler gibi gülüyor. Tatlı bir gülüş. Zeyno'nun kalbini kavrayan bir gülüş. Belki Ramazan'm durumu, zavallı Hasan'ı karamsarlığından böyle tuhaflaştırıyor. Zeyno tekerleklerin sesini bastırmak için sesini daha yükselterek, Ramazan'm varlığından dolayı bu kadar acıklı görünen duruma karşı bulduğu çareyi öneriyor. Korkar gibi dikkatle onu inandırmaya çalışıyor.

ZEYNONUN OĞLU

267

— Ben, bu sırrı bir aydır biliyorum. Size söyleyemedim. Belki de çaresiz gördüğüm için söyleyemedim. Fakat o kadar düşündüm ki sonunda bir hal yolu buldum gibi. Bakın, siz Ramazan sağ kaldıkça zavallı çocuğun babası olduğunuzu ilân ede^ mezsınız. Muhsinle bizim çocuğumuz yok.

Zavallı kadın, hâlâ Hasan'm beynindeki gerçeği bilmiyor. Hasan'm anası kendisi olduğunu hâlâ anlamıyor. Onun için başkalarının çocuklarından sözederken sesi bu kadar özlemlî ve acıklı. Fakat Hasan, ona anlatacak ve bir daha kalp ağrısı çekmeyecekler... Hep mutlu. Heyecandan bir an susan Zeyno yine söylüyor:

— Muhsin, Haso çocuğa adını verir; Haso, bizim evlâdımız olur. Anasını beraber İstanbul'a götürürüz. Ramazan kadını bo-şamasa bile korkusundan meydana çıkıp bir daha zavallı kadının başına belâ olamaz. Haso'nun o zaman iki annesi olur. İki anne, bir anneden daha iyi değil mi? Benim Haso'yu ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Muhsin de onun için en şefkatli bir baba olur. Sonra babamın ne kadar ilgileneceğini, benim evlâdımı seveceğini tasarlayabilirsiniz. Siz, ne de olsa, bu durumda Haso ile bizim kadar ilgilenemezsiniz. Hem siz, belki bugün... bir gün evlenirsiniz... Zeyno, çocuğundan ayrılamaz ki... Galiba iki Zeyno da o çocuktan bundan sonra ayrılamayacak. Ben, o zavallı kadına bir kardeş olurum, bütün çektiklerini unutturmak için...

Demir gibi katı, ölü gibi soğuk bir el Zeyno'nun elini yakaladı, çekti, dudaklarına götürdü. Fakat öpmedi... Zeyno elinin üstüne sıcak ve coşkun yaşların durmadan aktığını anlıyor. Elini çekmiyor, o da bilmeden, fıkmda olmadan ağlıyordu.

Araba sallanarak ilerliyor ve Hasan ağlıyor, ağlıyor, bir saatlik Tanrısal bir cennetin yarattığı hülyanın arkasından ağlıyor. Hasonun gerçek anası diye hayal ettiği bu aziz kadın, kalbinin biricik desteği, bu yüz kendisinin olmadığı için yanıyor. Günahının diyetini dünyada en çok sevdiği bu yaratığın ödemesine, her zaman canavardan fena olan insanlar arasında kırk

268

ZEYNONÜN OĞLU

yılda bir beliren ve dünyayı ısıtan Tanrısal içliliğe, iyiliğe ağlıyor...

* * *

— Beyefendi, bir yol sol bahar mısınız?

Dışarıda dekor aynı. Yalnız kafasında gerçekleşmeyen bin-bir hülyasını, kalbinin konuşamayan binbir dileğini Zeyno'nun ellerine göz yaşlarıyla akıtan adam, şimdi yine hücum taburunun dövüşmekten başka bir şey bilmeyen savaştı komutanı Binbaşı Hasan Bey rolüne dönmüş bulunuyor. Yıldırım gibi dizlerinin üstünde doğruluyor, perdenin aralığından gözleriyle boş araziye tarıyor.

Tâ uzaklardan boş bir değirmen yıkıntısından sekiz, on kişi yola doğru geliyor. O yöne bakan perdeyi hemen kapıyor, tarla tarafındaki perdeleri açıyor.

Zeyno, biraz önce ince, yosun renkli bir kurdele gibi gördüğü suların şimdi hendekte yeşil bir

ayna gibi yattığını görüyor. Yakınlarda tek bir kurbaga ötüyor. Yerler ıslak, yumuşak. Su, toprak kokuyor.

— Çok yavaş çek, Mehmet! Yüz adım ötede arabayı durdur. Sen tarlalara atla, ateş açarlarsa kendini göstermeden (K...) köyüne git. Şaban Ağa'nın ahırından bir hayvan al, şehre yetiş. Komutan beyden imdat al, buraya gel!

Sonra Zeyno'ya taburunun bir erine söyler gibi, tunç sesiyle emrediyor:

— Siz de hızla atlayacak, hendeğin içine gireceksiniz. Ne olursa olsun, başınızı göstermeyiniz.

Çantaları hendeğin, öbür tarafına birer birer fırlatıyor; Zeyno'yu ve çantaları hemen hendeğin içine atlatıyor. Bir an içinde o da lâstik top çevikliğiyle Zeyno'nun yanında. Sular, ikisinin de dizlerine kadar. Hasan'm elinde rövelveri var.

— Sol taraftaki rövelveri elinizde hazır tutun. Elimdeki boşalınca onu verir, boşunu doldurursunuz. Fişekler paltomun cebinde. Baş daima hendeğin içinde. Ben konuşmadan hiç lâkırdı söylenmeyecek.

Eğer durum bu kadar korkunç olmasa Zeyno kahkaha ile gülecek. Değişiklik, o kadar anî, o kadar beklenmedik.

ZEYNONÜN OĞLU

269

Birkaç saniye. Hasan, hendeğin içinden karşıdan gelenleri seyrediyor. Bekleyiş ve tehlike artık havaya da sıçramış gibi. Arabanın tekerlekleri bu sürekli dinleyiş ve bekleyiş içinde o kadar büyük bir gürültü yapıyorlar ki... İşte havayı delen kurşun sesleri...

Zeyno üç defa boşalan rövelveri dolduruyor. Ayaklarının sırsıklam olduğunu, ıslak eteklerinin bacaklarını dondurduğunu duymuyor bile. Bütün bir hayatın sevgi ve ereğini, heyecan gücünü; bekleyişini içine toplayan beş dakika yaşıyorlar. Sonra Hasanın sesi işitiliyor, biraz kısık ve tamamiyle fısıltı halinde:

— Kaçıyorlar, ikisi vuruldu. Biri sürünerek bu tarafa geliyor. Siz, arkadan savuşunuz. Ağaçların arasında tepeye doğru bir bağ kulübesi var, oraya girmeye çalışın. Mehmet, mutlaka imdat getirecektir. Bu bir tek adamla uğraşma, uzun sürmez. Ben de biraz sonra yanınıza gelirim. Başka bir kafile de çıksa bir zaman onları oyalayabilirim... On iki kurşunum daha var.

Zeyno eğilmiş, Hasanın rövelverini son defa dolduruyor, Hasan daha susmadan o biraz dargın, fakat en kesin sesiyle karşılık veriyor:

— Sizi tehlikede bırakıp kaçmasını bir erkek arkadaşınıza önermeye cesaret eder misiniz?

Yine bir uzun duruş ve bekleyiş! Artık Zeyno ayaklarının dizlerine kadar donduğunu duyuyor. Arkası, ona eğilmekten fena halde ağrıyor ve durmadan bekliyorlar. Hasan, ne düşünüyor?. Niçin

bu kadar uzun bekliyor? Bir türlü sormaya cesaret edemiyor. Her halde yerde süründüğünü sandığı adamı bekliyor. Sinirleri, ne kadar tetikte. Ne kadar uyanık bir hali var. Yalnız gözleriyle değil, bütün gövdesiyle çevresini izliyor ve görüyor gibi.

Zeyno'nun sitemli sesi Hasan'm dimağının gerilerinde eski bir hayal uyandırıyor. Bu, Sakarya savaşında geçen acıklı bir serüven: Beylikköprü'nün çamur yığınları arasında genç arkadaşı Teğmen Rahmi ile bir pusuya düşmüşler, iki kişi sanki turnaklariyle yeri kazarak iki küçük taşın arkasına siper yapmışlardı. Yunan birliği, yine bu uzaklıkta idi. Hasan, iyi nişancı ve yedek mermileri az olduğu için, tıpkı bugünkü gibi dövüş-

270

ZEYNONUNOGLU

müş, o da silâhları doldurmuştu. Hâki birlikten vurulanlar, koyu ağdalı çamurların içine bugünkü gibi teker teker yuvarlanmışlar, kalanları kaçmıştı. Teğmen Rahmi, Hasanla siperden çıktıkları zaman yaralılarından birinin attığı bir kurşunla tâ kalbinden vurulmuş; Hasan'm üstüne yıkılmış ve hemen ölmüştü. Genç Teğmen'in gözleri Zeyno'nun gözleri gibi koyu ve tatlı, içleri bir kadın kalbinin yumuşaklığı, sevgisi ile doluydu. Hasan bu gözlerin gerilişini, ölü yüzündeki kapanışı, küçük sarı bıyık-ırınm altındaki dudaklarında ipek kadar ince bir kan sızıntısı olduğunu şimdi görüyor gibi. Sırtındaki o genç ölü ile Türk karakollarını bulmak için ne kadar uzun yürümüştü!

Bu defa birisi vurulacaksa, bu, her halde arkasında şaşılacak bir soğukkanlılıkla kendisine yardım eden Zeyno olmayacak! Bu soğuk suyun içinde onu daha uzun tutmak bir kurşun kadar tehlikeli olmaz mı? Artık sesinde daha başka bir tan var, fısıldıyor:

— Yüzü koyun hendeğin öbür yanma geçiniz. Sürünen a-dam tamamiyle kayboldu.

Zeyno, o tarladan geçişlerini hiç unutmayacak. Ay artık beyaz bir fener gibi tepelerden ovayı aydınlatıyor. Hasan'm bir elinde tabanca, bir elinde çanta, yüzü omuzunun üstüne tersine mihlanmış gibi durmadan arkasına bakarak yürüyor. Gövdesi şaşılacak bir özenle gelebilecek kurşuna karşı Zeyno'ya siper. Ne kadar uzun, sıkı ve zor bir yürüyüş!

Ağaçların arkasında biraz nefes alıyorlar. Sonra tatlı akıntılı bir sırttaki bağ kulübesine doğru gidiyorlar. Kerpiç kulübeye ayın bir ışık gibi akıttığı ışıktaki hayalde yaşayan serüvenlerin, hayattan zorla alman ve pahası bütün bir hayatla ödenen bir saatlik aşkların sahnesi gibi! Bu kulübe Hasan'm kafasmda-bir anı çırası daha yakıyor. «Solveg», buna benzer bir oduncu kulübesinde «Pergünt»ü özlemlili ve genç sesiyle her hayat dönümünde çağırıyor muydu?

Kulübenin tahta merdivenlerinde yanyana oturup etraflarına bakıyorlar. Karşılarında küçük bir kuyu. Biraz ötede henüz tomurcuklanan badem azaçların ıslak dalları yabancı gelmeyen bir güzellikle ışıldıyor. Hasan elini yanma uzattığı zaman

ZEYNONUN OĞLU

271

tahtaya dokunuyor: Zeyno'nun epeyce zaman önce kulübenin merdivenlerinden çıktığını o zaman hatırlıyor.

Zeyno kulübenin çarpık kapısını iter itmez kendisini, tek pencere, tabanı toprak, derme çatma ocağına kütükler, çalı çırpılar yığılmış bir odada buluyor. Korkunç başlayan bu gece, acaba, biçimini kestiremediği bir serüvenle mi bitecek? Tek, çerçevesiz, camsız pencereden gümüş ışıkla yıkanan ova ne durgun, ne mutlu görünüyor.

Çantasını açıyor, kibrit çıkarıyor. Fakat ocağı yakmaktan çekiniyor. Onun kafası da, tehlike alanına göre, düşünmeye alışmış olacak ki ateş yakmadan önce pencereyi kapamayı, odada insan olduğunu dışarıya belli etmemeyi uygun buluyor. O-danm köşesinde üç tane ot dolu çuval var. Köylüler buraya geldikleri zaman belki bu çuvalların üstünde yatıyorlar.

Zeyno çuvallardan bir tanesini boşaltıyor, pencereye geriyor. Oda tamamiyle karanlık. Ocağı zorlukla buluyor. Dizlerinin üstünde, bir kibrit çakıyor ve kuru çalılarla ocağı tutuşturuyor.

Kütükleri yavaş yavaş saran yalazlı bir alev, odanın topraklarında, kötü ve kirli sıvalarında kızıl, tuhaf ateş gölgeleri oynatıyor.

O ne? Tam kulübenin önünde bir, iki el silâh sesi. Zeyno'nun kalbi atmıyor, düşünemiyor, kapıya atılıyor... O kadar şaşkın ki, mandalı kaldırıp kapıyı açmıca kadar epeyce zaman geçiyor. Bir... tki el silâh daha!

Merdivenlerin basamaklarını atlarken göremiyor... Yüreği ağzında, gözleri yerinden fırlamış gibi, beyaz ışığın artık tamamiyle aydınlatığı yer arıyor. Kuyunun yanındaki ağaçlığın dibinde renk renk maşlâhlı, kocaman kavuklu birisi yatıyor. Hasan nerede?

Onu kulübenin yanında, yüzünün bir tarafı kan içinde, yan üstü buluyor.

— Vuruldun mu, Hasan?

Karşılık vermiyor. Fakat kendini tamamiyle kaybetmiş değil. Onu kulübeye götürmek, kolundan, başından akan kanı

272

ZEYNONUN OĞLU

durdurmak gerek: Hasan, mutlaka insanüstü bir çaba gösteriyor. Yoksa, Zeyno, onu taşıyabilir mi?

Hasan, şimdi ateşin önünde bir ot çuvalının üstünde yatıyor. Başının altında Zeyno'nun kürklü paltosu var. Beynine çok yakın geçen ve kafa kemiğini de biraz parçalayan kurşunun açtığı yaradan durmadan akan kan, koyu kan, bir gözünü tama-miyle kapatıyor. Bir kolu, yanında sarkıyor. Kurşun darbesinden kendinden geçen beyninin içinde, göz kamaştırıcı bir ışık yıldırım gibi çakıyor, sönüyor. Tam bir karanlık ile korkunç bir ışık biribirini yıldırım hızıyla kovalıyor. Kafasının içinde a-man vermeden, durmadan yanıp sönüyor ve bu çıldırtıcı ışık her çakışında içinde biribirine karışan mahşer gibi kımıldayan, biribirini parçalayan sonsuz bir insan kalabalığı gösteriyor! Bu mahşerin içinde ensesini okşayan güzel, yumuşak kürkü ve tâ kalbine giden gizli,

ince bir kokuyu duyuyor. İnsanın annesi, sevgilisi, yeni doğan çocuğu bu kadar lâtif kokar! Allahım neden bu karanlık, neden bu çakan mahşer ışığının biribirini boğazlayan, parçalayan yırtıcı sürü! Ne kadar beraber, ne kadar sonsuzluğa kadar susmuş sesler, ne kadar can çekişme içinde kadın ve çocuk yüzü, ne kadar canavara benzeyen erkek sürüleri, ne kadar beyaz sakallı, gözlerinde acı ve acımayla bakan terkedilmiş ihtiyatlar! Niçin biribirlerinin gırtlaklarını, kafalarını bu kaba ve hayvanca bir iştahla parçalıyorlar? Ne kadar işitilmeyen ıstırap sesi, yalnız ölen yüzlerdeki anlamdan anladığı sonsuz inilti ve beddua! insanlara ne oluyor?

Bu kıyamet ve sessiz kargaşalıkta Hasan da var. Yakan, öldüren, vuran Hasan! Tozlu, barutlu yüziyle dövüşen Hasan! Fakat bu kıyamet manzaralarını yansıtan Hasan'm beyni değil. Bu adı, cinsi, şahsiyeti olmayan bir yaratığın beyni! Hayatın çaresiz olarak öcünü yırtıcı anlamını ilk defa olduğu gibi gören, bu dünyanın üstünden bir noktadan bakan ve onu binlerce açılı bir görüş alanından gören bir beyin!

İşte bir kurşun, Hasan'm madde olmayan kimliğine, ruhunun yalnız enginliğine çarpmış ve bu kısa anlarda sezdiği kadar şiddetle uyandırmış ruhlara, bilinmedik anlarda vuran ve kelime ile anlatılamayan gerçeğin yüzünü aydınlatan sonsuz ışığı

ZEYNONUN OĞLU

273

Hasan'm beyninde demek bir kurşun yakıvermişti! Hayatı, insanların kendi kendilerine uydurdıkları gürültülü kelimelerin boş mantıkların zorbalığından, yapmacık renklerinden ve ezi-ciliğinden kurtulmuş olduğu halde ona bir kurşun göstermişti. Yine o gizli koku, yine o mustarip yüzü, yine didişen, öldüren, ölen yırtıcı insan kfilesi!

Ve Doktor Asım Beyin kızı dizlerinin üstünde yaralarını becerikli, Yatkın elleriyle temizliyor, sarıyor. Tuvalet makasiy-le kestiği yumuşak, kokulu iç gömleğini sargı yapıyordu.

Zeyno, Hasan'm yaralarını sardıktan, kanı dindirdikten ve zavallı kesilmiş, acı yüze rahatlık geldiğini gördükten sonra çantasını alıyor, kulübenin kapısını açıyor, kuyu başında yatan adama gidiyor. Ay gökte yavaş yavaş ağaçların arkasına süzülerek iniyor. Beyaz, gümüş ışık şimdi loş ve sarı.

Gözleri gökte, arka üstü yatan uzun, heybetli vücudun ta-mamiyle soğumuş bir ölü olduğunu Zeyno hemen anlıyor ve o-nu tanıyor. Haso Çocuğun, kolunu büken, Bayram Ağa olduğunu iddia eden adam: Ramazan! Göğe dikilen azgın, siyah gözlerin içinde donmuş, acı bir gülüş var. Kartal burnu bir tarafa çarpılmış gibi. Uzun bıyıkları eski heybetiyle yanaklarına sarkıyor. Zeyno'nun son bir görev olarak dinlediği kalp, etrafına pek az kan sızdırarak durmuş. Ramazan artık insan tayfunlarından, azap ve işkence vermek için dünyaya gelen zulüm âletlerinden biri değildir. O, yalnızca bir ölüdür. Zeyno onun ellerini yanma uzatıyor. Hâlâ başkaldırıcı, direnici, hâlâ kaba, göklere ve hilkate küfreden gibi, meydan okur gibi bakan ölü gözleri, parmaklariyle kapatıyor.

* * *

Hasanın beynindeki mahşer yavaş yavaş yatışıyor. Karanlık ve ışık o kadar korkutucu, o kadar

göz kamaştırıcı değil. Yine kafasının içinden canlı resimler geçiyor, fakat, daha tanıdık, daha Hasan'm kimliğini ikiye bölmeyen doğal resimler. Kendi çocukluğu, okula gittiği günler, annesi sık sık gelip geçiyor fakat asker okuluna giden Hasan çocuk, hemen Haso çocuğa ben-

zeyiveriyor.

F: 18

274

ZEYNONUN OĞLU

Okul üniforması, katı kalıplı fesi yerine çocuğun arkasında yamalı bir mintan, başının üstünde mavi yemeni sarılı renksiz, püskülsüz bir fes var. Beşiktaş okulunun önünde arı kovanı gibi kımıldamayan, birbirine giren çocuk alayı Haso çocuğa çamur ve taş atıyor, çocukların yüzü birer küçük zebani gibi a-şağılama işkence hırsiyle yanıyor: «piç! piç! Kahpenin oğlu!» diye bağınıyorlar. Başında kefiye sarılı, kıyıcı, siyah gözlü bir okul hademesi ellerini çırpıyor, çocukları yüzü gözü çamur içinde, bal rengi gözlerinden yaşlar akarak kaçan zavallı çocuğun arkasından koşturuyor. Hayır, burası Beşiktaş değil, gübre yığılı bir alan. Uzun, siyah bir kavak... Ve bir kadın, yaralı bir deve gibi dizleri üstüne çökmüş bir kadın, başında yazma bir örtü var. Çipil kara gözlerinden kocaman yanaklarına yaşlar akıyor. Uzun kollarını kaldırmış, okul hademesinden, durmadan kuduran çocuk alayından Haso çocuk için, acıma diliyor: «Babası ölüyor, babası yaralı, Allahaşkma çocuğa dokunmayın!» Yine çamur ve taş, yine artık yüzü gözü yaralanmış, kaçamayacak kadar bitkin düşen yavru... Sonunda o da çamura, dizlerinin üstüne çöküyor: «Baba... Baba kuzum, artık kurtar!» ve Hasan bağıra bağıra ağlıyor, kurtarmaya gücü yetmediği için, yerinden kımıldanamadığı için tuhaf, boğuk bir sesle hıçkırı-yor... Kafasının içinde yumuşak bir ses. Varlığı olmayan, sırf Allahm rahmetini getiren bir ses: «Ağlama Hasan, diyor. Ramazan'öldü. Haso çocuğun iki anası var, Haso çocuğu kimse incitmiyor. Haso çocuğun babası da var. Hücum taburu kumandanı Hasan Bey! Tanımıyor musun? Kuvvetli bir adam, onun çocuğuna kim yan bakar? Onlar Harem iskelesinde oturuyorlar. Bak... Bak Haso çocuk, iskelede balık tutuyor. İstanbul'un minarelerini görüyor musun? Kızıl ışıkların arasında müezzinler ezan okuyor...» Ne koruyucu, ne derin bir ses. İstanbul'un mavi gecelerine uzanan hayattaki sonsuz koruyuculuğu, iyiliği ilân eden ses: Tanrı Ulu'dur! Tanrı Ulu'dur!

Hasan boynunda sarılı iki kol seziyor. Yüzüne sonsuz bir mutluluk ve güven veren sıcak yaşlar damlıyor. Hasanın varlığını bir daha ayrılmayacağı kalb tamamiyle sarmış. O, kendinde, iyilik ve huzur içinde sevdiklerini sonuna kadar koruyup,

ZEYNONUN OĞLU

275

mutluluğa kavuşturacak bir kuvvet bulunduğunu seziyordu. Çocuğunu yabancı illerde taşla, çamurla eziyet ve işkence ile artık kimse kovalamayacak; başı yazma örtülü zavallı kadın, çocuğu için kıyıcı dünyadan acıma dilenmeyecek. Artık Harem iskelesinde güneşli bir evde, mavi denize bakarak yaşıyorlar. Dimağını mahşere çeviren günahının İsrarlı işkencesinden kurtulan, Hasan kollarını germiş; kılıcını çekmiş, çocuğunun ve kadının emniyet ve huzuruna ölümsüz bir nöbetçi

ve koruyucu olmuş. Kimse artık onları incitemez... Hasan artık nöbet yerinden hiç ayrılmayacak ki... Ona bu nöbet yerini gösteren, ona çocuğu, zavallı kadını korumayı öğreten bu ruhanî kollar boynundan hiç çözülmeyecek... Yine o ışıklı «objektif», yine biri-birini öpen iki güzel baş ve bir erkek sesi tekbir getirir gibi haykırıyor:

— Benim Zeyno'yu ne kadar sevdiğimi dünyada kimse bilmez! Yalnız, onu sevdim!

Bir kadın hıçkırıyor, hıçkırıyor. İçinde coşan, çıldıran şeyi yatıştırmak için | yanaklarına sıcak yaşlarını akıtıyor. Kolları, hâla boynunda ve yanağında birdenbire o coşkun erkek sesini susturan, kendinden geçiren bir yaklaşma, bir nefes!

* * *

Eski dekorun üstünde şimdi kızgın bir güneş! Kulübenin ö-nünde askerler dolaşıyor, kuyunun yanında Ramazan'm henüz gömüldüğü mezarın başında birkaç asker ve Şaban amca dua ediyorlar.

Görevden henüz dönen Ali Nuri Bey küçük bir muhafız ta-kımıyle Zeyno'yu Mardin'e götürecekt. Teğmen Kerami de Ha-san'ı Diyarbakır hastanesine götürecekt. İmdada gelen doktor, kırdığı kulübe kapısını rahat bir sediyeye haline koydurmaya çalışıyor. Hasan'ı sedyenin üstüne doktorla beraber Zeyno yatırıyor; başının altından kürkünü kaldırtmıyor. Hasan'm yüzü sarı, gözler kapalı. Sedyeye hareket ettikten sonra Zeyno bir daha küçük kafilenin arkasından koşuyor; hastanın yüzünü güneşten korumak için gömleğinin son parçasını örtüyor ve ilk defa Hasan'm gözü açılıyor, Zeynoyu tanıyan bir ışıkla bakıyor... Bu

276

ZEYNONUN OĞLU

bakış, Zeyno ile Hasan'm gelecek günlerini çiziyor... iki kalp olarak bir daha ayrılmamak üzere birbirlerini bulmuş, birbirbir-lerine kavuşmuşlardı.

İki insan olarak serüvenlerini, kalp ağrılarını tamamiyle arkada bırakmışlar, birbirbirlerine süresiz olarak veda etmişlerdir!

XIV

FIRTINADAN SONRA

«Karanlıktan sonra nur, göz yaşından sonra sevinç olacak:

1 Temmuz 1925

Zeynocuğum,

Doğunun insanlık tayfunu Diyarbakır'ın üstünden geldi, geçti. Gelip geçtiği sürece büyük ve korkunç bir yangını sön-oürmekle uğraşanlar arasında bulunmak, bana ilk defa seni savsaklattı.

Sonunda dünyamız, eskisi gibi yatıştı... Sana mektup yazmaya zaman buluyorum.

Geçen mektupta Hasan Beyle Haso'nun annesinin evleneceklerini ve Harem iskelesinde onlara bir ev tutup hazırlamanı yazmıştım. Şimdi sana bu mutlu olaydan önceki günlerin acı olaylarından söz edeceğim. Korkma, yalnız Hasan, Haso ve Kürt Zeyno ile ilgili olan kısım!

Ben, bugünlerde çok yorgun ve sersem bir haldeyim. Saçlarım bembeyaz. Akşamları evin damına çıkıyorum, Pervin nargilemi getiriyor, bir koltuğa oturuyor, etrafı seyrediyorum. Kafam çayıra salınmış bir hayvan gibi; geçen olayları çayırlarda ot çiğneyen hayvanların tembelliğiyle düşünüyorum. Beyaz, sıcak sislerin içinde rüya gibi dalgın duran kente bakarken kendimi neye benzetiyorum biliyor musun? Eskiden «Sürre» alaylarında pencere kiralayamayan, yıkık duvarların üstüne tırmanıp bacaklarını sallayarak alay seyreden mahalle kadınlarına! Hayat alayını ömrümün sonuna kadar kimsenin gözü olmayan

ZEYNONUN OĞLU

277

alçak ve yıkık duvarların üstünden seyretmek istiyorum. Böyle mektubun başında felsefe yapmak bana senden geçen bir alışkanlık: Şimdi odamdayım ve sen gittikten sonraki Hasan olayına başlıyorum. Uzun değil, seni Hasanla kapımızın önünde arabaya bindirip selametlediğim günden başlıyorum.

Arkanızdan o kadar uzun bakmışım ki Haso çocuk, bana sahip çıkan, acıyan bir büyük nine tavriyle elimi yakaladı, içeriye çekti. Çocukla taşlıktan geçerken hatırıma Hasan'a, biraz önce yine bu çocukla ilgili, verdiğim söz geldi. Sen çocukla vedalaşırken o, pencerenin önünde elime bir mektup vermiş ve benden bir şey rica etmişti. Mektubun üstünde: «Bir tehlikeye düştüğüm zaman Albay Muhsin Bey tarafından açılacak» kelimeleri yazılı idi. Ricası da çocuğu anasiyle beraber, bu akşamdan başlayarak bizim tarafa almam ve ayaklanma süresince onları evden çıkarmamamdan ibaretti. Haso'ya:

— Anneni çağır, bir şey söyleyeceğim, dedim.

En son defa on yıl önce bir aşk ve serüven arasında gördüğüm «Kürt şeftalisi» ni tekrar görmek bana biraz tuhaf geldi. Bir yıl aynı evde oturan kadının benden nasıl bir titizlikle saklanmış olduğunu şaşarak düşünüyordum. Bu Kürt Zeyno, ne kadar iyi ve doğru bir kızdı. O, bana sevgiyle karışık, sessiz ve devamlı hizmetlerle tatlı bir dostluk göstermişti. Genç bir servi gibi ince yapılı kızı, on yılda çok değişmiş buldum. Fakat hâlâ yüreğe giden bir güzelliği ve içtenliği vardı. Yüzüme bakmaktan çekinerek, titreyerek odaya girişi insanda acıma uyandırıyordu.

— Kızım, dedim. Haso çocukla sen, bu akşam bizim tarafa geçeceksin. Pervin'in yanında yatarsınız!

Bunu söylerken içimde bir çekinme duydum. Senin gittiğin gün onu bizim tarafa çağırmamı kötülüğe yormasından korktum. Onun için kentin geçirdiği tehlikeyi anlattım. Bizim evin korunacağını söyledim ve en sonunda da, çocuğu sokağa çıkarmamasını tembihledim.

Kadın, bu sözlere coştı. Meğer zavallının içi tasa içindeymiş. Ramazan'm hem Hasan'm, hem Haso çocuğun kanını içmeye ant içtiğini söyledi.

278

ZEYNONUN OĞLU

— Ramazan, şu eski Haso çavuş değil mi, kızım? Sen onu en son defa ne zaman gördün?

Bir saat önce ahır kapısından geldiğini, Haso çocuğu sorduğunu, pencereden seninle Hasan'm arabaya bindiğinizi gördükten sonra hemen savuştuğunu anlattı. Nöbetçiler bulunmamasına rağmen bu melun herifin evimin yanma gelmesi beni tasalandırdı.

Kadın durmadan ağlıyor ve Ramazan'm bu akşam Hasan'm arabasını pusuya düşüreceğini söylüyordu. Onun kafası Hasanla dolu idi. Fakat küçük Haso, hemen seni düşündü.

— Ah Zeyno anama kıyarlarsa ne iderim? diye dövünmeye başladı. Ben de, Haso çocuk gibi hep Zeyno anamı düşünüyordum.

Hemen karargâha döndüm, Ali Nuri Beyle küçük bir birliği yedek olarak (K...) köyüne gönderdim. Selâmlık tarafını daha sıkı bir göz hapsine aldirdim.

O geceyi nasıl geçirdiğimi yazmayacağım. Hem karargâhta da değildim. Ertesi günü, ikinci zamanı döndüm ve Kurmay Başkanı Mazlum Bey, hemen benimle beraber odaya girdi. Lâkırdılarını beynime mıhlamış gibi hatırlıyorum.

— Dün akşam Ramazan, küçük bir çete ile Hasan Bey'i (K...) köyü civarında pusuya düşürmüş. «

Arabacı er yetişti. Bize haber verdi. Ali Nuri Bey, Hanım-efendi'yi Mardine götürdü. Teğmen Ahmet Kerami, Hasan Bey'i buraya getirdi.

— Getirdi mi?

— Evet, hayli ağır yaralı. Ateşi de çok. Hastanede yatıyor, yanma kimseyi sokmuyorlar. Hem, o da kimseyi tanımıyor.'

— Ramazan?

— Hasan Bey'in vurduğu üç kişi arasında...

— Sağ mı?

— Kalbinden vurulmuş, hemen ölmüş. Köylüler Ramazan olduğunu söylediler.

Bundan sonra, daha tatsız bir şey söyleyecekmiş gibi Mazlum Bey aşağı yukarı dolaşmaya başladı.

— Ali Nuri Bey'den haber yok mu?

ZEYNONUN OĞLU

279

— Şimdi Mardin'den telgraf geldi. Sağ salım varmışlar.

— Hasan'dan ümit yok mu?

— Pek zayıf.

— Başka ne haber?

— Dün akşam sizin selâmlığa girmek isteyen bir adam yakalandı.

— Kim?

— (Şeyh M...) in adamı Bayram Ağa. Üzerinde Şeyh'in isyanla ilgisini gösteren kâğıtlar bulundu. Ve kâğıtlar arasında, bir tarafında iskele ve deniz resmi olan bir kâğıt vardı.

— Yani?

— Kâğıdın öbür tarafı Diyarbakır'ın kurşun kalemle çizilmiş bir haritası. Haritanın üzerinde isyancıların bir baskın yapmaları ihtimaline karşı tutulacak sokak başlarını gösteren bir plân...

— Bunu nasıl elde etmiş?

— Ramazan'dan aldığını söylüyor. Ne yazık ki, sizin selâmlıktaki bekçi kadın ve Hanımefendi'nin koruduğu çocuk yoluyla haberler aldığı, karargâhı ve sizin evi göz hapsine aldırıldığı söylediklerinden anlaşılıyor.

— Doğru mu?

— Şeyh'in dün iki adamı daha yakalandı. Onların üstünde de Şeyh'in mektupları çıktı. Çocuğun adı sık sık zikrediliyor. Harp Divanı, kadını her halde yakalamayı ve çocuğu da göz altına almaya karar verdi.

< — Ne yaptınız?

— Bu sabah kadını yakalamak istedik.

— Ya çocuk?

— O kadar ağladı, anasiyle cezaevine gitmekte o kadar ısrar etti ki...

— Ne yaptınız?

— Sizin dönüşünüze kadar evde göz altında bulundurmaya arkadaşları inandırdım.

— Mazlum Bey, Haso çocuğun casusluğuna inandınız mı?

— İnanmadım, çocuğa ya gözdağı vererek ağzından lâkırdı aldılar, ya da sırf çocukluğundan gevezelik etti. Kâğıdı belki

280

ZEYNONUN OĞLU

Hasan Bey'in odasından sırf arkasındaki deniz resmi için almıştır ve Ramazan'ın eline rasgele geçmiştir.

Haso çocuğa karargâhın güveni hiç sarsılmadı. Fakat annesinin durumu tehlikeliydi. Çok şükür, Ramazan'm kadına fena davranışını herkes biliyor ve kadının bile bile Ramazan'ın hilelerine âlet olamayacağı ispatlanabilirdi.

Mazlum Bey gider gitmez hastaneye telefon ettim. Hasan'ı sordum. Çok karışık şeyler söylediler. Ateşi atlatabilirse kurtulacaktı. Yoksa, saatleri sayılı idi.

Hemen bana bıraktığı mektubu açtım. Bir asker olarak beni çok etkiledi. Tekrar ediyorum.

«Sayın Muhsin Bey!

«Haso çocuğun benim oğlum olduğunu kesin olarak anladım. Çocuğun anasıyle on yıl önce ilişkilerim bulunduğunu bildiğinizi sanıyorum.

«Diyarbakır'dan ayrıldığımız akşam, siz bana, kızın gebe olabileceğinden söz etmiştiniz.

«Çocuğu sizin evinizde gördükten sonra gerek benzeyiş, gerek kalbimde uyandırdığı eğilim, beni uzun uzun soruşturmaya sürükledi. Biz İstanbul'a gittikten sonra, (K...) köyünde adını Ramazan olarak değiştiren Haso çavuşla evlendiği tarihi öğrendim. Ramazan bir kaç ay sonra doğuya gitmiş. Kadın da anasıyle Diyarbakır'a gelmiş ve çocuğu sözde yedi aylık doğurmuş-Fakat Diyarbakır'dan getirdiği çocuğun üç aylık kadar görüldüğünü Şaban amca söylüyor.

«Ramazan döndükten sonra çocuk ve karısına gösterdiği düşmanlık, ettiği eziyet bütün köylüler arasında biliniyor. E-ğer görevim, beni Diyarbakır'dan ayırmayı Haso'nun büyük anası ve kendi anasını görüp gerçeği öğrenecektim. Siz kanun önünde Haso çocuğun oğlum olduğunu saptamak üzere bütün tanıkları dinler ve gereken işlemi yaparsınız.

«Sayın Muhsin Bey, bu satırları ölmüş bir adamın sözleri olarak okuyun! Ben, askerlik mesleğinin derin ve gerçek anlamım ancak bu satırları yazarken çözümleyebiliyorum: Zayıflara yardım, namus borçlarına içten bağlılık, vatan ve vicdan ö-

devlerini yükümlerinin en önemli bir parçası saymak! Ben, yükümlerimin en insanca ve önemli bölümünü yapmadan ölüyorum. Yalnız insanlığımın ve mesleğimin onurunu, savsادیğım, yapmaktan kaçtığım ödevimin tamamlanmasını bir silâh arkadaşşıma bırakmakla kurtarıyorum.

«Bir zavallı kadın, beraber geçen bir günah dakikasının diyetini ikimiz hesabına yalnız başına ödedi. Onu ve çocuğımı benim olması gereken zorluk ve sıkıntıya terketmiş olmanın cezasını son aylarda vicdanımın içinde çektim. Kendime korkak ve kaçak bir adam gibi baktım. Askere bundan büyük ceza olabilir miydi?

«Zeyno'nun kocası Ramazan, bir ayaklanmanın kanlı elebaşlarından olduğı için suçunun cezasını mutlaka kafasıyle ödeyecektir. Haso ve anası, serbest kalacaklardır. Eğer ben sağ iken Haso'nun anası serbest olaydı benimle evlenmesini rica ederdim. Benim ve çocuğım için çektiğı azabı unutturmaya, hayatımı içten bağlılıkla, ona bağladım. Siz ona, bana hakkını helâl etmesini, beni rahmetle anmasını tarafımdan rica ediniz. Oğlum Haso da, beni affetsin. O yalnız adımın değil onurumun da mirasçısıdır. O, yalnız savaş alanlarının değil, dünya ve hayat alanının da şanlı eri, kaçmayan askeri olsun! Özellikle beni annesine affettirmek için aracı olsun.

«Sizin ve Zeyno Hanım'm beni hayırla anacağınızı bilirim. Kanadlarmızı ve sevgilerinizi o kimsesiz kadınla öksüz çocuğın üstünden eksik etmeyiniz!»

HASAN

Hasan'ın mektubunu cebime koydum. Çalışmakta olan Harp Divanı'na koştum. Olanca gücümle Haso çocuğın hikâyesini anlattım. Plân olan kâğıdın çocuk elinden zorla nasıl alındığını senin görmüş olduğunu anlattım ve sonunda Hasan'm mektubunu okudum. Harb Divanı, kadının suçsuzluğu kanısına vardı. Fazla olarak hepsi, Hasan'm arkadaşı olarak kadına ve çocuğa en büyük koruyucu kesildiler. Bereket ki Hasan'm ölmesi ihtimali, yaşaması ihtimalinden çok fazla olan bir gündü.

Ancak lâmbaların yandığı zaman eve dönebildim.

Haso çocuğın, anasını elinden tutup öyle bir yanıma girişı

vardı ki sen görsen üzüntünden bağıra bağıra ağlardın. Yirmi dört satte çocuk, bir gölge kadar zayıflamıştı. Allah bana bir daha bir çocuk yüzünden bu kadar sıkıntı ve acı göstermesin! O akşam Haso'nun Hasan'a bu kadar benzediğini hiçbir zaman görmemiştım;

Kapıdan girince durdu. Kuru ve çekinen gözlerle yüzümü aradı. Sonra birdenbire coştı:

— Vallahi o kâğıdı Ramazan benim elimden zorla aldı, Hanım efendi de gördü... (Artık sana Zeyno ana demiyordu) A-nam kâğıdı görmedi... Anamı asmasınlar, paşam!

Diye başladı. Kadım karşıma sandalyeye oturttum. Yüzü gözü ağlamaktan şişmiş, korkudan,

tasadan kendinden geçmişti. Sırf çocuğu uğrunda sürükleniyordu. Çocuğu dizlerime oturttum. Kendilerine fenalık gelmeyeceğini; Haso'nun, Hasan'm çocuğu olduğunu bildiğimizi söyledim ve Hasan'm mektubunu o-kudum. Kadın Hasan'ı öldü sandı galiba. Hiç unutamayacağım bir umutsuzlukla kendini boylu boyuna yere attı. Uluyarak, hıçkırarak ağladı, ağladı. Hasan'm ölmediğini ve yaşamak ihtimali çok olduğunu söyledikten, yeminle yatıştırdıktan sonra yerden kaldırabildik.

Kadın ve Haso çocuk, bir hafta hastanenin etrafını, iki gölge gibi dolaştılar. Hasan'ın ateşi nihayet düştü ve doktorun izin verdiği ilk dakikada Haso'yu yanma götürdüm. Ahiretten dönmüşe benzeyen iskelet yüzünde öyle bir hayat ateşi tutuştu ki ben onlar birbirlerine sarılırken yanlarından kaçtım. Hasan'ın mucize gibi iyileşmesini doktorlar ondan sonra çocuğun üzüntüsüne yordular. Sonunda o, hastanede iken nikâhlarını kıydık ve halayları bizim odamızda geçti. Dün gittiler. Bu evlenmenin sonu bana tükenmez bir mutluluk başlangıcı gibi görünüyor, Zey-nocuğum.»

MUHSİN

XV

ARİFE GÜNÜYDÜ!...

19... yılı İstanbul bayramının arife günü! Mayısın ikisi. Muhsin Bey'in bahçesi. Çiçek açan armut ve badem ağaç-

ZEYNONUN OĞLU

283

ları, pembe ve beyaz renklerle örtülü. Arkalarından zümrüt A-dalara akan suların beyaz köpüklerinde sarışın güneşin altın ışıkları oynuyor. Gökler, sırlarını yalnız istanbul'un bildiği bahar mavisi ile boyalı!

İkisi de kameriyenin önünde, sırtlarını güneşe vermiş, oturuyorlar.

Gözleri gökyüzüne, saçları güneşe, yanakları badem çiçeklerine benziyor.

Entarisi beyaz, yüzü hülya kadar güzel, siyah kirpikleri arasından mavi gözleri tanıyarak yüzüne bakan beyaz sakallı, çocuğa gülüyor. Sonra çamurdan yaptığı eve, ağır ağır dönüyor. Adı Muazzez ve yaşı üç buçuk. Sinan, Süleymaniye'yi onun çamurdan yaptığı ev kadar özenerek yapmamıştır. Beyaz sakallı, çocuğun karşısında çömelmiş; elindeki bahçe kovasından topraklara su döküyor, çamur yapıyor ve hiç bitmeyen bir masal söylüyor.

— Efendime diyeyim, soyha... Tilki gardaş ahan şöyle bir...

Biraz ötede bir bahçe sandalyesinde bir kadın fanile örüyor. Uzun siyah kirpiklerinin örttüğü mutluluk rüyası uzuyor, uzuyor... Yalnız küçük bir fırtına gibi yerden sürünen çıplak, esmer yaratık, gözlerini arada bir kendine çekiyor:

— Şaban amca, mukayyit ol! Perihan, Muazzez'in evini bozmasın...

— Perihan soyhası çocukların başına belâ! Hiç aman aralık virmir ki...

Perihan Nine'nin zorbalığını kömür gözlerinde, çarpık küçük burnunda yaşatan on iki aylık bebek, Muazzez'in önünde yükselen çamurdan eve rüzgâr gibi saldırmak için Şaban amcanın çekilmesini bekliyor.

Kameriyenin içinde salıncak kuruyor. İki yılda belki en çok o değişmiş. Saçları gümüş gibi, yüzü ipince, yanakları tama-miyle çökmüş, fakat büyük gözlerini, sessiz dudaklarını hiç ter-ketmeyen bilmeceye benzeyen, mutluluğa ve özleme benzeyen bir gülümsemesi var. İki yıl önceki dudaklarının bezgin çizgileri, gözlerinin sır saklayan, sıkıntılı bakışları silinmiş! Şimdi o

284

ZEYNONUN OĞLU

dudaklar ve o gözlerde ermiş kalblerin duru ve değişmez sevgileri, olgun beyinlerin geniş ve anlayan hoşgörülerini var...

* * *

Uzun boylu, yeşil gözlü bir genç kadın, ihtiyar bir adamla balkonda dolaşıyor.

— Benimki, diyor, bu akşam bayram gecesini evinde asri bir balo ile kutluyor. Buna Türklerin, «reveyon»u diyor.

— Seninki kim, Mazlûme?

— Kim olacak? Mesture Hanım annem!

— Başka annen var mı?

— Zeyno'nun beyaz saçlarına baktıkça ona da anne demek istiyorum amma bir türlü yüzü ortayaşlı olmuyor. Günden güne daha çok bir küçük kıza benziyor. (Burada sesindeki alay kayboluyor. Tasa ile, belki gözyaşları ile devam ediyor) Zeyno'nun sıhhatinde bir düşüklük yok, değil mi Doktor?

Doktor Asım Bey, denize bakıyor. Uzak denizlerin, renkli çiçeklerin dekoru ortasında beyazlı, zayıf bir kadın geçiyor. Kucağında tepinen, ağlayan bir çocuk, yanında çekici bir durgunlukla yürüyen altın saçlı bir kız çocuk var. Arkalarından uzun, yakışıklı bir kadın, bir çocuk arabası çekerek yavaş yavaş yürüyor. Asım Bey onlar kaybolduktan sonra karşılık veriyor. Sesi bir yere takılmış gibi, fakat gözleri hareketsiz:

— Bir şey yok... Onunla Saffet barışmışlar öyle mi?

— Evet öyle oldu. Fakat Saffet'in Sağlık Bakanı olacağını gösterir işaret belirmedikçe, annemin asri salonunda yer bulmaz. Hele bana, tıbbiye öğrencisi diye yüz vermiyordu. Geçen gün

doktorluğun ebelik bölümünde ihtisas yapacağımı söyler söylemez bütün bütün azdı. Dün okulda hocamla beraber siyah bir çocuk aldığımızı anlattım... Hemen...

— Nasıl siyah?

— Basbayağı siyah! Yani Afrikalı bir bacının yavrusu. Yıkarken maymun gibi dizimden kayıyordu. Neden bu insan yavruları bu kadar kaypak oluyorlar bilmem? Bacı, bir feryat kopardı... Sonra...

— Annene bunu mu anlattın?

ZEYNONUN OĞLU

285

— Evet... Fakat hemen midesi bulandı. Ebeliğin iğrençliğini anlattı. Bu pis san'attan vazgeçmezsem Şişli'nin kibar âlemine beni tanıtmayacağını söyledi. Kavga, çok sıkı oldu. Bizi bu akşamki balosuna çağdırmamaktan başka, tavus kuşu rengindeki balo esvabını da bana inadına göstermedi.

— Sen, zavallı anneni çok üzüyorsun, Mazlûme!

— Öyle oluyor. Fakat bu yüzden zayıflıyor, güzelleşiyor. Tıpkı sinema yıldızları gibi boyanmak, kırtmak, onlar gibi nazlı nazlı dans etmek kendisine çok yaraşıyor. Benim eski âşıklar, Ali Nuri Bey ve Hayri Bey artık bana gözlerinin kuyruklarıyla bile bakmıyorlar. Ne zaman gitsem ikisi de annemin dizinin dibinde.

Asım Bey elini Mazlûme'nin ağzına kapadı. O hem gülüyor, hem söylemeye çalışıyordu:

— Bayram günü babamın elini öpmeye gideceğim, barışırız. Rica ederim darılma, doktor!

* * *

Şişli'nin süslü odalarından birinde Mesture Hanım akşamki balo için dört saat önceden hazırlanıyor. Arkasında pembe bir benyuar, etrafında güzellik enstitüsünün iki genç masörü var. Arkaüstü, boylu boyunca ameliyat olan bir insanın çatık-lığıyla yatıyor. Çenesinin altında bir bağ. Yüzüne durmadan değiştirilen sıcak bezler konulup kalkıyor. Elleri bir kızın elinde. Yüzü başka bir kızın elinde. Gözleri tavanda. Karşısında bayramı İstanbul'da geçirmek için gelen Süleyman Beyin eşi oturuyor. Ünlü Tavus tüyü rengindeki yünlü tuvaleti^ mavi papuç-ıar, kırmızı yelpazezi gözlerini tavandan sık sık kendilerine çekiyor ve o zaman, memnun, anlatıyor:

— Ah Hanımefendi, gazetelere «birinci derecede güzel» diye geçmek İstanbul'da o kadar zor bir iş ki...

— Gazeteci Hayri Bey, buraya yerleşmiş diyorlar.

— Fakat benden artık her gazete söz ediyor. Esvaplarımı taklit etmesinler diye hep Paris'ten

getirtiyorum.

— Allah daha âlâ etsin, Hanımefendim! Acaba komutan beyin hanımı nerede oturuyor?

286

ZEYNONUN OĞLU

— Nafile zahmet edip ziyaret etmeyiniz. İstanbul'da onun hiç sosyal bir yeri yok.

— Ben eski dostluğumu tazelemek için gideceğim. Hasan Bey nerelerde?

— Denizcilik Okulunda hoca. Biliyorsunuz ya o kurt karı-siyle evlendi. Her yıl bir çocuk doğuruyor. Zavallı, emekli subaylara benziyor. Epeyce sıkıntı içinde olsalar gerek. Birinci karısından kalan kızı komutanın karısı almış. O kadıncağız, çocuğu olmuyor diye, konu komşunun çocuğuna dadılık ediyor.

— Ali Nuri Bey, burada imiş diyorlar.

— O da Harb Akademisi'nde hoca... Ne «sarman», ne şık genç... İşte geleceği parlak bir adam!

— Kerimeniz Hanım?

— Ondan hiç lâf açmayın. Fransızca'yı Parisli'den, İngilizce'yi Londralıdan öğrettim. Anasının salonundan eksik olmayan büyük adamların hangisiyle istese evlenirdi. Hayır, ille o sünepe doktorla evlendi. Bir de şimdi üstüne Tıbbiye'ye devam ediyor.

— Tıbbiye'ye devam fena mı, Hanımefendi? Asrî kadınlar hep bir meslek edinirlermiş...

— Yalnız Tıbbiyeli olsa iyi... İnadına ebe olacaktı. Hem Hanımefendi, siz, Diyarbakır'da bu ince noktaları pek bilemezsiniz. Buralarda asrî kadın iki türlüdür. Bir çirkin, ukalâ ve fukara olanlar vardır. Onlar hastabakıcı, avukat, yazar, memur filân olurlar. Sanki bir çeşit işçi sınıfı. Bunlara yalnız bizim aptal damat, asrî der. Bunlar içki içmez, çarliston bilmez, inatlarına fena giyinir ve yüzlerini boyamazlar. Affedersiniz, belki işit-memişsinizdir. Frenkçe bir kelime vardır: Snob (zübbe)! İşte bunlara ben yalnızca «Snob» diyorum. Ne suratlarına, ne ukalâlıklarına hiçbir zarif erkek dayanamaz. Hoş erkekler arasında da bu çeşit ukalâlar var ya! Ne ise bu nevi kadınlar kocasız kalmaya mahkûm, bu çeşit erkekler mevkisiz, parasız...

— Ama kerimeniz?

Mesture Hanım, yüzündeki sıcak bezi fırlattı. Masör kızı hışımla itti, doğruldu...

— Kerimem, kerimem... Siz bu gidişle beni çileden çıkara-

ZEYNONUN OĞLU

287

caksınız. Bu kızın lâkırdısını balo günleri konuşursam sanki yüzüm buruşuyor. Affedersiniz. Duş

yapacağım...

* * *

Aynı saatte Hasanla beraber Muhsin Bey'in bahçesinde iftar için içeriye giden Mesture Hanım'ın damadı da «asrılık» konusunda fikrini söylüyordu:

— Bu, azizim Hasan, hiç elle tutulan, görünür bir şey değil! Asriliğin ne meslekle, ne kıyafetle, ne de yaşayışla ilişkisi var. Bu içten gelen, kafayla ilgili bir şey! Bu yarının dünyasını, insanlığını düzenleyecek ülkünün sahipleri! Dünyanın bugünkü görünüşüne kulak asma! Sırf bir değişim çağı. Değişim çağının kargaşalığından faydalanmaya kalkan, «dün» ün döküntüleri bir takım becerikli, gözüaçık, yaygaracı insanların ortasında egemen görünüyorlar. Dünün çöken dünyasını biraz daha ayaküs-tünde tutmak, dağılan sofrasında biraz daha kalıp, yemek ve içmek için keyiflerine göre kendilerine ad veriyor, kendilerine asrî diyorlar. Örnek mi? İşte bizim kayınvalide hanım! Bunlar geçici ve hastalıklı çabalar. Aslında ben, dünyada yeni ve eski diye bir şey tanımıyorum. Her zaman kuranla yıkan, iyi ile fena, çirkin ile güzel arasında sonsuz bir didişme görüyorum. Güzel, iyi, olumlu olan her şey, devamlıdır ve yarın binasının gereçleridir. Bu nedenle, her çağda gerçekten asrî olanlar! Onlar yarını kuracaklar; yarının san'atını yaratacaklar; kalple beynin işbirliğini sağlayacaklar. Onlar geçmiş insanlık çağlarının hiçbirisiyle kıyaslanamayan bilim, deney ve güçle başlayacaklar. Bunlar kadın iseler...

— Tabîî senin karın Mazlûme Hanım!

— Doğru... Erkek iseler...

— Benim oğlum... Estağfurullah Zeyno'ların oğlu!

1 Nisan 1927

SON